

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Krig og historie – Narvik 1940

Militærhistorisk rekonstruksjon og historiografisk analyse av felttoget ved Narvik, 9. april til 10. juni 1940

Kurt Henrik Dalmo

Avhandling levert for graden philosophiae doctor – februar 2021

Krig og historie – Narvik 1940

Militærhistorisk rekonstruksjon og historiografisk analyse av
felttoget ved Narvik 9. april til 10. juni 1940

Kurt Henrik Dalmo

Sammendrag

Avhandlingen er en militærhistorisk studie av felttoget ved Narvik, operasjonene og kamphandlingene som fant sted i perioden 9. april til 10. juni 1940. Militærhistorie og dens særegenheter er sentralt i avhandlingen.

Studien er todelt. For det første er den en kildebasert rekonstruksjon av et utvalg av hendelser og tematikk. Denne rekonstruksjonen bygger på innsikter fra strategiske studier og internasjonal militærhistorie. For det andre er den en historiografisk undersøkelse av hvordan felttoget ved Narvik er blitt studert og fremstilt. Den historiografiske analysen er en innholdsanalyse av et utvalg fra den store mengden med militærhistoriske studier som er utgitt, og som omhandler Narvik 1940. Utvalget favner bredt og inkluderer faghistoriske, fagmilitære og dokumentariske studier.

Studien konkluderer langs tre linjer. For det første viser den realhistoriske rekonstruksjonen at det er tematikk og innsikter som er misoppfattet, og at det fortsatt er mulig å finne nye perspektiver og tilføre ny tematikk. Den historiografiske undersøkelsen har avdekket at den eksisterende overordnede fremstillingen for det meste har vært uforandret siden de første fremstillingene etter andre verdenskrig. Det kommer stadig ut ny litteratur om hendelsen, og mye av denne er med på å gjøre fremstillingen mer nyansert. Videre har den historiografiske undersøkelsen også avdekket at det i stor grad er dokumentarister som studerer felttoget ved Narvik. Deler av denne litteraturen forholder seg i liten grad til vitenskapelige prinsipper og normer.

Forord

Avhandlingens realhistoriske ramme – *felttoget ved Narvik* – var fastsatt fra instituttet da jeg ble tilsatt. Hvordan jeg har løst dette, har vært mitt privilegium å utmeisle. Det som er sikkert, er at selv om jeg har studert en hendelse som er låst i tid, er det en stor interesse for denne hendelsen. Bare i løpet av mitt prosjekt har det kommet til en rekke nye studier, og det er stadige debatter rundt tematikken. Tidvis har det blomstret så mye at den historiografiske kartleggingen har vært et bevegelig mål.

Det mest synlige målet med et ph.d.-prosjekt er det som du leser i nå, og det er mange som skal takkes for at jeg har fått dette til.

For det første mine to veiledere Stian Bones og Tom Kristiansen. Takk for alle de små og store samtalene, med og uten tekst, og ikke minst all oppmuntringen. Videre vil jeg takke alle mine gode kollegaer ved instituttet for mang en nyttig samtale. Særlig Joakim Aalmen Markussen og Magnus Andersson – takk for at døra alltid var åpen.

Primærkilder har vært viktig i dette arbeidet, og jeg var så heldig å tidlig komme i kontakt med Kjetil Korsnes, som har hjulpet meg med å skaffe til veie en mengde med tyske og britiske kilder.

Jeg må også rette en takk til Sondre og Signe som har fått meg til å tenke på alt annet enn avhandlingen. Og til Rannveig, som har holdt ut med mine mange høyttenkninger om løse ideer og på en konstruktiv måte fått meg inn på et fornuftig spor.

Til slutt, takk til alle de som har hørt mye mer om prosjektet mitt, enn det de har ønsket.

Kurt Henrik Dalmo

Tromsø, februar 2021

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 – Innledning	1
1.1 Problemstilling	3
1.2 Nærmere om temaet	4
1.3 Avgrensning og tilskjæring	6
1.3.1 Realhistorisk analyse	7
1.3.2 Historiografisk analyse	10
1.4 Primærkilder og litteratur	13
1.4.1 Primærkilder	13
1.4.2 Litteratur	16
1.4.3 Sosiale medier	17
1.5 Oppbygging av avhandlingen	18
Kapittel 2 – Narvik 1940 i militærhistoriske studier	21
2.1 Militærhistorisk litteratur om Narvik 1940	22
2.2 Forskningsstatus	38
2.3 Delkonklusjon	42
Kapittel 3 – Metode og teoretiske perspektiver	43
3.1 Ståsted og teoretisk perspektiv	43
3.1.1 Strategi	43
3.1.2 Militærhistorie	48
3.1.3 Historieprodusenter	52
3.1.4 Historieproduksjon, identitet og minne	58
3.1.5 Delkonklusjon – ‘linse og perspektiv’ i militærhistoriske studier	65
3.2 Sakprosa	66
3.2.1 Forskning: systematikk og etterprøvbarehet	68
3.2.2 Alminnelig fagdebatt versus bebreidelse av faghistorikere	72

3.2.3 Delkonklusjon.....	78
Kapittel 4 – Narviks strategiske betydning.....	81
4.1 Hvorfor Narvik?	81
4.2 Britiske (og allierte) interesser for Skandinavia, Norge og Narvik	84
4.2.1 Allierte planer som omfattet Norge	85
4.3 Tyske interesser for Skandinavia, Norge og Narvik.....	93
4.3.1 Fra Studie Nord til Weserübung.....	94
4.3.2 Sammenligning av planene.....	98
4.4 Norsk nøytralitetsvakt	99
4.4.1 Hva ble oppnådd under nøytralitetsvakten?	104
4.5 Delkonklusjon	105
Kapittel 5 – Operasjonene og operasjonsområdet	111
5.1 Planene og sjefenes intensjon.....	113
5.1.1 Norske planer	113
5.1.2 Allierte planer	120
5.1.3 Tyske planer	122
5.2 Kort beskrivelse av de mest fremtredende hendelsene	123
5.2.1 Miner og varsler	124
5.2.2 Overfall.....	129
5.2.3 Tysk utvidelse og britisk sjømakt.....	133
5.2.4 Mobilisering, vakthold og patruljering.....	137
5.2.5 Norske styrker går over på offensiven	139
5.2.6 De allierte omringer Narvik, etablering av en sørfront på Helgeland.....	145
5.2.7 Forberedelse av gjenerobringen av Narvik, sluttkampene i Salten.....	152
5.2.8 Narvik gjenerobres og alliert evakuering	154

5.2.9 6. divisjon kapitulerer	157
5.3 Definisjoner av operasjonsområdet	160
5.4 Hva ble utfallet?	165
5.4.1 De strategiske målsettingene	166
5.4.2 Andre konsekvenser	168
5.5 Delkonklusjon	173
Kapittel 6 – De militære styrkene	177
6.1 Antall og organisering	178
6.1.1 Norske styrker	179
6.1.2 Allierte styrker	196
6.1.3 Tyske styrker	199
6.1.4 Sammenfatning: antall og organisering	203
6.2 Kvalitet	204
6.2.1 Norske styrker	206
6.2.2 Allierte styrker	216
6.2.3 Tyske styrker	219
6.2.4 Sammenfatning: kvalitet	222
6.3 Ledelse	223
6.3.1 Carl Gustav Fleischer	224
6.3.2 Eduard Dietl	229
6.4 Alliert–norsk samarbeid	231
6.5 Norsk og tysk bruk av Sverige	237
6.5.1 Tysk transitt	238
6.5.2 Norsk gjennomfart	244
6.5.3 Internering	247

6.5.4 Sårede i Sverige	247
6.5.5 Sveriges betydning for kampene ved Narvik	248
6.6 Krigens lover	249
6.7 Delkonklusjon	253
Kapittel 7 – Sivil-militære forhold.....	257
7.1 Samhandling mellom sivile og militære	257
7.2 Den sivile hverdagen.....	263
7.2.1 Spionasjefrykt, de militære styrkenes opptreden overfor de sivile	264
7.2.2 Å leve i krigen	265
7.3 Delkonklusjon	271
Kapittel 8 – Konklusjon.....	275
8.1 Realhistorisk rekonstruksjon og analyse.....	276
8.1.1 Narviks strategiske betydning	277
8.1.2 Operasjonene ved Narvik	278
8.1.3 Taktiske seire, men strategi avgjorde	281
8.2 Den eksisterende fremstillingen.....	281
8.2.1 Rekonstruksjoner	281
8.2.2 Produsenter	285
8.3 Forskning – metode og teori	291
8.4 Videre forskning.....	295
Vedlegg	299
Vedlegg A – Bruk av avdelingsbenevning.....	299
Vedlegg B – Norske enheter og antall	300
Vedlegg C – Slagorden og organisasjonstablå.....	303
Vedlegg C.1 Standard oppsett av infanteribataljon for de deltagende nasjonene.....	303

Vedlegg C.2 Norske styrker	307
Vedlegg C.3 Allierte styrker.....	310
Vedlegg C.4 Tyske styrker	314
Vedlegg D – Tyske forsterkninger.....	316
Vedlegg E – Utførsel av jernmalm fra Norge og Sverige.....	318
Kilder og litteratur.....	319

Tabelliste

Tabell 1: Antall på nøytralitetsvakt 8. april 1940	101
Tabell 2: Forsvarsbudsjettets størrelse for terminene 1935–36 til 1939–40	184
Tabell 3: Oversikt over antall tjenestegjørende dager i de forskjellige hærordningene i perioden 1903 til 1933	208
Tabell 4: Norske enheter og antall soldater	300
Tabell 5: Oversikt ankomst tyske forsterkninger.....	316

Figurliste

Figur 1: Kart over primærområdet for felttoget ved Narvik.....	4
Figur 2: Kommando og militærteoretiske nivåer.....	46
Figur 3: Historiebevissthet og historiebruk	54
Figur 4: Militærhistoriebruk og ulike erkjennelsesinteresser	56
Figur 5: Kart over planlagte og trodde festninger.....	115
Figur 6: Kart over kampsteder ved Narvik	130
Figur 7: Kart over alternative landgangssteder.....	147
Figur 8: Kart over Helgeland og Salten	151
Figur 9: Kart gjenerobringen av Narvik	155
Figur 10: Oversikt over landforsvarets oppsetninger i Nord-Norge basert på mobiliseringsoppgjøret for 1940, listet etter våpengren som hadde oppsettingsansvar	188

Figur 11: Avdelinger i Nord-Norge per 8. april 1940, fordelt på forsvarsavsnitt	189
Figur 12: Militære enhetsbenevnelser.....	303
Figur 13: Organisering norsk infanteribataljon av linjen	304
Figur 14: Generisk oppsett av infanteribrigade	304
Figur 15: Organisering tysk bergjegerbataljon	305
Figur 16: Organisering av britisk infanteribataljon	305
Figur 17: Organisering av britisk selvstendig kompani.....	306
Figur 18: Organisering av fransk og polsk bataljon	306
Figur 19: Norsk slagorden i forkant av angrepet mot Lappaugen og Gratangen	307
Figur 20: Norsk slagorden etter omorganisering til to brigader og ankomsten av KG og KA.....	308
Figur 21: Norsk slagorden etter omorganiseringen til FOK.....	309
Figur 22: Alliert slagorden Avonforce.....	310
Figur 23: Alliert slagorden Rupertforce.....	311
Figur 24: Alliert slagorden N.W.E.F.	312
Figur 25: Alliert slagorden Helgeland og Salten	313
Figur 26: Tysk slagorden angripende styrke.....	314
Figur 27: Tysk slagorden etter senkningen av jagerne	314
Figur 28: Tysk slagorden før gjenerobringen av Narvik	315
Figur 29: Tysk slagorden ved kampenes slutt	315
Figur 30: Utførsel av jernmalm fra Skandinavia. Tysk oversikt fra 1936.....	318

Forkortelser

Ap	Arbeiderpartiet
Art	Artilleri
B	Bondepartiet
Ba.batj.	Bergartilleribataljon
BA-MA	Bundesarchiv Militärarchiv
Batj.	Bataljon
Btt	Batteri
CARL	Combined Arms Research Library, U.S. Army
D.W.	Deutsche Wehrmacht
FJR	Fallschirmjäger-Regiment
FKA	Forsvarets krigshistoriske avdeling
F.O.	Flag Officer
FOK (F.O.K.)	Forsvarets overkommando
FSH	Feltsykehus
FV	Frisinnede Venstre
GJR	Gebirgsjäger-Regiment
H	Høyre
HOK (H.O.K.)	Hærens overkommando
INO	Institutt for norsk okkupasjonshistorie
Int	Intendantur
IR (I.R.)	Infanteriregiment
KA	Kommanderende admiral
KG	Kommanderende general
kp	Kompani
LHCMA	Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College
Lv.batj.	Landvernsbataljon
Mot.btt	Motorisert batteri
NARA	The U.S. National Archives and Records Administration
NS	Nasjonal samling
N.W.E.F.	North-Western Expeditionary Force
OKM	Oberkommando der Marine
OKW	Oberkommando der Wehrmacht

RA	Riksarkivet, Oslo
San	Sanitet
SATØ	Statsarkivet i Tromsø
SE	Swedish National Archives
SOK (S.O.K.)	Sjøforsvarets overkommando
TA	Territorial Army
TNA	The National Archives, United Kingdom
V	Venstre
VDS	Vesteraalens Dampskibsselskab
Vet	Veterinær
ØK	Øverstkommanderende
Øv.avd	Øvelsesavdeling

Se vedlegg A for en nærmere beskrivelse av hvordan jeg forkorter norske avdelingsbetegnelser.

Kapittel 1 – Innledning

Vi tapte felttoget.¹

Odd Lindbäck-Larsen – 1946

Under kyndig ledelse av General Fleischer påførte den norske og allierte styrken Nazi-Tyskland sitt første nederlag under den andre verdenskrig.²

Per Sverre Opedal – 2010

Sitatene gir uttrykk for to totalt ulike forståelser av den samme realhistoriske hendelsen – felttoget ved Narvik 1940. Odd Lindbäck-Larsen, stabssjef ved 6. divisjon i perioden 1936–1940 og en av de mest fremtredende veteranene, erkjente at felttoget var tapt, mens hærsjefen 70 år etter hendelsen erklærte at felttoget i nord endte med et nederlag for Tyskland. Hvordan ender de opp med en så ulik konklusjon? Er det tilnæringsmåten eller andre forhold som fører til dette?

«Although the big blunders in all wars and campaigns are usually strategic, the military student tends to concentrate almost exclusively on the tactical aspects of the lessons of military history.»³ Med disse ordene innledet den allierte landmilitære sjefen ved Narvik i 1940, feltmarskalk Claude Auchinleck (under felttoget i Norge generalløytnant), et kurs om strategi ved den britiske stabsskolen (Command and Staff College) i 1964. Gjennom sin uttalelse retter han et kritisk søkelys både på militærhistoriske studiers perspektiv og forfatternes forståelse av hva strategi er. I den samme forelesningen viser han til at dersom det strategiske nivået blir studert, er det ofte bare sin egen nasjons strategi, og videre at behandlingen er amatørmessig, journalistisk, usystematisk og fragmentert. Ifølge Auchinleck må strategi studeres med

---

¹ Odd Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon* (Oslo: Gyldendal, 1946), 176.

² Oddmund Joakimsen, *Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig* (Harstad: Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland røde kors krigsmuseum, 2010), 2.

³ LHCMA, «Alanbrooke 6/2/9,» i *Lieut General Sir C Auchinleck Headquarters N.W.E.F. Restricted Command and Staff College Army War Course 1964 Operational Strategy Revisited Introduction* (datert 3. august 1964).

en ørns perspektiv, og ikke med perspektivet til en frosk som bare vasser i det stillestående, grumsete vannet i dammen sin.

Hvor mye er det så forsket på felttoget ved Narvik?

Det er lite en kan si om felttoget i Norge som ikke allerede er sagt. Det er kanskje krigens mest komplett studerte operasjon [...].⁴

Arthur Marder – 1974

I alle år etter krigen har Narvikfelttoget vært betraktet som en stor og viktig begivenhet, særlig i Polen og Frankrike. I norsk etterkrigshistorie har dette felttoget vært underkommunisert og til dels oversett av både myndigheter og historikere. [...] Mange myter er skapt og mye av sannheten er fortiet.⁵

Jan P. Pettersen – 2017

Mellom disse to sitatene er det 43 år. Det eldste sitatet, av den internasjonalt anerkjente marinehistorikeren Arthur Marder, stadfester at ingen andre operasjoner under andre verdenskrig er mer komplett studert enn felttoget i Norge. I det yngste hevder forfatter Jan P. Pettersen at felttoget ved Narvik har vært, og er, underkommunisert, og at det sågar har forekommet fortielser av sannheten. Hvorfor er det en slik diskrepans mellom disse to påstandene? Hvem har rett? Tar begge feil?

Hvilke faktorer er det som spiller inn på at vurderingene til en av de høytstående veteranene fra 1940 og en meritert historiker er så forskjellig fra vurderingene til en nålevende general og en av dagens dokumentarister? Kan forskjellen skyldes en kollisjon mellom historiebevissthet og historiografiske retninger? Hvilke former for historiebruk finnes, og hvordan blir de militærhistoriske studiene om kampene ved Narvik i 1940 utført?

---

⁴ Arthur J. Marder, *From the Dardanelles to Ora : studies of the Royal Navy in war and peace, 1915–1940* (London: Oxford University Press, 1974), 154. Forfatters oversettelse. Original tekst: There is little that one can say about the Norwegian campaign that has not already been said. It is perhaps the most completely researched operation of the war[...].

⁵ Jan P. Pettersen, *Kampen om historien: Narvikfelttoget 1940 : myter, sannheter, fortielser*, K-dokumentar (Harstad: Forlaget Kristiansen, 2017), 8–9.

Temaet i denne avhandlingen er operasjonene og kamphandlingene som fant sted ved Narvik fra det tyske angrepet 9. april til den norske 6. divisjon kapitulerte 10. juni 1940, og hvordan de har blitt fremstilt. *Felttoget ved Narvik* har blitt, og blir, beskrevet og analysert ut fra forskjellige faglige og erkjennelsesmessige interesser. Det eksisterer en mangfoldig militærhistorisk litteratur om hendelsene. Denne litteraturen er mangfoldig på flere måter. Forfatterne har forskjellige interesser i stoffet. Potensialet for historiebruk er rikt. Metodebevisstheten er varierende. Videre finnes det også, utenfor litteraturen, allmenne forestillinger om hva felttoget ved Narvik er, og hvordan det skal forstås. Summen av dette fører til at det eksisterer en stor diversitet i fremstillingene og forståelsen.

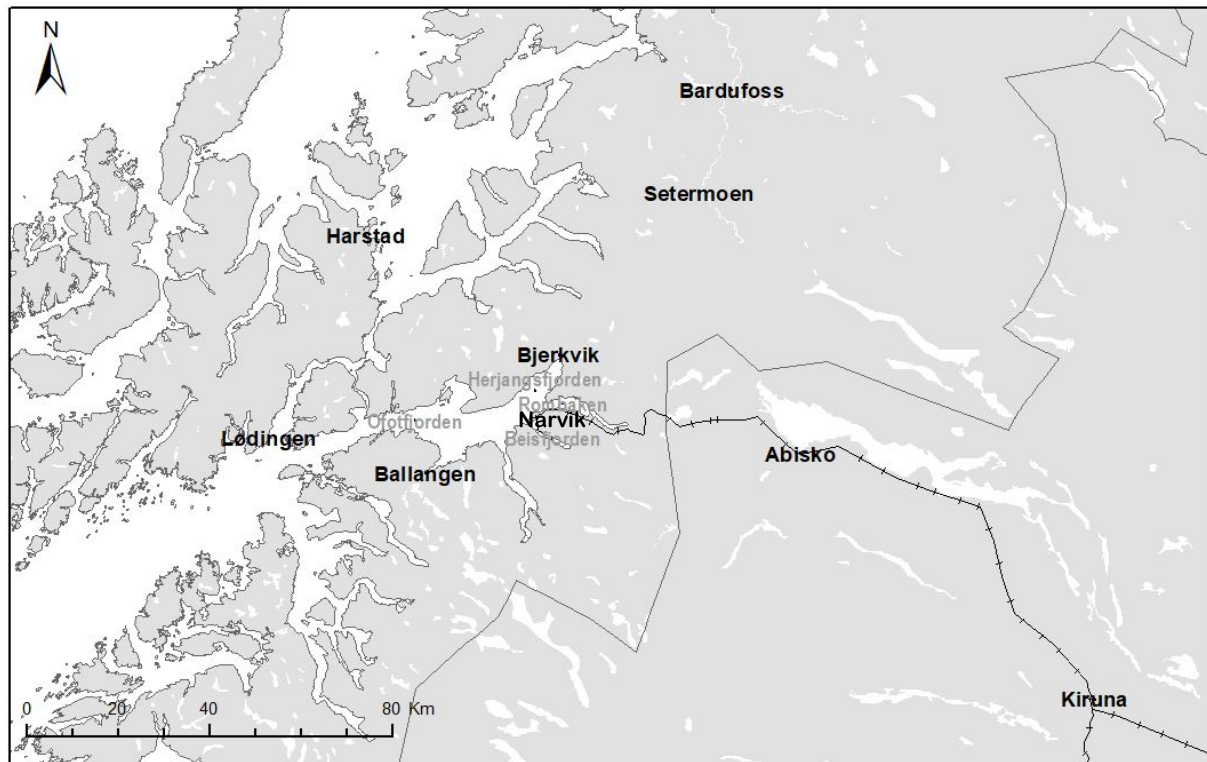
1.1 Problemstilling

Det primære formålet med avhandlingen er å foreta en militærhistorisk studie av *felttoget ved Narvik 1940*. For å kunne studere felttoget er det nødvendig å foreta en realhistorisk rekonstruksjon. Følgelig er avhandlingen fundert i en realhistorisk redegjørelse av utvalgte temaer knyttet til felttoget ved Narvik. Denne rekonstruksjonen bygger på innsikter fra strategiske studier og internasjonal militærhistorie. Utvelgelsen av temaene henger nøye sammen med den historiografiske analysen. En hovedtese i avhandlingen er at Auchinlecks innvendinger mot militærhistoriske studier også gjelder for studier av felttoget ved Narvik. Slutningene om felttoget gjøres ofte på basis av studier på operasjonelt og taktisk nivå, og studier på alle nivå er preget av en nasjonal tilnærming.

Dernest er formålet historiografisk: å kartlegge hvordan felttoget er blitt studert og fremstilt innen den sammensatte militærhistoriske sjangeren. For å kunne svare på dette er det nødvendig å svare på flere underspørsmål. Eksisterer det flere forskjellige representasjoner av hendelsen? Hvem er produsentene? Hvilken betydning har produsentenes metodologiske og teoretiske ståsted? Hvem er det som er konsumentene, eller publikummet? Har konsumentene noe å si for representasjonen?

1.2 Nærmere om temaet

Felttoget ved Narvik 1940 omfatter kamphandlingene som fant sted i Narvik og området rundt, i perioden 9. april til 10. juni 1940. En geografisk avgrensning kan gjøres ved at all landstrid, og det meste av flyangrep og troppekonsentrasjoner, var innenfor et område mellom Bardufoss i nord, Ballangen i sør, Harstad i vest og riksgrensen i øst.

Figur 1: Kart over primærområdet for felttoget ved Narvik

Selv om det er mulig å avgrense felttoget til et begrenset geografisk område, så henger operasjonene tett sammen med kampene i hele Nord-Norge, resten av Norge og den europeiske krigen mellom Tyskland på den ene siden og Storbritannia og Frankrike på den andre. De tyske styrkene ved Narvik kan, siden de var isolert, relativt lett skilles ut fra de andre tyske styrkene i Norge. Dette er et skille som blir benyttet i enkelte fremstillinger. For de norske og allierte styrkene er bildet noe mer komplekst siden det var de samme lederne som også hadde ansvaret i resten av Nord-Norge, og enkelte avdelinger ble benyttet flere steder.

Kjørt barn har mange navn, så også i dette tilfellet. På norsk blir ofte begrepene «kampen om Narvik» eller «slaget om Narvik» benyttet. Dette kan være noe

forvirrende, særlig når en oversetter det direkte til engelsk – «The Battle of Narvik» – og forventer at det skal ha samme betydning. For britene er «The Battle of Narvik» sjøslagene den 10. og 13. april 1940⁶ ofte omtalt som «first and second battle of Narvik». Med britiske øyne gir det mening siden det var første og andre britiske sjøslag ved Narvik. Med norske og tyske øyne gir det liten mening, da det også var sjøkamp 9. april. I britisk litteratur er kampene ved Narvik en del av «The Norwegian Campaign», og i enkelte tilfeller kan det spesifiseres til «The Narvik Campaign».⁷ Tyske samtidige rapporter bruker flere uttrykk, blant annet «Kampf um Narvik»⁸ og i enkelte tilfeller «Schlacht um Narvik».⁹

I denne avhandlingen kommer jeg til å benytte termene felttoget, kampene og operasjonene ved Narvik synonymt med hverandre. I dette legger jeg da all militær gjøren og laden tilknyttet det å løse nasjonale målsettinger. Jeg bruker begrepene synonymt til tross for at de ikke er det. I utgangspunktet mener jeg at operasjonene ved Narvik er mest presist, da begrepet omfatter alle operasjoner, også de som var utenfor selve kamphandlingene, og at dette foregikk til lands, på sjøen og i lufta. Kampene ved Narvik snevrer dette noe inn til bare å gjelde selve kamphandlingene, mens felttoget ved Narvik kan snevre synsvinkelen inn mot å kun gjelde operasjoner til lands. Slaget eller kampen om Narvik er jeg forbeholden til å bruke, da det implisitt ligger en forutsetning om at kampene utelukkende dreide seg om Narvik i seg selv.

Operasjonene ved Narvik blir ofte fremstilt som forskjellige fra operasjonene i resten av landet (også sør i Nordland) på flere områder.¹⁰ For det første var Narvik det eneste tyske brohodet som ble opprettet i Nord-Norge 9. april 1940. Trondheim, i luftlinje ca. 640 km mot sør, var det nærmeste av de andre angrepsstedene. Videre var det få av de tyske flyene som innledningsvis hadde lang nok rekkevidde til å nå Narvik. Dette førte

---

⁶ TNA, ADM 199/477, «Norway: first and second battles of Narvik»

⁷ WO 208/3096, «Notes on the British and German performance during the campaign»

⁸ BA-MA, RM 54/31, «Bericht über den Kampf um Narvik»

⁹ ZSG 109/12, «Bd. 12»

¹⁰ Rolf Hobson og Tom Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, Bd. 3, Norsk forsvarshistorie (Bergen: Eide, 2001), 296.

blant annet til at de allierte i perioder hadde luftoverlegenhet eller i det minste tidvis var jevnbyrdige.¹¹ Det ble heller ikke gjennomført luftangrep mot de norske mobiliseringslagrene og oppsettingsstedene slik som i Sør-Norge. Mobiliseringen i Nord-Norge kunne dermed foregå under relativt ordnede forhold. I Sør-Norge ble flere mobiliseringslagre erobret av de tyske styrkene før mobiliseringen kom i gang, mens det i Nord-Norge bare var Elvegårdsmoen, ved Bjerkvik, som ble tatt.

En av de store forskjellene mellom sør og nord var at den britiske marinen opprettet sjøherredømme etter ødeleggelsen av de tyske marinestyrkene i Ofotfjorden 10. og 13. april, noe som fikk flere følger. For det første ble den tyske styrken på land isolert og måtte belage seg på etterforsyninger levert med fly og tog via Sverige. For det andre kunne de norske og allierte styrkene relativt fritt bruke sjøen som en transportåre i et til dels veiløst landskap. Videre behersket Royal Navy Ofotfjorden, og de allierte krigsskipene kunne observere og beskytte tyske stillinger på land.

I motsetning til forholdene under store deler av felttoget i Sør-Norge hadde de allierte og norske styrkene både numerisk og kapasitetsmessig overlegenhet ved Narvikavsnittet. Til sammen betød dette at de tyske styrkene ved Narvik manglet de leddene som gjorde dem sterke i Sør-Norge, som luftherredømme, stridsvogner, feltartilleri og effektivt stridstren (transport- og forsyningsavdelinger).¹²

1.3 Avgrensning og tilskjæring

Som nevnt er det en todelt grunnstruktur i denne avhandlingen. For det første inneholder den en realhistorisk behandling av utvalgte temaer, men utvalget henger for det andre nøye sammen med historiografiske analyser og observasjoner. I dette underkapittelet vil jeg beskrive i mer detalj hva jeg kommer til å fokusere på, hvordan jeg vil gjøre det, og hvilke avgrensninger jeg har foretatt.

---

¹¹ De britiske Gladiator-jagerne blir beskrevet til å ha hatt liten effekt mot HE-111, men de hadde en effekt mot ubevæpnede transportfly. NARA, European Theater Historical Interrogations [ETHINT] Series, «B-485 The Role of the 'Luftwaffe' in the Campaign in Norway, General der Flieger Ulrich Kessler»

¹² Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 307.

1.3.1 Realhistorisk analyse

For å kunne foreta en historisk analyse av en hendelse *må* det først foreligge eller gjennomføres en historisk rekonstruksjon av hendelsen.¹³ Det er flere måter å gjennomføre den realhistoriske rekonstruksjonen på. En fremgangsmåte er en systematisk og kronologisk redegjørelse av hendelsene. En annen er å velge ut enkelttemaer, hendelser eller problematikk og analysere disse. Begrunnelsen for å legge opp denne avhandlingen tematisk springer ut av de historiografiske observasjonene.

I den historiografiske gjennomgangen har jeg identifisert bestemte temaer hvor det hersker enighet og dermed ikke er fruktbart å gjennomføre ytterligere undersøkelser. Et eksempel på tematikk som jeg ikke har inkludert, er ytterligere beskrivelse av kamphandlingene på lavt taktisk eller stridsteknisk nivå. Delvis har jeg valgt ut temaer fordi det foreligger diskusjon eller uenighet i litteraturen, noe jeg søker å avklare. Likeledes har jeg i min gjennomgang av primærkildene identifisert temaer som tidligere ikke er belyst eller har vært skjevt behandlet. Jeg har sortert de utvalgte temaene under fire faner eller overordnede temaer. Disse vil også danne grunnlaget for de fire analysekapitlene. Jeg har lagt mest vekt på det andre og tredje temaet. Årsaken til dette er at forspillet til dels er et tema av underordnet betydning i min sammenheng, siden avhandlingens fokus er på felttoget og ikke tiden før. Temaet er imidlertid viktig, særlig for den strategiske forståelsen hos norske aktører. De sivil-militære relasjonene er til dels fraværende i den militærhistoriske litteraturen og diskusjonene som denne avhandlingen baserer seg på.

Det første tematiske området dreier seg om Narviks strategiske betydning og om forspillet til det tyske angrepet 9. april. De undertemaene jeg vil ta for meg, er for det første hvilke interesser Tyskland og de allierte hadde for Narvik og Norge samt den norske forståelsen av Narvik og Norge i stormaktenes strategi. For det andre de overordnede planene vedrørende operasjonene. Det er disse to temaene som skiller seg

---

¹³ Astri Andresen mfl., *Å gripe fortida: innføring i historisk forståing og metode* (Oslo: Samlaget, 2012), 131–136.

ut i denne avhandlingen. Blant annet kan de i større grad enn de andre temaene tilskrives å ha fått størst oppmerksomhet av faghistorikere. Når det er sagt, så er det også innen disse temaene at det eksisterer flest alternative fremstillinger.

Det andre hovedtemaet dreier seg om de forskjellige operasjonene og områdene. Her er det en gjennomgående enighet om mange sider av hendelsesgangen, men ikke alle. Den til dels nasjonssentrerte måten å skrive på kan føre til at vi mister oversikten over helheten og kompleksiteten i operasjonene. Videre kan det hevdes at en nasjonal eller fellesskapssentrert måte å skrive på har innsnevret hva som ansees som operasjonsområdet for felttoget ved Narvik. Et spørsmål i så henseende er om mange har definert operasjonsområdet for snevert, sett i sammenheng med deres analytiske ambisjoner.

Det tredje overordnede temaet er vurderingen av de militære styrkene. På dette området hersker det til dels stor uenighet, særlig om antall personell eller avdelinger som skal inkluderes i styrkebalansen, og den militære kvaliteten på avdelinger og mannskaper. Videre er lederne og deres rolle et tema som ofte går igjen. I den sammenhengen blir også samarbeidet mellom de allierte og nordmennene belyst. Sveriges betydning for transitt av forsterkninger til de kjempende får også noe omtale, og da er det de tyske togene med forsyninger og personell til Narvik som får oppmerksomhet. Det som knapt har vært omtalt i historieskrivningen, er alle de nordmennene som tok seg via Sverige til Narvik-fronten. Ytterligere et tema som blir noe omtalt, er krigens lover og de krigførendes opptreden på bakgrunn av disse.

Det fjerde og siste overordnede temaet omhandler de sivil-militære relasjonene. Det omfatter den sivile støtten til de militære operasjonene, den sivile hverdagen og spørsmålet om hvordan sivile og militære opptrådte overfor hverandre. Et spørsmål i forlengelsen av dette er hvordan de militære styrkene opptrådte i lys av folkeretten. Litteraturen om Narvik 1940 beskriver sjelden noe om ettervirkningene av felttoget,

for eksempel hvilke erstatninger som ble gitt til etterlatte, senvirkninger eller dekorasjoner.¹⁴

I analysekapitlene vil jeg ta for meg de forskjellige temaene og behandle dem historiografisk og realhistorisk. I hovedsak vil jeg legge vekt på å beskrive det som kan oppfattes som konsensuslinjen – i den grad det finnes en etablert oppfatning, men det vil også være nødvendig å dra inn enkelte av ytterpunktene og/eller motfortellingene. Særlig vil dette være nødvendig hvor disse synspunktene har relativt stor oppslutning. Jeg vil i liten utstrekning ta de aller mest ytterliggående synspunktene inn i drøftingen, men det kan imidlertid i enkelte tilfeller være nødvendig. Et problem med de mest ytterliggående synspunktene er at de ikke er belagt med noe kildemateriale eller tilsvarende. Slike analyser er ikke gyldige, målt etter vitenskapelige standarder, men lever like fullt i avgrensede miljøer. En annen svakhet i noe av den historiske dokumentarlitteraturen er at den ikke forholder seg til tidligere forskning og dermed går glipp av opplysninger som burde ha vært med både i analyser og diskusjoner.

En fare i min realhistoriske analyse er at jeg havner i de samme fellene som jeg har identifisert at enkelte andre forfattere går i. Dette søker jeg å omgå ved for det første å studere operasjonene ved Narvik som et fem-nasjoners felttog. Det vil si å være minst mulig sentrert om enkeltnasjoner. Videre vil jeg unngå å analysere enkeltmomenter uten å sette dem inn i en helhetlig sammenheng. Den helhetlige sammenhengen kan for eksempel være andre hendelser eller avgjørelser som hadde innvirkning på kampene ved Narvik, men det kan også være geografisk ved å se mer helhetlig på hele operasjonsteateret Nord-Norge.

---

¹⁴ For mer om dette, se kapittel 7 og 8 i Joakim Aalmen Markussen, «Krigshistoriens livsløp: Samspillet, konkurransene og kampene om iscenesettelsen av Nord-Norges krigshistorie» (UiT Norges arktiske universitet, 2020).

1.3.2 Historiografisk analyse

Den historiografiske analysen fokuserer på hvordan felttoget ved Narvik er fremstilt i faghistoriske, fagmilitære og historiske dokumentarer og debatter.¹⁵ Det vil si kjernen er det som skjedde i nordre deler av Nordland og i søndre deler av Troms i perioden fra 9. april til 10. juni 1940. I noe av analysen er det imidlertid viktig å utvide området til å gjelde hele Nord-Norge – da Narvik ikke var en isolert hendelse, men en del av en stormaktskrig. Dette gjelder også for enkelte tilstøtende temaer som har relevans, og som det derfor er nødvendig å ta i betraktning. Mange av disse er forutgående hendelser, og i denne avhandlingen er de beskrevet som en del av forspillet til angrepet på Norge. I dette arbeidet er det fokusert på de delene av forspillet som er mye omtalt i litteraturen om felttoget ved Narvik. Eksempel på dette er norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk tilbake til første verdenskrig, norsk utenriks- og nøytralitetspolitikk i tiden fra september 1939 til 9. april 1940 samt vestmaktens og tyskernes interesser for Norden etter krigsutbruddet.

I den historiografiske gjennomgangen er det hensiktsmessig å utvide litteraturtilfanget til ikke bare å gjelde tradisjonell akademisk og annen faglitteratur, men også inkludere historieproduksjon som ikke er basert på systematiske historiske arbeider. Dette er nødvendig for å fange opp den delen av diskusjonen som ikke foregår mellom faghistorikere, men som finner sted på andre plattformer, inkludert aviskronikker og innlegg i sosiale medier.

I den innledende gjennomgangen av litteraturen observerte jeg at den har flere særtrekk. Det gjelder både fremstilling og omtale av tidligere litteratur. Særlig gjelder det den løpende lekfolkdiskusjonen i aviser og sosiale medier. Litteraturen om Narvik 1940 har vært et tema for forskjellige forfattere som faghistorikere, fagmilitære og

---

¹⁵ I avhandlingen vil jeg benytte flere forskjellige benevninger på forfatterkategoriene. I hovedsak er det tre kategorier, fagmilitær, faghistorisk og krigsdokumentarisk, innen hver av dem vil det forekomme synonymer for kategorien. I tillegg til dette vil jeg også bruke synonymer til forfatter som historiker, lokalhistoriker, amatørhistoriker, lekfolk, lekhistoriker osv. Se 3.1.3 for en mer detaljert gjennomgang av forfatterkategoriene.

krigsdokumentarister.¹⁶ Alle studier kan ha verdi på sin måte. Likevel er det ofte slik at én forfatter innehar bedre kompetanse innen enkelte områder, enn andre. Én militærhistoriker har en annen tilnærming enn en som fokuserer på diplomatihistorie, mens en historiker med fokus på internasjonale relasjoner ikke vil gå i dybden på militære vurderinger på operasjonelt og taktisk nivå. Det viktige blir dermed å se hvilken problemstilling og kontekst forfatteren setter sine opplysninger inn i, og om forfatteren har kompetanse til å gjøre dette. Dermed blir det interessant å evaluere hvordan forfatterne forholder seg til kildematerialet, hvordan de formidler, hvilken sjanger de benytter seg av, hvem de skriver for, hvilket nivå i det strategiske hierarkiet en forholder seg til (fra nasjonalstrategisk til stridsteknisk), måten de forholder seg til tidligere litteratur og eksisterende kunnskap på, og om det – bevisst eller ubevisst – er innvevd i en politisk diskurs, og når det er skrevet.

Et annet viktig trekk er at mange, i første rekke innen krigsdokumentarsjangeren, ser historien gjennom nasjonale briller. Norske forfattere ser hovedsakelig bare på hva den norske regjeringen og de norske avdelingene foretok seg, mens britiske forfattere for det meste konsentrerer seg om britiske forhold.

---

¹⁶ En analytisk modell basert på tre kategorier gjør det tidvis vanskelig å gruppere forfattere og deres tekster. For det første er det glidende overganger mellom disse kategoriene. For det andre er det flere av forfatterne som har en bakgrunn som gjør at de tilhører en kategori, men har kunnskap og forståelse som gjør at de også kan grupperes i en annen kategori. Her følger noen eksempler på hva som kan finnes innen de forskjellige kategoriene.

Faghistorisk: Tom Kristiansen, *Otto Ruge: hærføreren* (Oslo: Aschehoug, 2019). Ole Kristian Grimnes, *Narvik 1940: et europeisk felttog på norsk jord* (Oslo: Forsvarets pressetjeneste, 1975). Thomas Kingston Derry, *The campaign in Norway*, History of the Second World War: United Kingdom military series (London: Her Majesty's Stationary Office, 1952).

Fagmilitær: John Kiszely, *Anatomy of a Campaign: The British Fiasco in Norway, 1940* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017). Alex Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940: Mit 9 Karten, 1 Abbildung*, Bd. 18, Die Wehrmacht im Kampf (Neckargemünd: Vowinckel, 1958). Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940: med kommentarer til operasjonene* (Oslo: Gyldendal, 1968).

Krigsdokumentarisk: Arne Angell, *Med 6. kompani i kamp: frå Narvik-fronten i 1940* (Værøy: Hadsel historielag, 1983). Jack Adams, *The doomed expedition: the Norwegian campaign of 1940* (London: Leo Cooper, 1989). Ivar Enoksen, *Tusen glemte menn: og historien om den egentlige James Bond* (Oslo: Schibsted, 2005). Joakimsen, *Narvik 1940*. Øyvind Johnsen, *Slaget om Narvik: sydfronten: krigshandlingene – maktsillet – svikene*, 2. utg., K-dokumentar (Harstad: Forlaget Kristiansen, 2011).

Et tredje kjennetegn er at mye av det som formidles, særlig innen dokumentarsjangeren, fokuserer på enkeltavdelinger på et lavt taktisk nivå eller enkelte sektorer av fronten. Denne forsknings- og formidlingsformen er viktig for den empiriske redegjørelsen for hva som skjedde i de forskjellige avdelingene. Det kan imidlertid synes som om det er en tendens til å trekke konklusjoner som studienes empiri og analyser ikke gir dekning for. Det skjer blant annet ved at en i stedet for å analysere og konkludere på samme nivå som beskrivelsen er på – ofte det taktiske nivået –, gjøres forsøk på å bevise den enkelte avdelings betydning for det militærstrategiske og til dels det nasjonalstrategiske nivået. Tilsynelatende kan fokuset på enkeltavdelinger også føre til en tendens til å gjøre felttoget mer geografisk avgrenset enn det kanskje er grunn til.

Et fjerde karaktertrekk er at deler av litteraturen er innvevd i en historisk-politisk diskurs, og at politiske synspunkter på historien derfor er med på å prege fremstilling og konklusjoner. Spørsmål en da søker å få svar på, kan være: Hvilke stormakter hadde ansvaret for at Norge ble dratt inn i krigen? I hvilken grad kan den norske Nygaardsvold-regjeringen stilles til ansvar gjennom sin utenriks- og forsvarspolitik? Enkelte av disse politiserte fremstillingene og debattene kan tidvis føre til innslag av konspirasjonstenkning (mer om dette i 3.2.2). Dette innslaget begrunner jeg i to forhold. Det ene er et ønske om å kunne finne enkle svar på komplekse spørsmål. Inkludert i dette er at vi, som mennesker, har lett for å tenke oss vilje som en årsaksforklaring. Det vil si at vi leter etter, og finner, aktører som har villet og iscenesatt hendelsen eller resultatet.¹⁷ Det andre er at enkelte av diskusjonsfellesskapene på internett ved første øyekast ser ut til å oppfylle kriteriene for å være ekkokammer, hvor alternative forklaringer på enkelte spørsmål blir dyrket relativt uforstyrret.

En ytterligere overordnet observasjon er at det, særlig i Norge, ser ut til å være krigsdokumentarister som i nyere tid har vært mest aktive i formidlingen av felttoget

---

¹⁷ Asbjørn Dyrendal, og Terje Emberland, *Hva er konspirasjonsteorier*, Bd. 69, Hva er (Oslo: Universitetsforlaget, 2019), 42, 105.

ved Narvik, og pådrivere i debatten. Disse er gjerne lekfolk, uten forskerutdanning og/eller historiefaglig bakgrunn, de fleste har heller ikke militær kompetanse i tilstrekkelig grad, og en del av litteraturen blir publisert via lokale eller egne forlag uten redaksjonell kvalitetssikring. I utgangspunktet er spørsmålet om det er faghistorie eller ikke, irrelevant. Det viktige er, som historiker Sven Holtsmark har argumentert for i en annen debatt, at den historiske undersøkelsen «står og faller med om fremstilling og konklusjoner tåler kritisk granskning».¹⁸ Et spørsmål i så henseende er om litteraturen tåler kritisk granskning, og i forlengelsen av det, særlig hvis svaret er negativt, hvordan krigsdokumentaristene har vært med på å forme nasjonale og lokale oppfatninger og fremstillinger samt styrt agendaen for debatter om hendelsen.

Enkelte studier og forfattere, hovedsakelig dokumentarister, har fått en større plass enn andre. Noe av årsaken til dette er at de representerer eller er representanter for enkelte meninger og holdninger som overveiende eksisterer i en mer oppsplittet og til dels muntlig form i avisdebatter, kommentarfelt og på sosiale medier.

1.4 Primærkilder og litteratur

For å klare å etablere grunnlag for den historiografiske analysen har det vært nødvendig å gjennomgå et bredt utvalg av litteratur av ulik karakter – faghistorisk, fagmilitær og krigsdokumentarisk– og bredde gjennom tid, nasjonalitet og undersjangere innen sakprosaen. Studien er likevel primært en kvalitativ undersøkelse. Det samme gjelder også for den realhistoriske undersøkelsen. Kildematerialet som er tilgjengelig, er stort og mangfoldig, og det har ikke vært mulig å gjennomgå mer enn en liten del av dette. Vekten har dermed vært lagt på en kvalitativ gjennomgang av et utvalg av materialet.

1.4.1 Primærkilder

Det er et bredt spekter av primærkilder tilgjengelig fra Norge, Tyskland, Storbritannia Frankrike, Sverige og andre land. Kildene dekker alle nivåer fra regjeringer og ned til

---

¹⁸ Sven G. Holtsmark, «Michelets problematiske metode,» *VG*, 10. desember 2020.

lagførere.¹⁹ Likevel er det en del materiale som har gått tapt. Dette gjelder blant annet for norske avdelinger hvor enkelte arkiver ble ødelagt i forbindelse med demobiliseringen (for eksempel oversikt over frivillige),²⁰ mens andre arkiver ble skadd ved at de ble forsøkt gjemt. Forholdene på øverste nivå i Norge er ganske godt dekket av papirene etter kommanderende general / forsvarssjef Otto Ruge og Forsvarets overkommando samt regjeringen og Ruges kommunikasjon med de allierte. 6. divisjon og de norske avdelingene var for det meste muntlig ledet, slik at det var ikke alltid at det ble produsert skriftlige kilder. Rapportene ble også skrevet i etterkant, de fleste i løpet av høsten 1940, mens andre ikke ble skrevet før etter krigen. At rapportene ble skrevet så lenge etter, skaper noen kildekritiske utfordringer.²¹ For det første vil avstand i tid føre til at detaljer blir glemt, jo lengre tid, desto flere detaljer. For det andre vil rapportforfatteren sannsynligvis ha blitt påvirket av andre faktorer gjennom å ha lest om hendelsen og snakket med andre deltagere. På grunn av dette inneholder rapportene trolig noen erindringsforskyvninger, gjennom at rapportene blir tilpasset et meningsbærende narrativ, uten at dette med letthet kan oppdages.

For tyske avdelinger er det en del mangler, spesielt for avdelinger under divisjonsnivå, men mest merkbart er det for det øverste politiske nivået. Da tenker jeg særlig på diskusjoner med og føringer og ordrer fra Hitler. Av de primærkildene som jeg har hatt tilgang til, er de britiske de best bevarte, både på militært og politisk nivå. Siden jeg ikke kan fransk eller polsk, har jeg ingen oversikt over arkivsituasjonen for disse nasjonene. Trolig vil ikke tapte primærkilder ha noe å si for den overordnede strategiske beskrivelsen. Manglene vil nok ha mer å si for beskrivelsen av det lavere taktiske nivået og lokal- og avdelingshistorien. For det meste har alle disse arkivene vært tilgjengelige for forskere og også i stor grad for allmennheten siden slutten av

---

¹⁹ Lag er laveste/minste militære enhet, bestående av fra fire til 12 mann. Se vedlegg C for ytterligere forklaring.

²⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon» Rapporter om krigen i Norge 9/4 – 9/6 1942 (sic). Antakelse av frivillige (datert 15. juni 1942).

²¹ Johannes Schiøtz, anmeldelse av Norges krig 1940–1945. Hovedredaktør: Sverre Steen. Generalmajor R. Roscher Nielsen : Krigen i Norge april–juni 1940. (Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1948.), *Norsk militært tidsskrift* 1948, 441.

1970-tallet. For de norske arkivene, særlig de etter militære avdelinger, er det fortsatt noen som er klausulert, da de inneholder graderte dokumenter.

Jeg har benyttet materiale fra norske, britiske, tyske, amerikanske og svenske arkiver. For norske forhold har jeg særlig gjennomgått arkivet etter Forsvarets krigshistoriske avdeling, som befinner seg på Riksarkivet (RA). I dette arkivet finnes det arkivstykker på nesten samtlige avdelinger som deltok under felttoget. Videre er det også mye materiale angående konge og regjering samt for overkommandoen. For de britiske politiske og militære aktørene kommer materialet i hovedsak fra de forskjellige arkivene som finnes ved *The National Archives* (TNA) i Kew i London.²² De tyske kildene har jeg hentet fra to arkiver. Noe er fra det tyske *Bundesarchiv-Militärarchiv* (BA-MA),²³ men mesteparten er hentet fra det amerikanske *National Archives & Records Administration* (NARA).²⁴ Årsaken til at NARA har så mange av de tyske kildene, er at amerikanske, britiske og sovjetiske myndigheter, som seirende etter andre verdenskrig, beslagla de tyske arkivene i forbindelse med Det internasjonale militærtribunalet. Amerikanske og britiske myndigheter returnerte det de hadde tatt, men før de gjorde dette, ble alt materialet avfotografert. Det er dermed stor overlapp mellom BA-MA og NARA, men enkelte kilder finnes bare hos den ene eller andre.

Av franske og polske kilder har jeg kun benyttet informasjon som var oversatt i de andre arkivene. For et mer nyansert operativt bilde og en mer detaljert taktisk beskrivelse vil det trolig være nyttig å se hva som finnes i franske og polske arkiver. Siden de polske styrkene tilhøre det polske eksilmiljøet i vest vil det trolig være mest å

---

²² Jeg har sett på dokumenter tilhørende flere serier. De jeg har hentet mest fra, er i alfabetisk orden: ADM 1 og 199 (Admiralty). AIR 20 og 36 (Air Ministry). CAB 63, 65, 66, 69, 79, 80, 99 og 106 (War Cabinet and Cabinet). DEFE 2 (Combined Operations Headquarters and Ministry of Defence) FO 371 (Foreign Office). PREM 3 (Prime Minister's Office). WO 106, 168, 198, 208 og 231 (War Office).

²³ Serien jeg har benyttet, er RM 54 Führer der Zerstörer der Kriegsmarine.

²⁴ De seriene jeg har hentet mest fra, er: T 77 (Records of Headquarters, German Armed Forces High Command). T 312 (Records of German Field Commands: Armies). T 315 (Records of German Field Commands: Divisions). T 971 (The Von Rohden Collection of Research Materials on the Role of the German Air Force in World War II, 1911-1947) og T 1022 (Records of the German Navy, 1850-1945, Received from the United States Naval History Division).

finne ved The Polish Institute and Sikorski Museum, i London. Jeg vurderer det imidlertid dit at med eventuelt unntak av mer detaljer om vurderinger og beslutninger av den franske kontingentsjefen brigader (Général de Brigade) Antoine Béthouart og hans stab er ikke disse eventuelle kildene avgjørende for konklusjonene i denne avhandlingen.

Jeg har bare i svært liten grad benyttet meg av svenske arkiver. I disse er det trolig mer å hente, særlig angående hvordan den militære situasjonen i Norge under felttoget ble vurdert. Videre ville det ha vært interessant å se om det eksisterer avskrifter eller rapporter etter avhør av personell som tok seg fra Nord-Norge til Sverige. Dette gjelder særlig for internasjonale frivillige til de norske styrkene som dro til Sverige etter kapitulasjonen. Det samme gjelder for internerte soldater fra alle deltagende nasjoner, samt sivile som flyktet over grensen mens kamphandlingene pågikk.

1.4.2 Litteratur

Det er som nevnt skrevet mye om felttoget ved Narvik og enda mer om felttoget i Norge og forspillet som førte til at Norge til slutt ble angrepet. Det betyr at det ikke er mulig å dekke alt i en avhandling som denne, det er knapt mulig å bare gjøre et lite innhogg i denne mengden.

De bøkene, antologiene, kapitlene og artiklene som ligger til grunn for denne avhandlingen, er valgt ut fra ett eller flere kriterier. Det sentrale kriteriet er at det er militærhistorie hvor hovedfokuset eller en stor del av tematikken er knyttet til operasjonene ved Narvik. Deretter er det tidspunktet for utgivelse. Jeg har prøvd å få med titler fra det aller tidligste og jevnlig frem til i dag. Hvem som skriver og hvilken bakgrunn de har, er også ett av kriteriene som jeg har tatt i betraktning. Det har vært viktig å få med mangfoldet av forfattere og ikke bare faghistorikere. Sjangertypen har også vært viktig. Alle titlene er sakprosa, men de strekker seg fra vitenskapelige tekster, via dokumentarer til minnelitteratur. Å få med litteratur fra alle de deltagende nasjonene er også forsøkt tilstrebet, men det er litt utfordrende da jeg, som nevnt, ikke kan fransk eller polsk. Det har også vært et poeng å få med mye av det som en i Norge

kan regne som «standardverker»²⁵, og også motsatt å få med noe av den smale litteraturen.

I sakprosalitteraturen som omhandler felttoget ved Narvik, er det i svært liten grad sett på hvem og hvordan temaet er skrevet om og forsket på tidligere. Ofte henvises det til andre når et empirisk spørsmål behandles. Dette kommer jeg tilbake til i 2.1 og 3.2.2.

1.4.3 Sosiale medier

I mitt arbeid med dette temaet har jeg jevnlig vært innom flere Facebook-grupper for å følge med på diskusjonene mellom dem som er interessert i krigshistorie.²⁶ De fleste av disse forumene er lukkede grupper hvor en må bli gitt medlemskap for å få tilgang. Aktiviteten i gruppene varierer stort fra de som har flere nye innlegg daglig, til de som bare har ett til to nye innlegg per måned. Med bakgrunn i de forskningsetiske retningslinjene viser jeg ikke til navn på hvem som har ytret de forskjellige kommentarene eller påstandene. Det jeg særlig har fulgt med på og benytter i denne avhandlingen, er å identifisere hvilke tematikker som går igjen, hvilke argumenter som benyttes, og hvilken litteratur eller fremstillinger det henvises til.

Sosiale medier er ikke benyttet som en kilde på lik linje med primærkilder og litteratur. Måten jeg har benyttet sosiale medier på, er mer som et termometer for hvilke forestillinger som eksisterer om felttoget. Det gir også et inntrykk av hva de militærhistoriske konsumentene, fortrinnsvis av krigsdokumentarer, er opptatt av. Selv om jeg har oppsøkt disse sidene med jevne mellomrom, er det ikke en like gjennomgående systematikk i innhenting på sosiale medier som det er for primærkilder og litteratur.

---

²⁵ Se 2.1 for en beskrivelse av disse.

²⁶ Jeg har fulgt disse gruppene: WW2 fra Narvik til Kirkenes (5037 medlemmer), Norsk Militærhistorisk Forening (9089 medlemmer), Norsk Krigshistorisk Forening (3828 medlemmer), Norge i krig 1940–1945 (4094 medlemmer), Andre Verdenskrig i Nord-Norge (5999 medlemmer), Nord-Norge i krig og okkupasjon 40-45 (1184 medlemmer), Battle Of Narvik 1940 – We have not forgotten (2677 medlemmer) og Norsk militærhistorie (3564 medlemmer). Medlemstallene er hentet 27. oktober 2020.

Sosiale medier må også underkastes kildekritikk. Blant annet er det trolig at det er de som bryr seg mest, eller de med de sterkeste meningene, som uttaler seg i kommentarfeltene. Trolig vil det også finnes individer som bare er ute etter å starte en diskusjon. Dermed må en være bevisst på at ytringer kan være fra aktører med spesielle synspunkter, og at synspunktene ikke har et bredt fotfeste i en større gruppe, selv om synspunktene blir ytret ofte og høyløst. Sosiale medier gir ikke svar på hvor utbredt en forståelse eller oppfatning er. Den gir bare et signal om at en viss forståelse eller oppfatning eksisterer.

1.5 Oppbygging av avhandlingen

Avhandlingen er bygget opp med tre innledende kapitler hvor problemstilling og avgrensninger utmeisles samt de teoretiske verktøyene forklares. Deretter kommer det fire analysekapitler som bygger på hvert av de fire hovedtemaene som er beskrevet i 1.3.1. Avslutningsvis kommer det et oppsummerende kapittel.

I hvert av analysekapitlene vil det gjennomføres både en historiografisk og realhistorisk analyse av tematikken. I hovedsak vil dette være en systematisk innholdsanalyse kombinert med historisk kildearbeid.

Kapittel 2 er en gjennomgang av den militærhistoriske litteraturen om felttoget ved Narvik. I kapittel 3 redegjør jeg for min metode og hvilke teorier metoden bygger på. Det første empiriske kapittelet, kapittel 4, starter på det strategiske nivået og er en beskrivelse av Narviks strategiske betydning for Norge, de allierte og Tyskland. Kapittel 5 inneholder en realhistorisk gjennomgang av hva som skjedde i løpet av de to månedene som felttoget ved Narvik varte. I dette kapittelet er det det taktiske og operasjonelle nivået som er i fokus, blant annet ved å fokusere på de konkrete planene og operasjonsområdet. I kapittel 6 studeres spørsmål som angår de militære styrkenes antall, organisering og kvalitet. Dette er i grovt tematik som kan defineres å tilhøre det stridstekniske nivået. Videre er det også tre mer generelle temaer, som lederne, de stridenes bruk av Sverige og krigens lover. Dette er temaer som er litt vanskelige å plassere i bare ett nivå. I kapittel 7, det siste realhistoriske kapittelet, tar jeg for meg

tematikk som faller litt utenfor den militærteoretiske nivåbeskrivelsen, og det er sivil-militære relasjoner. Kapittel 8 er et avsluttende, sammenfattende og konkluderende kapittel.

Kapittel 2 – Narvik 1940 i militærhistoriske studier

Det kan synes som om det er en oppfatning i Nord-Norge, i alle fall om man skal tro enkelte norske forfattere og journalister, at felttoget ved Narvik er underkommunisert.²⁷ Denne meningen forankres ofte i sosialt betingede forestillinger og fremtrer ofte i et språk som bygger på eller viser til følelser. Et eksempel finner vi hos forfatter Jan P. Pettersen: «Befolkningen i Nord-Norge har i alle år etter krigen følt at deres historie fra kamphandlingene våren 1940 og den etterfølgende okkupasjonen, ikke har fått den nasjonale oppmerksomheten som den fortjener.»²⁸ Denne ytringen fra Pettersen er ikke konklusjonen på en systematisk undersøkelse, men en mulig hypotese for en fremtidig studie. Det kan imidlertid være problematisk å etterprøve hva alle folk i Nord-Norge gjennom 75 år har følt, hva nasjonal oppmerksomhet er, og hva uttrykket «fortjener» rommer. Hos enkelte faghistorikere er det en annen oppfatning. Som allerede vist til uttalte den amerikanske marinehistorikeren Arthur Marder i 1974 at felttoget i Norge kanskje var den mest komplett studerte operasjonen under andre verdenskrig.²⁹ Uenigheten mellom Pettersen og Marder kan skyldes at de er interessert i ulike sider ved felttoget.

Når en starter å se på hva som er skrevet, både om felttoget ved Narvik, men også om felttoget i Norge eller andre verdenskrig i Norge, hvor Narvik er nevnt, er det en betydelig mengde. Noe av årsaken til at Narvik ofte er omtalt, skyldes betydningen byen hadde for utskipning av den svenske jernmalmen, og dermed den økonomiske krigføringen. Dette fører til at Narvik er nevnt i så å si all litteratur om angrepet på Norge i 1940. Omfanget av og detaljeringsgraden i omtalen av Narvik blir, naturlig nok, forskjellig etter hva som er studiens hovedfokus.

---

²⁷ Susanne Skjåstad Lysvold, «Derfor ble krigshandlingene i nord fortiet og glemt,» <https://www.nrk.no/nordland/derfor-ble-krigshandlingene-i-nord-fortiet-og-glemt-1.12268845>. Ole Magnus Rapp, «Den glemte krigen i nord,» *Aftenposten*, 8. april 2010.

²⁸ Jan P. Pettersen, *Narvik 1940: Strategisk mål og politisk symbol* (Narvik: Grenaderen Forlag, 2020), 333.

²⁹ Marder, *From the Dardanelles to Oran*, 154.

Dette kapittelet inneholder innledningsvis en gjennomgang av militærhistoriske studier som omhandler felttoget ved Narvik i 1940. Fokuset vil ligge på to spørsmål: Hva er skrevet om Narvik, og hvordan er det skrevet? Noe av den omfangsrike litteraturen har eller har hatt større betydning for fremstillingen av kampene ved Narvik enn andre. Innledningsvis følger en kort beskrivelse av et utvalg fra den militærhistoriske litteraturen.

Litteraturutvalget er basert på flere faktorer, for det første at bidragene har karaktertrekkene til eller kan kategoriseres som militærhistorie. Deretter at hendelsene ved Narvik har en tydelig plass. Videre at beskrivelse av kamphandlingene og felttogsperioden har en fremtredende plass. Den fjerde faktoren er at litteraturen også kan regnes som sentral ved at den blir referert til i andre studier og debatter. På grunn av dette er det også tatt med litteratur som ikke fyller alle de tre først nevnte faktorene, men som det ofte blir referert til.

2.1 Militærhistorisk litteratur om Narvik 1940

Allerede høsten 1940 ble de første beskrivelsene fra felttoget utgitt. Noen av de aller første bærer preg av å være skrevet i et propagandaøyemed. Eksempel på dette er *The Invasion of Norway*, utgitt ved Det norske informasjonskontoret i London, og den tyske hvitboken *Dokumente zur englisch-französischen Politik der Kriegsausweitung*, utgitt av det tyske utenriksdepartementet.³⁰ Sistnevnte ble også utgitt på engelsk, *Britains Design on Norway*, beregnet på et amerikansk publikum.³¹ I løpet av krigen kom det til mer, både generelt om felttoget i Norge, men også mer spesifikt om kampene ved Narvik. Som for eksempel: «Z 13» *Von Kiel bis Narvik, The Mountains*

---

³⁰ Herman K. Lehmkühl, *The invasion of Norway*, A Hutchinson pocket special (London: Hutchinson, 1940). Auswärtiges Amt, *Dokumente zur englisch-französischen Politik der Kriegsausweitung*, Bd. 4, Auswärtiges Amt (trykt utg.) (Berlin: Auswärtiges Amt, 1940).

³¹ German Foreign Office, *Britain's Design on Norway. Documents Concerning the Anglo-French Policy of Extending the War*. (New York: German Library of Information, 1940).

wait og *The Campaign in Northern Norway*.³² Rett etter krigen var over, kom det også flere bøker. Eksempel her er *Med Alta bataljon mot tyskerne, 6. Divisjon og Krigens dagbok*.³³

Den første studien i denne gjennomgangen ble forfattet av daværende generalmajor Ragnvald Roscher Nielsen, som under felttoget var oberstløytnant og blant annet sjef for Hålogalandgruppen. Til trebindsverket *Norges krig 1940–1945*, utgitt i 1947, var han forfatter av det 365 sider lange kapittelet «Krigen i Norge april-juni 1940».³⁴ Dette kapittelet er en av de første, lengre, samlede redegjørelsene om kampene i Norge.

I sin samtidige omtale av kapittelet viser Johannes Schiøtz, oberst og sjef for Den krigshistoriske avdeling (senere Forsvarets krigshistoriske avdeling), at Roscher Nielsen til tross for kildetekniske utfordringer har klart å gi en oversiktlig beskrivelse av hovedtrekkene i operasjonene, men at det er mange skjønnhetsfeil i detaljene.³⁵ De kildetekniske utfordringene som Schiøtz viser til, gjelder de norske rapportene som Roscher Nielsen har basert fremstillingen sin på. Disse ble jevnt over nedskrevet i kortere eller lengre tid etter at hendelsene fant sted, og dermed kan det ha forekommet erindringsforskyvninger. Schiøtz viser også til at Roscher Nielsen i liten grad har gått inn i analyse og drøfting av spørsmål som det er mer eller mindre tvil om. Dette mener Schiøtz var riktig. Det beste ville være å la slike spørsmål ligge til de kunne bli grundig og vitenskapelig behandlet av hans nyopprettede avdeling. På den måten vil en unngå at «det danner seg en publikumsoppfatning som det senere ville være umulig å få endret, hvis det skulle vise seg at den var feilaktig».³⁶

---

³² Theodor Broch, *The mountains wait* (Saint Paul, Minn: Webb Book Publishing Co., 1942); August Wilhelm Heye, *'Z 13' von Kiel bis Narvik: Kriegserleben einer Zerstörerbesatzung* (Berlin: Mittler, 1941); O. Munthe-Kaas, *The Campaign in Northern Norway: an account of the Norwegian 6th Division's advance against the Germans in the Narvik area April 9th – June 9th 1940* (Washington D.C: The Information Service, 1944).

³³ Arne Dagfin Dahl, *Med Alta bataljon mot tyskerne* (Oslo: Aschehoug, 1946). Lindbäck-Larsen, 6. *Divisjon*. Otto Ruge, *Krigens dagbok: Annen verdenskrig i tekst og bilder* (Oslo: Halvorsen & Larsen, 1946).

³⁴ Ragnvald Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» i *Norges krig 1940–1945*, red. Sverre Steen (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1947).

³⁵ Schiøtz, 440–445.

³⁶ *Ibid.*, 443.

I 1947 utkom også flere av de britiske rapportene fra felttoget i Nord-Norge i to utgaver av «Supplement to The London Gazette».³⁷ I det første kom tre rapporter fra det britene kaller det første og andre slaget om Narvik, sjøslagene 10. og 13. april.³⁸ I dette tillegget var det to rapporter som omhandlet 10. april. Dette var rapportene fra kommandørkaptein Herbert F. H. Layman, som var sjef om bord i HMS *Hotspur* og militært eldste overlevende offiser, og orlogskaptein Rafe E. Courage, sjefen på HMS *Havock*. Videre var det en rapport fra kampene 13. april, skrevet av viseadmiral William J. Whitworth, sjefen for Royal Navys slagkrysserskvadron.

En uke senere, 10. juli 1947, kom det ut enda et tillegg, *Norway Campaign 1940*.³⁹ Dette tillegget inneholdt tre rapporter som omhandlet hendelsene i Nord-Norge. Det er interessant å merke at disse tre rapportene om hendelser knyttet til Nord-Norge blir omtalt som Norway Campaign, ikke Narvik Campaign eller Battle of Narvik (jamfør 1.2). Dette var rapportene fra flåteadmiral Lord Cork («Flag Officer Narvik»), generalmajor Pierse J. Mackesy (sjef «Rupertforce» til 13. mai) og generalløytnant Claude J. E. Auchinleck (sjef «North Western Expeditionary Force» fra 13. mai). Det er bare hovedteksten fra rapportene som er tatt med, mens de forskjellige vedleggene er utelatt. Noe av årsaken til at det siste «supplement» ble en realitet, var fordi Cork følte at han hadde blitt dårlig behandlet etter felttoget i Norge, og han satte press på admiralitetet for å få publisert sin rapport.⁴⁰ Admiralitetet antok at det også kunne komme press fra Overhuset hvis de ikke tillot at rapporten kunne utgis. I stedet for å nekte å utgi rapporten ble den heller noe omskrevet. Hensikten med omskrivningen var

---

³⁷ The London Gazette var på dette tidspunktet en av tre offisielle nyhetsformidlere hvor blant annet det ble utgitt tillegg (supplements) blant annet på vegne av War Office, Admiralty og Air Ministry, hvor forfremmelser, utnevnelser og utmerkelse ble listet opp, ofte omtalt som «mentioned in despatches». I dag er de forskjellige Gazetteene slått sammen til en, og hver tirsdag blir det gitt ut et supplement på vegne av de britiske militære styrkene. «A history of The Gazette», <https://www.thegazette.co.uk/history>; «About The Gazette», <https://www.thegazette.co.uk/about>.

³⁸ «First and second battles of Narvik on 10th and 13th April 1940 respectively», *Supplement to The London Gazette*, 3rd of July 1947.

³⁹ «Norway Campaign 1940», *Supplement to The London Gazette*, 10th of July 1947.

⁴⁰ TNA, FO 371/56332, «Copy of despatch by Admiral of the Fleet the Earl of Cork and Orrery on the Norway campaign of 1940» Notat på saksomslag: Publication of an account of the Norway Campaign in 1940 (datert 4. juli 1946).

å unngå å støte de norske myndighetene og avverge at det kom kritikk i retur.⁴¹ Disse to «Supplement to The London Gazette» har blitt mye brukt av flere studier siden de ble utgitt, også etter at de originale rapportene ble tilgjengelig fra The National Archives. Jeg har ikke sett at noen tidligere har vist til at rapportene som ble trykket i Gazette, er redigerte utgaver.

Publiseringen av disse rapportene gikk ikke helt ubemerket hen blant norske offiserer, og flere uttrykte seg kritiske til dem.⁴² Ofte dreide dette seg om at den norske innsatsen i liten grad var beskrevet.⁴³ Uten å ta flåteadmiral Cork i forsvar er vel det naturlig – i en rapport fra den britiske øverstkommanderende i Nord-Norge, om den britiske operasjonen – at innsatsen til de norske styrkene får liten plass og oppmerksomhet. Tilsvarende er det lite om britenes innsats i Fleischers rapport. Desto høyere opp i kommandokjeden en rapport blir skrevet, vil avstanden til slagfeltet normalt bli tilsvarende. Rapporter som denne kan si noe om de operasjonelle vurderingene og avgjørelsene, men det vil være lite beskrivelse av kamphandlinger.

---

⁴¹ Tre eksempler: 1) «Brigadier Gubbins reported the Norwegians as being demoralized.» Ble endret til: «Brigadier Gubbins reported that there was some concern amongst the Norwegians about the continued enemy advance.» 2) «The Norwegian Government had not up to date been informed of the decision to evacuate Northern Norway [...] It was even feared that negotiations with the Germans might be started prematurely. General Auchinleck and myself were invited to TROMSO to discuss future operations. The position was obviously impossible. It was decided that the information must be imparted in order to facilitate taking steps for the future, both diplomatically, and as regards extracting Norwegian troops from the forward positions.» Ble endret til: «It was decided that the Norwegian Government should be informed as soon as possible that the decision had been taken by the Allies to evacuate North Norway.» 3) «It was agreed that Sir Cecil Dormer on his return to TROMSO should interview privately certain Ministers he could trust and that he should suggest revival of the MOWINCKEL plan [...]» Her ble *he could trust* strøket.

⁴² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon» Norway Campaign 1940, Supplement til The London Gazette 10/7 1947. Til Den Krigshistoriske Avdeling Fra Roscher Nielsen (datert 23. september 1947); *ibid.* Norway Campaign 1940, Supplement til The London Gazette 10/7 1947. Til Den Krigshistoriske Avdeling Fra Roscher Nielsen (datert 23. september 1947). Johannes Schiøtz, «Fra britiske rapporter om operasjonene i Nord-Norge i 1940,» *Norsk militært tidsskrift* 106, nr. 10 (1947).

⁴³ Eksempel som Roscher Nielsen kommer med. 1) «Her [s. 3183] er det ikke et ord om hvordan de norske avdelinger i Mo-Bodø-området var disponert – og det til tross for at de norske og britiske avdelinger hadde delt Mo-området så noenlunde likt mellom seg.» 2) «Det var altså franskmennene som 'assistert' av de norske tropper trykket tyskerne tilbake!» 3) «Her [s. 3191] får brigader Gubbins meget eloge [lovprisning] for den 'swiftness and efficiency' med hvilket han evakuerte Bodø-området. Ja, det skal være sikkert at det skjedde både med 'swiftness and efficiency'. Så fort og så effektivt gikk det for seg, at vi som var igjen ikke ante noe før vi hadde tyskerne like opp i våre stillinger.»

I 1952 utkom *The Campaign in Norway* av historiker Thomas K. Derry, som er det første bindet i en serie med den offisielle britiske historien om andre verdenskrig.⁴⁴ I sitt arbeid hadde Derry fått privilegert tilgang til offisielle britiske dokumenter. Derry er svært sparsom med sine henvisninger, og avslutningsvis har han bare en litteraturliste og ingen opplisting av hvilke primærkilder han har benyttet. Boken utkom på norsk året etter⁴⁵ og har hatt stor betydning for forståelsen av felttoget sett fra britisk side. Den blir fortsatt mye brukt i studier av felttoget i Norge.

I 1959 utkom en militærhistorisk studie initiert av Department of the Army, som er hærens avdeling innen det amerikanske forsvarsdepartementet – *The German Northern Theater of Operations 1940–1945*.⁴⁶ Denne studien av historiker Earl F. Ziemke tar for seg de to kampanjene som Tyskland førte i sitt nordlige operasjonsteater, felttoget mot Norge og Danmark og operasjonene mot Sovjetunionen. Denne studien har blitt mye benyttet siden da, særlig av de som har et militærhistorisk panorama-perspektiv.

I løpet av 1950-tallet utkom det også flere tyske studier som har hatt betydning for dem som har forsket på kampene ved Narvik i 1940. Den første av disse kom i 1951 og var en bok om Dietl, som blant annet inneholdt hans personlige notater, utgitt av Gerda-Luise Dietl, hans kone, og oberst Kurt Herrmann.⁴⁷ Den neste, av historiker Walter Hubatsch, kom i to utgaver og tilhørte en større serie om Tyskland og andre verdenskrig.⁴⁸ I disse er det om lag 230 sider med beskrivelse og analyse og 200 sider med vedlegg, blant annet situasjonsrapporter (Lageberichte) fra operasjonsstaben (Wehrmachtführungsstab) i Oberkommando der Wehrmacht (OKW) og utdrag fra den personlig tjenestedagboken til sjefen for denne, generalmajor Alfred Jodl. Thomas

---

⁴⁴ Derry, *The campaign in Norway*.

⁴⁵ *Det britiske felttog i Norge 1940*, red. Johannes Schiøtz (Oslo: Gyldendal, 1953).

⁴⁶ Earl F. Ziemke, *The German Northern Theater of operations 1940–1945*, Department of the Army pamphlet No. 20-271 (Washington, D.C: Department of the Army, 1959).

⁴⁷ Kurt Herrmann og Gerda-Luise Dietl, *General Dietl* (München: Münchner Buchverl., 1951).

⁴⁸ Walther Hubatsch, *Die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*, Bd. 5, Göttinger Beiträge für Gegenwartsfragen. Völkerrecht, Geschichte, Internationalpolitik (Göttingen: Musterschmidt, 1952); *'Weserübung': die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940: nach amtlichen Unterlagen dargestellt, mit einem Anhang: Dokumente zum Norwegenfeldzug 1940*, 2. utg., Bd. 7, Studien und Dokumente zur Geschichte des zweiten Weltkrieges (Göttingen: Musterschmidt, 1960).

Derry viste stor begeistring for den første utgaven og fremhevet at Walter Hubatsch, med sin bakgrunn i studier av skandinaviske politiske forhold, var meget godt egnet. Derry påpekte at Hubatsch nøye hadde unngått den propagandistiske tonen som hadde ødelagt så mye av arbeidene til andre tyske historikere.⁴⁹ I 1958 kom forfatter og forhenværende oberstløytnant Alex Buchner med en bok som bare omhandlet kampene ved Narvik.⁵⁰ Denne boken er en del av serien *Die Wehrmacht Im Kampf*, som utkom i 50 bind fra 1954 til 1974, alle forfattet av forhenværende offiserer. De tyske studiene er interessante ved at de benytter tysk kildemateriale som bare i liten grad hadde vært benyttet tidligere, og at de har et tysk ståsted. Studien ble benyttet en del i samtiden, blant annet av generalmajor Trygve Sandvik, men er etter hvert blitt mindre brukt. Årsaken til dette kan være språkbarrierer, utfordringer med tilgjengelighet og kjennskap til dem.

Fra Forsvarets krigshistoriske avdeling (FKA) kom det tre bøker i 1965. Dette var samleverket om krigen i Norge 1940 forfattet av generalmajor Odd Lindbäck-Larsen⁵¹ og bind 13 og 14 i serien *Krigen i Norge 1940; Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940* skrevet av generalmajor Trygve Sandvik.⁵² Noe av det som kjennetegner bøkene fra FKA, og som også Sandvik viser til i sin innledning, er at de er basert på et stort kildemateriale – særlig norske rapporter – og at fremstillingen er fortellende, i betydningen redegjørende og ikke analytisk. Det er lagt stor vekt på å fremstille de faktiske forholdene uten å vurdere eller dømme.

Dette var hvordan FKA helt fra starten tolket sitt mandat. Med Schiøtz sine ord skulle FKA gi

---

⁴⁹ Thomas Kingston Derry, anmeldelse av *Die Deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940.*, Walther Hubatsch, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 29, nr. 2 (1953).

⁵⁰ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18.

⁵¹ Odd Lindbäck-Larsen, *Krigen i Norge 1940* (Oslo: Gyldendal, 1965).

⁵² Trygve Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I. Hærens nøytralitetsvakt 1939/40: Fredsbruddet og begivenhetene til og med tilbakeerobringen av Gratangen*, red. Forsvarets krigshistoriske avdeling, Bd. 13, *Krigen i Norge 1940* (Oslo: Gyldendal, 1965); *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II. Operasjonene etter gjenerobringen av Gratangen til demobiliseringen: Vår vakt i Finnmark*, red. Forsvarets krigshistoriske avdeling, Bd. 14, *Krigen i Norge 1940* (Oslo: Gyldendal, 1965).

en mest mulig nøktern og objektiv skildring av operasjonene uten store og sterke ord i den ene eller andre retning – bare med den anerkjennelse og med den kritikk som en jevn, episk framstilling i seg selv innebærer.⁵³

Historieteoretisk er dette en for enkel posisjon å innta, da det gjennom utvelgelsen av kilder og temaer foregår en form for analyse. Mesteparten av det norske kildematerialet som jeg har gjennomgått, er fra arkivet etter FKA. I så å si alle de forskjellige avdelingenes mapper ligger det korrespondanse mellom Sandvik og mange av sjefene fra kompaninivå og oppover. En del av denne korrespondansen er kommentarer til manusutkast. Det kan synes som om Sandvik har gjort dette for å sikre seg størst mulig grad av nøyaktighet. Til tross for dette er det noen som viser til at det er enkelte feil i fremstillingen. Stort sett dreier dette seg om feil i beskrivelse av hvem eller hvilken avdeling som gjorde hva, og det røkker ikke med hovedsynspunktene i studien. Blant annet i *Også vi da det ble krevet...* vises det til flere eksempler hvor forfatterne fastslår at Sandvik har feil.⁵⁴ Det kan virke som om Sandvik sine to bind blir regnet som det «offisielle» historieverket om kampene i Nord-Norge i 1940.⁵⁵

FKA hadde planer om å gi ut tre serier om krigen i 1940.⁵⁶ Først kom de avsnittsvise fremstillingene av operasjonene i 1940, og de to bindene til Sandvik er en del av denne serien. Lindbäck-Larsens bok er nummer to, og den er en samlet populærfremstilling av kampene i 1940. Den tredje serien skulle være en stor samlet vitenskapelig fremstilling av krigen i 1940. Det kan synes som om en underveis gikk bort fra dette, eller at en har regnet det dekket av andre prosjekter som omhandlet bredere temaer.

---

⁵³ Johannes Schiøtz, «Krigen i Norge 1940 og studiet av den. Utdrag av foredrag i Oslo Militære Samfund 18/1 1948,» *Norsk militært tidsskrift* 118, nr. 2 (1948): 51.

⁵⁴ Per Ilsaas, Olav Ravn, og Nils Ryeng, *Også vi da det ble krevet...: Hyldmo-bataljonen i alliert kamp på Narvik-fronten 1940* (Stamsund: Orkana, 2002), 57, 107–108, 118.

⁵⁵ *Ibid.*, 118.

⁵⁶ Schiøtz, «Krigen i Norge 1940 og studiet av den. Utdrag av foredrag i Oslo Militære Samfund 18/1 1948,» 68.

I løpet av siste halvdel av 1980-tallet kom det ut et åttebinds historieverk om *Norge i krig*, med Magne Skodvin som hovedredaktør. Det første av disse bindene, *Overfall*, ble skrevet av historiker, senere professor i historie, Ole Kristian Grimnes.⁵⁷ Det kan synes som om denne serien, i enkelte miljøer, er blitt stående som et referanseverk over krigen i Norge og regnes av krigsdokumentaristene som «den offisielle» norske historien om andre verdenskrig.⁵⁸ Verket kan ha fått denne statusen da det er anerkjente historikere som har skrevet de forskjellige bindene, samt at det er godt kjent og mye lest av et bredt publikum. Verket er på ingen måte offisielt i form av at det er godkjent av offentlige myndigheter. Det blir heller ikke særskilt mye brukt i faghistoriske kretser.

I Norge har vi ingen eksempel på at det er skrevet rene offisielle historiske arbeider. Et eksempel på offisiell historie er T.K. Derrys bok fra 1952, som var en del av en serie studier bemyndiget av den britiske regjeringen og utgitt av His (Her) Majesty's Stationary Office, avdelingen som blant annet var ansvarlig for å publisere offentlig informasjon. I Norge er kanskje offisiell historie mer et uttrykk for den allmenne oppfatningen av eller ideen om hva faghistorikere er intersubjektivt enige om. Imidlertid kan noe av det som ble utgitt under krigen, ha et offisielt preg over seg, for eksempel *The Invasion of Norway*, *Hitler attacks Norway* og *The Campaign in Northern Norway*.⁵⁹

Norge i krig er skrevet av historikere, men i en tid hvor det ikke var vanlig at forlagene tillot fotnoter eller andre former for henvisninger. Først i 2005 ble det gjort en utredning som kom med anbefalinger for hvordan kilder skulle brukes i allmenne historiske fremstillinger.⁶⁰ Dette kravet til etterprøvbarehet er ikke oppfylt i dette verket, imidlertid er dette en forventning som kom etter at verket var utgitt. Det er

---

⁵⁷ Ole Kristian Grimnes, *Overfall*, Bd. 1, Norge i krig (Oslo: Aschehoug, 1984).

⁵⁸ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147.

⁵⁹ Lehmkuhl, *The invasion of Norway; Hitler attacks Norway* (Montreal: Royal Norwegian Government's Information Office, 1943); Munthe-Kaas, *The Campaign in Northern Norway*.

⁶⁰ Ole-Andreas Rognstad mfl., *God skikk: om bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske framstillinger* (Oslo: Den norske forleggerforening, 2006), 47–52.

svært få henvisninger til hvilke kilder og litteratur som ligger til grunn for beskrivelse og analyse. På den andre siden er alle andre historiefaglige markører til stede, og det er uten tvil skrevet på en vitenskapelig måte. Flere av forfatterne hadde også fotnoter i sine manus. Hovedsakelig er dette verket en syntese og oppsummering av kunnskap innen de forskjellige feltene rettet mot et allment publikum.

I 1987 utgav den franske historikeren François Kersaudy *1940: La guerre du fer*.⁶¹ I denne har Kersaudy en kritisk gjennomgang av de britiske og franske regjeringenes strategi overfor Norge i perioden før det tyske angrepet samt håndteringen av operasjonene i Norge etter angrepet. Boken ble utgitt på engelsk (*Norway 1940*⁶²) og norsk (*Kappløpet om Norge: Det allierte felttoget i 1940*⁶³) i 1990. Hvorfor den norske oversettelsen har blitt gitt tittelen *Kappløpet om Norge*, er uklart. Den tittelen er i beste fall misvisende. Dette er en bok som ofte er med i litteraturlisten til de forskjellige studiene som er gjort, siden da.

I hele perioden etter 1940 har det kommet ut det som kan karakteriseres som avdelingshistorier. Det vil si at forfatternes fokus har vært på en spesiell avdeling. Mye av dette er skrevet for å minnes veteranene fra disse avdelingene, enten de fortsatt var i live eller ikke, og fremstille hva de gjorde. I Norge har den tradisjonelle militærhistoriske avdelings- eller regimentshistorien stått svak sammenlignet med land som over lang tid har hatt et profesjonelt forsvar. Et av kjennetegnene ved denne tradisjonelle regimentshistorien er at det er den som har ivaretatt minneaspektet og den heroiserende fremstillingen av hendelsene. Disse studiene blir særlig fra 1990-tallet sett på som monumenter over de bragdene avdelingene gjorde og påkjenningene de holdt ut. Avdelingslitteraturen kan deles i to. For det første er det de som har et panoramaperspektiv, eller «offiserenes» historie. Et eksempel på dette er Odd Lindbäck-Larsens *6. Divisjon* fra 1946.⁶⁴ Disse fremstillingene blir noe brukt i

---

⁶¹ På norsk blir dette: 1940: Jernkrigen. François Kersaudy, *1940: La guerre du fer* (Tallandier, 1987).

⁶² *Norway 1940* (London: Arrow Books, 1991).

⁶³ *Kappløpet om Norge: det allierte felttoget i 1940* (Oslo: Grøndahl, 1990).

⁶⁴ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*.

studiene av felttoget ved Narvik. Den andre kategorien er soldatenes egne fortellinger, som har et mer mikrohistorisk preg – eller historie nedenfra. De er ofte skrevet av veteraner fra avdelingene, som regel lavere befal eller mannskaper, noen ganger i samarbeid med andre forfattere. Det er sjelden disse blir benyttet som kilder i andres studier, men de blir ofte vist til når det er diskusjoner i kommentarfelt og forumer.⁶⁵

I 2001 kom Norsk forsvarshistorie bind 3, som tar for seg perioden fra 1905 til 1940.⁶⁶ Denne er forfattet av Rolf Hobson og Tom Kristiansen. Begge var seniorforskere ved Institutt for forsvarsstudier på det tidspunktet de jobbet med boken. Studien, som fokuserer på det nasjonal- og militærstrategiske nivået, er interessant fra flere perspektiver. For det første beskriver den og sammenligner de forskjellige forsvarsordningene fra 1905 og frem til 1933 samt ekstrabevilgningene mot slutten av 1930-tallet. For det andre behandler den forsvars- og sikkerhetspolitiske endringer i det samme tidsrommet. Bokens del 5 er i sin helhet dedikert til felttoget i Norge, og kampene ved Narvik har en sentral plass. Hobson og Kristiansen har også satt av et helt kapittel til å diskutere forskjellige teorier om 9. april kunne ha vært unngått.

Forfatter Geirr Haarr har kommet med flere bøker som omhandler forspillperioden og kampene i Norge i 1940.⁶⁷ Av disse er det nok *The German invasion of Norway, April 1940* fra 2009 og *The battle for Norway, April-June 1940* fra 2010 som har hatt størst betydning, kanskje mer utenfor enn i Norge.⁶⁸ Flere av bøkene er på engelsk og utgitt på et britisk forlag. Haarr sine bøker er basert på et meget omfattende kildemateriale, og selv om han ikke er historiker, så er alle påstander godt dokumentert og

---

⁶⁵ WW2 fra Narvik til Kirkenes «[...] boken Fjellkrigen 1940 som følger IR16 under Narvik felttoget. [...] En veldig interessant bok og svært detaljert.» Facebook 29. januar 2019.

⁶⁶ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3.

⁶⁷ Geirr H. Haarr, *The German Invasion of Norway, April 1940* (Barnsley: Seaforth Publishing, 2009); *The Battle for Norway, April–June 1940* (Barnsley: Seaforth Publishing, 2010); *I skjul for fienden: historien om den britiske flåtebasen i Skjelfjord, Lofoten april–mai 1940* (Stamsund: Orkana, 2016); *Nøytralitetens pris: Altmark-saken i februar 1940 og dens betydning for Norges nøytralitet* (Sandnes: Commentum, 2018).

⁶⁸ Eric C. Rust, anmeldelse av Geirr H. Haarr, *The German Invasion of Norway. April 1940*. Annapolis, MD: Naval Institute Press 2009 and Geirr H. Haarr, *The Battle for Norway April-June 1940*. Annapolis, MD: Naval Institute Press 2010., *International Journal of Maritime History* 23, nr. 1 (2011).

etterprøvbare. Bøkene har sitt perspektiv rettet mot det strategiske og operasjonelle nivået og kan betraktes som et militærhistorisk panorama.

I 2010 utgav krigsdokumentarist Oddmund Joakimsen: *Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*.⁶⁹ Dette er en bok som har fått mye anerkjennelse fra enkelte lesere,⁷⁰ men den fikk også kritikk fra profesjonelt hold fra historiker Steinar Aas.⁷¹ Denne kritikken resulterte i en lengre debatt i flere nordnorske aviser mellom kritikere og forsvarere.⁷² I forordet konstaterer Joakimsen at det tidligere ikke er utgitt «en eneste bok for et bredt publikum der kampene på alle frontavsnittene rundt Narvik er omhandlet»,⁷³ og at han med denne boken skal forsøke å fremstille hele historien på en kortfattet måte. Dette samsvarer ikke med det øvrige innholdet, der han i hovedsak konsentrerer seg om de norske styrkenes innsats. I stor grad beskrives én avdeling (6. divisjon) og ett frontavsnitt. Når det er sagt, skal det understrekes at hans beskrivelse av trefningene som de norske styrkene deltok i, er oversiktlig og informativ. Den taktiske og stridstekniske beskrivelsen er styrken i denne studien.

Hovedsakelig baserer Joakimsen seg på litteratur, og det meste av bøkene har et militærhistorisk nedenfraperspektiv, og bare i liten grad har han benyttet de som har et militærhistorisk panorama. Joakimsen viser til noen få kilder skapt av de deltagende avdelingene. De han har benyttet, er, med unntak av en tysk, fra norske avdelinger. Med en målsetting om å skrive hele historien er kildeutvalget hans altfor snevert for

---

⁶⁹ Joakimsen, *Narvik 1940*.

⁷⁰ WW2 fra Narvik til Kirkenes «'Narvik 1940' av Oddmund Joakimsen. Denne boka er vel den mest grundige og riktige om hva som skjedde.» Facebook 4. januar 2020. «Hver bok har sin spesielle vinkling, avhengig av nasjonstilhørighet, avdeling og ikke minst forfatterens forståelse av hva felttoget var. Her har en del av de nyere bøkene bommet, mens Joakimsen treffer godt i sin framstilling av hva som foregikk.» Facebook 4. januar 2020.

⁷¹ Steinar Aas, «Nytt helte-epos om Narvik-fronten 1940,» *Fremover*, 10. april 2010.

⁷² Se for eksempel: Nils Magne Knutsen, «Altfor negativt om god bok,» *Nordlys*, 13. april 2010; Oddmund Joakimsen, «Kommentar til anmeldelsen av boka Narvik 1940,» *Harstad Tidende*, 16. april 2010; Gunnar E. Kristiansen, «Narvik 1940 – en diskutabel historie,» *Harstad Tidende*, 8. mai 2010; Harald Isachsen, «Narvik 1940 – og diskutabel kritikker,» *Harstad Tidende*, 15. mai 2010; Gunnar Reppen, «Krigen om krigen som aldri tar slutt,» *Harstad Tidende*, 18. mai 2010; Gunnar E. Kristiansen, «En krigersk filolog barrikaderer seg,» *Harstad Tidende*, 29. mai 2010.

⁷³ Joakimsen, *Narvik 1940*, 4.

målsettingen. Det kan være at han har valgt et så snevert kildegrunnlag for å fokusere på noen enkelthendelser. Joakimsens bok blir av mange lesere av krigsdokumentarer ansett som et viktig bidrag i fremstillingen av den norske innsatsen i kampene ved Narvik, blant annet fordi den er med på å gi anerkjennelse til de norske soldatene som deltok.⁷⁴

Journalist og forfatter Alf R. Jacobsen gav i 2012 og 2013 ut to bøker som tar for seg kampene i Nord-Norge i 1940. I den første boken er mye av plassen viet til Narviks betydning for de krigførende partene, Tyskland på den ene siden og Storbritannia og Frankrike på den andre.⁷⁵ Den første boken stopper med det britiske sjøangrepet 10. april, og den andre boken tar opp tråden derfra.⁷⁶ Også i den andre boken er perspektivet et bredt militærhistorisk panorama. Fokuset er rettet mot å skildre hva som skjer på det strategiske og operasjonelle planet for alle deltagende nasjoner. Det er allikevel også mange eksempler på referanser til personlige beretninger, slik at fremstillingen har mange trekk av historie nedenfra. Bøkene har et rikt språk som setter farge til fortellingen. Stilen kan imidlertid tidvis føre til at argumentasjonen fremstår som uavklart. Et eksempel er når Jacobsen beskriver tvilen som den tyske flotiljesjefen kommandør Friedrich Bonte hadde med å skyte først mot panserskipet *Eidsvold*.⁷⁷ Dette forklarer Jacobsen med Bontes ridderlighet. Eduard Dietl derimot, som beordret å skyte, var venn med Hitler og hadde vært med i nazipartiet fra dets første år. Slik kan leseren oppfatte ideologi som motiv for at tyskerne skjøt, uten at Jacobsen i like stor grad vurderer hvilke ordrer de hadde, og hvordan de egentlig vurderte situasjonen.

---

⁷⁴ Nils Magne Knutsen, «Det var denne boka som fikk de første steinene til å rulle,» *Nordlys*, 6. april 2017. WW2 fra Narvik til Kirkenes «'Narvik 1940' av Oddmund Joakimsen. Denne boka er vel den mest grundige og riktige om hva som skjedde.» Facebook 4. januar 2020. «Enig med [...] vil man 'forstå' felttoget i 1940 gir boka til Joakimsen den beste framstillingen. [...] Hver bok har sin spesielle vinkling, avhengig av nasjonstilhørighet, avdeling og ikke minst forfatterens forståelse av hva felttoget var. Her har en del av de nyere bøkene bommet, mens Joakimsen treffer godt i sin framstilling av hva som foregikk.» Facebook 4. januar 2020.

⁷⁵ Alf R. Jacobsen, *Angrep ved daggrø: Narvik 9.–10. april 1940* (Oslo: Vega, 2012).

⁷⁶ *Bitter seier: Narvik, 10. april–10. juni 1940* (Oslo: Vega, 2013).

⁷⁷ *Angrep ved daggrø*, 145.

Jacobsen benytter seg av en rekke primærkilder, flere av disse har tidligere vært ukjente eller er lite brukt, dette gjelder særlig for de tyske styrkene. Mesteparten av dette er på et taktisk nivå og er med på å tilføye detaljer til beskrivelsen av hva som skjedde, men det har ingen innvirkning for analysen av det strategiske eller operasjonelle nivået. Det er et problem at ikke alle referansene er skrevet fullt ut. For en som ikke er kjent med de forskjellige arkivene, kan det være vanskelig å finne frem til kildene.⁷⁸ Når det er sagt, så er det gode bøker med syntetiserende trekk, og de er et godt startpunkt for å bli kjent med felttoget ved Narvik. Alf R. Jacobsen blir ofte trukket frem som en forfatter som skriver nordnorsk historie slik de fra Nord-Norge vil ha den.⁷⁹

De siste årene har det kommet til flere viktige bidrag til fremstillingen av Narvik 1940 som ikke enda har rukket å påvirke forskningen. Av disse er det særlig to jeg vil trekke frem. For det første er det den pensjonerte britiske generalløytanten John Kiszely, som i 2017 utgav sin studie av det britiske nasjonal- og militærstrategiske nivået og deres planer og handlinger som omhandlet Norge høsten 1939 og våren 1940.⁸⁰ Boken gir en grundig gjennomgang av hva som gikk galt, og hvilke lærdommer en kan trekke fra dette. Den andre er historieprofessor Tom Kristiansens biografi over Otto Ruge, utgitt i 2019.⁸¹ I denne boken er flere temaer angående felttoget i Nord-Norge grundig belyst og dokumentert, blant annet organiseringen av Forsvarets overkommando, Ruge-Fleischer-«konflikten» og kapitulasjonsavtalen.

I tillegg til de nevnte bøkene er det en rekke bøker som ikke er med i denne gjennomgangen. Hovedårsaken til dette er at de ikke skiller seg nok ut fra tidligere litteratur, selv om det er gode bøker og enkelte har hatt gode salgstall. Denne litteraturen kan være om enkelthendelser, som for eksempel *Bjerkvik i flammer*,

---

⁷⁸ Jeg har likevel full tiltro til de faktaopplysningene som Jacobsen kommer med, og jeg har henvist til ham for opplysninger som jeg ikke har funnet andre steder.

⁷⁹ WW2 fra Narvik til Kirkenes «Jeg vil påstå at Alf Reidar Alf (sic) Jacobsen har gjort mye mer for å bringe Nord Norge inn i et krigshistorisk perspektiv [...] enn UIT noen gang har vært i nærheten av å gjøre med sine prosjekter.» Facebook 12. januar 2020.

⁸⁰ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*.

⁸¹ Kristiansen, *Otto Ruge*.

Blodsporet og Harstad under krig og diktatur.⁸² Noen eksempel som omhandler operasjonene ved Narvik: *Narvik 1940*, *Alarm: Krigen i Nordland 1940*, *Tusen glemte menn*, *Kampen om Narvik 1940*, *Kampen om historien og Kampen om Narvik*.⁸³ Om felttoget i Norge, eksempelvis *Kampene i Norge 1940* (i to bind), *Den nionde april*, *Hitler's pre-emptive war og Norway 1940*.⁸⁴ Videre er det også en mengde med studier som konsentrerer seg om en bredere tematikk, men hvor Narvik også blir studert, for eksempel pensjonert generalmajor Torkel Hovlands biografi *General Carl Gustav Fleischer*.⁸⁵ Denne fikk sterk kritikk på enkelte sentrale punkter av faghistorikere da den ble utgitt. Kritikken var rettet mot en ensidig oppbygging av Fleischer på bekostning av andre, og på at Hovlands konspiratoriske forklaring på at Fleischer ikke fikk stillingen som forsvarssjef. Kapitlene som omhandler felttoget ved Narvik, blir trukket frem som styrken i Hovlands studie. I tillegg er det også gitt ut en enorm mengde litteratur gjennom lokalhistorielag, som for eksempel *Krigsåret og Fauske under 2. verdenskrig*.⁸⁶

Det er en påfallende påstand om det minnehistoriske rundt operasjonene ved Narvik som må adresseres her: at dette er en historisk hendelse som er glemt eller fortiet i norsk historie. Denne påstanden kan ikke opprettholdes om man tar utgangspunkt i omfanget av litteratur. I tilfelle må det henspille på andre forhold, slik som

---

⁸² Albin Dalberg, *Bjerkvik i flamme: redselsnatta våren 1940* (Bjerkvik: Forfatteren, 1979); Espen Eidum, *Blodsporet: Sveriges bidrag til nazi-okkupasjonen av Norge* (Harstad: Forlaget Kristiansen, 2012); Gunnar Reppen, *Harstad under krig og diktatur* (Harstad: Reppen, 2016).

⁸³ Bjørn Bjørnsen, *Narvik 1940* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1980); Dag Skogheim og Harry Westrheim, *Alarm: krigen i Nordland 1940* (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1984); Enoksen, *Tusen glemte menn*; Frode Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*, Militære operasjoner (Skallestad: Ares forlag, 2013); Pettersen, *Kampen om historien*; Asbjørn Jaklin, *Kampen om Narvik. 62 desperate dager*. (Oslo: Gyldendal, 2018).

⁸⁴ Andreas Hauge, *Kampene i Norge 1940*, 2. utg., Bd. 2 (Sandefjord: Krigshistorisk forlag, 1995); Michael Tamelander, *Den nionde april: Nazitysklands invasjon av Norge 1940*, red. Niklas Zetterling (Lund: Historiska media, 2000); Henrik O. Lunde, *Hitler's pre-emptive war: the battle for Norway, 1940* (Drexel Hill, Pa: Casemate, 2009); Harry Plevy, *Norway 1940: chronicle of a chaotic campaign* (Oxford: Fonthill, 2017).

⁸⁵ Torkel Hovland, *General Carl Gustav Fleischer: storhet og fall*, Aschehoug biografi (Oslo: Aschehoug, 2005), 443–446. I denne utgaven, utgitt fem år etter originalen, er det med et etterord av professor Ole Kristian Grimnes, hvor kritikken av boken blir beskrevet.

⁸⁶ Sørreisa historielag og Dyrøy historielag, *Krigsåret: folk i Dyrøy og Sørreisa beretter om sine opplevelser under andre verdenskrig*, Bd. 1 (Brøstadbotn: Dyrøy historielag, 2011); Kjell Bakken, *Overfallet*, Bd. 1, Fauske under 2. verdenskrig (Fauske: Fauske slektshistorielag, 2017).

gjennomslaget i film og fjernsyn, eller allmenne antagelser rundt folks kunnskap om krigen. At enkelte mener det er skrevet for lite om en hendelse, er en ting, men en annen sak er at enkelte går så langt som å si at hendelsen er fortiet i norsk historie. Å fortie er en aktiv handling hvor en med overlegg lar være å ta opp eller skrive om en hendelse. Et eksempel på måten ordet fortiet blir brukt på, er i Pettersens bok *Kampen om historien: Narvikfelttoget 1940, myter sannheter og fortielser*, hvor det er en del av tittelen.⁸⁷ I boken avklarer ikke Pettersen hva han legger i fortiet, eller hva som er fortiet. Det kan være at han, og andre som benytter begrepet, mener undertemaer eller enkelthendelser, for eksempel om Alta bataljon skjøt mot soldater tilhørende I/IR12, og ikke den større hendelsen – kampene ved Narvik. I et senere debattinnlegg fremkommer det at Pettersen mener det er «den nordnorske krigshistorie [som] er blitt fortiet»,⁸⁸ og at han med nordnorsk krigshistorie mener Narvik-felttoget. Historiker Joakim Aalmen Markussen konkluderer at i de første tiårene etter andre verdenskrig hadde de nordnorske soldatene en «stilltiende posisjon i fortellingen om Narvik. De ble ikke heroisert, men på ingen måte fremstilt som glemte.»⁸⁹

Uretten som er gjort mot de nordnorske soldatene, ved at de har fått for lite anerkjennelse, er også et hyppig tema hos Oddmund Joakimsen. Han viser til at denne mangelen på anerkjennelse er at gjennomgående trekk helt siden krigen. Først fra myndighetshold, som ikke takket og hedret soldatene, og deretter fra historikere, som ikke omtalte hendelsen nok eller på riktig måte.⁹⁰ Som vist til tidligere i beskrivelsen av Pettersens tilsvarende mening så er dette en påberopelse som har sitt utgangspunkt i en forestilling om at det er slik, uten at der er belagt i en systematisk undersøkelse. Til en viss grad legger disse påstandene opp til at andre kan bruke dem som belegg, og det

---

⁸⁷ Pettersen, *Kampen om historien*.

⁸⁸ «Kampene i nord har ikke fått sin rettmessige plass i den nasjonale krigshistorien,» *Nordlys*, 26. november 2020.

⁸⁹ Markussen, «Krigshistoriens livsløp,» 80.

⁹⁰ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147–148. Joakimsen viser blant annet til at i åttebindsverket Norge i krig, så er kampene ved Narvik bare omtalt på 11 av de totalt 2100 sidene, og at Grimnes uttrykker «[...] beundring over at Dietls 6 000 soldater klarte å stå imot en samlet norsk og alliert styrke på 30 000 mann».

er flere eksempel på at det vises til Joakimsens bok når det skal belegges at Narvik er underkommunisert.⁹¹

Som en del av dokumentasjonen for at Narvik er underkommunisert, blir det benyttet et litt eiendommelig belegg. Det vises til at i åttebindsverket *Norge i krig* er det bare skrevet 11 sider, av 2100, om felttoget ved Narvik.⁹² Dette blir tatt som et bevis på at faghistorikerne har oversett eller ikke skrevet nok om operasjonene ved Narvik. Dette er en noe unyansert kritikk. I et verk som søker å favne alt som skjedde i årene 1939 til 1945, og det på en begrenset plass, så vil det være en avveining av hvor mye plass de forskjellige temaene skal få. I dette ligger det kanskje også et ønske om å prioritere temaer som det tidligere ikke er blitt publisert så mye om. Videre er det også rart å vise til den samlede summen av alle de åtte bindene. Når en skal uttale seg om vektingen, hadde det kanskje vært mer naturlig å bare se på hvor mye plass operasjonene har fått i bindet som handler om felttoget. For det andre så er det vel også naturlig å telle mer enn bare de sidene som er rett etter overskriften *Felttoget ved Narvik*.⁹³ Hvis en teller opp antall ganger Narvik er nevnt i boken, så er det 121 ganger.⁹⁴ Til sammenligning er Oslo nevnt 116 ganger; Trondheim 46; Bergen 23; Bodø 8; Tromsø 11; Nord-Norge 27 og Sør-Norge 26. For det tredje bør de samtidig si noe om hva i bind 1⁹⁵ som skal bort, for å gi mer plass til Narvik, og hva om Narvik er det som i så tilfelle skal inn?

Å belegge på denne måten kalles anekdotisk bevisførsel.⁹⁶ I det ligger det at en tar et lite, ikke representativt utvalg og bruker det som belegg for sin konklusjon. Her hvor mye som er skrevet om kampene ved Narvik i ett historieverk, uten at en begrunner

---

⁹¹ Lysvold, «Derfor ble krigshandlingene i nord fortiet og glemt»; Rapp, «Den glemte krigen i nord,».

⁹² Joakimsen, *Narvik 1940*, 148. Rapp, «Den glemte krigen i nord,».

⁹³ Grimnes, *Overfall*, 1, 198–210.

⁹⁴ Tellingen ble gjennomført ved søk i den elektroniske versjonen som finnes i nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket, www.nb.no.

⁹⁵ Som nevnt over så kan de ikke se alle åtte bindene som en enhet, de må forholde seg til det ene bindet som handler om felttoget.

⁹⁶ Michael Shermer, *Why people believe weird things: Pseudoscience, superstition, and other confusions of our time* (New York: St. Martin's Griffin, 2002), 48.

hvorfor en har telt som en har gjort, og ut fra det konkluderer med hvordan temaet er prioritert i all forskning og fremstilling. Anekdotisk bevisførsel er ikke vitenskapelig.

2.2 Forskningsstatus

I disse sentrale militærhistoriske studiene er det enkelte fremtredende trekk. For det første har den realhistoriske rekonstruksjonen av hva som skjedde på lavt taktisk nivå, vært relativt stabil gjennom hele perioden. Likevel har det fremkommet enkelte motstridende fremstillinger eller synspunkter. Eksempel på dette er hvorvidt Alta bataljon kan ha kommet i skade for å skyte på I/IR12 i Gratangen 25. april (se 5.2). Et annet eksempel er om det var fenrik Hagbart Nielsen eller fenrik Johannes Bjugn som ledet en patrulje 6. mai som tok til fange 13 tyske soldater.⁹⁷ Den sistnevnte posisjonen er kanskje svakt dokumentert ved at de to forfatterne som viser til at det var Bjugn, utelukkende baserer seg på Bjugns egen fremstilling. Når det er sagt, har de heller ikke fått motforestillinger til sin fremstilling. Imidlertid viser dette eksempelet at variasjonen i beskrivelsen på taktisk nivå har intet å si for det store bildet og den overordnede forståelsen av felttoget. Dette har allikevel betydning i et minneperspektiv, i den forstand at det kan ha betydning for etterkommere eller minnefellesskap som føler tilknytning til nevnte personer eller avdelinger.

Rekonstruksjonen av det operasjonelle og strategiske nivået har ikke vært like statisk, men heller ikke her har endringene vært særlig store. I hovedsak går disse endringene på at studiene er blitt mer kritiske til den allierte ledelsen av operasjonene i Norge, herunder kampene i Nord-Norge. Kritikken mot ledelse på strategisk og operasjonelt nivå kommer frem allerede i Derrys beskrivelse i 1952, her med ordlyden fra den norske oversettelsen (av sjefen for FKA Johannes Schiøtz), utgitt i 1953:

Det kan også bli rettet kritikk mot kommandosystemet. Som vi har sett, var det meget innblanding av den militære samordningskomité (og endog av Krigskabinettet) i detaljføringen av operasjonene, innblandinger som ofte var så plutselige at de brakte det hele i ulage, og undertiden syntes å være impulsive. [...] Var det skandinaviske vågestykke fra

---

⁹⁷ Joakimsen, *Narvik 1940*, 78. Pettersen, *Kampen om historien*, 190–196.

begynnelsen av blitt betrodd en enkelt øverstkommanderende eller (mer sannsynlig) en sjefsnemnd, med sjefer fra de tre forsvarsgrener, som utøvet sin myndighet gjennom en felles stab, ville situasjonen kunne være blitt en annen.⁹⁸

Kiszelys studie fra 2017 inneholder i det vesentlige den samme kritikken, men den er blitt enda tydeligere:

In retrospect, from the very inception of planning to the conclusion of operations, the British campaign was mired in error and misjudgement. [...] the campaign illustrates that good strategy is elusive. Many factors conspire to make it so, particularly at the grand strategic level, particularly in a democracy and particularly within a coalition. [...] In sum, as so often after a long period of peace, the British military capacity, in its widest sense, faced the audit of war and was found to be wanting. The result was a fiasco – a textbook example of how not to plan and conduct a military campaign.⁹⁹

Noe av årsaken til at Kiszely er mer konkret på ledelsesaspektet, er at studiens hovedtema dreier seg om hva på britisk strategisk og operasjonelt hold som gikk galt, og hvorfor.

Blant de norske studiene har det også vært en mer eller mindre uttalt kritikk mot de allierte. Et eksempel er Roscher Nielsens beskrivelse fra 1947. «Alliert krigføring har sine vansker, særlig når styrkene ikke står under felles kommando. Dette fikk vi erfare; det var mange og bitre skuffelser.»¹⁰⁰ Her er kritikken av den mer tildekte varianten, men den ligger der. I norske studier er det likevel en tendens til at kritikken mot det allierte operasjonelle nivået først og fremst retter seg mot den manglende viljen til å involvere de britiske avdelingene på taktisk nivå – altså å kjempe. For det andre er kritikken rettet mot det som på norsk hold blir oppfattet som en manglende britisk vilje til å samordne de britiske styrkene under en felles kommando. Eksempel på begge disse finnes i daværende oberst Otto Munthe-Kaas', under felttoget major og bataljonssjef for II/IR16, studie fra 1968. Først fremstiller han en kritikk av manglende

---

⁹⁸ Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 280.

⁹⁹ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 298–299.

¹⁰⁰ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 452.

britisk engasjement. «Fleischer [kunne] med rette beklage at de alliertes beste troppeforband – den regulære og slagkraftige 24. Guards Brigade – praktisk talt var holdt i uvirksomhet i Narvikavsnittet fra 14. april til 17. mai.»¹⁰¹ Noen sider senere viser han til at «[e]n felles norsk-alliert operasjonsstab for alle landstridskrefter i Nord-Norge burde vært etablert fra første stund under den norske øverstkommanderende».¹⁰² Munthe-Kaas har en lengre redegjørelse for hvorfor de norske avdelingene ikke kunne ha blitt stilt under alliert kommando, men i sin analyse ser han ikke at tilsvarende argumenter også kan brukes for at de allierte ikke kunne stilles under norsk kommando. Videre er det litt underlig at han, som deltagende offiser under felttoget, ikke var klar over at de britiske styrkene ikke hadde mulighet til å underlegges andre lands kommando. Dette kommer tydelig til syne i Sør-Norge, hvor Ruge forsøkte å få kommandoen over en britisk brigade.¹⁰³

Selv om rekonstruksjonen har vært relativ stabil, har det vært en tilførsel av nye temaer, synspunkter og nyanser etter hvert som dette har blitt fokusert på, fullt i samsvar med historiefagets utvikling. Et eksempel på dette er økt fokus på krigens ofre. Både gjennom en fokusering på de sivile og det de ble utsatt for,¹⁰⁴ men også på senskader, særlig i form av post-traumatisk stress.¹⁰⁵

De militærhistoriske fremstillingene karakteriseres videre av at de er nasjonssentrert. Det vil si at forfatterne har et perspektiv med ståsted i, eller en overrepresentasjon av en av de deltagende nasjonene. Et tydelig eksempel på dette er hvordan Kiszely kategoriserer litteraturen om felttoget i Norge i fire deler, hvorav tre inneholder litteratur med et britisk perspektiv, og den siste er for alt som er ikke britisk.

---

¹⁰¹ O. Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940: med kommentarer til operasjonene* (Oslo: Gyldendal, 1968), 128.

¹⁰² *Ibid.*, 132.

¹⁰³ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 184–185.

¹⁰⁴ Dalberg, *Bjerkvik i flammer*.

¹⁰⁵ Leo Eitinger, *Krigsskader og senvirkninger: krigspensjonering gjennom 50 år*, red. Ottar Vold, Lars Weisæth, og Andreas Hauge (Oslo: Rikstrygdeverket, 1995).

First are those that cover the period prior to the German invasion [...] Second are those that focus on the conflict itself, doing so from a British perspective and confining themselves largely to the tactical level [...] The third category contains wider accounts from a British perspective [...] The final category includes those that cover the campaign from a wider, non-British perspective [...]¹⁰⁶

Selv om ingen norske forfattere like direkte indikerer at de kategoriserer litteraturen i flere nasjonale kategorier, og alt ikke-norsk i en kategori, gir særlig de dokumentariske studiene inntrykk av enten en norsk eller ikke-norsk forståelse av litteraturen. Når det er sagt, kan det synes som om visse deler av den dokumentariske litteraturen er mer opptatt av at «den militære motstanden som de norske styrkene gjorde under felttoget i Nord-Norge våren 1940 heller ikke i den engelsk-språklige litteraturen har fått den plassen den fortjener».¹⁰⁷ Denne påstanden fra Pettersen er problematisk ved at den både er subjektiv og normativ. Subjektiv i den forstand at analysekategorien, «den plassen den fortjener», er knyttet til en form for historiebruk og heller ikke holdt opp mot andre temaer som «fortjener» plass. Normativ i den forstand at han her legger føringer for hvordan han mener andre bør omtale og fremstille de norske styrkene under felttoget ved Narvik. I norske studier kan denne nasjonscentreringen også få et mer lokalt tilsnitt ved at en fokuserer på en avdeling, ofte bataljon, eller bygd.

Litteraturutvalget karakteriseres også av at det er mangfold i hvem som står bak studiene. Produsentene spenner fra faghistorikere til dokumentarister. Inkludert i dette er også variasjon i forståelsen for og anvendelsen av metodologi og teori. Det som blir tydelig i en gjennomgang som dette, er at en overvekt av studiene om felttoget ved Narvik kan kategoriseres innen dokumentarsjangeren, samt at flertallet av forfatterne er dokumentarister.

---

¹⁰⁶ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, vii.

¹⁰⁷ Pettersen, *Narvik 1940*, 322.

2.3 Delkonklusjon

Felttoget ved Narvik er mye omtalt. Jevnt over er operasjonene ved Narvik også godt studert. Samlet gir de forskjellige studiene en oversikt over det politiske nivået og Narviks strategiske betydning. Litteraturen gir også god oversikt over de forskjellige nasjonenes planer samt hendelsesforløpet. På enkelte områder, som hendelser på lavt taktisk nivå, i enkelte lokalsamfunn eller faktorer utenfor det definerte operasjonsområdet som hadde innvirkninger inn i operasjonsområdet, er det fortsatt mulig å utvide rekonstruksjonen. Det er også mulig å se på den eksisterende rekonstruksjonen gjennom nye spørsmål. Et eksempel på dette er den norske transitten gjennom Sverige, noe som utvikles i denne avhandlingen.

Blant enkelte norske forfattere og historieinteresserte er det en oppfatning av at det er noe i rekonstruksjonen og fremstillingen av Narvik 1940 som mangler. Det som ofte går igjen, er en forestilling av at historien er underkommunisert, og at den ikke har fått den plassen den fortjener. Det kan også se ut til at enkelte mener at ansvaret, både for at det er slik og for å gi den en bedre plass, ligger hos noen. Hvem denne noen er, er ikke like tydelig, men det kan se ut til å være myndigheter eller faghistorikere.

I min gjennomgang av utvalgt litteratur om Narvik 1940 har jeg identifisert noen fremtredende sider ved den militærhistoriske rekonstruksjonen og fremstillingen av felttoget ved Narvik. Det første gjelder strategi og forståelsen av de militære kommandonivåene og hvilken betydning dette har for militærhistoriske studier. Deretter er det militærhistorie i seg selv som studieobjekt og sjanger. Hva er militærhistorie, og hvilke særegenheter innehar militærhistorie? For det tredje er det hva historisk forskning er, og hvilken betydning en forståelse av forskning har i studier, formidling og debatt. Disse aspektene er det nødvendig å adressere og utdype metodisk og teoretisk både for å kunne analysere disse studiene, og også for å bruke det i min egen realhistoriske rekonstruksjon. Dette er temaet for kapittel 3.

Kapittel 3 – Metode og teoretiske perspektiver

Dette kapittelet er todelt. For det første vil jeg gi en overordnet redegjørelse for de teoretiske perspektivene som jeg har valgt å basere mine analyser på. Deretter følger en ytterligere redegjørelse for den ene kildekategorien som den historiografiske analysen bygger på – sakprosa.

3.1 Ståsted og teoretisk perspektiv

I dette underkapittelet vil jeg redegjøre for de teoretiske perspektivene i denne avhandlingen. Overordnet er det to deler som utgjør essensen i min analyse. For det første særtrekkene ved militærhistoriske analyser og redegjørelser. I forlengelsen av dette er det også nødvendig å forklare hvordan strategisk analyse har innvirkning på krigshistorie. Den andre delen går på hvordan fortiden blir brukt av nåtiden, særlig med tanke på erindring. I dette henseende vil jeg fokusere på ulike former for historiebevissthet og historiebruk.

Disse teoriene danner grunnlaget både for hvilke spørsmål jeg stiller, og hvordan jeg tolker og analyserer svarene som jeg kommer frem til. At jeg har gjort et valg, betyr også at noe ikke er med. Andre teorivalg vil gi andre spørsmål og dermed også andre svar enn dem som jeg får gjennom det jeg har valgt å bruke.

3.1.1 Strategi

Strategi brukes i dag i mange sammenhenger. En strategi indikerer at det foreligger en evne til å kunne se utover det kortsiktige og trivielle – kunne ha en langsiktig plan som omfatter det essensielle.¹⁰⁸ Studier av strategiske teorier har eksistert i en eller annen form opp gjennom hele historien, med *kunsten å krige* av Sunzi (eller Sun Tzu) som ett av de første eksemplene. Strategiske studier oppstod i sin moderne drakt under andre verdenskrig og etablerte seg som forskningsfelt fra slutten av 1940-tallet. Noe av årsaken var at det skulle hjelpe politiske ledere og akademikere med å finne svar på

---

¹⁰⁸ Lawrence Freedman, *Strategy: a history* (New York: Oxford University Press, 2013), ix–x.

hvordan nasjonene skulle kunne overleve den gryende kalde krigen.¹⁰⁹ Innen strategiske studier benyttes strategi i tilknytning til politiske og militære strategier, men selv da kan strategi defineres på flere måter.¹¹⁰ Den tradisjonelle betydningen av strategi er militærstrategi, som har fokus på det militære nivået i krig. Den andre, og noe nyere, er i betydningen nasjonalstrategi. Fokuset er da på det politiske nivået og inkluderer andre virkemidler enn bare militære. Et viktig spørsmål i en analyse blir da om strategi skal forstås som bindeleddet mellom militære midler og politiske interesser, eller som prosessen hvor en setter de militære målene og bestemmer hvilke maktmidler som kan benyttes. Å forstå strategi som bindeledd fører til at fokuset blir satt på hvordan militære styrker kan bli brukt for å oppnå politiske eller militære mål. I en slik forståelse er det de militære øverstkommanderende som blir hovedaktørene. Gjennom å forstå strategi som en prosess der militære mål settes, blir fokuset vendt mot aktørene som bestemmer og dirigerer strategien, og forholdet mellom disse aktørene. Viktige spørsmål blir da: Hvem er det som lager strategiene, hvordan utvikler de strategiene, og hva er det som påvirker beslutningsprosessene deres? Hvis en legger denne forståelsen av strategi til grunn, så er det de politiske myndighetene som blir det viktige studieobjektet.

En vanlig måte å definere strategi på er at den handler om å opprettholde balansen mellom mål, måter og midler, altså å identifisere målsettinger og hvilke ressurser og metoder som er tilgjengelige for å nå målsettingene. Balansen dreier seg ikke bare om å finne ut hvordan en kan oppnå de ønskede målene, men også å justere målene slik at en kan finne realistiske måter å oppnå disse på med tilgjengelige midler. Historikeren Lawrence Freedman poengterer at dette også kan være en beskrivelse av hvordan løse selv de enkleste oppgavene, men konstaterer at det må råde en viss kompleksitet dersom begrepet strategi skal være relevant.¹¹¹ Det blir først strategi når det oppstår interessekonflikter og det er behov for å ta beslutninger. Derfor er strategi mer enn en

---

¹⁰⁹ John Baylis, James J. Wirtz, og Colin S. Gray, *Strategy in the contemporary world: an introduction to strategic studies*, 6. utg. (Oxford University Press, 2019), 2; Kersti Larsdotter, «Military strategy in the 21st century,» *Journal of Strategic Studies* 42, nr. 2 (2019): 165.

¹¹⁰ «Military strategy in the 21st century,» 156–157.

¹¹¹ Freedman, *Strategy*, xi.

plan. En plan beskriver en tenkt rekkefølge av hendelser som gjør at den som planlegger, kan bevege seg fra en foreliggende situasjon til en annen.

Tradisjonelt ble politikkenes uberegnelige effekt på krigføringen sett bort fra, og strategi ble sett som et rent militært anliggende. Dermed ble strategi satt i relasjon med taktikk og ikke politikk.¹¹² Fokuset ble dermed hvordan bruke slaget som et middel i krigen, og ikke bruken av krig som et formål i politikken. Etter hvert ble det politiske nivået inkludert, og det primære spørsmålet var ikke hvordan vinne et slag, men hensikten med en krig.¹¹³ På denne måten er det en nasjons politikk som er med på å forme strategien.

Når den ønskede politikken er omgjort til nasjonalstrategiske målsettinger, må dette gjøres om til korresponderende militærstrategiske mål.¹¹⁴ Det er mål som skal bidra til å fremme den ønskede politiske slutttilstanden, og som er realiserbare med de tilgjengelige militære midlene. I en krigssituasjon vil ofte det endelige målet være å få motstanderen i en slik posisjon at han ser sine interesser bedre tjent med å avslutte krigen på den andre partens vilkår, enn å fortsette. Her dreier strategi seg om å beseire motstanderens vilje til fortsatt konflikt og ikke først og fremst å beseire evnen. Det er selvfølgelig unntak fra dette. Hvis den tapende part er innstilt på å kjempe til det siste, vil en konflikt vare til nasjonens evne til å føre krig er fysisk uttømt. Det kan deles inn i to forskjellige typer av militærstrategiske mål. Strategisk offensive mål er slike som endrer betingelsene som gjaldt ved krigens begynnelse. Det andre er strategisk defensive mål, som søker å gjenopprette status quo før krigshandlingene oppstod. Det er ingen motsetning mellom en strategisk defensiv holdning og en taktisk offensiv holdning. En forsvarende part må ofte utføre offensive operasjoner – gå til motangrep – for å gjenopprette den opprinnelige situasjonen.

---

¹¹² Hew Strachan, «Strategy in theory: strategy in practice,» *Journal of Strategic Studies* 42, nr. 2 (2019): 185.

¹¹³ Freedman, *Strategy*, 119.

¹¹⁴ Sverre Diesen, *Militær strategi: en innføring i maktens logikk* (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 1998), 20–21.

I dag er det vanlig å dele militære operasjoner inn i et hierarki for å vise samspillet mellom de forskjellige kommando- eller militærteoretiske nivåene.¹¹⁵

Nivå	Kommandonivå ¹¹⁶	Rolle og funksjon	Assosieres med
Nasjonalstrategisk.	Politisk, regjering.	Omsette politikken til politiske målsettinger.	Overordnede nasjonale mål og interesser.
Militærstrategisk.	Nasjonal overkommando, høyere alliert kommando.	Omsette politiske føringer til militærstrategiske målsettinger.	Samlede krigsmål, nasjonale sikkerhetsinteresser, vinne krigen.
Operasjonelt (teaterstrategisk). ¹¹⁷	Distriktskommando, armekorps, armegruppe.	Gjennomføre operasjoner for å realisere militærstrategiske målsettinger.	Felttog, avgjørende operasjoner innenfor større regioner eller områder.
Taktisk.	Divisjon, brigade, bataljon.	Taktiske aktiviteter for å løse gitte oppdrag.	Slag og trefninger.
Stridsteknisk.	Kompani, tropp, lag.	Aktiviteter innenfor taktisk ramme.	Strid på laveste nivå.

Figur 2: Kommando og militærteoretiske nivåer

Det er to forhold som denne figuren ikke adresserer. For det første hvordan strategi i allianser blir til, samt hvordan alliansestrategier forholder seg til det nasjonalstrategiske. For det andre er den, under det nasjonalstrategiske nivået, kun

¹¹⁵ Forsvarets stabsskole og Forsvarets høyskole, *Forsvarets fellesoperative doktrine* (Oslo: Forsvarsstaben, 2014), 9.

¹¹⁶ For de tre laveste nivåene, operasjonelt, taktisk og stridsteknisk, kan kommandonivået være noe varierende etter størrelsen på de militære styrkene. For eksempel så kan land med små styrker regne divisjon opp på operasjonelt nivå, mens land med store styrker kan regne armekorps ned på taktisk nivå.

¹¹⁷ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, viii.

rettet mot en militær forståelse og tar dermed ikke høyde for total krig hvor de militære virkemidlene bare er en del av en nasjonal strategi.

Innen krigsdokumentarsjangeren blir strategibegrepet ofte forvekslet med taktiske avgjørelser og planer. Et eksempel på dette er hvordan forfatter Øyvind Johnsen bruker begrepet.

Divisjonens hovedstrategi var å angripe gjennom Gressdalen med 6. brigade og langs riksveien sammen med de franske styrkene, og på den måten omringe de tyske styrkene som befant seg i fjellene mellom. Deretter skulle 7. brigade rense opp i fjellområdet mellom de flankene.¹¹⁸

Her er det divisjonens plan som blir beskrevet, og ikke dens strategi. Et annet eksempel, fra forfatter Trond Kristiansen, er at strategibegrepet ser ut til å bli brukt som synonym for plan. «Rohrs strategi er å lure fienden til å tro at de er mange flere soldater enn de knapt 30 de egentlig er.»¹¹⁹ En av årsakene til dette kan være, som Freedman er inne på, at dersom en avgjørelse kan beskrives som strategisk, så er den viktigere enn mer rutinepregede avgjørelser.¹²⁰ De som tar strategiske avgjørelser, er dermed viktigere enn de som ikke gjør det. En annen årsak til at forfattere beskriver taktiske avgjørelser som strategiske, kan være at de ikke forstår forskjellen, eller at de ganske enkelt bruker strategi som synonym med plan.

Både i den historiografiske analysen og i min egen fremstilling er det viktig med en forståelse av nivåinndelingene og hvilket handlingsrom og ansvar lederne på de forskjellige nivåene har. For å kunne trekke mest mulig gyldige konklusjoner må både beskrivelsen, analysen og konklusjonen være på samme nivå, eller en må være klar over og åpen om hvilke begrensninger som ligger i å ikke gjøre dette. Det er et metodisk feilgrep å ha en beskrivelse på stridsteknisk eller taktisk nivå og deretter

---

¹¹⁸ Øyvind Johnsen, *Soldathjerner: slaget om Narvik: Nordfronten: to måneders fjellkrig mot tyskerne, 50 års kamp mot den norske stat*, K-dokumentar (Ankenesstrand: Forlaget Kristiansen, 2012), 84–85.

¹¹⁹ Trond Kristiansen, *Ekko fra Narvikfronten: En dokumentarisk beretning fra felttoget i Nord-Norge i 1940* (Moss: Nova Forlag AS, 2010), 42–43.

¹²⁰ Freedman, *Strategy*, ix.

gjennomføre analyser av det som skjer på det nivået, og konkludere med hvilket utfall dette hadde for det militærstrategiske eller nasjonalstrategiske nivået. For eksempel at etter en fremstilling som i hovedsak baserer seg på kilder fra det norske taktiske nivået, forsøker forfatterne i konklusjonen å beskrive virkninger på nasjonalstrategisk nivå for Tyskland og Storbritannia.

Videre kan det ha vært en utfordring for deltagerne under felttoget å ha oversikt over hvilket nivå de var på, og hvilken kommandomyndighet de egentlig hadde. Med dette mener jeg ikke at de burde ha forholdt seg slavisk til en oppfatning à la den jeg viser til i Figur 2. Likevel kunne det ikke vært lett for de forskjellige lederne å ha kjennskap til hva som var deres myndighetsområde, særlig rundt samarbeidet mellom nordmennene og de allierte, og da på alle nivåer fra regjeringene og nedover. Et eksempel på dette er generalmajor Fleischer, som fungerte både som øverstkommanderende i Nord-Norge (ØK) og som sjef for 6. divisjon. Som ØK kan han sies å ha vært på operasjonelt nivå, innledningsvis også på militærstrategisk, og i utviklingen av Nord-Norgesadministrasjonen kanskje til og med på nasjonalstrategisk nivå, mens han som divisjonssjef virket på taktisk nivå. Dette kan også være medvirkende til at studier av 6. divisjon har beskrivelse av taktisk karakter, samtidig som de fører konklusjoner på militærstrategisknivå.

3.1.2 Militærhistorie

I sin enkleste form kan en definere militærhistorie som historien til militære enheter og gjennomføringen av kriger og slag. I mange år var det nettopp dette militærhistorikere var opptatt av.¹²¹ Den tidlige militærhistorien kan best karakteriseres som historie om operasjoner og ble for det meste skrevet og analysert for å sette soldater bedre i stand til å gjøre jobben sin.¹²² For å kunne dra lærdommer fra militærhistorien måtte den være ekstremt detaljert og sammensatt (topografi, klima, forsyninger, styrkene, utrustning, trening, planer, trefninger osv.). Militærhistorie hadde en betydelig plass i den tradisjonelle historieskrivningen som stort sett var rettet mot politisk historie.

---

¹²¹ Michael Howard mfl., «What is military history?», *History Today* 34 (1984): 5.

¹²² Ibid.

Tidligere kriger er også en av få måter militære styrker kan lære hvordan de skal utøve yrket sitt på. Derfor er god og nøyaktig militærhistorie viktig for militære institusjoner, og den har vært drevet som en del av forberedelser til fremtidige kriger.¹²³ Fagmilitære vil fortrinnsvis tilnærme seg historien med et øye til hva vedkommende kan lære og ta med seg videre i form av innsikt og forståelse av krigføring, og ikke bare hvordan det egentlig var.¹²⁴ Som en følge har militærhistorien overveiende hatt et nomotetisk preg ved at det har vært søkt etter lovmessigheter i krigføringen for å gjøre det bedre neste gang. Her skal det tilføyes at en av de anerkjente militære tenkerne, Carl von Clausewitz, i sin *Vom Kriege*, ikke har en utpreget nomotetisk tilnærming. Universitetsfaget historie har derimot hovedsakelig en idiografisk tilnærming. Her sees det ikke etter lovmessigheter, men forskjeller og individualitet er viktig.¹²⁵

Som i all annen historie står militærhistorikere overfor to valg når de skal presentere sin forståelse av fortiden.¹²⁶ På den ene siden kan dette gjøres som et kronologisk narrativ, og på den andre kan det være en tematisk analyse. Imidlertid kan en utelukkende beskrivende gjenfortelling av en hendelse, selv om denne kun er basert på primærkilder, tendere mot å fremstå som en krønike. Et narrativ uten analyse risikerer i så måte å bli en fremvisning av usammenhengende biter av fortiden og kvalifiserer da knapt til å være historie. En historikers jobb er å analysere sine kilder, gi en tolkning av dem og ikke bare å vise dem frem. Når det er sagt, så er en tematisk analyse uten en fortelling om fortiden heller ikke historie. Historikere må gjøre begge deler, både fortelle en historie, øve kildekritikk, tolke og argumentere. Ut fra slike innsikter har det vært nødvendig å utvide militærhistorien fra å bare være historie om kriger og krigføring til også å inkludere militært personell og militære institusjoner, i

---

¹²³ Michael Howard, «Military history and the history of war,» i *The past as prologue: The importance of history to the military profession*, red. Williamson Murray og Richard Hart Sinnreich (Cambridge: University Press, 2006), 13.

¹²⁴ John Kiszely, «The relevance of history to the military profession: a british view,» i *The past as prologue. The importance of history to the military profession.*, red. Williamson Murray og Richard Hart Sinnreich (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 27.

¹²⁵ Knud J. V. Jespersen mfl., *Danmarks krigshistorie: 700 – 1814*, Bd. 1 (København: Gad, 2008), 10.

¹²⁶ Stephen Morillo og Michael F. Pavkovic, *What Is Military History?* (Newark: Polity Press, 2017), 4.

skjæringspunktet mellom politikk, økonomi, samfunn, natur og kultur. Og det er nettopp dette som har skjedd.

Etter andre verdenskrig, og særlig fra 1960- og 1970-tallet, har militærhistorien endret seg. Britiske og tyske historikere har vært ledende i å utvikle nye teoretiske og metodiske tilnærminger til militærhistorien. Denne nye retningen blir ofte omtalt som *New Military History*, *War and Society* eller *Militärgeschichte*.¹²⁷ Denne nye militærhistorien skiller seg fra den tradisjonelle ved at den ikke bare legger forsvarets egne perspektiver til grunn for forskningen. I stedet søker den nye militærhistoriske tradisjonen å analysere alle militære forhold i deres økonomiske, ressursmessige, sosiale, kulturelle, teknologiske og politiske sammenhenger. Den amerikanske historikeren Allan Millett argumenterer for at de akademiske historikerne som på 1970-tallet etablerte seg innen militærhistorie, oppdaget at de ikke hadde en meningsfull akademisk historiografisk tradisjon å bygge på. Det var dette fraværet som ledet til fremveksten av ny militærhistorie.¹²⁸ Det var behov for å finne en intellektuell basis for deres arbeider. Den nye militærhistorien har vært kritisert for at man risikerer å avmilitarisere militærhistorien fordi en går bort fra å skrive om slag og felttog.¹²⁹ Michael Howard, som blir regnet som far til *War and Society*-tradisjonen, skriver:

[D]espite the growth of 'war studies' and 'war and society' – a growth that I have myself done my best to stimulate and encourage, and whose growth I regard with some parental pride – at the center of the history of war there must lie the study of military history – that is the study of the central activity of the armed forces, that is, fighting.¹³⁰

---

¹²⁷ Howard, «Military history and the history of war,» 13. Rolf Hobson og Tom Kristiansen, *Militærmakt, krig og historie: en innføring i forskningen fra Clausewitz til våre dager*, Bd. 6, IFS info (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1995), 6–9. David Curtis Skaggs, «Michael Howard and the Dimensions of Military History,» *Military Affairs* 49, nr. 4 (1985): 179.

¹²⁸ Allan R. Millett, «American Military History: clio and mars as 'Pards',» i *Military History and the Military Profession*, red. David A. Charters, Marc Milner, og J. Brent Wilson (London: Praeger, 1992), 11.

¹²⁹ Jeremy Black, *Rethinking Military History* (Hoboken: Taylor and Francis, 2004), 53.

¹³⁰ Howard, «Military history and the history of war,» 20.

Som en følge av kritikken mot den nye militærhistorien har nye retninger oppstått, som *new combat history* og *new operational history*.¹³¹ Disse nye begrepene kan ved første øyekast se ut til å være sammenfallende, men de er opptatt av ulike spørsmål og dermed ikke helt overlappende.

I de siste tiårene har det også kommet en ny tendens i militærhistorisk forskning: militærhistorie nedenfra. Her er det de ordinære soldatene og deres livsbetingelser, følelser, tanker og adferd som er i fokus. Denne varianten er inspirert av den nye kulturhistorien. Blant annet har den ført til mer kreativ kildebruk, som i Sönke Neitzel og Harald Welzer *Soldater*, hvor de benytter opptak, tatt i skjul, av samtaler mellom tyske krigsfanger i britiske fangeleirer.¹³² Videre har det vært en dreining i krigshistorien fra generaler, via soldater til ofrene.¹³³ Krigen har også flyttet seg fra slagmarken og inn i alle deler av det sivile samfunnet. I noe av memoarlitteraturen fremmes det at mye av den offisielle litteraturen de-humaniserer historien, og at noe av årsaken til at de vil skrive, er for å vise mannen inne i uniformen. Slik forfatter Georg Macdonald Fraser synliggjør i sine memoarer fra andre verdenskrig.

With all military histories it is necessary to remember that war is not a matter of maps with red and blue arrows and oblongs, but of weary, thirsty men with sore feet and aching shoulders wondering where they are.¹³⁴

Historikeren Peter Paret argumenterer for at ny militærhistorie ikke har kommet med egne metoder, men at de bygger på det andre har gjort.¹³⁵ Ny militærhistorie har også vokst samtidig med andre tilnæringsmåter, og de har støttet hverandre i sin nyhet i motsetning til det tradisjonelle. De nye retningene har vært med på å gi akademisk

---

¹³¹ John Whiteclay Chambers, II, «The new military history: myth and reality,» *The Journal of Military History* 55, nr. 3 (1991): 405.

¹³² Sigurd Sørli, «Solkors eller hakekors: Nordmenn i waffen 1941–1945» (Dreyers forlag, 2015), 35–37. Sönke Neitzel og Harald Welzer, *Soldater: beretninger om krig, drap og død* (Oslo: Press, 2013).

¹³³ Jay Winter, *Remembering War. The Great War Between Memory and History in the Twentieth Century*. (New Haven & London: Yale University Press, 2006), loc 86.

¹³⁴ George Macdonald Fraser i Frances Hughton, *The Veterans' Tale. British Military Memoirs of the Second World War*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), 272.

¹³⁵ Peter Paret, «The New Military History,» *Parameters* 21, nr. 3 (1991): 15–16.

militærhistorie bedre selvtilitt i studiet av krig og militære temaer.¹³⁶ John Lynn er blant dem som har avvist at militærhistorien har blitt akseptert innen academia. Han viser også til kontrasten av at det hovedsakelig er militærhistorie og økonomisk og diplomatisk historie som selger godt utenfor academia, men på samme tid har disse tematikkene liten mulighet til å bli publisert i akademiske tidsskrifter.¹³⁷ Den økte selvtilitten blant akademiske militærhistorikere kan det være flere årsaker til. For det første er det etablert en avstand til tradisjonell militærhistorie, som er dårlig ansett i akademiske kretser, begrepsfestet i «ny militærhistorie». Dernest studerer en et bredere aspekt enn bare en deskriptiv beskrivelse av hva som skjedde og hvem som gjorde hva. Sist, men ikke minst integreres nye metoder og teorier fra andre bindestrekshistorier. Militærhistorie er dermed blitt mer egnet for publisering i akademiske kanaler.

3.1.3 Historieprodusenter

Ifølge historikerne Stephen Morillo og Michael Pavkovic er det tre grove kategorier på det militærhistoriske feltet – allmenn, profesjonell og akademisk.¹³⁸ Morillo og Pavkovic bruker ordet publikum, men er innforstått med at det samtidig sier noe om tilhørigheten til dem som fremstiller militærhistorie, hvem de henvender seg til, og hvilke erkjennelsesinteresser de har. Historikeren Allan Millett har en sammenlignbar differensiering av militærhistorie.¹³⁹ Morillo og Pavkovic konstaterer at det allmenne publikummet er de leserne som overveiende ser på militærhistorie som underholdningslitteratur eller fritidssyssele. De mener at dette lenge har vært en stor gruppe, og dermed også en økonomisk interessant gruppe. Massemarkedet trekker ikke bare til seg forfattere fra academia eller forsvaret, men inkluderer også forfattere som velger tema ut fra salgbarhet. Det akademiske publikummet består både av forskere og studenter. Det vil si forskere som behandler sine temaer på en vitenskapelig måte og har et akademisk publikum i tankene når de skriver. Denne

---

¹³⁶ Chambers, «The new military history: myth and reality,» 397.

¹³⁷ John A. Lynn, «The embattled future of academic military history,» *The Journal of Military History* 61, nr. 4 (1997): 779–780.

¹³⁸ Morillo og Pavkovic, *What Is Military History?*, 6–10.

¹³⁹ Millett, «American Military History: clio and mars as 'Pards',» 4–6.

kategorien produserer ofte for seg selv, men noe av denne litteraturen kan også få innpass på det allmenne markedet. Det tredje publikummet er profesjonelle militære. Militære har behov for en forståelse av militærhistorie som en kvalifikasjon innen yrket sitt. Litteraturen innen denne kategorien kan være lik den akademiske, men den er mer teknisk og praktisk orientert. Morillo og Pavkovic poengterer at den tradisjonelle forfatteren av militærhistorie har vært den pensjonerte offiseren som kan bruke kredibiliteten fra sin militære ekspertise og sin militære grad som inngangsbillett til allmennmarkedet.

I mitt videre arbeid kommer jeg til å basere meg på Morillo og Pavkovic's tredelte gruppering. Jeg har valgt å bruke andre navn på kategoriene: fagmilitær i stedet for profesjonell, faghistorisk i stedet for akademisk og krigsdokumentarisk om bøker rettet mot allmennpublikummet. Årsaken til dette er både for å gjøre det klarere hva som ligger i kategoriene, og for å tilpasse det til mitt datagrunnlag. Den største endringen er at kategoriseringen ikke bare avspeiler hvem som er publikummet, men først og fremst tar høyde for hvem som er produsentene, samt at det også viser til fremtredende sjangertrekk i litteraturen.

Hvilke interesser er det som kan ligge til grunn for produsentene i de forskjellige kategoriene? Først er det viktig å presisere at den følgende kategoriseringen innebærer en forenkling av virkeligheten, og at interesser også kan flyte over i hverandre. Som en overordnet anvisning kan en si at hensikten til de som har en fagmilitær bruk av militærhistorien, er å lære, i hovedsak for å bli bedre i yrket sitt. En faghistorisk militærhistoriebruk vil som regel være innrettet mot å forstå og forklare hendelsen. Krigsdokumentarister vil, i henhold til Morillo og Pavkovic, være opptatt av personlig tilfredsstillelse og underholdning. Imidlertid blir nok dette for snevert. Ut fra mine observasjoner er det hevet over tvil at det å minnes hendelser, for på den måten å hedre

dem som var deltagere, også spiller en viktig rolle.¹⁴⁰ Ofte vil det dermed også være et identitetsmotiv inne i bildet her. Militærhistorikeren Mark Humphries viser til at noe av årsaken til at militærhistorikere mener at det er viktig å studere krig, er fordi det er sannheter som må bli avdekket, viktige lærdommer å finne og ofre som må minnes.¹⁴¹ Humphries poengterer at i canadisk militærhistorie fører ofte minneaspektet av militærhistorien til at det blir vanskelig å samtidig ha et kritisk blikk på hendelsene som beskrives. Han bruker begrepet «commemorative history» i form av fortidsbearbeidelse om denne måten å skrive på.¹⁴² Dermed rører han ved den vanskelige distinksjonen mellom minne og historie.

Den danske historikeren Bernard Jensen viser til at historie kan brukes på mange måter. Han benytter seg av begrepet historiebevissthet som en ‘typologi for interesse for og bruk av historie’.¹⁴³ Videre viser han til seks måter historiebevisstheten kommer til uttrykk på, og hvilken historiebruk denne bevisstheten fører til.

Historiebevissthet	Historiebruk
Som personlig og kollektiv identitet	En identitetsdannende historiebruk
Som interesse-, prinsipp- og verdiavklaring	En legitimerende og de-legitimerende historiebruk
Som sosiokulturell læreprosess	Scenariokompetanse som historiebruk
Som intellektuell og lærd beskjeftigelse	En opplysende og klargjørende historiebruk
Som adspredende beskjeftigelse	En lekende og fornøylig historiebruk
Som møtet med «de andre» og det som er annerledes	En perspektiverende historiebruk

Figur 3: Historiebevissthet og historiebruk

¹⁴⁰ Dette har jeg fra å følge diskusjonen på flere Facebook-grupper (se 1.4.3), og det er også eksempel på dette i avisinnlegg, se blant annet: Magne Kveseth, «Soldatene hadde fortjent så mye mer,» *Altaposten*, 30. oktober 2017. Vidar Eng, «Minnesmerker,» *Nordlys*, 21. november 2009. Jon Steinar Linga, «Stort frammøte i foredrag i Mosjøen om krigen: Mener norske soldater i IR-14 kjempet mye bedre enn ettermålet etter krigen ga inntrykk av,» *Helgelendingen*, 28. oktober 2017. Bjørn Kvernmo, «Tyskerne fryktet de nordnorske soldatene,» *Nordlys*, 21. desember 2016.

¹⁴¹ Mark Osborne Humphries, «Between commemoration and history: The historiography of the Canadian corps and military overseas,» *Canadian Historical Review* 95, nr. 3 (2014): 386.

¹⁴² Et minneste kan være både konkret og abstrakt. Anne Eriksen, *Historie, minne og myte* (Oslo: Pax, 1999), 87.

¹⁴³ Bernard Eric Jensen, *Historie: livsverden og fag* (København: Gyldendal, 2003), 66–70.

For det første er det historiebevissthet som en personlig og kollektiv identitet. Ifølge Jensen gir dette seg uttrykk i en identitetsdannende historiebruk. Militærhistorie kan for eksempel være et uttrykk for kollektivets forpliktelse til institusjonen. I så måte vil en slik bruk hovedsakelig falle innunder fagmilitær historiebruk. Samtidig eksisterer i høy grad også denne historiebevisstheten innen den krigsdokumentariske gruppen. Dette kommer særlig til uttrykk gjennom det nasjonale perspektivet som er fremtredende i mange av fremstillingene, og i form av de mange avdelingshistoriene.

Historiebevissthet som interesse-, prinsipp- og verdiavklaring innebærer en legitimerende og de-legitimerende historiebruk og er noe som trolig kan finnes som drivkraft innen alle de tre kategoriene. Dette handler om å bruke historie til å avklare hva som var fornuftig eller ønskelig i en gitt situasjon. Dette kan for eksempel dreie seg om myndighets- eller ansvarsforhold og om utøvelse av makt.

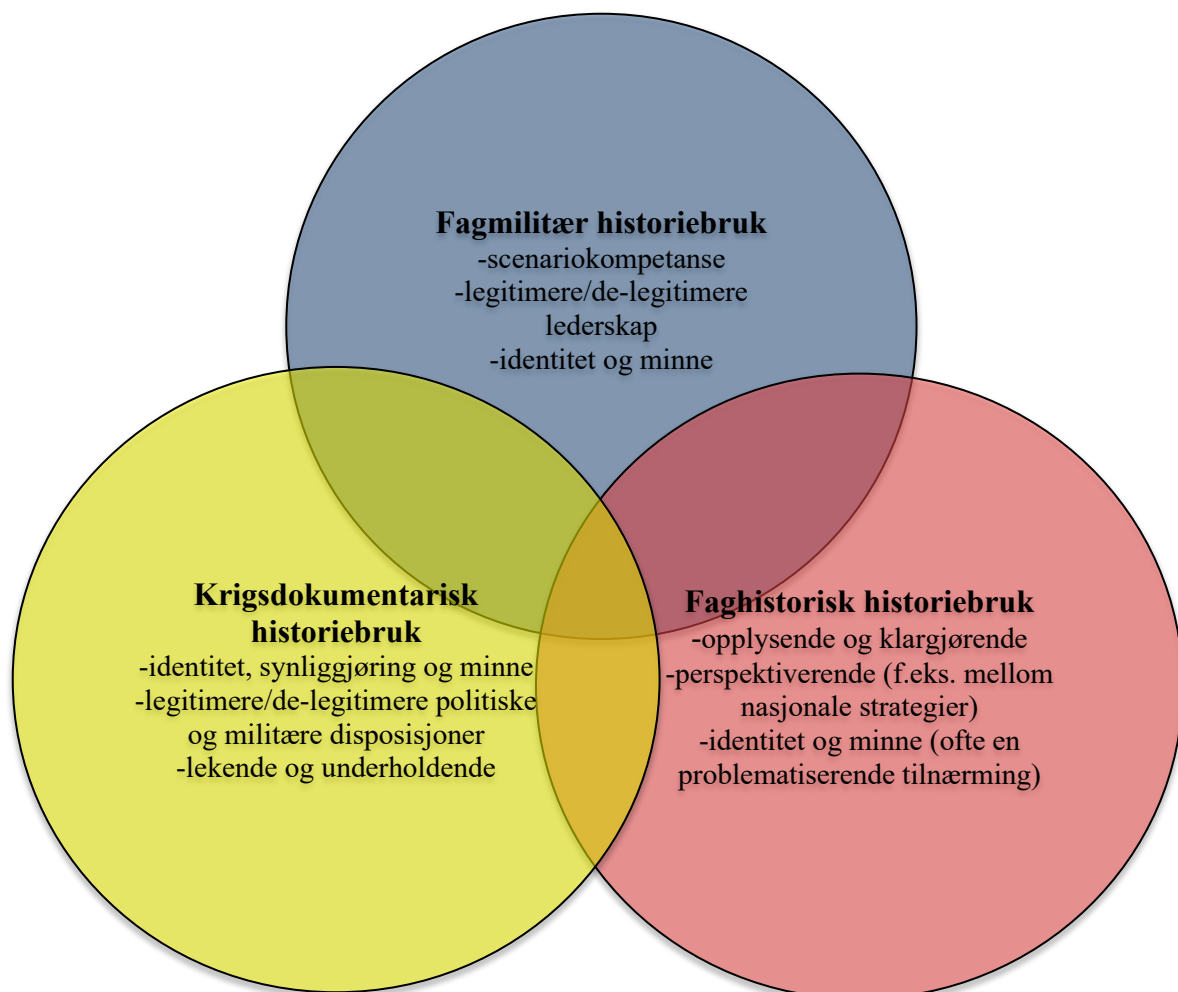
Det tredje punktet, historiebevissthet som sosiokulturell læringsprosess, vil gi scenariokompetanse og beskriver godt tradisjonell militærhistorie. Produsenter og konsumenter med denne bevisstheten vil ofte være fagmilitære. Formålet kan for eksempel være å lære mer om hvordan gjennomføre operasjoner eller disponere styrker.

En opplysende og klargjørende historiebruk er resultatet av historiebevissthet som en intellektuell og akademisk aktivitet. Fortrinnsvis vil dette være drivkraften bak faghistorisk militærhistoriebruk, men vil trolig også være til stede i fagmilitær historiebruk.

Den nest siste formen er historiebevissthet som adspredelse. Dette vil, ifølge Jensen, gi en lekende og underholdende historiebruk og vil fortrinnsvis finnes innen krigsdokumentarisk militærhistoriebruk. Den siste formen er historiebevissthet som møtet med det som er annerledes, for eksempel møtet mellom ulike militære tradisjoner eller kulturer. For militærhistorie vil det trolig være faghistorikere som har dette som sin drivkraft.

Figur 4 illustrerer at de tre typene historieprodusenter ikke alltid er adskilte, men kan overlappe hverandre. Trolig er det også mange forskjellige hovedmotiver for å studere militærhistorie, og det er mange interesser å ta i betraktning. For eksempel kan en faghistorisk produsent også ha et ønske om å lære og/eller minnes. Trolig er det mest overlapp mellom faghistorisk og fagmilitær, da interessen til en viss grad er yrkes- eller profesjonsstyrt.

Jeg har utviklet modellen nedenfor for den historiografiske undersøkelsen i denne avhandlingen. I den historiografiske analysen danner de ulike kategoriene historieprodusenter en viktig forutsetning. Ved at modellen knytter sammen historieprodusentene og deres historiebruk, blir det enklere å forstå hensikten bak hvorfor en bok eller artikkel er blitt til, hvilken fremstillingssjanger som er valgt, og hvorfor den har fått den innholdsmessige utformingen som den har.

Figur 4: Militærhistoriebruk og ulike erkjennelsesinteresser

At sirkelene som representerer de tre produsentgruppene, her er like store, er nok sterkt misvisende for det som er blitt skrevet om Narvik. Det er en stor asymmetri særlig mellom krigsdokumentarisk på den ene siden og fagmilitær og faghistorisk på den andre. Av de to sistnevnte er det som er skrevet av og for fagmilitære, større enn det som er skrevet av faghistorikere. Denne asymmetrien fører til at det ikke er mulig å se bort fra det som er skrevet av og for krigsdokumentarister, i den historiografiske analysen.¹⁴⁴ I kraft av sitt omfang bidrar den krigsdokumentariske kategorien sterkt til å sette sitt preg på hvilke oppfatninger som er de gjeldende, og dermed også utgangspunktene for og hensikten med flere av studiene som gjennomføres. Et spørsmål i forlengelsen av dette er hvilken kvalitet allmenne studier har.

I en akademisk setting så er normalen at en har en problemstilling som en forsøker å gi svar på. Videre er det en fagfellevurdering av resultatet som skal være med på å sikre kvaliteten. For det allmenne markedet er dette meget varierende. Her gis det ut arbeider som følger de samme retningslinjene som for det akademiske, men det gis også ut bøker på eget eller betalingsforlag, uten noen form for redaksjonell behandling og kvalitetskontroll. Noe av utfordringen i den allmenne diskusjonen er at disse produktene, av helt forskjellig kvalitet, ofte blir likestilt i den krigsdokumentariske lesegruppen.

Som jeg har vært inne på, representerer utgiverne et nivå mellom produsentene og konsumentene. I det militærhistoriske utvalget, som danner grunnlaget i denne avhandlingen, er det noen aktører som går igjen, enten som utgivere og/eller som økonomiske støttespillere. For det første er det Forsvaret, som helt siden felttoget har vært aktive både som utgiver og støttespiller. Innad i Forsvaret har det vært flere forskjellige aktører. Først og fremst forskningsmiljøet ved Forsvarets Krigshistoriske Avdeling, senere Institutt for forsvarsstudier (sistnevnte endret fokus til perioden etter andre verdenskrig), deretter de forskjellige museene, de militære avdelingene selv og Forsvarsdepartementet. Den andre aktøren er Narvik Krigsmuseum, tidligere kalt

---

¹⁴⁴ Black, *Rethinking Military History*, 28, 33.

Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum. En tredje aktør som har satt sine spor i dette miljøet, er Forlaget Kristiansen. Dette forlaget har base i Narvik og har utgitt en rekke krigsdokumentarer som omhandler felttoget ved Narvik. I flere tilfeller har det vært samarbeid mellom flere av aktørene. Et eksempel er Oddmund Joakimsens bok *Narvik 1940 : Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*, som ble finansiert av hæren, og der en av utgiverne er Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum.¹⁴⁵

3.1.4 Historieproduksjon, identitet og minne

Identitet, både personlig og kollektiv, inngår i de fleste forestillinger om fortiden. Men hvilke forskjeller er det så mellom historie og minne? Jay Winter, en av de ledende historikere på krigers minnehistorie, understreker at historie er en profesjon med sine egne regler, mens minne er en prosess som er adskilt fra historieprofesjonen, men ikke isolert fra den. Han konstaterer at historie ikke er minner med fotnoter, like lite som at minne er historie uten fotnoter.

Kollektivt minne eksisterer i en spesifikk sosial gruppe.¹⁴⁶ Størrelsen på gruppen har ikke noe å si og kan variere fra to individer til nasjoner. Minnet kan likevel bli forsterket jo flere det er som deler det. Gruppen må dele antagelser eller forestillinger om fortiden.¹⁴⁷ En gruppes kollektive minne er med på å definere, vedlikeholde og mobilisere sosial identitet i gruppen. Som en konsekvens av dette er kollektivt minne også viktig i forholdet mellom forskjellige grupper, særlig i konflikter og forsoningsprosesser. Dette fører igjen til at minne er med på å definere inn- og utgrupper.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Joakimsen, *Narvik 1940*. Steinar Aas, «Den symmetriske dekorasjonspolitikken fra 1940 til i dag,» *Historisk tidskrift* 96, nr. 2 (2017): 225.

¹⁴⁶ Laurent Licata og Aurélie Mercy, «Social Psychology of Collective Memory,» i *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, red. James D. Wright (Oxford: Elsevier, 2015), 194; David A. Messenger, *War and Public Memory: Case Studies in Twentieth-Century Europe* (Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 2020), 1.

¹⁴⁷ Licata og Mercy, «Social Psychology of Collective Memory,» 194.

¹⁴⁸ Margaretha Nordquist, «Celebrating the Memory of Victory: Tracing the Memories of the Battle of Brunkeberg (1471),» *Scandinavian Journal of History* (2019): 2.

Før jeg går videre, er det nødvendig å si noe om grupper eller fellesskap. For det meste vil jeg bruke disse to begrepene synonymt med hverandre. Statsviteren Benedict Anderson definerer nasjonen som et forestilt fellesskap.¹⁴⁹ Forestilt fordi en ikke vil kjenne alle som er i fellesskapet, men likevel er det en forståelse av å tilhøre det samme fellesskapet. Historiker Morten Hammerborg bruker forestilt fellesskap om en størrelse som er mindre enn nasjonen. Han argumenterer for at dette kan gjøres fordi også i mindre fellesskap eksisterer en følelse «av et fellesskap i fortid, nåtid og fremtid med mennesker [de] ikke kjenner».¹⁵⁰ Sosiolog Aksel Tjora viser til at vi kan tilhøre fellesskap hvor medlemmene gjenkjenner hverandres identifikasjoner, og det er disse som er med på å danne fellesskapet eller gruppen.¹⁵¹

I min sammenheng oppstår det også fellesskap mellom personer som ikke kjenner hverandre, og som har lite til felles med unntak av én faktor (eller flere overlappende), som fører til at de danner et fellesskap eller gruppe. Hvilken faktor dette er, kan skille seg fra fellesskap til fellesskap. Det er dette som er med på å skille mellom forskjellige fellesskap, eller å definere hva som er inn- og ut-grupper. Denne felles faktoren kan være bestemt eller styrt på forskjellig måte. For eksempel kan det være at en har sammenfallende historiebevissthet, eller det kan være hvordan, hva eller hvem en ønsker å minne, eller at en hegner mot den samme representasjon, tolkning eller forståelse av en hendelse.

Det er flere måter kollektivt minne kan være med å bidra til en gruppes sosiale identitet.¹⁵² For det første ved å definere gruppen. Deretter ved å sette en gruppes verdier. Folk er motiverte til å opprettholde positive synspunkter på egen gruppe. Dette blir avgjort gjennom sammenligning med andre grupper og er med på å forklare hvorfor minner ofte har partiskhet og positiv beskrivelse av inn-gruppens fortid, og

---

¹⁴⁹ Benedict Anderson, *Forestilte fellesskap: refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning* [Imagined communities reflections on the origin and spread of nationalism], overs. Espen Andersen (Oslo: Spartacus, 1996), 19.

¹⁵⁰ Morten Hammerborg, *Bergenseren: en historisk analyse* (Oslo: Universitetsforlaget, 2020), 12.

¹⁵¹ Aksel Hagen Tjora, *Hva er fellesskap*, Bd. 63, Hva er (Oslo: Universitetsforlaget, 2018), 80.

¹⁵² Licata og Mercy, «Social Psychology of Collective Memory,» 197.

negativ om ut-gruppen. For det tredje kan kollektivt minne bli benyttet for å legitimere fortidige, nåtidige og fremtidige handlinger. Kollektivt minne kan også bli brukt til å mobilisere medlemmer til et spesielt kollektivt prosjekt, ofte av politisk art, «i navnet til» den felles identiteten.

I større grad enn i historieskrivningen blir det kollektive minnet skapt, formet, tolket eller re-tolket i en samtidig politisk og sosial kontekst, og ikke i den fortidige.¹⁵³ Minne er dermed en konstruksjon og ikke gir et objektivt bilde av virkeligheten, men heller en subjektiv og selektiv konstruksjon av fortiden. Dette gir de som har mulighet til å delta i å forme minnet, makt. Kontroll på det kollektive minnet blir viktig i en maktkamp, innad i eller mellom grupper. Alle som er med på å bidra til det kollektive minnet, kan være minneagenter, enten det er et bevisst valg eller ikke. Dette kan være politiske aktører som bruker minne for å oppnå politiske målsettinger, minoritetsgrupper som søker å etablere sin historie i samfunnet, eller individer som mener at historien ikke er blitt fortalt riktig.¹⁵⁴ Normalt er det nasjonale nivået det vanligste å undersøke når en forsker på kollektivt minne. Blant annet fordi det er her en finner institusjonalisert minne på offentlige steder, som opprettelse av og bevilgninger til museer, monumenter, minnemarkeringer osv. For minnet om felttoget ved Narvik er det viktig å også undersøke det lokale og regionale nivået da mye av minneproduksjonen kommer fra dette nivået.

I skriftsamfunn blir ofte det kollektive minnet opprettholdt gjennom tekst, og skriftlige fremstillinger har stor innflytelse i å skape og vedlikeholde identiteten til en gruppe.¹⁵⁵ Ofte blir narrativene debattert og omstridt i det offentlige rom, hvor gjerne flere versjoner konkurrerer. Denne konkurransen er også positiv for minneproduksjonen siden den også er med på å sikre at minnet om hendelsen blir holdt i live. Ut fra dette skulle en kunne tenke seg at en stadig produksjon, selv om den er ensidig og fra en fåtallig gruppe, er med på å opprettholde et minne.

---

¹⁵³ Messenger, *War and Public Memory*, 9.

¹⁵⁴ *Ibid.*, 18.

¹⁵⁵ Licata og Mercy, «Social Psychology of Collective Memory,» 196.

En del av det kollektive minnet kan være av en slik art at gruppen oppfatter seg som offer.¹⁵⁶ Dette kan føre til at gruppen inntar en offerrolle. Å tilegne seg en slik rolle kan være splittende for gruppen. Men dersom en hendelse som blir minnet i et offerperspektiv, fremhever den felles skjebnen til gruppen og vektlegger forskjeller med andre grupper, kan den være samlende. For grupper som inntar en offerrolle, blir dette ofte en del av identiteten og en del av sammenligningen med andre grupper. Sammenligningen innehar ofte et konkurranseartet preg og inneholder et element av at lidelsene eller offeret til inn-gruppen er viktigere og/eller riktigere, enn det som ut-gruppen gjør krav på.

Sosialpsykologene Laurent Licata og Aurélie Mercy slår fast at minner skreddersys for å svare til nåværende identitetsbehov. De fortidige hendelsene blir brukt for å gi mening til nåtiden, og motsatt kan også normer og verdier i samtiden bli overført til fortidige hendelser. «The past is not simply ‘received’ by the present. The present is ‘haunted’ by the past and the past is modeled, invented, reinvented, and reconstructed by the present.»¹⁵⁷

Det kollektive minnet ligger i selve erindringshandlingen.¹⁵⁸ Disse handlingene kan være arbeidet til profesjonelle historikere, men ofte er de ikke det. Mange av de som er engasjert i erindringshandling, leser historie og bryr seg om den. Ofte er det et samsvar mellom minne og historie, men det hender at personer endrer sine minner for å passe dem til historien. Andre ganger er det noen som argumenterer for at det er de som har det riktige narrative eller forståelsen, og at de andre tar feil, uansett hvilke belegg de andre kommer med. Sosialpsykologien opererer med en teori, *kognitiv dissonans*, for å gi en forklaring på dette.¹⁵⁹ Denne teorien stammer fra forskning ledet av Leon Festinger på 1950-tallet. Teorien går ut på at en person har en overbevisning eller mening som vedkommende har investert i. Denne investeringen kan være i form

---

¹⁵⁶ Ibid., 198.

¹⁵⁷ Jan Assman sitert i: *ibid.*

¹⁵⁸ Winter, *Remembering War*, loc 64.

¹⁵⁹ Leon Festinger, *A theory of cognitive dissonance* (Evanston, Ill: Row, Peterson and Company, 1957), 2, 23–24; Leon Festinger, Henry W. Riecken, og Stanley Schachter, *When prophecy fails*, (University of Minnesota Press, 1956). 3–4, 25–28.

av tid eller penger. Når vedkommende så blir stilt overfor materiale som går mot denne meningen, oppstår det dissonans (disharmoni). Denne motsigelsen fører til et psykologisk ubehag, og det vil reise seg et psykologisk behov for å redusere eller eliminere disharmonien. Dette kan gjøres på tre måter. For det første ved at en endrer mening og tilpasser den de nye kildene. Det andre er at en skaffer seg materiale som supplerer egen mening og dermed øker den eksisterende konsonansen og følgelig reduserer den totale dissonansen. Den tredje måten er å redusere viktigheten av de to meningene som er i et dissonant forhold.

Den danske historikeren Bernard Jensen har en tilsvarende beskrivelse, der en person i løpet av et livsløp vil bli en del av ett eller flere kulturfellesskaper.¹⁶⁰ Vedkommende vil i løpet av livet sitt møte på mennesker som tenker, føler og handler annerledes. Utfallet av et slikt møte kan være forskjellig. For det første kan en oppgi å forstå den andre og vende det ryggen. For det andre kan en tilpasse seg det nye. Det tredje og siste utfallet kan være at en starter med en læringsprosess hvor en forsøker å forstå hvorfor de andre tenker, føler og handler som de gjør.

Som vist over er minnet av en hendelse konstruert. Kontroll av eller muligheten til å påvirke minnet eller narrativet er med på å gi makt til en gruppe. Dette gjelder også for gruppekonstruksjonen. Hvordan gruppens størrelse og betydning defineres, er også viktig. I dette ligger det også bruk av begreper. For eksempel å benevne en liten gruppe sitt minne for kollektivt, selv om det er representativt for den gruppen, kan bidra til at en fåtallig gruppe blir tillagt større definisjonsmakt, enn hva den egentlig har.

Militærhistorie – ovenfra eller nedenfra?

I denne avhandlingen vil militærhistorien, dens metoder og teorier ha en fremtredende rolle både i min egen realhistoriske fremstilling og analyse samt i min analyse av historiografien. Ut fra den foregående skildringen av militærhistorie har jeg identifisert to forskjellige ståsteder eller utgangspunkt for å forstå og analysere militærhistorie ut

---

¹⁶⁰ Jensen, *Historie*, 68–69.

fra. Begge er uavhengig av produsenttype, selv om forholdet mellom dem tilsynelatende er slik at en fremstilling overveiende må belage seg på å følge den ene eller den andre.

Hvis fokuset er på en systematisk historisk erkjennelsesinteresse, er det helheten og/eller den strategiske interessen som er sentral i beskrivelse og analyse av det valgte studieobjektet. Jeg har valgt å kalle denne vinklingen *militærhistorisk panorama*. Innen dette ståstedet er det fortsatt gyldighet i Michael Howards læresetning at militærhistorie må studeres i bredde, dybde og kontekst. Ved å gjøre det vil det bli enklere å oppdage nyanser, forskjeller og diskontinuitet.¹⁶¹ Dybde i dette tilfellet betyr ikke at vi må ned på et lavt taktisk nivå, det er mer i retning av at vi må finne det vi kan av kilder som belyser det valgte temaet, for dermed å undersøke studieobjektet grundig.

Det andre ståstedet er påvirket av interessen for å skrive historie nedenfra, og som nevnt over blir dette omtalt som *militærhistorie nedenfra*. Forfattere som har dette ståstedet, kan søke å veve sin fortelling, eller en gruppes fortelling, inn i noe større. For andre kan det være snakk om å finne, etablere eller vedlikeholde en identitet. Utviklingen innen historiefaget med historie nedenfra har ført til en utvidelse i historieskrivningen. De har medvirket til at en del av befolkningen har undersøkt identiteter ved siden av et større, tradisjonelt og nasjonalt felles narrativ.¹⁶² Et eksempel på dette er de som argumenterer for at krigshistorien fra Nord-Norge er underkommunisert.

Bernard Jensen viser til at historiebevissthet kan brukes til å legitimere og rettferdiggjøre bestemte interesser, prinsipper og teorier.¹⁶³ Når historiebevissthet

---

¹⁶¹ Strachan, «Strategy in theory: strategy in practice,» 171.

¹⁶² Andresen mfl., *Å gripe fortida*, 180–196; Georg G. Iggers, *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*, 2. utg., *Historiography in the Twentieth Century* (Middletown: Wesleyan University Press, 2012), 1–8; Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, 2. utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), 99–102.

¹⁶³ Jensen, *Historie*, 69.

brukes på denne måten, dreier det seg ofte om utøvelse av makt. Dette kan da føre til en erindrings- og identitetspolitikk for å forsøke å få mennesker til å identifisere seg med, og føle lojalitet, overfor bestemte grupper og/eller institusjoner. Dermed kan ønsket om å veve sin historie, eller sin forståelse av historien, inn i en større ramme være noe av drivkraften for enkelte av de som formidler og uttaler seg om felttoget ved Narvik. Dette kan bli uttrykt på forskjellige måter. For det første er det en tendens i både den krigsdokumentariske litteraturen, men kanskje særlig i diskusjoner på sosiale medier eller i kommentarfelt, om at den nordnorske krigshistorien har havnet i skyggen av krigshistorien om det som skjedde på Østlandet.¹⁶⁴ Ofte blir da kampene ved Narvik og evakueringen av Finnmark trukket frem som mindre kjent enn «gutta på skauen». Det som kan være i spill her, er en større sentrum–periferi-dimensjon, hvor krigshistorien inngår. I et slikt lys blir det viktig å få satt det som blir ansett som den for lite omtalte nordnorske historien, inn på en mer markant plass i det nasjonale narrativet om andre verdenskrig.

For det andre, i 2002 i forordet til *Også vi når det ble krevet ...* konstaterer forfatterne at soldatenes perspektiv ikke ble skrevet før i 1983, med utgivelsen av *Med 6. kompani i kamp*, forfattet av kompanisjefen Arne Angell.¹⁶⁵ Det må bety at disse veteranene ikke anser litteratur utgitt av bataljonssjefer eller høyere for å fortelle soldatenes perspektiv. Begge deler kan sjangerkategoriseres som avdelingshistorie, og i så tilfelle kan også avdelingshistorie, selv om det er samme sjanger, ha to forskjellige perspektiver ved å enten være fortalt ovenfra (panorama) eller nedenfra.

I den historiografiske undersøkelsen vil jeg se etter om det eksisterer en sentrum–periferi-forståelse, og hva som eventuelt kan være bakgrunnen for dette. Jeg vil også se etter om det er slik at en søker å få inn sin familiehistorie,¹⁶⁶ kanskje i overført

---

¹⁶⁴ Eksempel på dette finnes i følgende bøker: Pettersen, *Kampen om historien*, 8; Joakimsen, *Narvik 1940*, 4–5, 147–148. Og blant annet i følgende avisinnlegg: Hans Trygve Holm, «Seierherren skriver historien,» *Avisa Nordland*, 17. april 2018. Skjalg Fjellheim, «Heltene fra Narvik,» *Nordlys*, 19. desember 2016. Jan Westby, «Markerte gjenerobringen,» *Fremover*, 31. mai 2019. Rapp, «Den glemte krigen i nord,»

¹⁶⁵ Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet...*

¹⁶⁶ Winter, *Remembering War*, loc 416. Jensen, *Historie*, 70.

betydning, til at det også kan være sin bygd, by eller avdelings historie inn i narrativet til et større kollektiv. Hva ligger i så tilfelle til grunn får at en ønsker dette? Er det kanskje slik at det er skrevet så mye om en relativt liten hendelse at alle ønsker en plass, eller er kanskje tiden moden for at ikke bare heltene eller de øverste sjefene kan få plass?

3.1.5 Delkonklusjon – ‘linse og perspektiv’ i militærhistoriske studier

Militærhistorie, som andre sjangere, har sine særegenheter samtidig som den i bunn og grunn er historie. Tradisjonell militærhistorie var, og er, i stor grad opptatt av kriger og da særlig kamphandlingene, i tillegg til i noen grad for å trekke lærdommer til den militære organisasjonen. I en mer moderne drakt har militærhistorie dreid seg mer mot å inkludere kontaktflaten mellom det militære og samfunnet ellers.

For de militærhistoriske produsentene setter den faglige tilhørigheten og ikke minst deres historiebevissthet og -syn preg på hvordan de tilnærmer seg og forstår sitt studieobjekt. Historiebevisstheten er også med på å danne grunnlaget for produsentenes historiebruk og dermed også deres fremstilling av historien.

Som vi har sett i den foregående beskrivelsen, er det mange forskjellige tilnæringsmåter når en skal skrive historie. En kan se for seg at en tilnæringsmåte er som en kameralinse til en fotograf.¹⁶⁷ Bildet eller historien ser forskjellig ut om en benytter en kjønnslinse eller en økonomisk, sosial, politisk, militærstrategisk eller militærtaktisk linse eller tilnæringsmåte. Videre vil også perspektivet, ståstedet, eller synsvinkelen være med å påvirke. I dette ligger både valg av tema og tilnæringsmetode og hvem som er de tiltenkte mottagerne. Er det med et internasjonalt eller nasjonalt (og hvilken nasjons) ståsted? Er det ovenfra eller nedenfra? Ser en på kampene som en del av en europeisk krig, en lokal hendelse eller noe imellom?

---

¹⁶⁷ Morillo og Pavkovic, *What Is Military History?*, 10–11.

Produsenten vil alltid være farget av sine perspektiver og verdier i sitt arbeid. Som et kildekritisk verktøy kan det av og til være lønnsomt å stoppe opp og reflektere over om forfatteren har en problemstilling som hun prøver å belegge, eller om hun har en problemstilling og prøver å finne et svar.¹⁶⁸ Viser spørsmålet at det er en forutelse som kan være med på å påvirke forskningen? Hvis en stiller spørsmålet: *Hvorfor klarte ikke de norske og de allierte å slå den tyske styrken ved Narvik*, ligger det implisitt at det var noe på alliert og norsk side som feilet. Spør en derimot om: *Hvorfor hadde de norske styrkene suksess i felttoget ved Narvik*, ligger det implisitt at dette var vellykket. Det viktigste for å kunne gi gode svar, selv om spørsmålene ikke er helt gode, er å sette svaret i kontekst.¹⁶⁹ En kan ikke forstå adferden til folk uten å forstå blant annet den økonomiske, sosiale, politiske, intellektuelle osv. konteksten som de levde i, og begrensningene som dette hadde på beslutninger og dermed handlinger. For eksempel det faktum at Sverige tillot tysk transitt gjennom Sverige, som vil få forskjellige svar om en analyserer dette i en svensk, norsk eller tysk kontekst.

3.2 Sakprosa

Sakprosa er tekster som inneholder direkte ytringer om virkeligheten.¹⁷⁰ I denne avhandlingen har jeg gjennomgående benyttet meg av det som kan kategoriseres som litterær sakprosa, det vil si forlagspubliserte tekster med navngitte forfattere. I dette legger jeg også det som er utgitt i tidsskrifter. Typene av forlag og tidsskrifter er mange. Det er alt fra akademiske forlag, med en omfattende fagfelleevaluering til selvpubliseringforlag, hvor forfatter selv betaler, og det ikke er noen form for redaktørgjennomgang før publisering. Spennet her vil dermed være stort og omfatte alt fra store, internasjonale akademiske tidsskrifter og forlag til små lokale selvpubliseringforlag som bare utgir årbøker.

---

¹⁶⁸ Edward Shapiro, «America and the Bombing of Auschwitz: The Importance of Asking the Right Questions,» *Society* 56, nr. 6 (2019): 626.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 628.

¹⁷⁰ Johan L. Tønnesson, *Hva er sakprosa*, Bd. 25, Hva er (Oslo: Universitetsforlaget, 2008), 34.

Det kan stilles forskjellige former for formalkrav til sakprosaen.¹⁷¹ I arbeidet med denne avhandlingen har jeg, der det har vært nødvendig, hatt en grov tredeling. For det første er det vitenskapelige publikasjoner. Det vil si at de har forskningsspørsmål, er basert på primær- og sekundærkilder, det er henvisninger, og de er fagfellevurdert. Den andre kategorien er populærvitenskapelige publikasjoner. Disse er basert på primær- og sekundærkilder, ofte er det forskningsspørsmål eller henvisning, men det er ikke konsekvent. Den tredje kategorien er historiske dokumentarer. I disse er det for det meste bare benyttet sekundærkilder, det kan være henvisninger, og det er ofte litteraturliste. Det siste formalkravet har også bidratt til hvordan jeg benevner den ene av de tre interessegruppene – krigsdokumentarisk. Krigsdokumentar, med sine særegne sjangertrekk, kan regnes som en egen undersjanger av historisk dokumentar.

Noe av utfordringen med å kategorisere på denne måten er at det er overlapp mellom kategoriene. Tidvis har det for eksempel forekommet faghistoriske tekster som ikke har henvisninger i den løpende teksten. Dette er for eksempel tilfellet i syv av de åtte bindene i *Norge i krig*.¹⁷² Det kan også være motsatt, ved at forfattere, som i utgangspunktet har skrevet innen krigsdokumentarsjangeren, tilstreber en akademisk profil og vil gi produktene akademiske kvaliteter.¹⁷³

I tillegg til å vurdere litteraturen ut fra dens vitenskapelige kvaliteter er det også mulig å kategorisere etter sjanger, eller hva som er hensikten bak produksjon og utgivelse. Her er det så mange varianter at jeg ikke har funnet det mulig å bruke det som en analysekategori. Jeg har benyttet det for å kunne beskrive litteraturen, men det vil jeg komme tilbake til i det enkelte tilfellet.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ «Evaluering av historiefaglig forskning: Bortenfor nasjonen i tid og rom: fortidens makt og fremtidens muligheter i norsk historieforskning,», (Oslo: Norges forskningsråd, 2008), 52; Kurt Henrik Dalmo og Linus Karlsson, «Inventering over forskning etter 1991 på svensk-norske relasjoner under andre verdenskrig,» (Svensk-norska samarbeidsfonden, 2018), 3; Rognstad mfl., *God skikk*, 49–52.

¹⁷² Det er bare bind fem, *Hverdagsliv*, som har litteraturliste.

¹⁷³ Eksempel på dette er: Asbjørn Jaklin og Alf R. Jacobsen.

¹⁷⁴ Eksempel på sjangere er: avdelingshistorie, syntese, erindringer, saksinnlegg og biografi. Eksempel på hensikt er: forstå, forklare, lære, synliggjøre, monument, saksinnlegg og tjene penger.

3.2.1 Forskning: systematikk og etterprøvnbarhet

Som jeg har vist til, er lite av litteraturen som omhandler kampene ved Narvik, produsert av faghistorikere. Mye av litteraturen tilfredsstillende dermed ikke formalkravene for at den direkte kan kategoriseres som forskning. Har det noe å si at brorparten av det som formidles om felttoget, trolig ikke er forskning? Og hva er forskning?

Det er flere forskjellige definisjoner av hva som skal til for å kunne karakterisere noe som forskning.¹⁷⁵ Det som er fellesnevneren, er at det skal gi ny innsikt og det skal være mulig å etterprøve studien. Ut fra dette er det klart at mye av sakprosaen som er skrevet om Narvik, ikke kan kategoriseres som forskning og/eller vitenskapelig publisering. Dokumentasjonen av metoder og kilder som legges til grunn, er ofte mangelfull, slik at det vil være vanskelig å etterprøve både den realhistoriske beskrivelsen, men også analyser og konklusjoner. Det blir da et spørsmål om hvor nøyaktige forfatterne er. Manglende dokumentasjon fører til redusert troverdighet. Pseudovitenskap er et begrep som tidvis blir benyttet om noe som virker som vitenskap, men som ikke følger vanlig vitenskapelig praksis.¹⁷⁶ For historie blir tidvis begrepet pseudohistorie benyttet. Pseudohistorie er imidlertid ofte knyttet til holocaustfornektelse og bevisførselen til fornektere.

Mange av publikasjonene gir heller ikke ny innsikt, i alle fall ikke for dem som kjenner tidligere forskningslitteratur. Ved flere tilfeller er det som blir presentert som nye funn, heller uttrykk for at forfatterne ikke har god innsikt i hva som er publisert tidligere, eller det blir benyttet som et salgstriks. Videre er det også et definisjonsspørsmål hva som er ny innsikt. Er det å fortelle historien til en tropp som tidligere ikke har fått sin historie fortalt, men som er i en bataljon som har blitt mye skrevet om, ny innsikt? Innen et forskningsområde hvor det har vært gjennomført

---

¹⁷⁵ OECD, *Frascati manual 2015: guidelines for collecting and reporting data on research and experimental development*, The measurement of scientific, technological and innovation activities (Paris: OECD Publishing, 2015), 44–45. NSD, «Vitenskapelig publisering,» <https://dbh.nsd.uib.no/pub/hjelp.jsp>. Lest 12. desember 2018.

¹⁷⁶ Douglas Allchin, «Pseudohistory and Pseudoscience,» *Science & Education* (2004): 179–180,186.

mange studier og/eller det er publisert mye tidligere, er det en fare for nyhets- eller oppmerksomhetsskjevhet.¹⁷⁷ Det vil si at for å få publisert eller solgt det en publiserer, så er det nødvendig å presentere helt nye, uvanlige eller ekstreme tolkninger. I et slikt tilfelle kan eldre studier være mindre påvirket og dermed ha færre skjevheter av alle typer.

Noe av utfordringen er, for å bruke Olav Ristes ord, når «historisk uskolerte forskarar» forsker på historie, at de kan bli fristet til å bruke «historia som ei mark som det kan plukkas frå utan ettertanke – eit steinbrot der alle kan bryte seg steinar til sine egne byggverk utan tanke for dei samanhengande formasjonar som materialet blir rive laust ifrå».¹⁷⁸ Denne byggeaktiviteten er fremtredende i noe av litteraturen som jeg har sett på. Et eksempel er forfatter Knut Flovik Thoresen, som skriver at «[d]a Churchill fikk melding om at landgangen hadde vært en suksess, sparket han den britiske øverstkommanderende general Mackesy».¹⁷⁹ Her henviser Thoresen til den norske utgaven av Kersaudys bok *Kappløpet om Norge*, hvor det står:

For Churchill ble suksessen i Bjerkvik det endelige bevis på general Mackesys udugelighet – han hadde jo tillatt seg å fraråde operasjonen ... *Vae Victis!* Churchill gjorde kort prosess. Allerede dagen etter gjenerobringen ble Mackesy byttet ut med general Auchinleck [...] ¹⁸⁰

Det Thoresen ikke har fått med seg, er at allerede 28. april, da Auchinleck fikk ordre om å dra til Narvik, så var det i den hensikt at Auchinleck skulle ta over for Mackesy.¹⁸¹ Han bygger sin forståelse av Churchill uten å se til det større bildet for Auchinlecks overtagelse.

---

¹⁷⁷ J. Møller og S. E. Skaaning, «The Ulysses Principle: A Criterial Framework for Reducing Bias When Enlisting the Work of Historians.» *Sociological Methods and Research* (2018): 14.

¹⁷⁸ Olav Riste, «Historia som eit steinbrot. Ein kommentar til Willy Østreng: 'Svalbards situasjon i storpolitisk perspektiv'.» *Internasjonal politikk*, nr. 1 (1975): 128–129.

¹⁷⁹ Knut Flovik Thoresen, *Narvik 1940: Fremmedlegionen i kamp for Norge* (Oslo: Forlaget Historie & Kultur AS, 2020), 59.

¹⁸⁰ Kersaudy, *Kappløpet om Norge*, 195–196.

¹⁸¹ TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June» 81–82. ; Kristiansen, *Otto Ruge*.

Et annet interessant moment som også kan belyses med dette eksempelet, er forskjellen mellom den norske og engelske oversettelsen av Kersaudys bok. I den engelske oversettelsen sier det samme avsnittet:

For Churchill, the success at Bjerkvik was conclusive proof of the incompetence of General Mackesy, who had strongly advised against the operation ... *Vae Victis!* Only one day after the occupation of Bjerkvik, Mackesy was unceremoniously replaced by General Auchinleck [...]¹⁸²

Den britiske oversettelsen er nærmere den franske originalen enn den norske.¹⁸³

Noe av det som tilhører krigsdokumentarsjangeren, er realhistoriske narrativ, uten noen form for problemstilling eller hypotese. Dette kan imidlertid også lede til problemer med hensyn til tolkning. Riste er i den samme artikkelen også inne på at hvis en ikke oppgir hva en er ute etter å dokumentere, så kan det gi forfattere frie hender til å fritt bruke alt som potensiell støtte for egne hypoteser. Eksempel på dette er *Kampen om Narvik 1940* og *Fjellkrigen 1940*.¹⁸⁴ Det Riste beskriver, kan også omtales som «confirmation bias», eller bekreftelsestendens eller skjevhet. Dette er hvordan folks oppfatninger og forventninger kan påvirke utvalg, bevaring og vurdering av bevis.¹⁸⁵ En kan velge informasjon som støtter egen oppfatning, og/eller en ser bort fra eller justerer informasjon som motsier denne oppfatningen. Dette kan bli gjort både bevisst og ubevisst. Videre kan også selve oppfatningen være bevisst eller ubevisst.

Et av tilfellene hvor bekreftelsesskjevhet kan oppstå, er når en historiker i sitt arbeid går gjennom store mengder med kilder og bare stopper opp og undersøker nærmere

---

¹⁸² Kersaudy, *Norway 1940*, 202.

¹⁸³ «Pour Churchill, le succès de Bjerkvik constitue une preuve éclatante de l'incompétence du general Mackesy, qui avait fortement déconseillé l'opération(...)Vae Victis(...)le lendemain même de l'occupation de Narvik, Mackesy est remplacé sans cérémonie par le général Auchinleck [...] 1940, 305.

¹⁸⁴ Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*. Johan Helge Berg og Olav Vollan, *Fjellkrigen 1940: Lapphaugen – Bjørn fjell* (Narvik: Nord-Hålogaland regiment, 1999).

¹⁸⁵ Uwe Peters, «What Is the Function of Confirmation Bias?,» *Erkenntnis* (2020): 1–3.

når en finner noe som ser ut til å være interessant, noen ganger omtalt som «source mining».¹⁸⁶ En slik utvelgelsesprosess kan føre til at historikeren hopper over relevante og viktige opplysninger om sitt tema i kilder som ved første øyekast ikke ser ut til å omhandle spørsmålet som de stiller. Dette er også tilfellet for felttoget ved Narvik. Som jeg har vist til i kapittel 1, er det en stor mengde med primærkilder som er tilgjengelig om den relativt avgrensede hendelsen som felttoget ved Narvik var. Det vil ta mange år for en enkelt forsker å lese gjennom alle kildene. Dermed er det nødvendig å gjøre utvalg for å muliggjøre de forskjellige studiene. Det er likevel viktig at studiene viser hvilke utvalg de har gjort, og dermed hvilke kriterier som ligger til grunn for hvilke kilder som er med eller utelatt.

Bekvemmelighetsutvelgelse er også en utvalgs- eller seleksjonsskjevhet som kan forekomme i prosessen med å finne primær- og sekundærkilder.¹⁸⁷ Jørgen Møller og Svend-Erik Skaaning viser til to former. For det første at en forsker velger det første som er relevant, og for det andre at forskeren godtar det som fremstår som den dominante tolkningen, uten å vurdere kvaliteten til disse studiene. I tillegg vil jeg tilføye at det ikke er sikkert at forfatteren kjenner til eller vet hvordan skaffe seg kjennskap til ytterligere kilder, enn de som vedkommende har. Det er også et økonomisk spørsmål om forfatteren har mulighet til å reise til arkivene hvor kildene er, eller kan kjøpe tilgang til artikler eller bøker som omhandler temaet. I enkelte tilfeller, noe som også gjelder for meg, har ikke forfatteren gode nok språklige kunnskaper til å benytte seg av alle tilgjengelige kilder.

Etter min erfaring er det få krigsdokumentariske bøker som uttrykker en bevissthet for det historiefaglige håndverket og redskapene som en bør benytte. Dette gjelder kanskje særlig oppmerksomhet rundt alle fallgruvene som finnes, og som kan være med på å legge begrensninger på egne konklusjoner.

---

¹⁸⁶ Møller og Skaaning, «The Ulysses Principle: A Criterial Framework for Reducing Bias When Enlisting the Work of Historians,» 15.

¹⁸⁷ Ibid., 3.

3.2.2 Alminnelig fagdebatt versus bebreidelse av faghistorikere

I Norge benevnes den historiske forskningen og formidlingen om andre verdenskrig under fellesnevneren okkupasjonshistorie. Innenfor dette begrepet ligger også det som skjedde før Norge var okkupert, nemlig forspill- og felttoghistorien. Det akademisk-militærhistoriske miljøet i Norge er svært lite. Dermed har det vært den noe større faghistoriske gruppen som jobber innen det bredere temaet okkupasjonshistorie som har bidratt mest til det akademisk-historiografiske ståstedet. Likevel er ikke dette faghistoriske miljøet heller særlig stort. Frem til 1946 var det bare ett universitet i Norge, i 1972 åpnet Universitetet i Tromsø som landsdelens første. Det norske faghistoriske miljøet er lite og har en portefølje som rommer mye mer enn andre verdenskrig. Operasjonene ved Narvik har i svært få tilfeller vært gjenstand for en faghistorisk studie hvor temaet utelukkende har vært på kampene ved Narvik.¹⁸⁸ Hvis vi utvider dette til også å inkludere internasjonal litteratur, øker omfanget noe, men det er først når vi åpner opp for at det også gjelder for de titlene hvor operasjonene ved Narvik er en del av det som omtales, at det blir en viss mengde, både innen norsk og internasjonal faghistorisk litteratur.

Andre før meg har gjort en systematisering og epoke-/generasjonsinndeling av forskningen på norsk okkupasjonshistorie. Fra slutten av 1980-tallet og frem til rundt 2005 ble det ført en diskusjon om dette blant annet i *Nytt Norsk Tidsskrift*.

Diskusjonen startet med en artikkel av Øystein Sørensen i 1989, som var basert på hans prøveforelesning avholdt i forbindelse med hans disputas.¹⁸⁹ Her lanserte han en generasjonsinndeling og viste til at det er tre markante generasjoner innen forskning på okkupasjonshistorie. For det første 1950-tallsforskningen, som var empirisk orientert med en streng kildekritikk. Ifølge Sørensen har denne første perioden en bredde i valg av temaer og perspektiver som den neste generasjonen mangler. Og det er nettopp innsnevring som Sørensen argumenterer for at den andre generasjonen stod for. Sørensen identifiserte denne generasjonen til å være så sterkt preget av én historiker,

---

¹⁸⁸ Karl Rommetveit, *Narvik 1940: five-nation war in the high north*, Bd. 8 (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1991). Denne antologien er ett av få eksempler på dette.

¹⁸⁹ Øystein Sørensen, «Forskningen om krigen i Norge,» *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 1 (1989).

Magne Skodvin, at han mente at det er mulig å benytte uttrykket Skodvin-tradisjonen (også omtalt som Skodvin-skolen) om perioden. En innvending mot det er at Skodvin i en periode var en av få historikere som forsket på andre verdenskrig, og som var ved et universitet, og dermed både underviste og veiledet i tillegg til å drive med sin egen forskning. Det Sørensen legger i Skodvin-tradisjonen, er både en tematisk innsnevring, ved at en konsentrerte seg om motstandshistorie, og metodisk innsnevring, ved at metodiske problemer ikke lenger ble eksplisitt tematisert og debattert.¹⁹⁰ Den tredje generasjonen, som Sørensen selv mener å tilhøre, hadde sin spede begynnelse på 1970-tallet og kom for fullt i løpet av 1980-tallet. Denne generasjonen har en distanse til de faktiske hendelsene som de foregående generasjonene ikke hadde. Distansen gjør at en lettere kan sette hendelsene inn i et større perspektiv og være mer nyansert.¹⁹¹

Ole Kristian Grimnes, som Sørensen regner inn under Skodvin-tradisjonen, innvendte at det ikke er noen generasjonsinndeling innen norsk okkupasjonshistorie.¹⁹² I stedet argumenterer han for at den er preget av en konsensuslinje. Denne nasjonale konsensusen utviklet seg i løpet av andre verdenskrig, og alle bortsett fra Nasjonal Samling (NS) støttet og aksepterte at kampen mot nazismen og gjenopprettelsen av demokratiet var av det gode, mens NS og de som støttet okkupasjentene, var av det onde. Grimnes mener at all historieforskning om andre verdenskrig har vært drevet innenfor rammene av denne forståelsen.

I introduksjonen til boken *Generalen og hans testamente* presenterer historiker Lars Borgersrud og generalmajor Torkel Hovland en annen oppfatning. De konstaterer at den «sosialdemokratisk fargede ‘Skodvin-skolen’ av forskere»¹⁹³ var faglig plassert i den vestorienterte delen av motstandsbevegelsen, og at de

---

¹⁹⁰ «Konsensus og konflikt – til debatten om okkupasjonshistorien,» *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 4 (1990): 365.

¹⁹¹ «Forskningen om krigen i Norge,» 50–51; Ivo de Figueiredo, «En norsk historikerstrid?,» *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 4 (1995): 357.

¹⁹² Ole Kristian Grimnes, «Historieskrivingen om okkupasjonen. Det nasjonale konsens-syndromets gjennomslagskraft,» *Nytt Norsk Tidsskrift* 2, nr. 1990 (1990): 117.

¹⁹³ Lars Borgersrud og Torkel Hovland, «Introduksjon,» i *Generalen og hans testamente*, red. Odd Lindbäck-Larsen (Oslo: Scandinavian Academic Press, 2009), 45.

[...] støttet Gerhardsens-regjeringens nasjonsbygging gjennom å skape en historie som feiet ubehagelige realiteter omkring Nygaardsvold-regjeringens krigsledelse under teppet. Deres agenda var å samle nasjonen gjennom en felles historieforståelse ved å overbetone betydningen av de regjeringsgodkjente militære og sivile motstandsorganisasjoner hjemme.¹⁹⁴

Nøyaktig hva eller hvem som regnes som «sosialdemokratisk farget», kommer det ingen forklaring på. Det vises heller ikke til hva som er belegget for Borgersrud og Hovlands mening. Dette er en tydelig politisering hvor en legger forfatternes samtidige politiske tilhørighet på hvordan de behandler den fortidige hendelsen.

Den samme beskrivelsen av at Skodvins politiske tilhørighet skal ha hatt betydning for hans virke som historiker, finnes også i uttalelser fra Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO). INO var virksom fra 1975 til 2003 og bestod hovedsakelig av tidligere medlemmer av Nasjonal Samling og andre sympatisører. I dette miljøet ble det vist til at Skodvin kom med bortforklaringer og aktivt skjulte alt negativt rundt London-regjeringen og hjemmefronten.¹⁹⁵ Personangrep, eller å endre fokuset fra en debatt om en idé, i dette tilfellet realhistorie, til en debatt om personene som former denne realhistorien, er et av kjennemerkene på pseudovitenskap.¹⁹⁶ Gjennom å diskreditere personen diskrediterer en samtidig personens påstander. Dermed trenger en ikke å ta hensyn til de fakta, analyser og konklusjoner som personen har kommet med.

I noe av debatten om operasjonene ved Narvik fremkommer det et randfenomen med en noe tilsvarende forståelse av Skodvin-skolen. Her er oppfatningen at den faghistoriske forskningen er ensidig konsentrert rundt motstandskamp og

---

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Idar Aarheim, «Først med NATO fikk vi allierte,» *Nationen*, 15. januar 1988.

¹⁹⁶ Shermer, *Why people believe weird things*, 56.

hjemmestyrker.¹⁹⁷ Denne oppfatningen forklarer at noe av årsaken til at felttoget ved Narvik ikke har fått sin rettmessig fortjente plass i krigshistorien, springer ut fra et politisk styrt ønske om å skjule hvor lite Nygaardsvolds-regjeringen hadde gjort for å forberede Norge, og da særlig det norske forsvaret. Dette har trekk av konspirasjonstenkning som betrakter alle viktige og uønskede trekk ved samfunnsutviklingen som et resultat av bevisste, ondsinnede handlinger iverksatt av bestemte aktører ut fra en uttenkt plan.¹⁹⁸ Ofte er det her snakk om en felles mistillitsfølelse. Det blir stilt spørsmål ved det etablerte, uten at det er noe mål å komme opp med en mothypotese.

I sakprosalitteraturen som omhandler felttoget ved Narvik, blir det bare i liten grad sett på hvordan temaet er beskrevet og forsket på tidligere, og hvem som har utført studiene. De aller fleste studiene henviser til empirien hos andre, enten ved at det blir benyttet en sekundær kilde som er med på å legge grunnlaget, eller ved at det blir fremsatt synspunkter mot det som tidligere er skrevet. I den grad noen tar opp hvem forfatteren er, er det lekfolk som kritiserer faghistorikere. Dette kan være kritikk som strekker seg fra at en historiefaglig utdanning ikke setter historikerne i stand til å analysere militære disposisjoner og vurderinger,¹⁹⁹ via kritikk om at fortellingen som faghistorikeren kommer med, ikke er nasjonal nok, og at det skrives for mye om det som foregår i Sør-Norge,²⁰⁰ til ytterliggående og uopplyste argumenter for at norske faghistorikere holder seg til en offisiell versjon av hva som hendte, og «etter krigen var

---

¹⁹⁷ Dette kommer tidvis frem i enkelte kommentarer på Facebook-grupper som jeg har fulgt (se 1.4.3), men det kommer også til uttrykk i enkelte bøker og avisinnlegg, dog ikke like eksplisitt, for eksempel se: Aage Georg Sivertsen, *9. april 1940: et historisk bedrag* (Oslo: Kagge, 2014), 13–15. Paal Bugen, *Kappløpet om Norge 1939–1940* (Oslo: Kolofon forlag, 2017), 187. Johannes Hansen, «Krigen vi aldri blir ferdig med: Andre verdenskrig, og den tyske okkupasjonen, blir vi vist aldri ferdig med her i Norge.,» i *Tromsø*, 15. september 2016.

¹⁹⁸ Cora Alexa Døving og Terje Emberland, «Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge,» i *Høyreekstremisme i Norge. Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier.*, red. Tore Bjørgo (Oslo: Politihøgskolen, 2018), 180–188. Dyrendal, *Hva er konspirasjonsteorier*, 69, 15–20.

¹⁹⁹ Trond Kristiansen, «En utidig tilhenger av sannheten,» i *Sannheten om jageren "Grom" og andre skråblikk på 1940. Nils Ryeng og krigen i nord.*, red. Nils Ryeng (Narvik: K-Dokumentar, 2015), 13.

²⁰⁰ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147.

denne versjonen fullstendig politisk korrekt, den beskyttet den politiske eliten, og dermed ble den stående som den eneste akseptable sannheten».²⁰¹

Denne opposisjonen mot faghistorikere er også godt synlig i kommentarfelt når krigshistoriske temaer blir diskutert i aviser. I en debatt sommeren 2019 mellom Fredrik Fagertun og Lars Borgersrud kom skepsisen overfor faghistorikere til syne i kommentarfeltene til flere av kronikkene og fra flere forskjellige personer.²⁰² Det som gikk igjen, kan karakteriseres som en skepsis mot faghistorikere som har jobbet ved Universitetet i Oslo, og som dermed angivelig har for stor geografisk avstand til å skrive om Nord-Norge. Kritikerne mener også at hovedvekten i det faghistorikerne har skrevet om, er blitt lagt til hendelser i Sør-Norge.²⁰³ Samtidig fremheves nordnorske amatørhistorikerne og at disse har skrevet om det som skjedde i nord og «dokumentert det skikkelig».²⁰⁴ Dette er en eiendommelig essensialistisk påstand. Ut fra en slik tankegang kan ikke en forfatter fra Nord-Norge skrive om sørnorsk historie, eller en norsk historiker skrive om svensk historie. Dette poenget, den geografiske avstanden, kan sees som del av en sør–nord-debatt eller posisjonering og at det dermed er en form for strategisk essensialisme, som egentlig handler om makt, minne og identitet.

Ytterligere et moment som blir trukket frem, er at faghistorikerne i for liten grad har intervjuet veteraner og på den måten ikke fått tak i alle kildene som kunne ha belyst

---

²⁰¹ Bugen, *Kappløpet om Norge 1939–1940*, 13.

²⁰² Fredrik Fagertun, «Myter om general Fleischers skjebne,» *Nordlys*, 8. juli 2019; Lars Borgersrud, «Fagertun og krigshistorien,» *Nordlys*, 15. juli 2019; Fredrik Fagertun, «Borgersrud i Fleischers mytens favn,» *Nordlys*, 16. juli 2019. Lars Borgersrud, «Fagertun bør lytte,» *Nordlys*, 19. juli 2019. Fredrik Fagertun, «Sluttkommentar til Borgersrud om Fleischer,» *Nordlys*, 23. juli 2019.

²⁰³ Nordnorsk debatt «[...] nå er det engang slik at det er mye kunnskap, erfaring og kompetanse som ennå ikke er dokumentert mellom to permer, og kanskje særlig kamphandlingene nordpå våren 1940 lider av dette i og med at det meste av dokumentasjon i (for) lang tid fra 1945 ble ivaretatt av UiO og miljøer i dets geografiske nære. [...]» Facebook 23. juli 2019.

²⁰⁴ Olav Sigurd Alstad, «Trenger vi en omskrivning av historien om Norge i krig?,» *Nordlys*, 19. mai 2020.

hendelsene på en bedre måte.²⁰⁵ Kritikken rommer naturlig ikke metodiske refleksjoner rundt bruk av intervjuer av tidsvitner i historisk forskning. Videre gjøres det heller ingen betraktninger rundt hvilke ressurser, som tid og ikke minst økonomi, som er blitt gjort tilgjengelig for å forske på krigshistorie. Et tredje moment er forskjellen i forståelsen av hva det historiefaglige håndverket er. En forfatter uten historiefaglig forskningskompetanse som utgir en studie, og som senere blir anmeldt av en faghistoriker, kan ha problemer med å ta innover seg kritikk som går på grunnleggende kunnskaper innen historiefaget, slik som å sette seg inn i tidligere forskning, kildekritikk, hvordan referere til sine kilder osv.²⁰⁶ I slike debatter blir det tidvis hevdet at årsaken til at faghistorikerne er kritiske mot amatørerne, er fordi amatøreren har kritisert andre faghistorikere, og dermed må faghistorikeren forsvare sine egne.²⁰⁷ Et fjerde moment kan være at en faghistoriker har kommet med enkelte analyser og konklusjoner som en gruppe ikke er enig i. Dermed velger disse sosiale fellesskapene å diskreditere alt det historikeren står for, i stedet for å argumentere mot påstandene.

At det er en misnøye med faghistorikere fordi de ikke har prioritert å studere akkurat det som kritikeren er interessert i eller mener er viktig,²⁰⁸ er noe som historikere må leve med. Noe av årsaken til dette er trolig å finne i fagets endringer over tid, det vil si at nye forskningstemaer innen krigs- og okkupasjonsforskning kommer til, noe som er en naturlig utvikling innen historiefaget. Hver generasjon må skrive sin historie med sine spørsmål, fokus og etiske verdier. En fagdebatt er helt normalt og må til for å få forskningen videre. Det skal imidlertid legges til at debatten til tider bærer preg av at noen kommer med en påstand, faghistorikere går ut og tilbakeviser eller argumenterer

---

²⁰⁵ Nordnorsk debatt «Eg har aldri høyrd at det er ein professor ved UiT som leitar etter kunnskap om krigen 1940-1945 i nordnorig. Eg minnest kvar einaste dag frå 9.april 1940 til 8. mai 1945. [...]» Facebook 23. juli 2019; «Men er det då ikkje merkeleg at desse faktafolka aldri har vitja stadene der det verkeleg hende noko? Eg kjende kvar einaste partisan [...] eg er vaksen opp i huset der dei gøynde 6 partisanar i mange døgn [...] men eg har aldri høyrd at det er ein professor som har teke over granskinga av partisankrigen nordpå. [...]» Facebook 23. juli 2019.

²⁰⁶ Et eksempel på dette er Joakimsen, «Kommentar til anmeldelsen av boka Narvik 1940.»

²⁰⁷ Knutsen, «Altfor negativt om god bok,». Per Kristian Olsen, «Ja – vi trenger omskrivning av historien om Norge i krig,» *Nordlys*, 18. mai 2020. Olav Sigurd Alstad, «Landsdelens okkupasjonshistorie og ømme tær,» *Nordlys*, 19. mai 2020.

²⁰⁸ Pettersen, *Kampen om historien*, 10–11.

mot denne påstanden, deretter går det noe tid, og en ny kommer opp med den samme påstanden, hvorpå faghistorikeren på nytt må gå ut med de samme argumentene. Dette fører til at det i liten grad blir en debatt med meningsytringer og utvikling av nye argumenter.

Det som er noe uvanlig i denne debatten, er at faghistoriker for noen blir et skjellsord. Men hvorfor er det enkelte som søker å diskreditere faghistorikere og de standpunktene som de har? Her kan det være mange årsaker eller motiver som ligger bak. Alt fra uenighet i tolkning og analyse av hendelser og kilder, via politisk agenda, sør–nord-posisjonering, til en følelse av manglende synliggjøring.

Noe av den manglende synliggjøringen, eller det enkelte mener er ufortjent sterk synliggjøring, kan også komme fra at enkelte avdelinger er blitt mer omtalt i media siden de har deltatt i hendelser som lettere får mediedekning. Med dette mener jeg for eksempel Alta bataljon og I/IR12 og da særlig hendelsene i Gratangen 25. april samt II/IR15 og bataljonens deltagelse både i angrepet mot Lapphaugen, men ikke minst gjenerobringen av Narvik 28. mai. Faghistorikere konsentrerer seg oftere om de store hendelsene. I dette blir ofte den enkelte norske soldat mindre synlig. Her kan også noe av kimen ligge til oppfatningen av at faghistorikerne er mer opptatt av de allierte, enn av de nordnorske soldatene. Ikke alle lesere klarer å se at temaet er mer overordnet og dermed rettet mot de allierte og norske lederne og ikke mot soldatnivået.

3.2.3 Delkonklusjon

Denne gjennomgangen viser at forskning kan forstås på mange måter. Kort og konsist skal forskning være systematisk og etterprøvbart. For at den skal være systematisk, må det redegjøres for alle valg som blir tatt, og hva som blir utelukket. Det må også være en sammenheng mellom kilder, beskrivelse, analyse, drøfting og konklusjon. Og alle leddene må være til stede. Som Riste viser til, er det viktig at «byggverket» som en konstruerer, ikke blir revet løs fra sammenhengen. Etterprøvbart sørger en for gjennom fortløpende henvisninger til hvor en har opplysningene fra, og en god beskrivelse av hvor de kan finnes.

I utgangspunktet er det relativt klare regler for hva som regnes som forskning innenfor det akademiske miljøet. Det er litt mer uklart om det forventes at alle som forsker, også de som ikke tilhører et akademisk miljø, skal følge disse reglene, og hvis de ikke gjør det, i hvor stor grad det da er forskning. Vitenskapshistoriker Michael Shermer konstaterer at vi kan alle ha forskjellig realhistorisk oppfatning, men alle oppfatningene er ikke like gyldige.²⁰⁹ Noen oppfatninger er basert på fakta, mens andre har ikke støtte i bevis og sannsynlighet.

Videre er det meningsforskjeller i hvordan den generelle okkupasjonsforskningen i Norge har blitt og blir oppfattet gjennomført. Det er også en skepsis, særlig innen deler av den krigsdokumentariske gruppen, mot faghistorikere. Denne skepsisen kan ha flere røtter. Fra det ene ytterpunktet, som går i retning av konspirasjonstenkning, og der det er hevdet at faghistorikerne forsøker å dekke til Nygaardsvold-regjeringens feilgrep, til andre kritikere som hevder at faghistorikerne ikke i tilstrekkelig grad har klart å ta vare på og/eller synliggjøre de nordnorske soldatene.

I de neste kapitlene vil jeg benytte de beskrevne teoriene som rettesnor for egen rekonstruksjon, i iakttagelsen av den eksisterende rekonstruksjonen og dennes metodiske og teoretiske ståsted.

---

²⁰⁹ Shermer, *Why people believe weird things*, 35.

Kapittel 4 – Narviks strategiske betydning

En grunnleggende forutsetning for at det ble militære operasjoner ved Narvik, er de krigførendes vurderinger av byens strategiske betydning. I dette kapittelet skal jeg undersøke hvilken betydning Narvik hadde for de tre deltagende partene – Norge, Tyskland og de vestallierte. Kapittelet vil dreie seg rundt spørsmålene: Hvorfor hadde Narvik en strategisk betydning for de «involverte» partene? Og når ble Narvik et «brennpunkt»?

4.1 Hvorfor Narvik?

Den britiske historikeren Patrick Salmon konstaterer at på grunn av mulighetene for militær utnyttelse og økonomisk krigføring fikk Skandinavia mot slutten av 1930-tallet økt strategisk betydning for Storbritannia, Tyskland og Sovjetunionen.²¹⁰ De tre stormaktene måtte ta høyde for Skandinavia i sin strategi, om ikke annet så av frykt for at en rivaliserende stormakt ville gjøre det. I mye av litteraturen har Narvik en sentral plass i forklaringen på hvorfor Norge ble angrepet. Blikket må imidlertid løftes for å se hva det var med Narvik som var viktig for Tyskland på den ene siden og Storbritannia og Frankrike på den andre. I et slikt lys er det jernbaneforbindelsen med Sverige og utskipping av den svenske jernmalmen som blir det viktige, og ikke stedet i seg selv.²¹¹ I tillegg var Narvik Nord-Norges nest største by²¹² og hadde et mobiliseringslager i nærheten. Dette var nok også faktorer i valget av Narvik som landgangssted.

Hvis Skandinavia hadde fått økt strategisk betydning for de europeiske stormaktene, hvordan så de norske myndighetene på dette? Historiker Tom Kristiansen har gjennom flere studier vist til at de norske politiske og militære myndigheter, ut over på 1930-

---

²¹⁰ Patrick Salmon, *Deadlock and diversion: Scandinavia in British strategy during the twilight war 1939–1940*, Deutsche Maritime Studien (Bremen: H.M. Hauschild, 2012), 35–37.

²¹¹ Earl Ziemke beskriver det som følger: «Were it not for the single-track Lapland Railroad, which threads its way out of the city eastward to the Swedish ore fields, Narvik would easily have ranked among the least desirable pieces of real estate in the world.» Ziemke, *The German Northern Theater of operations 1940–1945*, 87.

²¹² De seks største byene i Nord-Norge basert på antall stemmeberettigede innbyggere i 1937 var: Tromsø (6188), Narvik (5557), Bodø (3486), Harstad (2343), Vardø (2071) og Hammerfest (2055). Det Statistiske Sentralbyrå, «Statistisk årbok for Norge,» (Oslo: I kommisjon hos H. Aschehoug & Co, 1940), 285.

tallet, var klar over Nord-Norges økende strategiske betydning i en stormaktskrig. Det ble antatt at i en krig mellom Tyskland og Sovjet ville Tyskland sperre Østersjøen, og dermed ville de sovjetiske havnene i nord og trafikken fra disse bli viktig. For å beskytte sine nordlige forbindelseslinjer var det tenkelig at Sovjetunionen kunne tenkes å flytte baseområdene sine mot vest.²¹³ Det var to områder som pekte seg ut. For det første Øst-Finnmark.²¹⁴ En antok at Sovjet kunne tenkes å besette området enten for å beskytte forbindelseslinjene eller for å hindre en motstander i å benytte det. Det kunne også tenkes at en motstander ville bruke Øst-Finnmark som en base og springbrett for et angrep mot Sovjetunionen. Det andre var Ofoten-området.²¹⁵ Det var to årsaker til at en antok at dette området hadde en strategisk betydning, begge var knyttet til Ofotbanen. Ofotbanen knyttet Norge til det svenske, finske og sovjetiske jernbanenettet, og jernbanen var det viktigste strategiske transportmiddelet. Dermed ble Ofotbanen startpunktet på en mulig operasjonsakse inn i Sovjet. Det var en opsjon som ble forsøkt utnyttet av de allierte under vinterkrigen. Det var også tenkelig at Sovjet kunne angripe Narvik for å forsvare denne ruten. Det andre var jernmalmen som ble transportert langs Ofotbanen og skipet ut fra Narvik.

Vurderingen om at det var i en sovjetisk–tysk konflikt at Nord-Norge ville bli mest utsatt, kan tyde på at det norske myndigheter fokuserte mest på, var trusselen om angrep for å skaffe seg baser, defensive eller offensive, og ikke så mye jernmalmen som strategisk ressurs. På den andre siden var Sverige opptatt av Narviks strategiske betydning for å beskytte sin eksport av jernmalm og den svenske økonomien.²¹⁶ Allerede i 1917 hadde det vært forslag i Sverige om å overta forsvaret av Narvik. Mot slutten av 1930-tallet dukket dette forslaget opp igjen. Den svenske sendemannen til Norge (1937–1939), senere utenriksminister (1939–1945) Christian Günther, tok flere

---

²¹³ Tom Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge? forsvarsledelse, trusselvurderinger og militære tiltak før 1940,» (Bergen: Fagbokforlaget, 2008), 73.

²¹⁴ *Fra Europas utkant til strategisk brennpunkt: trusselvurderinger og militære tiltak i nord fra 1900 til 1940*, Bd. 6, Forsvarsstudier (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1993), 34.

²¹⁵ «Krigsplaner og politikk: Norsk krigspolitikk og strategisk tenking mellom demokratisering, profesjonalisering og teknologisk modernisering før 1940» (Universitetet i Bergen, 2002), 89, 152–153.

²¹⁶ «Tysk trussel mot Norge?,» 73–74.

ganger opp bekymringen om utilstrekkelige norske forsvarstiltak med det norske utenriksdepartementet.²¹⁷

Norske myndigheter antok at en besettelse av Nord-Norge ville være av en begrenset karakter og knyttet til etablering av en marinebase eller brohode for videre fremrykning. Kristiansen fastslår at

[d]et er vanskelig å finne belegg for at noen i den politiske eller militære ledelse fryktet at en stormakt skulle erobre nord-norsk område av andre grunner, selv om dette var vanlige oppfatninger innenfor aktivistiske miljøer på begge sider av det politiske spekter.²¹⁸

Videre viser han til at norske myndigheter, i løpet av mellomkrigstiden, dreide sin trusselforestilling til at Nord-Norge ble regnet som den mest utsatte landsdelen.

6. divisjon antok at Narvik var et av få områder i Norge som det kunne komme et overraskende angrep mot.²¹⁹ Dette hang særlig sammen med mulige ønsker om å ødelegge Ofotbanen. Det ble antatt at dette kunne skje gjennom bombing fra fly eller beskytning fra skip, og ikke nødvendigvis gjennom besettelse ved landstyrker. Ut over dette antok divisjonen at mobilisering ville skje uten store forstyrrelser.

Det var en bevissthet i samtiden, både nasjonalt og internasjonalt, om at nordkalotten hadde fått en økt strategisk betydning. Dette kommer tydelig frem i samfunnsdebatten, blant annet i aviser.²²⁰ Videre var det også en økt maritim øvelsesaktivitet utenfor norskekysten. Åpenbart fra Sovjetunionen, men også tyske skip øvde i området.

---

²¹⁷ «Krigsplaner og politikk,» 245. «Tysk trussel mot Norge?,» 228.

²¹⁸ *Fra Europas utkant til strategisk brennpunkt*, 6, 34.

²¹⁹ «Krigsplaner og politikk,» 256.

²²⁰ «Tysk trussel mot Norge?,» 234–236; Sven G. Holtsmark og Pavel V. Petrov, *Den sovjetiske Nordflåtens operasjonsplaner (1939–1940)* (Tromsø: Septentrio Academic Publishing, 2020), 10–14.

4.2 Britiske (og allierte) interesser for Skandinavia, Norge og Narvik

I litteraturen er det bred enighet om at den allierte interessen for Narvik først og fremst var knyttet til deres økonomiske krigføring mot Tyskland samt bruk av jernbanen for å støtte Finland under vinterkrigen.²²¹ Ut fra erfaringene etter første verdenskrig iverksatte britene en blokada av Tyskland blant annet for å stanse tilførselen av viktige råmaterialer til krigsindustrien. Jernmalm var blant dem, og høsten 1939 anslo de allierte at av de 11 millioner tonn jernmalm som Tyskland brukte, kom ni fra de svenske gruvene i Nord-Sverige (se vedlegg E for oversikt over utførsel av jernmalm fra Norge og Sverige til Tyskland).²²² Vinterstid, når Bottenviken frøs til, ble mye av dette transportert til Narvik og skipet ut der. De tyske skipene kunne da benytte seg av norsk nøytralitet og seile gjennom norsk territorialfarvann, hvor de i henhold til folkeretten ikke kunne bli angrepet av de allierte.²²³ Når skipene måtte forlate norskekysten, kunne de i Skagerrak få beskyttelse fra skip og fly stasjonert i Tyskland.

For de allierte var det helt klart et ønske om å stanse leveransene av jernmalm fra Norge og Sverige til Tyskland.²²⁴ Etter Sovjetunionens angrep på Finland 30. november 1939, og den følgende vinterkrigen, kom de allierte opp med flere planer om okkupasjon av Narvik, malmbanen, gruvene i Kiruna og Gällivare samt Luleå som en del av eller et biprodukt av alliert hjelp til Finland.²²⁵ En annen drivkraft, særlig for de franske planleggerne, tidlig i 1940, var ønsket om å føre kampen et annet sted enn i

---

²²¹ Ole Kristian Grimnes, *Norge under andre verdenskrig: 1939-1945* (Oslo: Aschehoug, 2018), 23–24. Dette fremkommer blant annet i: TNA, CAB 66/1, «War Cabinet and Cabinet: Memoranda. WP Series. Paper Nos. 1(39) – 50(39)» War Cabinet. Chiefs of Staff Committee. Norwegian Neutrality. Report (datert 4. september 1939); CAB 99/3, «Meetings 1–16» Record of the Fourth Meeting of the Supreme War Council, December 19, 1939.

²²² Kersaudy, *Norway 1940*, 15.

²²³ Olav Riste, «War Comes to Norway,» i *Norway and the Second World War*, red. Johs Andenæs, Olav Riste, og Magne Skodvin (Oslo: Aschehoug, 1966), 14.

²²⁴ TNA, CAB 65/1, «War Cabinet and Cabinet: (39) 1-(39) 66. WM series. Conclusions» 20th Conclusions (Møte avholdt 19. september 1939).

²²⁵ Werner Rahn og Milan Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» i *Northern European Overture to War, 1939–1941*, red. Michael H Clemmesen og Marcus Faulkner, *History of Warfare* (Boston: Brill, 2013), 332–333. TNA, WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

Frankrike.²²⁶ Dette innebar at de ønsket seg et avlastningsteater, som i beste fall kunne føre til at det ikke kom til kamphandlinger i Frankrike. Hvis den tyske hæren ble tvunget til å slåss et annet sted, ville den samtidig trekke avdelinger bort fra fronten mot Frankrike. Dette ville føre til at det stod færre avdelinger opp mot Frankrike. Et tysk angrep ville bli enklere å stoppe, hvis det da i det hele tatt kom. Dette kommer jeg tilbake til om litt.

4.2.1 Allierte planer som omfattet Norge

De allierte hadde flere planer som innbefattet Sverige og Norge.²²⁷ Norge hadde vært en del av den britiske strategiske planleggingen før andre verdenskrig.²²⁸ 4. september 1939, etter at Storbritannias utenriksminister Lord Halifax hadde uttalt internt at et angrep mot Norge burde behandles jevngodt med et angrep på Storbritannia, ga britiske Chiefs of Staff en redegjørelse for de mulige tyske militære reaksjonene i tilfelle Norge stoppet eksport av jernmalm til Tyskland.

18. september 1939 ble Storbritannias marineminister Winston Churchill informert i admiralitetet om at det var ønskelig å stoppe frakten av jernmalm fra Narvik med diplomatiske midler, eller hvis det slo feil, på en mer kraftfull måte.²²⁹ Allerede dagen etter tok Churchill dette opp med krigskabinettet og startet med å planlegge en aksjon.²³⁰ Denne støtte raskt på problemer. Britiske myndigheter var i gang med å drøfte bruk av den norske handelsflåten, særlig tankflåten, og fryktet at operasjoner i norsk territorialfarvann ville føre til brudd i disse forhandlingene.²³¹ I møtet i War

---

²²⁶ Grimnes, *Norge under andre verdenskrig*, 24.

²²⁷ TNA, WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia»

²²⁸ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 20.

²²⁹ Kersaudy, *Norway 1940*, 15–23; Trond Spurkeland, «Skandinavia som krigsteater: Norge og Sverige i den britiske krigsstrategien fra 3. september 1939 til 8. april 1940» (Universitetet i Oslo, Det humanistiske fakultet, 2014), 639–640.

²³⁰ Winston S. Churchill, *The Gathering Storm* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1948), 532–536.

²³¹ Allerede 5. september 1939 kom det et forslag til handelsavtale fra Storbritannia. Dette forslaget ble avvist ved å vise til at Norge førte kontroll med sin eksport gjennom et vedtak av 26. august 1939 om allment eksportforbud, og at all eksport måtte ha dispensasjon fra dette forbudet. Forhandlinger om bruk av store deler av den norske tankflåten kunne ikke den norske regjeringen føre grunnet nøytralitet, derfor var det Rederiforbundet som førte denne. Forhandlingene startet 23. oktober 1939. Odd-Bjørn Fure, *Mellomkrigstid: 1920–1940*, Bd. 3, Norsk utenrikspolitikk historie (Oslo: Universitetsforlaget, 1996), 313–318.

Cabinet 30. november fremmet Churchill på nytt en plan, basert på erfaringene fra første verdenskrig, om å minelegge norsk territorialfarvann for på den måten å tvinge de tyske malmskipene, som nå når det gikk mot vinter, begynte å øke i antall, ut i internasjonalt farvann, hvor den britiske marinen kunne angripe dem. Lord Halifax gikk imot forslaget og fikk støtte av Chamberlain. Etter Sovjetunionens angrep på Finland 30. november 1939, samt Folkeforbundets oppfordring om å gi støtte til Finland, kom Churchill til ny erkjennelse. Hvis Narvik ble omgjort til en alliert base på en forsyningsrute til Finland, så ville det samtidig hindre tyske skip i å laste malm i den samme havnen.²³²

I en rapport utarbeidet av de britiske Chiefs of Staff ble det nevnt en mer ambisiøs plan. Sjefen for den britiske generalstaben, general Edmund Ironside, ble en talsmann for den.²³³ Denne gikk ut på å landsette styrker i Norge samt å okkupere de svenske malmfeltene. Churchills opprinnelige plan ble nå døpt for *den lille planen* (minor operation), mens Ironsides ble ansett som en mer langsiktig og større plan (major project). Chamberlain konkluderte med at det ønskelige var å besette malmfeltene (major project), og at dette måtte skje med samtykke fra norske og svenske myndigheter. Gjennomføring av den lille planen ville trolig føre til motvilje fra de samme myndighetene, og at den dermed ikke kunne iverksettes uten at en risikerte den store planen. Den franske historikeren Francois Kersaudy konkluderer med at den store planen krevde en lengre periode med planlegging, og at dette passet de medlemmene av War Cabinet som fryktet å ta et forhastet initiativ.²³⁴ Det var også en mulighet til å få Churchill til å slutte å foreslå den lille planen.

Den store planen bestod innledningsvis av operasjon Avonmouth.²³⁵ Dette var en landsetting i Narvik av to divisjoner som skulle besette Narvik og de nordsvenske malmfeltene. Deretter skulle de – kanskje – fortsette til Finland. Det ble tidlig klart for

---

²³² Kersaudy, *Norway 1940*, 19.

²³³ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 25–28, 47–66.

²³⁴ Kersaudy, *Norway 1940*, 21–22.

²³⁵ Ibid., 25–30; Spurkeland, «Skandinavia som krigsteater: Noreg og Sverige i den britiske krigsstrategien frå 3. september 1939 til 8. april 1940,» 640. Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 47–66.

planleggerne at det ville være enkelt for tyske styrker å true denne operasjonen gjennom å besette Bergen, Trondheim og Stavanger. For å komme dem i forkjøpet ble planen utvidet med operasjon Stratford. Denne bestod av en styrke på fem bataljoner som skulle besette byene før tyskerne. Den tredje utvidelsen kom når planleggerne innså at svenskene kunne komme til å motsette seg de allierte styrkene i frykt for en væpnet tysk reaksjon mot Sør-Sverige. Operasjon Plymouth skulle ta høyde for dette. Minst to divisjoner skulle landsettes i Trondheim og delta i forsvaret av Sør-Sverige. Tanken var at alle de tre operasjonene skulle iverksettes samtidig. Styrker i den størrelsesorden som planen krevde, var ikke tilgjengelig. Planen ble derfor modifisert. Avonmouth skulle nå bestå av en nyetablert britisk infanteribrigade, en brigade franske alpejegere og en polsk halvbrigade. Stratford bestod fortsatt av fem bataljoner, mens styrken til Plymouth varierte sterkt fra uke til uke. 2. mars fikk de to utenriksministrene i Norge og Sverige forespørsel om å tillate en alliert gjennommarsj via Ofotbanen til Finland.²³⁶ Begge landene avsto dette med henvisning til nøytralitetsreglene. Til tross for dette besluttet War Cabinet 12. mars å sende en redusert militærekspedisjon til Norge, Sverige og Finland. 13. mars signerte Finland og Sovjetunionen en fredsavtale, og ekspedisjonen ble kansellert. For den videre gangen i krigen var dette trolig heldig. Reaksjonen fra Sovjetunionen hvis det hadde kommet allierte styrker til Finland, ville trolig ha endret alliansebildet senere i krigen.²³⁷

Det som skjedde ved det sovjetiske angrepet på Finland, og de nye rammene dette satte, var at den britiske strategiske interessen vedrørende Narvik dreide fra jernmalmen til jernbanen. Strategien gikk fra å være fokusert på hvordan hindre den svenske jernmalmen i å nå Tyskland til hvordan hindre en sovjetisk ekspansjon i Finland. Fra å gjelde norskekysten dreide det seg nå om Narvik.

---

²³⁶ Kersaudy, *Norway 1940*, 30–36; Fure, *Mellomkrigstid*, 3, 356–357.

²³⁷ Thomas Kingston Derry, «British Plans and Operations,» i *Narvik 1940: Five-Nation War in the High North*, red. Karl Rommetveit (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1991), 66.

Den finsk-sovjetiske fredsavtalen tok bort legitimitetsgrunnlaget, men det reduserte ikke det franske behovet for å gjennomføre militære operasjoner i Norden.²³⁸ Dette behovet sprang ut av ønsket om å vise den franske befolkningen at dens regjering foretok seg noe. 19. mars måtte den franske statsministeren Edouard Daladier tre tilbake etter å ha blitt nedstemt i et mistillitsvotum. Årsaken var at han mislyktes i å komme Finland til unnsetning. Den nye statsministeren fra 21. mars, Paul Reynard, innså at han måtte fremstå som en mann av handling, ellers ville han lide samme skjebne. Han kom med et forslag om aksjoner mot norskekysten, samtidig som han slo fast at en ikke kunne la folkerettslige hensyn begrense militære operasjoner i Skandinavia. Hans forslag gikk ut på å stenge norsk territorialfarvann for tysk trafikk og erobre allierte støttepunkter. Planene tok høyde for at dette ville kunne utløse en tysk motaksjon, noe som ville gi de allierte mulighet til store operasjoner i Skandinavia. Odd-Bjørn Fure konkluderer med at «[h]er ble det primære motivet for et alliert militært engasjement i Norden klart eksponert. Frankrike ønsket å provosere Tyskland til en så omfattende militær innsats i Skandinavia at det ville svekke den tyske oppmarsjen vestover.»²³⁹

I lys av at de allierte planleggerne ikke så for seg at et tysk angrep ville ha den karakteren som det fikk, er det forståelig at de allierte trodde at et tysk engasjement i Skandinavia ville svekke trusselen mot vest. Trolig forventet de at et angrep også ville bli rettet mot Sverige. De svenske militære planleggerne antok at et angrep mot Norge ville komme gjennom Sverige.²⁴⁰ Et angrep som også inkluderte Sverige, ble nok forventet å kreve flere tyske divisjoner enn det som til slutt ble realiteten. På den andre siden ville et engasjement i Skandinavia også kreve innsats fra de allierte og dermed også svekke deres forsvar av Frankrike. Likevel lå tyngdepunktet fortsatt på kontinentet. I forkant av det tyske angrepet, 10. mai, var styrkeforholdet langs vestfronten 135 tyske divisjoner (ikke inkludert de i Norge/Danmark eller i øst) mot

---

²³⁸ Kersaudy, *Norway 1940*, 52–55; Fure, *Mellomkrigstid*, 3, 359–360.

²³⁹ *Mellomkrigstid*, 3, 359.

²⁴⁰ Bo Hugemark, *Urladdning: 1940 – Blixtkrigens år* (Stockholm: Probus forlag, 1990), 106.

151 allierte divisjoner (inkludert nederlandske og belgiske). Totalt 3 millioner mann på tysk side, mot 4 millioner allierte soldater.²⁴¹

28. mars ble britene og franskmennene enige om å legge ut miner i norsk farvann. Britene hadde flere mulige scenarioer for tyske mottiltak. Ett av disse var erobring av tyske støttepunkter i Sør-Norge. Det ble dermed gjort forberedelser for å landsette styrker i Narvik, Trondheim, Bergen og Stavanger ved klare beviser for tysk intensjon om å landsette. 1. april ble en plan kalt R 4 vedtatt.²⁴² Denne planen var en kombinasjon av den lille og store planen. Grunntanken var at en skulle gjennomføre den lille planen med minelegging. Hvis tyskerne reagerte med aggresjon mot Norge, skulle den store planen iverksettes. Innledningsvis tenkte planleggerne mest på Avonmouth mot Narvik, men denne gangen begrenset til fremrykning til den norsk-svenske grensen, og Stratford mot Trondheim, Bergen og Stavanger. De tok imidlertid etter hvert også inn Plymouth for å kunne støtte operasjonen ved å gripe inn i Sør-Sverige. Datoen for mineleggingen ble innledningsvis fastsatt til 5. april, deretter endret til 8. april 1940.

Grovt sett er det to forskjellige måter litteraturen tolker de allierte planene overfor Skandinavia på, og dermed Norge og Narvik. Den ene er at de allierte la flere planer med en intensjon om å bekjempe de tyske naziregimet, men at svært få av disse planene kom til utførelse. Den andre er at de allierte var aggressive og aktivt ute etter å tvinge Norge og Sverige ut av nøytraliteten. De fleste heller mot den første tolkningen, mens et mindretall vurderer de allierte handlingene som aggressive. Begge ståstedene finnes innen alle tre produsentkategoriene. Den siste er mest fremtredende hos krigsdokumentaristene. Patrick Salmon argumenterer for at noe av årsaken til at det eksisterer en oppfatning om at de allierte hadde reelle invasjonsplaner, har sin bakgrunn i at de tyske kildene ble tilgjengelige rett etter krigen, mens de britiske først ble tilgjengelige på 1970-tallet. Videre fastslår han at med tilgjengeliggjøringen av de

---

²⁴¹ Karl-Heinz Frieser, *The Blitzkrieg legend: the 1940 campaign in the West*, Blitzkrieg-Legende (Annapolis, Md: Naval Institute Press, 2005), 41–65.

²⁴² Kersaudy, *Norway 1940*, 55–58; Fure, *Mellomkrigstid*, 3, 359–360.

britiske kildene ble det bevist «that there had been no deliberate and long-held British plan to occupy Norway».²⁴³ Salmon konkluderer med at den britiske planleggingen kan deles inn i to faser. Den første strakte seg fra desember 1939 til mars 1940 og forsøkte å utnytte vinterkrigen. Hvis disse planene hadde blitt gjennomført, ville Norge ha blitt berørt, men da som et biprodukt og ikke som et mål i seg selv. Den andre fasen, fra 12. mars til 9. april, var mer fokusert på Norge, men den manglet en klar hensikt. En av de store forskjellene var at for de allierte var det et stort sprik mellom konsept og utførelse.²⁴⁴ Det var et sprik som ikke eksisterte på tysk side.

Et moment som blir benyttet for å vise hvorfor det var en skepsis blant de allierte mot å gjennomføre en invasjon i Norge og Sverige, er at de var demokratier.²⁴⁵ Både Storbritannia og Frankrike så på seg selv som de nøytrale statenes forsvarere, og de hadde dermed problemer med å forsvare for seg selv å invadere en nøytral nasjon, selv om hensikten var å forsvare den.²⁴⁶ Denne holdningen ble etter hvert noe svekket. De britiske beslutningstagerne var også skeptiske til hvordan en slik invasjon ville bli møtt i USA, og om det ville få konsekvenser for forholdet og mulighetene for handel.²⁴⁷

I noe av litteraturen som målbærer oppfatninger med begrenset utbredelse, blir denne passiviteten forklart med at de allierte drev et politisk spill, og at de med hensikt ventet til etter at de hadde sikret seg en avtale om bruk av den norske handelsflåten før de gjorde alvor av sine planer.²⁴⁸ Eksempelvis skriver forfatter Paal Bugen at

---

²⁴³ Salmon, *Deadlock and diversion*, 212.

²⁴⁴ *Ibid.*, 22.

²⁴⁵ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 24–25.

²⁴⁶ Salmon, *Deadlock and diversion*, 13.

²⁴⁷ TNA, CAB 65/5, «War Cabinet and Cabinet: (40) 1-(40) 55. WM series. Conclusions» War Cabinet 50th Conclusion, February 23. 1940. CAB 65/6, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions» War Cabinet 80th Conclusion, April 3. 1940.

²⁴⁸ Bugen, *Kappløpet om Norge 1939–1940*, 48–51.

[d]a den britiske regjeringen forberedte forhandlingene om krigshandelsavtale med Norge, [...] hadde de utsikter til å få mer av den norske handelsflåten og mer tanktonnasje. De ville av den grunn ikke ta kravene sine helt ut og trekke Skandinavia inn i krigen enda.²⁴⁹

Bugen trekker sin konklusjonen ut fra det faktum at britene ikke foretok seg noe før forhandlingene i februar 1940, men han belegger den ikke i noe kildemateriale.

Deretter kommer han med en noe divergerende beskrivelse:

Britene gav opp alle sine krav, og undertegnet handelsavtalen 11. mars 1940. [...] Britenes militære plan den 11. mars var å sende militærstyrker til norske havnebyer allerede 13. mars. Så hvorfor bry seg med en handelsavtale som uansett ble null verd når de skulle smelle jernneven hardt i bordet.²⁵⁰

Her er Bugen inkonsistent. Han sier ikke noe om hvorfor britene i første omgang måtte vente på avtalen før de sendte styrker til Norge, når den deretter ikke lenger var et moment når styrker skulle sendes til Norge. Det siste argumentet burde kunne brukes også for det første tilfellet.

Det er også vanskelig å finne tilbake til Bugens iakttagelser i primærkildene.

Diskusjoner i War Cabinet viser hvilke vurderinger britene gjorde angående norske tiltak mot britiske og franske planer og mulige aksjoner.²⁵¹ I disse diskusjonene ble både handelsavtale og tonnasjeavtale med Norge diskutert. Synspunktene som Bugen refererer til, fremkom som ytringer i disse diskusjonene, men de var ikke en del av konklusjonene, slik Bugen gir inntrykk av.²⁵² Både 13. og 14. mars blir det diskutert tiltak for å chartre flere norske tankere, men ingen steder i denne diskusjonen vises det til at det på noe tidspunkt hadde vært en plan om å skaffe denne tonnasjen ved

---

²⁴⁹ Ibid., 49.

²⁵⁰ Ibid., 51.

²⁵¹ For eksempel. TNA, CAB 65/6, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions». War Cabinet 76th Conclusion, March 27. 1940.

²⁵² CAB 65/11, «War Cabinet and Cabinet: (40) 1-(40) 55. WM series. Confidential annexes»; CAB 65/12, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Confidential annexes»; CAB 65/5, «War Cabinet and Cabinet: (40) 1-(40) 55. WM series. Conclusions». ; CAB 65/6, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions».

tvang.²⁵³ Memorandumet som de diskuterte, var datert 11. mars, samme tidspunkt som Bugen mener at britene ikke lenger hadde planer om å måtte gjennomføre forhandlinger med Norge.²⁵⁴ I møtet 8. april 1940 – etter mineleggingen – handler to av punktene som tas opp til diskusjon, om den norske handelsflåten. En av konklusjonene i disse diskusjonene var at det skulle sendes en utsending til Norge for å forhandle om flere norske tankere.²⁵⁵ En annen konklusjon var at det, i tilfelle Norge reagerte på mineleggingen med å oppheve tonnasjeavtalen, skulle gjøres tiltak som forberedelse til en eventuell beslutning om tvangsbesittelse av norske skip.²⁵⁶ Det er ikke mye i ordlyden som tyder på at det var avgjort å overta de norske skipene.

Det perspektivet som Bugen representerer, ligger nær en historiografisk posisjon, der britenes og franskmennenes mange brudd på folkeretten blir fremstilt på en måte som gjør dem like skyldige som tyskerne for at Norge ble dratt inn i krigen. Til dels legger dette persepsjonsfellesskapet skylden for det tyske angrepet på det som oppfattes som en aggressiv britisk politikk, og den norske regjeringens manglende vilje til å oppfylle sine nøytrale plikter og føre en politikk til fordel for Storbritannia. På grunn av disse to faktorene kunne ikke Hitler la være å invadere Norge. Eller slik det kommer til uttrykk hos forfatter Frode Fanebust: «Tyskland kunne ikke sitte passivt å se på at Norges regjering uten å reagere med annet enn tomme ord, lot britene få gjennomføre krenkelser av nøytraliteten som direkte rammet dem.»²⁵⁷ Denne persepsjonen er tidligere blitt tilbakevist blant annet av historiker Olav Riste.²⁵⁸ Det er særlig to poenger som Riste fremhever. For det første at Tyskland ikke satt passivt og så på,

---

²⁵³ CAB 65/6, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions». 67th Conclusions (March 13, 1940) Minute No. 9 Chartering of Norwegian tankers og 68th Conclusion (March 14, 1940) Minute No. 2 Chartering of Norwegian tankers.

²⁵⁴ CAB 67/5, «War Cabinet: Memoranda (WP(G) Series). Papers Nos. 51(40) – 100(40)» WP(G) (40) 75. Negotiations to secure the use of additional Norwegian tankers. Memorandum by the Minister of Shipping (datert 11. mars 1940).

²⁵⁵ CAB 65/6, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions». 84th Conclusion, Minute No. 8 Chartering of Norwegian tankers.

²⁵⁶ Ibid. 84th Conclusions, Minute No. 9 Action to be taken if the Shipping Agreement is denounced.

²⁵⁷ Frode Fanebust, *Krigshistorien TM: Toralv Fanebust og sannheten* (Oslo: Pax, 2009), 36.

²⁵⁸ Olav Riste, «Norvegr om 9. April 1940: Attersyn med ei historieforfalsking,» *Historisk Tidsskrift* 91, nr. 3 (2012): 444–447; «Stormaktene, forspelet til 9. April og May-Brith Ohman Nielsens versjon,» *Historisk Tidsskrift* 92, nr. 2 (2013): 292–293.

også de brøt norsk nøytralitet. For det andre viser han til at det internasjonale forskningsmiljøets standpunkt i dette spørsmålet er at Tyskland hadde aggressive planer – erobre Norge og gjøre det til et lydrike – mens vestmaktenes planer var av defensiv karakter – stanse eksporten av jernmalm.

4.3 Tyske interesser for Skandinavia, Norge og Narvik

De tyske planleggerne var i utgangspunktet ikke interessert i Narvik i seg selv, men i norskekysten og mulighetene for baser.²⁵⁹ Som en følge av at den tyske havgående marinen under første verdenskrig ikke hadde maktet å komme seg ut i åpen sjø, hadde viseadmiral Wolfgang Wegener i et memorandum i 1926 vist til at det i en sjøkrig ikke var mulig med en defensiv opptreden. For Tyskland var det nødvendig med «en strategisk offensiv rettet mot de vitale sjørutene».²⁶⁰ For å klare dette var det behov for støttepunkter i Norge, Danmark, Færøyene og Grønland. Tom Kristiansen løfter frem at norsk territorium:

for Wegener var et middel i en offensiv sjøkrig mot Storbritannia, ikke et mål i seg selv. [...] Han anviste ikke noen okkupasjon av Norge, men viste hvorfor norsk territorium hadde avgjørende betydning for tysk sjøkrigføring med Storbritannia som motstander.²⁶¹

Støttepunkter kunne skaffes gjennom avtaler eller ved makt. I Norge var Wegeners studie ikke kjent i politiske kretser, mens den var noe mer kjent i militære kretser. Wegeners tanker ble reflektert i de norske trusselvurderingene, blant annet kommer dette til uttrykk gjennom marinens doktrinedokument fra mars 1937.²⁶²

Lederen for den tyske marinen, storadmiral Erich Raeder, fulgte Wegeners tankegang. Etter at krigen mot de allierte var et faktum, argumenterte han for at marinen trengte

---

²⁵⁹ Hans-Martin Ottmer, *'Weserübung': der deutsche Angriff auf Dänemark und Norwegen im April 1940*, Bd. 1, Operationen des Zweiten Weltkrieges (München: Oldenbourg, 1994), 3–30; Michael Hasselholt Clemmesen, *Den lange vej mod 9. april: historien om de fyrre år før den tyske operation mod Norge og Danmark i 1940*, University of Southern Denmark studies in history and social sciences (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010), 505–514.

²⁶⁰ Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 110.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Ibid., 110–114.

baser i Norge, særlig Trondheim, for å kunne gjennomføre sin kamp mot forsyningslinjene til Storbritannia.²⁶³ Sjefen for det tyske ubåtvåpenet, kontreadmiral Karl Dönitz, foreslo i oktober 1939 en base i Trondheim og et forsyningsdepot i Narvik.²⁶⁴ Hitler ønsket innledningsvis ikke baser i Norge.²⁶⁵ Han klarte seg med et nøytralt Norge, som blant annet med sin nøytrale kystlinje gav beskyttelse for transporter i norsk farvann. Historiker Carl-Axel Gemzell viser til at Raeder etter andre verdenskrig uttalte at innledningsvis ble malmtransportenes beskyttelse av norsk territorialfarvann tatt for gitt.²⁶⁶

Høsten 1939 gjennomførte operasjonsavdelingen i Oberkommando der Marine (OKM) en studie hvor de så på mulighetene for å beskytte sjøforbindelsen mellom Narvik og Tyskland med miner. Studien konkluderte med at både vanddybden og områdets størrelse utelukket at miner kunne brukes som flankesperring.²⁶⁷ Gemzell viser samtidig til at den tyske marinen på dette tidspunktet listet opp Tromsø, Narvik, Trondheim, Kristiansund, Bergen, Haugesund, Stavanger, Kristiansund og Oslo som havner hvis eierskap var ansett som viktig. Gemzell konkluderer med at i alle fall frem til desember 1939 var Raeders krav om ekspansjon til Norge ikke betinget av hensyn til jernmalm.²⁶⁸ Dette indikerer at ved krigsutbruddet i 1939 hadde ikke Narvik i seg selv en rolle i den tyske planleggingen, men ut over høsten 1939 ble byen et av de viktige stedene.

4.3.1 Fra Studie Nord til Weserübung

I desember 1939 møtte Raeder Vidkun Quisling, og etter dette møtet organiserte han et møte mellom Hitler og Quisling.²⁶⁹ Hitler og Quisling møttes to ganger den måneden.

---

²⁶³ Rahn og Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» 331–334.

²⁶⁴ Carl-Axel Gemzell, *Organization, conflict, and innovation: a study of German naval strategic planning, 1888–1940*, Bd. 4, Scandinavian university books (Stockholm: Esselte studium, 1973), 387.

²⁶⁵ Hans-Dietrich Loock, *Quisling, Rosenberg og Terboven* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1972), 169–170.

²⁶⁶ Carl-Axel Gemzell, *Raeder, Hitler und Skandinavien: der Kampf für einen maritimen Operationsplan*, Bd. 16, Bibliotheca historica Lundensis (Lund: Gleerup, 1965), 8.

²⁶⁷ Ibid., 254–255.

²⁶⁸ Ibid., 277–278.

²⁶⁹ Ottmer, 'Weserübung', 1, 24–26.

Etter det første møtet gav Hitler ordre til Oberkommando der Wehrmacht (OKW) om at de skulle gjennomføre en utredning, som fikk navnet Studie Nord,²⁷⁰ om en okkupasjon av Norge. Den tyske historikeren Hans-Martin Ottmer konstaterer at dette er det første konkrete beviset om en plan for å angripe Norge. I begge møtene sa Hitler til Quisling av han helst ville at Norge skulle forbli nøytralt, men hvis «fienden» forberedte seg på å utvide krigen, måtte han gjøre mottiltak.

10. januar 1940 gav Hitler Studie Nord til sine forsvarsgrensjefene.²⁷¹ I en oppsummering ble det fremhevet at Tyskland ikke kunne tillate britisk kontroll over Norge, og at det var påkrevd med en tysk okkupasjon for å komme britene i forkjøpet. 12. januar ble det opprettet, slik som studien anbefalte, en egen stab med medlemmer fra alle de tre forsvarsgrenene for videre arbeid med planen. Den britiske bordingen av den tyske marinens støtteskip *Altmark* 16. februar kan ha fått Hitler til å tvile på Norges vilje til å opprettholde sin nøytralitet og innse at britene ikke hadde noen intensjon om å overholde den.²⁷² Etter dette gikk studien over fra utredning til planlegging. 21. februar utnevnte Hitler general Nikolaus von Falkenhorst, sjefen for XXI. armekorps – som senere fikk navnet Gruppe XXI, til sjef for Weserübung. 26. februar startet staben i Gruppe XXI planleggingen basert på Studie Nord. 29. februar fremla Falkenhorst sin plan for Hitler. I Studie Nord konkluderte en med at det var behov for støttepunkter (flyplasser) i Danmark for å understøtte operasjonen mot Norge.²⁷³ Studien anbefalte at dette skulle skaffes gjennom diplomatiske kanaler. Falkenhorst gikk bort fra dette da han ikke stolte på at diplomatisk press ville gi ham støttepunktene han trengte, og anbefalte i stedet at Danmark skulle erobres.²⁷⁴

---

²⁷⁰ Det er ikke kjent at noen kopier av studien klarte seg gjennom krigen. Rahn og Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» 334. Fotnote 14.

²⁷¹ Ottmer, '*Weserübung*', 1, 37–45; Rahn og Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» 333–339.

²⁷² Haarr, *Nøytralitetens pris*, 307.

²⁷³ Ottmer, '*Weserübung*', 1, 43–45.

²⁷⁴ NARA, T-312/980 E-180/5, «Krigstagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia 20 Feb–8 Apr 1940» 4.

Samtidig var det blitt klart for den tyske ledelsen at de allierte hadde planer som kunne innebære en okkupasjon av Narvik og de svenske jernmalmfeltene i Gällivare. I Studie Nord var det planlagt to landgangssteder i Nord-Norge, Narvik og Tromsø – landsdelens to største byer. I den videre planleggingen falt Tromsø bort som initialt mål på grunn av mangel på styrker.²⁷⁵ Generalmajor Ragnvald Roscher Nielsen (under felttoget oberstløytnant) viser til at på grunn av manglende kapasitet i marinen måtte Falkenhorst sløyfe Åndalsnes, Molde, Namsos og Bodø som landgangssteder. Det samme gjaldt også for Nord-Norge nord for Narvik. De tyske planleggerne regnet uansett ikke med at Troms og Finnmark ville få noen større betydning.²⁷⁶ 1. mars kom Hitler med sitt direktiv for angrepet, og her stadfestet han at utviklingen i situasjonen i Skandinavia gjorde det nødvendig å forberede en okkupasjon av Danmark og Norge. Dette for å forhindre at britene skulle få et fotfeste i Skandinavia, samt sikre malmressursene fra Sverige.²⁷⁷ 3. mars gav Hitler ordre om at Weserübung skulle finne sted før angrepet mot Frankrike.

Etter Finlands kapitulasjon 12. mars regnet tyskerne med at de allierte planene for en landgang i Norge ikke kunne gjennomføres.²⁷⁸ Hitler var fortsatt overbevist om at Storbritannia ikke ville oppgi sine planer om å kutte jernmalmtransporten til Tyskland. Dette kan trolig sees i lys av at på dette tidspunktet var krigen mellom Tyskland og de allierte i stor grad en handelskrig. Mulighetene for en alliert operasjon mot Norge eksisterte fremdeles, og det var dermed fortsatt behov for å gjennomføre Weserübung. 23. mars hørte Hitler med Raeder om hvilke muligheter det var for å opprettholde transporten av jernmalm fra Narvik etter en tysk okkupasjon av Norge. Raeders svar var at norsk nøytralitet var den mest gunstige situasjonen for transport av jernmalm, men at en britisk okkupasjon av Norge var uakseptabel.²⁷⁹

---

²⁷⁵ Ottmer, *'Weserübung'*, 1, 37.

²⁷⁶ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 92.

²⁷⁷ CARL, *Fuehrer Directives and Other Top-Level Directives of the German Armed Forces 1939–1941*, «US Translation 1948» Directive for Operation 'Weseruebung'.

²⁷⁸ Rahn og Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» 338.

²⁷⁹ Ibid.

De norske landstridskreftene ble av tyskerne i februar 1940 anslått til å omfatte en fredstidsstyrke på 40 000 mann og etter full mobilisering 90 000 mann.²⁸⁰

Kampkraften ble vurdert som moderat av tre grunner. For det første var utdanningstiden kort, mellom 45 og 90 dager. For det andre ble offiserskorpset i stor grad oppfattet som faglig utdatert. For det tredje manglet Hæren et godt underoffiserskorps. De norske sjøstyrkene ble vurdert som håpløst foreldet. Luftstridskreftene, både tilhørende Hæren og Marinen, ble antatt å inneha liten offensiv kapasitet, men de kunne nyttes for innhenting av etterretninger. Hans-Martin Ottmer konkluderer med at Gruppe XXI overvurderte størrelsen på det norske forsvaret, samtidig som de undervurderte kampevnen til hærstyrkene; summen ble den samme.

Til å gjennomføre operasjonen fikk Falkenhorst tildelt for angrepet på Danmark (Weserübung Süd) to infanteridivisjoner og en motorisert infanteribrigade,²⁸¹ og for angrepet på Norge (Weserübung Nord) seks infanteridivisjoner (hvorav en bergjegerdivisjon) og en fallskjermjegerbataljon.²⁸² For Weserübung Nord skulle det benyttes tre divisjoner i det initiale angrepet, en mot Narvik og Trondheim, en mot Bergen og Stavanger og en mot Oslo og Kristiansand. De tre resterende skulle komme som forsterkninger gjennom Oslo. Av disse divisjonene var det bare 3. Gebirgsdivision (Narvik og Trondheim) som hadde erfaring fra felttoget i Polen høsten 1939. De andre divisjonene var nylig satt opp og var ikke fullt ut opptrent.²⁸³

---

²⁸⁰ Ottmer, *'Weserübung'*, 1, 35–36; NARA, T-312/981 E 180/13, «Anlagenband 8 zum Kriegstagebuch Nr. 1, AOK 20 Ia. Die Wehrmacht Norwegens – 1937 Oktober – 1940 April.»

²⁸¹ En infanteridivisjon bestod av 15–17 000 mann (tre infanteriregimenter og støtteavdelinger), en gebirgsdivision var noe mindre (to regimenter samt støtteavdelinger) og var på 10–12 000 mann. En motorisert infanteribrigade var på ca. 6500 mann og hadde flere kjøretøyer slik at de ikke var like avhengige av hester. Burkhart Mueller-Hillebrand, *Das Heer 1933–1945: Band I Das Heer bis zum Kriegsbeginn*, Bd. 1 (Darnstadt: E.S. Mittler & Sohn, 1954), 71.

²⁸² Rahn og Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» 341.

²⁸³ Oppsettingen av de tyske styrkene ble regnet i «welle», som direkte oversatt betyr bølge, men det viser til runder med mannskapsinnkallinger. Av divisjonene som ble benyttet under felttoget i Norge, kom to (2. og 3. Gebdiv) fra 1. welle. Det vil si at de tilhørte den stående fredstidshæren. En divisjon (69.) var fra 2. welle (mobilisert tidlig i 1939), en divisjon (214.) fra 3. welle (mobilisert våren 1939) og tre divisjoner (163., 181. og 214.) fra 7. welle (mobilisert november/desember 1939). Mueller-Hillebrand, *Das Heer 1933–1945*, 1, 68–70, 151–153.

Luftwaffe stilte med omtrent 1000 fly.²⁸⁴ Av disse var halvparten transportfly (for det meste Ju 52, men også noen FW 200, Ju 90), 290 medium bombefly (He 111 og noen få Ju 88), 40 stupbombefly (Ju 87), 100 jagerfly (30 Bf 109 og 70 Bf 110), 40 rekognoseringsfly og 30 maritime patruljefly. Innledningsvis var det bare He 111 og Ju 88 som hadde rekkevidde til å kunne operere over Norge fra baser i Tyskland. Videre ble fallskjermjegere benyttet i overfallet mot mål både i Norge og Danmark. I Norge ble de brukt mot Sola og Fornebu.

Forskjellige studier beskriver de tyske intensjonene på forskjellig måte. Hans Fredrik Dahl viser til at de tyske planene for Norge var tyske mottiltak for å komme før de allierte.²⁸⁵ Også Ole Kristian Grimnes viser til dette som ett av Hitlers motiver, men at dette var underordnet behovet for å gi den tyske marinen muligheten å komme seg ut i åpent hav og sikre malmtransporten over Narvik.²⁸⁶ Grimnes' vurdering er den som kan beskrives som den dominante tolkningen, og – som vi har sett – også med best støtte i kildematerialet.

4.3.2 Sammenligning av planene

De allierte hadde en plan for hvordan gjennomføre en aksjon, mens diskusjonen gikk på *om* de skulle gjennomføre den. For tyskerne var det motsatt. Når aksjonen først var bestemt, gikk diskusjonen på *hvordan*. De allierte uttrykte sin intensjon gjennom diplomatiske forbindelser, både hva de tenkte, og hva de kom til å gjøre. De spurte om tillatelse til gjennommarsj, og de erklærte at de kom til å krenke den norske nøytraliteten. Hitler-Tyskland, på den andre siden, hold sine planer og hensikter skjult for de skandinaviske landene.

---

²⁸⁴ Rahn og Vego, «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40,» 344.

²⁸⁵ Hans Fredrik Dahl, *Krigen som aldri tar slutt: én historie – mange fortellinger* (Oslo: Aschehoug, 2017), 53.

²⁸⁶ Grimnes, *Norge under andre verdenskrig*, 26.

4.4 Norsk nøytralitetsvakt

Nøytralitet betegner en stats folkerettslige stilling under en krig, og det medfølger både rettigheter og plikter til en slik status.²⁸⁷ Disse pliktene og rettighetene er regulert i en rekke konvensjoner, som Haagkonvensjonen av 1907. Utfordringen med disse konvensjonene er at de kan tolkes forskjellig og er ikke hugget i stein; de bærer mer preg av å være elastiske.

Den norske nøytralitetsvakten er et moment som ofte blir trukket frem i litteraturen som viktig for felttoget. Det som gjennomgående blir vektlagt, er betydningen som nøytralitetsvakten hadde for 6. divisjon og divisjonens muligheter for å stanse den tyske fremrykningen, sikre mobiliseringen, og deretter at avdelingene raskt klarte å bli kampklare og var i stand til å gå over på offensiven.²⁸⁸

I litteraturen om Narvik 1940 blir ofte Forsvarets virksomhet i forspillperioden beskrevet som nøytralitetsvakten eller nøytralitetsperioden. Sandvik, i sine bind om operasjonene til lands i Nord-Norge i 1940, viser til at Landforsvaret hadde en begrenset oppsetting av enkelte avdelinger, mens Sjøforsvaret hadde hele den flytende organisasjonen mobilisert.²⁸⁹ Hovedforklaringen ligger i forventningen om at eventuelle nøytralitetsbrudd ville skje på sjøen, og at det derfor var påkrevd med en større tilstedeværelse for å opprettholde de folkerettslige kravene.²⁹⁰

Marinen mobiliserte i løpet av september 1939.²⁹¹ For å klare å dekke mannskapsbehovet var det nødvendig å gå tilbake til årsklassen 1920.²⁹² Ved årsskiftet 1939–1940 tjenestegjorde det 4846 befal og mannskaper i marinen, 8. april var det ca.

---

²⁸⁷ Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 43, 61.

²⁸⁸ Carl Gustav Fleischer, *Efterlatte papirer* (Tønsberg: Tønsbergs aktietrykkeris forlag: i kommisjon hos Thorleif Landberg, 1947), 139–141.

²⁸⁹ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 28–29.

²⁹⁰ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 251.

²⁹¹ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945: [Innstilling I–V]: Utenriks- og forsvarspolitik under regjeringen Nygaardsvold til 7. juni 1940: Administrasjonsrådet: Riksrådsforhandlingene: Høyesterett: Fylkesmennene og nyordningen av kommunene 1940* (Oslo: Aschehoug, 1946), 50–52.

²⁹² Det vil si de som gjennomførte sin grunnleggende utdanning i 1920.

5200.²⁹³ Kystfestningene ble av forskjellige årsaker bare delvis mobilisert.²⁹⁴ For det første var det mangel på befal. Deretter forutsatte kommanderende admiral «at det land som ville landsette styrker også måtte kontrollere havområdene utenfor Norge».²⁹⁵ Dette var det de vennligsinnede britene som gjorde, og derfor var det ikke noe stort behov for å mobilisere kystartilleriet. Videre var flere av kystfestningene nær byene og langt fra skipsleia, hvor en trodde faren var størst. Det ble heller ikke lagt ut minesperringer. Det ville både være til hinder for skipstrafikken som bygde opp beredskapslagrene i landet, samtidig som en ikke hadde nok bevoktningsfartøyer til å lede skipstrafikken utenom. 8. april var det en innkalt styrke på 3303 befal og mannskaper til kystfestningene, ca. 30 % av full styrke.²⁹⁶

For Hæren varierte størrelsen på nøytralitetsvakten mer. Innledningsvis ble det bare innkalt styrker i Sør-Norge, men fra og med utbruddet av vinterkrigen ble det også satt opp avdelinger i Nord-Norge. I grovt var det fra årsskiftet 1939–1940 oppsatt to infanteribataljoner på Østlandet, to infanteribataljoner på Sørlandet og en infanteribataljon på Vestlandet. I tillegg til disse kommer også enkelte landvernskompagnier og støtteavdelinger. Infanteribataljoner fra Trøndelag ble også satt opp, men disse tjenestegjorde i Nord-Norge. I Nord-Norge bestod nøytralitetsvakten av fem infanteribataljoner (tre i Finnmark og to i området Narvik–Bardu) samt støtteavdelinger. I en innstilling fra undersøkelseskommissjonen av 1945 blir antall befal og mannskaper i Sør-Norge oppgitt til 7000. Ut fra oversikt i Sandvik kommer styrken i Nord-Norge på ca. 6800 befal og mannskaper.²⁹⁷ Tall hentet fra arkivene til de forskjellige avdelingene (se vedlegg B) viser en styrke på noe over 6600. Totalt blir da Hærens nøytralitetsvakt opp mot 13 800. Både Hærens og Sjøforsvarets flyavdelinger var også fullt mobilisert. Personellet tilhørende marinens

---

²⁹³ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 247; Erik Anker Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 1: Sjøforsvarets nøytralitetsvern 1939–1940: Tysklands og Vestmaktens planer og forberedelser for en Norgesaksjon*, red. Forsvarets krigshistoriske avdeling, Bd. 1 (Oslo: Gyldendal, 1954), 16.

²⁹⁴ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945: 2: Bilag 5–8*, Bd. 2 (Oslo: Aschehoug, 1947), 91–94.

²⁹⁵ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 247.

²⁹⁶ Fullt oppsatt skulle kystfestningene ha hatt 909 befal og 7515 korporaler og menige, totalt 8424.

²⁹⁷ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 269–296.

flyvåpen er inkludert i marinens tall, Hærens flyvåpen utgjorde ca. 1123 mann.²⁹⁸

Totalt utgjorde nøytralitetsvakt 8. april 1940 i overkant av 23 000 mann.

Tabell 1: Antall på nøytralitetsvakt 8. april 1940

Landforsvaret i Sør-Norge	7000
Landforsvaret i Nord-Norge	6600
Hærens flyvåpen	1123
Marinen (inkl. marinens flyvåpen)	5200
Kystbefestninger	3303
Totalt	23 226

I motsetning til hvordan det ble gjort under første verdenskrig, ble ikke Hærens styrker fordelt langs kysten. I stedet ble de i stor grad plassert på øvingsplassene for å gi avdelingene gode muligheter til å skaffe seg tiltrengt øvelse.²⁹⁹ I tillegg var styrkene utgruppert med tanke på nøytralitetsvakt og ikke for å hindre en landgang. Denne styrkespredningen førte til at det innledningsvis var vanskelig å vende om fra nøytralitetsvakt til krigsoppgaver. Ser vi på Nord-Norge, så ser vi at avdelingene var gruppert i tilknytning til det som ble regnet som de to strategisk viktige områdene, Øst-Finnmark og Ofoten.

Det har vært hevdet at om Norge hadde mobilisert større deler av Forsvaret, så ville dette ha avskrekket tyskerne fra å angripe. Terje Holm er av en annen oppfatning og formulerer seg slik: «[...] tyskerne mente at et angrep var gjennomførbart, m.a.o. tyskerne trodde at Norge ikke hadde evne til å hindre eller slå et angrep tilbake.»³⁰⁰ Et annet synspunkt er at nordmennene ville ha klart å slå tilbake et angrep, for eksempel slik Frode Fanebust er inne på: «[...] en alminnelig mobilisering, slik regjeringen ble anbefalt, ville satt 119 000 [mann] under våpen. [...] Tyskerne angrep med 15 000.»³⁰¹

---

²⁹⁸ Fredrik Meyer, *Hærens og Marinens flyvåpen: 1912–1945*, red. avdeling Forsvarets krigshistoriske (Oslo: Gyldendal, 1973), 73–110.

²⁹⁹ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945*, 51.

³⁰⁰ Terje H. Holm, *1940 – igjen?* (Forsvarsmuseet, 1987), 11.

³⁰¹ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 48.

Holm viser til at 119 000 mann var den teoretiske styrken som det ville ta måneder å sette opp.³⁰² En alminnelig mobilisering 5., 6. eller 8. april slik Fanebust viser til i det ovennevnte sitatet, ville ikke ha klart å sette 119 000 mann under våpen.³⁰³ Selv kamptroppene ville ha brukt lengre tid. For eksempel mobiliseringen til IR 16 i 1940, for det første var det ikke plass i leiren til alle avdelinger, slik at en bare kunne sette opp en og en avdeling. I/IR16 hadde første mobiliseringsdag 11. april, 15. april måtte de i felt for å gjøre plass til neste avdeling, og de var ikke ferdig oppsatt før 20. april. II/IR16 hadde første mobiliseringsdag 16. april og var også klar 20. april. Landvernsbataljonen hadde 18. april som første mobiliseringsdag og var klar 22. april.³⁰⁴ Alle avdelingene ble innkalt 9. april, men det tok 13 dager før de tre bataljonene var ferdig oppsatt.

I bind 3 av *Norsk forsvarshistorie* behandler Hobson og Kristiansen begge disse kontrafaktiske hypotesene, avskrekking og kaste tyskerne på sjøen.³⁰⁵ De tilbakeviser begge. For det første var ikke Norge i en ressursmessig situasjon som muliggjorde en forsvarsorganisasjon som ville ha avskrekket Tyskland. Av de samme ressursmessige årsakene ville heller ikke Norge ha klart å slå tilbake det militært mye sterkere Tyskland. Felttoget ville trolig ha vart lenger og vært blodigere, men resultatet ville antagelig ha vært det samme – tysk okkupasjon. Det er litt forunderlig at forfattere som kommer med de ovennevnte påstandene, ikke diskuterer mot eller forsøker å tilbakevise de analysene som Hobson og Kristiansen fører. For eksempel har ikke Fanebust (2009) Hobson og Kristiansen (2001) på sin litteraturliste. Det bør også være tankevekkende for dem som mener at småstaten Norge – med en tidligere mobilisering – ville ha klart å avskrekke stormakten Tyskland fra å angripe, når ikke engang stormakten Sovjetunionen klarte det. Så lenge Tyskland anså den strategiske gevinsten av å erobre Norge som viktig for sin videre krigføring, ville ikke Norge, uansett hvor

---

³⁰² Holm, *1940 – igjen?*, 18–19,29.

³⁰³ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 44. Andre steder i boken viser Fanebust til tidligere mobilisering, blant annet 1. september 1939.

³⁰⁴ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 189–192.

³⁰⁵ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 319–324.

mye midler de hadde brukt på forsvaret eller full mobilisering, ha avskrekket Tyskland fra å angripe.

I forberedelsene til forsvarsordningen av 1933 ble det antatt at en styrke på 20–30 000 mann fordelt på de sannsynlige operasjonsområdene ville være tilstrekkelig til at de krigførende «betenkte seg på å krenke vår nøytralitet».³⁰⁶ Som vi har sett, var ikke styrken fult ut gruppert til de sannsynlige operasjonsområdene. Når det gjelder antall, var den totale styrken over minimum av dette, men hvis det gjelder landstyrker, så var den på to tredjedeler til halvparten. Det ville imidlertid trolig ha vært utfordringer med å øke antallet i denne styrken. Undersøkelseskommissjonen av 1945 konstaterer at de tiltakene som var iverksatt, ble bifalt i Stortinget, og at ytterligere tiltak sannsynligvis ville ha møtt kritikk.³⁰⁷ Blant annet kom det henstillinger i Stortinget fra Hambro (H), Hundseid (B) og Mowinckel (V) om at regjeringen måtte være forsiktig med ytterligere innkallinger.

Målet med en beredskap er å skape en terskel som er så høy at en angriper avstår fra å gå over den, men å opprettholde en slik terskel over lang tid er kostbart og kan føre til at samfunnet stopper opp.³⁰⁸ På den andre siden viser de tyske etterretningsvurderingene at de trodde Norge hadde mobilisert 40 000 mann.³⁰⁹ Likevel utførte de et angrep mot denne styrken med en initial angrepsstyrke på i overkant av 10 000 mann, selv om tyskerne fikk inn forsterkninger allerede 9. april. Dette tyder på at terskelen for å avskrekke et tysk angrep måtte ha vært høy. Hvor høy er vanskelig å vurdere i etterkant, og minst like vanskelig i samtiden. Å opprettholde en høy beredskap over tid er kostbart, både de kortsiktige utgiftene med å holde den stående, men også samfunnsøkonomisk på en noe lengre sikt ved at de som blir innkalt, ikke kan fylle sin daglige funksjon. Dette ser vi også i beskrivelsene fra de innkalte soldatene, de var bekymret for sin personlige økonomi siden de ikke fikk

---

³⁰⁶ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945*, 50.

³⁰⁷ *Ibid.*, 76.

³⁰⁸ Hugemark, *Urladning: 1940 – Blixtkrigens år*, 96.

³⁰⁹ NARA, T-312/981 E 180/13, «Anlagenband 8 zum Kriegstagebuch Nr. 1, AOK 20 Ia. Die Wehrmacht Norwegens – 1937 Oktober – 1940 April.».

arbeidet.³¹⁰ På grunn av vernepliktsloven ville utskrivning av en for stor styrke på kort sikt ført til en svekkelse på lang sikt. Bakgrunnen for dette lå i at det var en grense for antall tjenestegjørende dager så lenge Norge ikke var i en krigstilstand.

4.4.1 Hva ble oppnådd under nøytralitetsvakten?

Både i rapporter og i litteraturen blir det trukket frem at nøytralitetsperioden var svært viktig for at de norske avdelingene, og da i særdeleshet avdelingene i Nord-Norge, var i stand til å utføre de operasjonene som de gjorde.³¹¹ Nesten alle 6. divisjons feltbataljoner³¹² og spesialtropper ble mobilisert i løpet av nøytralitetsperioden. Dette ga trening til avdelingene, samt at de fikk muligheten til å skaffe til veie materiell som manglet, for eksempel kjøretøyer. Det gav også 6. divisjon to ekstra infanteribataljoner (I/IR12 og I/IR13) som var tilført fra 5. divisjon, for å stå på nøytralitetsvakt i Nord-Norge. Dette var trolig både for å avlaste de nordnorske avdelingene, men også for at avdelinger fra Trøndelag skulle få øvelse. Nøytralitetsvakten førte også til at det 9. april var avdelinger tilgjengelig for å kunne stanse den tyske fremrykningen fra Bjerkvik. Til forskjell fra i Sør-Norge, hvor nesten alt måtte improviseres, var det i Nord-Norge mulig å operere med komplette avdelinger fra første dag.³¹³ I Nord-Norge var det heller ikke bare bataljonsnivået som hadde fått trening i løpet av nøytralitetsvakten. Både deler av 6. divisjonskommando og hele 6. brigadekommando ble kalt inn til nøytralitetsvakt i januar 1940.³¹⁴ Videre var det i slutten av mars 1940 også gjennomført en brigadeøvelse.³¹⁵

---

³¹⁰ Angell, *Med 6. kompani i kamp*, 19.

³¹¹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando» Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer. Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 17. Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 371. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 50.

³¹² Eneste unntak var II/IR16.

³¹³ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 373.

³¹⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

³¹⁵ RAFA-2017 Y/Yb/L0152-II-C-11-650, «6. Divisjon Bergartilleribatj. nr. 3. Nøytralitetsvakten 1939–1940» Brigadeøvelsen 27/3–30/3.40.

4.5 Delkonklusjon

Narviks strategiske betydning var todelt og knyttet til Ofotbanen, både som inngang til strategisk transport på svensk, finsk og sovjetisk jernbane og for utskipping av jernmalm. Norske myndigheter var klar over og anerkjente, fra midten av 1930-tallet, den strategiske betydningen av Ofotbanen, særlig knyttet til en eventuell krig mellom Tyskland og Sovjetunionen.

For de allierte, spesielt Storbritannia, ble Narvik viktig allerede ved krigsutbruddet i september 1939. Innledningsvis var det utskippingen og den videre transporten av jernmalmen som var det viktige, og ikke Narvik i seg selv. Fra utbruddet av vinterkrigen ble også Narvik viktig som en dør til den svenske og finske jernbanen.

Tyskland på sin side så innledningsvis ikke mot Narvik. De tok for gitt at norsk nøytralitet beskyttet skipene som fraktet jernmalm. For de tyske planleggerne var det norskekysten som helhet, og gevinsten dette kunne gi i sjøkrigen, som var det primære. I tilknytning til denne planleggingen ble Narvik etter hvert nevnt som en mulig forsyningsbase for ubåter. Etter at planleggingen for en operasjon mot Norge kom i gang, ble Narvik ansett som en av flere landgangssteder i Nord-Norge, men til slutt var det bare Narvik som ble stående igjen.

De norske planleggerne antok at Narvik ville bli strategisk viktig i en krig mellom Tyskland og Sovjetunionen, særlig på grunn av Ofotbanens tilknytning videre til svensk, finsk og sovjetisk jernbane. Til slutt viste det seg at det var de allierte, i en krig mellom de vestallierte og Tyskland, som agerte slik de norske planleggerne hadde antatt.

Den strategiske verdien av et sted kan være betinget eller ubetinget.³¹⁶ Hvis et sted har en ubetinget verdi, er stedet strategisk viktig uavhengig av omstendighetene. Et eksempel på dette er Gibraltar. På den andre siden hvis stedet har en strategisk verdi

---

³¹⁶ Diesen, *Militær strategi*, 62–63.

bare ut fra noen omstendigheter, så er verdien betinget. Narvik hadde betinget strategisk verdi. Etter vinterkrigen mistet byen sin strategiske betydning som en dør, og med Frankrikes fall mistet den sin betydning for eksport av jernmalm. Senere i krigen får Narvik igjen betydning for transport i tilknytning til operasjonene på nordkalotten og som ubåtbase.

Forspill- eller førkrigsperioden, det vil si perioden fra midten av 1930-tallet og frem til og med 8. april 1940, har ingen sentral plass i litteraturen om operasjonene ved Narvik. Likevel har de fleste, i større eller mindre grad, med tematikk som trekkes inn i denne perioden. Tradisjonelt er Norges strategiske betydning en tematikk som blir behandlet av faghistorikere. Forspilltematikken er for flere av studiene om felttoget bare en rask og til dels overflatisk gjennomgang som innledning til studiens egentlige anliggende. Denne litt stemoderlige behandlingen kan også føre til at forfatterne ikke setter seg grundig nok inn i tematikken.

I stor grad er det en dominant oppfatning av forspillperioden og hvilke konsekvenser de ovennevnte temaene hadde for operasjonene ved Narvik. Denne blir tidvis utfordret av andre synspunkter. Noen av disse utfordrerne har en tendens til å utelate eller ikke inkludere all relevant forskning for temaet som de behandler. Tilsynelatende er litteraturen som utelates, særlig litteratur som er av en annen oppfatning, enn det de selv har, og enkelte unnlater dermed å argumentere mot disse studiene. Ofte er de utelatte studiene, med et motstridende syn, gjort av faghistorikere. På den andre siden er ofte de studiene som de bruker til støtte for egne konklusjoner, gjennomført av ikke-faghistorikere.

Hva som er årsaken til at forfattere ikke inkluderer all relevant litteratur, kan være mange. Til tross for at tematikken er relativt avgrenset, er det likevel et stort forskningsfelt å sette seg inn i. Dermed kan det for det første være vanskelig for en forfatter å sette seg inn i all forskningen rundt tematikken. Det kan også være problematisk å finne frem til hva som er relevant forskning, og hvilke studier som en bør inkludere. Dette er blitt lettere de siste tiårene, med tilgang til en rekke databaser

hjemmefra. Likevel er det fortsatt mye litteratur som er bak betalingsmur eller bare tilgjengelig i trykt utgave. Dermed kan det være utfordrende for enkelte å skaffe seg tilgang til slikt materiale. Kunnskap om bruk av og kjennskap til databaser kan også være en begrensning for enkelte.

Et annet moment som også er fremtredende i enkelte studier, er at en hovedsakelig baserer seg på annen litteratur. En fare med det, og som en forfatter bør tenke over, er at når en i en historisk studie velger å gjennomgående bruke andre studiers empiri i sin rekonstruksjon av historien, er at forfatterne av disse studiene allerede har gjort en seleksjon, dermed blir det en seleksjon av allerede selekterte kilder.³¹⁷ En årsak til dette kan stamme fra det jeg har omtalt som bekvemmelighetsutvelgelse. Forfattere baserer seg på de kildene og den litteraturen som de lett har tilgang til.

Unnfallenhet overfor eksisterende studier kan også stamme fra at en ikke har nok kunnskap om feltet, slik at en ikke innser at en mangler relevant kunnskap.³¹⁸ Informasjon som er relevant for en tematikk, kan bli brutt ned i tre forskjellige kategorier. For det første: kjente kjente. Dette er informasjon som en forfatter innehar og er klar over det. Deretter: kjente ukjente. Dette er informasjon eller kunnskap som en forfatter er klar over at de mangler. For det tredje: ukjente ukjente. Dette er informasjon eller kunnskap som er relevant for studien, men som forfatteren ikke selv er klar over at vedkommende mangler. Utfordringen her ligger i å skaffe seg verktøy for å hjelpe seg selv med å forsøke å gjøre flest mulig av de ukjente ukjente til kjente ukjente. Innen academia løses dette gjennom fagfellevurdering. Det vil si at andre med god kjennskap til tematikken leser gjennom og kommenterer på det faglige innholdet.

En manglende innsikt i egne kunnskapsmangler kan også føre til en oppblåst egenvurdering av egen kompetanse innen det aktuelle feltet, ofte referert til som

---

³¹⁷ Møller og Skaaning, «The Ulysses Principle: A Criterial Framework for Reducing Bias When Enlisting the Work of Historians,» 8–9.

³¹⁸ David Dunning, «The Dunning–Kruger Effect: On being Ignorant of One's Own Ignorance,» i *Advances in Experimental Social Psychology*, red. James M. Olson og Mark p. Zanna (Academic Press, 2011), 250–252.

Dunning-Kruger-effekten.³¹⁹ Dette kan lede til at en forfatter trekker feilaktige konklusjoner, samtidig som forfatteren ikke har kunnskapen til å innse dette. I en mer muntlig drakt kan denne overdrevne selvtilliten føre til «skråsikker uvitenhet».

Trolig vil en utelatelse være ubevisst, men den kan også være bevisst. Hvilke årsaker som en forfatter kan ha for å utelate noe bevisst, kan være mange, og det er vrient å liste opp alle muligheter. For det første kan det være bekræftelsestendensen ved at forfatterne i utvelgelsen og vurderingen av belegg ser bort fra eller justerer på informasjon som ikke støtter deres oppfatning. En annen årsak kan være at forfatterne ikke ønsker å argumentere mot analysen og konklusjonene til andre. Dette kan blant annet skyldes at de vet at de ikke har gode nok argumenter til å presentere sin forståelse eller ønskede konklusjon. En tredje årsak kan være at de ikke anerkjenner forfatterne av de motstridende studiene og dermed ikke ønsker å anerkjenne dem gjennom å argumentere mot dem. Et eksempel på dette er *Etterkrigsløgnene av norske historikere*, utgitt på eget forlag av Øistein Wiik. I denne lister forfatteren innledningsvis opp personer som han mener «ikke liker at sannheten om okkupasjonen i Norge kommer fram!». ³²⁰ Etter dette bruker han noe tid på å beskylde enkelte fra listen for at de ikke skriver sannheten, uten at han går inn for å tilbakevise argumentasjonene og konklusjonene deres.

Noen ganger fremkommer det også analytisk selvmotsigelse mellom poenger. Et eksempel på dette er beskrivelsen av tilstanden og kvaliteten på det norske forsvaret som meget slett. Samtidig som det fremmes hvor god motstand det norske forsvaret gjorde mot de tyske styrkene. Videre kan det også være en analytisk svakhet at forspillperioden blir beskrevet i et for forsvarspolitisk eller nasjonalt lys, uten at en ser på det større utenrikspolitiske og diplomatiske panoramaet.

---

³¹⁹ Justin Krueger og David Dunning, «Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments,» *Journal of Personality and Social Psychology* 77, nr. 6 (1999).

³²⁰ Øistein Wiik, *Etterkrigsløgnene av Norske historikere* (Eget forlag, 2002).

Historien har en tendens til å bli tolket inn i og benyttet i samtidens debatter. For tematikken i denne avhandlingen er dette fremtredende for forspilltematikken, og da kanskje særlig forsvarrets tilstand og hvem i form av politiske partier som kan bebreides for det. «Aldri mer 9. april» var en forsvarspolitisk linje fra 1945 gjennom hele den kalde krigen og med en viss renessanse de siste årene. Denne linjen argumenterer for at Norge må ha et sterkt forsvar og i fredstid ha forberedt og øvd på forsterkning utenfra. Under diskusjonene, på slutten av 1940-tallet, om et Skandinavisk forsvarsforbund ble de britiske planene mot Skandinavia brukt som et argument for ikke å gå i allianse med Storbritannia.³²¹

---

³²¹ Salmon, *Deadlock and diversion*, 221.

Kapittel 5 – Operasjonene og operasjonsområdet

En beskrivelse av operasjonene og hvor de fant sted, er en viktig del av fortellingen om felttoget. Det hersker stor grad av enighet rundt mange sider av hendelsesgangen, men det er noen aspekter hvor det ikke er enighet. Dette fører til at disse hendelsene blir viktige i min fremstilling. Videre fører den fellesskaps- og nasjonssentrerte måten å skrive på til at kompleksiteten og de overordnede sidene ved operasjonene til en viss grad forsvinner, enten ved at fortellingen forenkles, eller at den blir for detaljert og snever.

Dette kapittelet er delt i fire. Innledningsvis kommer en redegjørelse av de overordnede operative planene som hadde direkte med Narvik å gjøre, det vil si de planene som lå i grenselandet mellom operasjonelt og taktisk nivå. Deretter følger en gjennomgang av de mest fremtredende hendelsene. Så vil jeg drøfte forskjellige måter å definere hva som var operasjonsområdet på, en avgrensning som er med på å sette rammene for analyse og argumentasjon. Avslutningsvis vil jeg gjennomgå hva som ble oppnådd gjennom kamphandlingene på Narvikavsnittet.

Til forskjell fra litteraturen som tar for seg forspillet, kan litteraturen som omhandler selve felttoget, jevnt over karakteriseres som militærhistorie. Uavhengig av perspektivet til forfatteren så er det noen likhetstrekk i mye av litteraturen. For det første er narrativet i stor grad kronologisk, men kronologien blir gjerne strukturert rundt en nasjon, avdeling eller område. Eksempelvis kan en forfatter beskrive de norske avdelingene frem til en dato og deretter gå tilbake og beskrive hva de allierte foretok seg i samme periode. En annen forfatter kan beskrive hva som skjedde nord for Narvik, og deretter hva som skjedde i Ankenes-området eller i Sør-Hålogaland. Fortellingene starter i stor grad med en beskrivelse av forspillperioden. Ofte er hovedmomentene Narviks strategiske betydning, planer og handlinger til de allierte og tyskerne, tilstanden til det norske forvaret, norske planer og tiltak under nøytralitetsvakten. Vektingen av disse varierer etter forfatterens ståsted. En forfatter som søker å presentere et militærhistorisk panorama, legger i stor grad vekt på å beskrive interessene, hensiktene og planene til de forskjellige nasjonene. De som

legger større vekt på militærhistorie nedenfra, fokuserer i større grad på de faktiske planene, og for norske forfattere hva de norske avdelingene foretok seg under nøytralitetsvakten, og hva det hadde av betydning for kampene. Militærhistorie nedenfra betyr ikke bare at det er det taktiske nivået som studeres, selv om dette er det mest fremtredende i den norske litteraturen om Narvik. Militærhistorie nedenfra kan også være andre problemstillinger eller faglig vinklinger, for eksempel sosialpsykologisk eller sosiologisk studie av psykologiske reaksjoner eller lederskap.

Den mest fyldige delen av en analyse eller beskrivelse i denne litteraturen ligger gjerne på selve kamphandlingene, men også her finner vi noen forskjeller. Kort fortalt synker detaljnivået i beskrivelsen av kamphandlingene jo høyere opp i kommandokjeden forfatteren har sitt ståsted. Det samme kan også sies om hva som blir regnet som operasjonsområdet; jo høyere opp, desto større område. I dette ligger også om kampene i Sør-Hålogaland blir beskrevet eller ikke. For de norske beskrivelsene blir ofte Sør-Hålogaland inkludert hvis forfatteren har et bredere militærhistorisk panorama som målsetting, men også snevrere narrativ kan inkludere Sør-Hålogaland. Narrativet fra et britisk eller alliert standpunkt vil inkludere hendelser i Sør-Hålogaland. De tyske varierer litt, men de har ofte med beskrivelser av «Unternehmungen Biene und Büffel».³²²

De fleste avslutter med en analyse av hva som ble oppnådd, og hvilken betydning felttoget hadde. I disse analysene er forfatterens ståsted og perspektiv av stor betydning. Er studiene nasjonsfokusert eller forfatterne har en partiskhet mot en nasjon, så gjenspeiler det seg ofte i en mer positiv beskrivelse av den nasjonen. Videre er det, som eksemplifisert i innledningen, en tendens til at det blir trukket konklusjoner som studienes analyser ikke gir dekning for. Ofte kommer dette til uttrykk ved at rekonstruksjonen og analysen i studien er lagt til taktisk eller stridsteknisk nivå, mens konklusjonene, og dermed også hvilke virkninger en hendelse hadde, blir forsøkt strekt til de strategiske nivåene.³²³

---

³²² Hubatsch, *Weserübung: die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*, 7, 189.

³²³ Noen eksempel på slike studier er: Joakimsen, *Narvik 1940*. Thoresen, *Narvik 1940*.

5.1 Planene og sjefenes intensjon

I det foregående kapittelet har jeg redegjort for interessen for Norge og Narvik samt prosessen bak de allierte (3.1.1) og tyske (3.1.2) planene mot Norge. I det følgende vil jeg gjennomgå de konkrete operasjonelle og taktiske planene som de krigførende landene hadde for Narvik.

Disse «Narvik-spesifikke» planene er forskjellig beskrevet i litteraturen. Ofte er de allierte eller britiske planene relativt godt beskrevet, mens de norske og tyske er forenklet. Årsaken til dette ligger trolig i tilgangen på kilder og at de britiske både er mer omfangsrike og bedre kjent, enn tilsvarende for de tyske og norske.

5.1.1 Norske planer

I 1939 var det forsvarsordningen av 1933 som var den gjeldende. Dog var den ikke på langt nær implementert på grunn av manglende bevilgninger.³²⁴ I Nord-Norge, som ellers i landet, var Forsvaret todelt – Hæren og Sjøforsvaret. I henhold til denne ordningen var Hæren inndelt i seks divisjonsområder.³²⁵ I hvert av disse kommandodistriktene var det fra to til tre infanteriregimenter, totalt 16. Hvert regiment skulle sette opp fire bataljoner: tre linjebataljoner og en landvernsbataljon.³²⁶ I mobiliseringsoppkjøret for 1940 var det likevel bare to linjebataljoner og en landvernsbataljon i hvert regiment. Denne reduksjonen hadde sin årsak i den lave utskrivningsstyrken som blant annet stammet fra fritrekningsordningen, og mangel på befal.³²⁷ I tillegg skulle divisjonene også sette opp støtteavdelinger både stridende, som artilleri, samband, ingeniør og ikke-stridende, som tren, sanitet, veterinær og intendantur. Hver divisjon hadde også en divisjonsstab, en distriktskommandostab og en brigadededelse. Brigadene var planlagt satt opp med avdelinger etter behov, men

---

³²⁴ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 276; Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 176.

³²⁵ Stortingsforhandlinger, «St.prp. nr. 6 (1933) Om ny forsvarsordning.».

³²⁶ Se 6.1.1 for nærmere forklaring for forskjellen mellom linje og landvern.

³²⁷ Hver tredje mann ble fritrukket fra militærtjeneste. Trygve Fure, *Sør-Hålogaland landforsvar, Infanteriregiment nr 14: fra vikingtiden til 1995*, Bd. 6, Hærens historie (Oslo, Mosjøen: Elanders forlag, IR 14, 1995), 63. RA, RAFA-2017 Y/Yc/L0169-IIC-11-910, «Forsvarets nøytralitetsvern» Fra Kommanderende General, Mobiliseringsoppkjøret for 1940 (datert 15. september 1939); ibid. Fra Kommanderende General, Mobiliseringsoppkjøret for 1940 (datert 15. september 1939).

var som en hovedregel tiltenkt å bestå av fire infanteribataljoner, et hjulrytterkompani, en artilleribataljon, et pionerkompani og et sambandskompani samt ikke-stridende avdelinger: intendantur, sanitet, veterinær og tren (se vedlegg C.1).³²⁸

For Hæren var det 6. Distriktskommando som hadde det landmilitære ansvaret for de tre nordligste fylkene, mens det i Sjøforsvaret var 3. Sjøforsvarsdistrikt som hadde ansvaret for det samme sjøområdet.

Sjefen for 6. Distriktskommando var også sjef for 6. divisjon. Organisatorisk var stillingen direkte underlagt Hærens overkommando og kommanderende general, mens den stod direkte over tre infanteriregimenter (IR 14, IR 15 og IR 16), to selvstendige bataljoner (Alta og Varanger Bataljon) samt støtteavdelinger (ingeniør, artilleri, sanitet, tren, Hålogaland flyavdeling osv.). Standkvarteret til 6. divisjon var i Harstad. Under arbeidet med revidering av landvernsdirektivene i 1936 og 1937 ble kommandodistriktet inndelt i fem forsvarsavsnitt, som i grovt tilsvarte distriktene til regimentene og de selvstendige bataljonene.³²⁹

3. Sjøforsvarsdistrikt ble opprettet i 1937 med standkvarter i Tromsø. Organisatorisk var stillingen direkte underlagt kommanderende admiral. I henhold til Sjøforsvarets krigsoppsetningsplan for 1939 var distriktet tiltenkt 1. panserskipgruppe (*Norge* og *Eidsvold*), Nord-Norge-avdelingen (fire oppsynsskip og åtte rekvirerte fartøyer) samt 3. flyavdeling (fire speiderfly).³³⁰ Hovedsakelig var det dette som ble mobilisert.

I Nord-Norge var det ingen utbygde kystfestninger. Før første verdenskrig hadde det vært besluttet å bygge festninger, en i hver ende av Ramsundet. Det var planlagt med tre 150 mm kanoner på Ramnes for sperring av Ofotfjorden og to 105 mm kanoner på

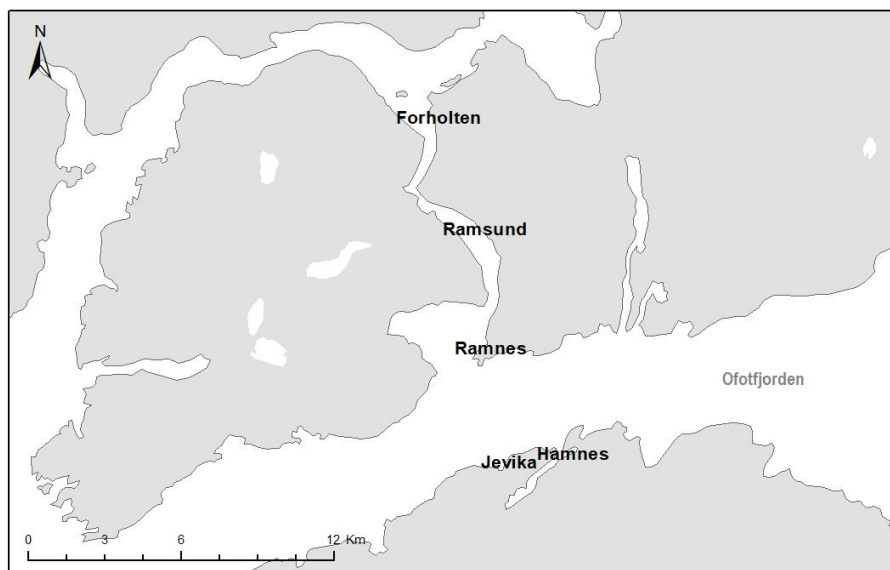
---

³²⁸ *Handbok for soldaten*, (Oslo: Merkantile Bok & Akcidenstrykkeri, 1937), 16.

³²⁹ SATØ, S-0029, D/Db/L0069, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Landvernsdirektiver, utarbeidelse av planer 1936–1939»

³³⁰ S-0029, D/Db/L0058, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Sjøtransporter ved mobilisering 1915–1940» Sjøforsvaret. Krigsoppsetningsplan 1939. Fastsatt ved kongelig resolusjon av 16/12–1938.

Forholten nord i Ramsundet til sperring av Tjeldsundet og Ramsund mot angrep fra nord.³³¹ Det ble gjort noen arbeider på disse under første verdenskrig, men dette ble stanset etter krigen, og anlegget ble redusert til et marinedepot. Flere studier beskriver at Forholten batteri ble fullført, men at det ikke var bemannet under nøytralitetsvakten. Odd Lindbäck-Larsen viser til at 6. divisjon under nøytralitetsvakten bad om at de skulle bemannes.³³² De

Figur 5: Kart over planlagte og trodde festninger

tyske planleggerne trodde at festningene var ferdig utbygd. De trodde også at festningene var på hver sin side av Ofotfjorden: henholdsvis Ramnes på nordsiden (hvor de tre 150 mm var planlagt) og Hamnes og Jevik på sørsiden (hvor det ikke forelå planer om å bygge).³³³ Disse festningene hadde en stor plass i den tyske planleggingen, både hvordan de skulle angripes, og ikke minst hvordan den tyske styrken skulle benytte dem som en del av sitt eget forsvar mot eventuelle angrep fra den britiske marinen. I den begrensede plassen som var tilgjengelig, ble det tatt med 50 kystartillerister (Marine Artillerie) blant annet til dette formålet.

De norske planene og hva som faktisk ble bygd, har vært kjent, men i noe av den nyere krigsdokumentariske litteraturen vises det til at de stillingene som det norske forsvaret

³³¹ Erik Anker Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4: Sjøforsvarets kamper og virke i Nord-Norge i 1940*, red. avdeling Forsvarets krigshistoriske, Bd. 4 (Oslo: Gyldendal, 1958), 25; Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.1*, 13, 76–77.

³³² Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 28.

³³³ NARA, T-312/980 E-180/7, «Anlagenband 1 zum Kriegestagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia» Anlage 5 zu B.Nr. I Op. 270/40 Gkdos Chefs. Besetzung der Küstenbefestigungen. Narvik. (Datert 9. mars 1940). *ibid.* Anlage 5 zu B.Nr. I Op. 270/40 Gkdos Chefs. Besetzung der Küstenbefestigungen. Narvik (datert 9. mars 1940).

planla å bygge ut, var på Ramnes og Hemnes,³³⁴ noe som tilsvarer det de tyske styrkene trodde, og ikke Ramnes og Forholten, som var den faktiske planen. Dette kan være en glipp fra forfatterne, men det kan også være at de faktisk tror dette. I så tilfelle baserer de seg på den tyske ordren og de helt klart feilaktige etterretningene som denne er basert på, i stedet for å basere seg på en mengde norske studier som beskriver dette annerledes.

Siden januar 1939 hadde generalmajor Carl Gustav Fleischer vært sjef for 6. divisjon.³³⁵ Året før hadde kommandør Leif Sarinius Thoralf Hagerup tatt over som sjef for 3. Sjøforsvarsdistrikt. Hagerup ble innvilget permisjon 5. april for en reise til Sør-Norge. I hans sted ble sjefen for Ofotenavdelingen, kommandørkaptein Per Askim, utnevnt som midlertidig sjef for 3. Sjøforsvarsdistrikt, og han dublerde disse stillingene.

13. januar 1940 ble det besluttet ved kongelig resolusjon at sjefen for 6. divisjon

inntil videre oppnevnes som øverstkommanderende i Nord-Norge og dermed som sjef for alle de stridskrefter av Hæren og Sjøforsvaret som er eller måtte bli disponert til denne landsdelen, fra det tidspunktet forsvarsdepartementet senere bestemmer.³³⁶

Dette var i samsvar med forswarets direktiver: Hvis Norge var i krig eller situasjonen i en landsdel tilsa det, «kan der hvis forholdene skulde gjøre det påkrevd bli etablert felleskommando i denne spesielle landsdel. Dette skjer i tilfelle ved særskilt Kgl.res., som også bestemmer hvilken officer skal føre kommandoen.»³³⁷ I praksis innebar dette at Fleischer fikk utvidet sin myndighet til også å gjelde 3. Sjøforsvarsdistrikt ved at

---

³³⁴ Joakimsen, *Narvik 1940*, 10; Viggo H. Kristensen, *Helvetesseilasen: dødsdømte skip: Nord-Norge 1940*, K-dokumentar (Ankenesstrand: Forlaget Kristiansen, 2013), 113.

³³⁵ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 19–21, 48; Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4*, 4, 13,20.

³³⁶ RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0001-II-C-11 «Kongehuset. Stortinget og regjeringen. Departementer. Riksgrensen» Om oppnevning av øverstkommanderende i Nord-Norge (generalmajor Fleischer).

³³⁷ SATØ, S-0029, D/Db/L0058, «6. Divisjon/Distriktsskommando Nord-Norge, Staben, Sjøtransporter ved mobilisering 1915–1940». Skriv fra Kommanderende General og Kommanderende Admiral til 6. Distriktskommando. Samarbeidet under nøytralitetsvern og krig mellom Hærens distriktskommandochefer og Sjøforsvarschefene, (datert 27. november 1937).

han gjennom sjefen for distriktet kunne disponere de operative stridskreftene som av Sjøforsvaret var fordelt til Nord-Norge. Han kunne også iverksette samøvinger mellom Landforsvaret og Sjøforsvaret. Når det er sagt, var han selvsagt fortsatt underlagt kommanderende general og admiral. De samme direktivene viste til at sjefene for 3. til 6. divisjon i kraft av å være distriktskommandosjefer skulle gå over til å bli øverstkommanderende innen hver sin landsdel, mens Hærens overkommando skulle være øverstkommanderende på Østlandet. Sjefene for 1. og 2. divisjon var tiltenkt benyttet som sjefer for armeavdelinger, det vil si to eller flere brigader.³³⁸ I de samme bestemmelsene fremkommer det også hvilken myndighet som en distriktskommandosjef hadde i forskjellige scenarioer. I et tilfelle hvor

[...] angrepet kommer overraskende, mens forholdene ennå er ordnet [til nøytralitetsvakt], eller endog før eller under mobilisering. I så fall tar divisjonssjefen i den angrepne landsdel automatisk kommandoen som landmilitær øverstkommanderende og disponerer alle tropper innen landsdelen uten nærmere bemyndigelse.³³⁹

Årsaken til at bestemmelsene presiserer at divisjonssjefen disponerer alle tropper, var at det normalt var Hærens overkommando som disponerte felttroppene, det vil si brigadene, linjebataljonene og divisjonstroppene i alle distrikter, mens divisjonssjefene normalt bare disponerte lokalforsvarsavdelingene i sitt distrikt.

Med bakgrunn i de ovennevnte fullmakter erklærte Fleischer seg som øverstkommanderende for Nord-Norge om morgenen 9. april. Ifølge Otto Munthe-Kaas kom det aldri noen bekreftelse på denne avgjørelsen fra regjeringen.³⁴⁰ Av enkelte blir denne handlingen av Fleischer, at han tok «på seg den tunge byrden å håndtere den krise som han stod overfor i sitt kommandodistrikt»,³⁴¹ et bevis på

---

³³⁸ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 100.

³³⁹ SATØ, S-0029, D/Db/L0058, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Sjøtransporter ved mobilisering 1915–1940». Skriv fra Kommanderende General og Kommanderende Admiral til 6. Distriktskommando. Samarbeidet under nøytralitetsvern og krig mellom Hærens distriktskommandochefer og Sjøforsvarschefene, (datert 27. november 1937).

³⁴⁰ Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 76–77.

³⁴¹ Hovland, *General Carl Gustav Fleischer*, 67.

Fleischers enestående handlekraft. På den ene siden er dette til dels riktig ved at han handlet, ut fra forhåndsgitte direktiver, i en uoversiktlig situasjon. Hobson og Kristiansen konstaterer at kamphandlingene i hele landet i den tidlige fasen ikke var ledd i noen overordnet forsvarsstrategi, og at de militære sjefene i henhold til gjeldende instruks ikke var forpliktet til annet enn å markere nøytralitetsbrudd, frem til regjeringen kom med ytterligere føringer.³⁴² Fleischer gjorde mer enn dette. På den andre siden er det ikke helt enestående da også andre iverksatte mobilisering på egen hånd, blant annet sjefen for 3. divisjon generalmajor Einar Liljedahl.³⁴³ Liljedahl ble senere kritisert for sine handlinger fra 9. april og utover, blant annet for manglende motstand mot de tyske styrkene og for å ha kapitulert for raskt.³⁴⁴ Sjefen for 1. divisjon generalmajor Carl Johan Erichsen sendte om morgenen 9. april ordre om alminnelig mobilisering med oppmøte straks, etter å ha fått ordre fra Generalstaben om å mobilisere enkelte avdelinger – hvis mulig.³⁴⁵ Også på Vestlandet iverksatte sjefen for 4. divisjon generalmajor William Steffens mobilisering av 4. brigade natt til 9. april, brigaden var ferdig oppsatt 15. april.³⁴⁶ Som vist til lå denne kommandoovertagelsen i fullmaktene som distriktskommandosjefene hadde, og var ikke, slik Hovland mener, en ekstraordinær og enestående handling. Til syvende og sist gjorde Fleischer den jobben som han var tiltrodd og satt til å gjøre.

Planene for Hærens nøytralitetsvakt i Nord-Norge ble revidert i 1936 og 1937.³⁴⁷ Planene baserte seg på tre forskjellige scenarioer. Alternativ A: angrep fra sjøen (vest), alternativ B: angrep fra øst (gjennom Sverige) og alternativ C: angrep på Øst-

---

³⁴² Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 277.

³⁴³ Forsvarsdepartementet, *Rapport fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946, avgitt mai 1950: med introduksjon av Olav Riste*, Bd. NOU 1979: 47, Norges offentlige utredninger (Oslo: Universitetsforlaget, 1979), 84; Wilhelm Faye, *Operasjonene i Kristiansand-Setesdalsavsnittet*, Bd. 2, *Krigen i Norge 1940* (Oslo: Gyldendal, 1953), 41; Schiøtz, «Krigen i Norge 1940 og studiet av den. Utdrag av foredrag i Oslo Militære Samfund 18/1 1948,» 56.

³⁴⁴ Forsvarsdepartementet, *Rapport fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946*, NOU 1979: 47, 16, 86–92.

³⁴⁵ *Ibid.*, 50.

³⁴⁶ *Ibid.*, 100–101.

³⁴⁷ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 24–26, 41–42, 59; SATØ, S-0029, D/Db/L0069, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Landvernsdirektiver, utarbeidelse av planer 1936–1939».

Finnmark. Det viktige var at det skulle etableres et vakthold langs grensen eller kysten slik at en angriper ikke kunne etablere seg uten å komme i kamp med avdelinger fra 6. divisjon. Dette for å fastslå om en eventuell nøytralitetskrenkelse var overlagt og hadde varige hensikter. I disse planene lå det et utgangspunkt for hvordan de forskjellige bataljonene skulle disponeres: hvilke som skulle inngå i 6. brigade, i de forskjellige scenarioene, samt transporttabeller med oversikt på hvilke skip som skulle frakte hvilke avdelinger hvor, og hvor mange dager etter mobiliseringsordre var gitt. Likevel bærer planene preg av å være et scenariobeskrevet utgangspunkt, blant annet fordi det ikke er konkretisert intensjon, størrelse eller hvem den fiendtlige styrken er.

For å planlegge og lede vakthold og sikring under nøytralitetsvakt og krig, ble 6.

Distriktskommando inndelt i fem forsvarsavsnitt. Grovt sett var disse samsvarende med inndelingen til infanteriregimentene og de selvstendige bataljonene.

Lokalforsvarssjefene var ansvarlige for vakthold ved grense og kyst og skulle forsvare distriktet mot fiendtlige angrep. Det ledende prinsippet var at landvernsbataljonene skulle anvendes i den fremste vaktlinjen, mens linjeavdelingene skulle samles og øve bak disse. Flere av regimentssjefene viser til at dette prinsippet ikke var mulig eller ønskelig å følge. Blant annet viser daværende regimentssjef oberst Fleischer til at landvernavdelingene hadde små muligheter stilt overfor moderne linjetropper, og at det derfor heller var de norske linjetroppene som burde ha vaktholdet i fremste linje.³⁴⁸

Etter Altmark-affæren, og med tilknytning til den fortsatt pågående vinterkrigen, gav Fleischer 17. februar 1940 ordre om beredskap for avvísning av kuppforsøk ved Narvik, Pasvik, Kirkenes og på nordsiden av Varangerfjorden. Dette, sammen med at hovedvekten av befestningsarbeidene under nøytralitetsvakten var blitt gjort i første rekke ved Narvik og Kirkenes for å kompensere for det manglende kystforsvaret, viser hva 6. divisjon anså som de viktige områdene innen sitt distrikt.

---

³⁴⁸ S-0029, D/Db/L0069, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Landvernsdirektiver, utarbeidelse av planer 1936–1939». Skriv fra Sør-Hålogaland infanteriregiment nr. 14 til 6. Divisjon (datert 13. november 1936).

5.1.2 Allierte planer

Innholdet i de forskjellige allierte planene er beskrevet i 4.2. I dette avsnittet skal jeg se på hvilke ordrer som ble gitt til flåteadmiral sir William Boyle, ofte omtalt som Lord Cork – siden han var den tolvte Earl of Cork and Orrery, og generalmajor Pierse Mackesy.

Mackesy var sjef for 49. divisjon og hadde siden januar 1940 vært tiltenkt som sjef for operasjon Avonmouth hvis den skulle finne sted.³⁴⁹ Som en del av R4 (se 4.2) fikk han ordre om å sikre Narvik og jernbanen frem til svenskegrensen. Til dette hadde han 24. (garde) Brigade tilgjengelig. Om kvelden 9. april fikk han nye ordrer utstedt av Chief of the Imperial General Staff, general sir Edmund Ironside. Nå skulle 146. brigade, som tidligere hadde vært øremerket for Trondheim, seile til Narvik, mens Mackesy og 24. brigade skulle seile til en ikke navngitt base og sikre denne. 11. april fikk han atter nye ordrer. Målet nå for Mackesy og 24. brigade samt 146. brigade var Narvik. De skulle først etablere en base i Harstad og opprette forbindelse med de norske styrkene, planlegge videre operasjoner og motta forsterkninger. Mackesy siterer, i sin private rapport, oppdraget han fikk, slik:

His Majesty's Government and the Government of the French Republic have decided to send a Field Force to initiate operations against Germany in Northern Norway. The object of the force will be to eject the Germans from the NARVIK area and to establish control of NARVIK itself. [...] Your initial task will be to establish your force at HARSTAD, ensure the co-operation of the Norwegian forces that may be there, and obtain the information necessary to enable you to plan your further operations.³⁵⁰

Opprinnelig var det admiral sir Edward Evans som hadde vært tiltenkt rollen som sjef for sjøstyrken. 10. april ble han byttet ut med Lord Cork. Årsaken til dette var at Evans var utpekt til å være krigskabinettets utsending til Norge «with the object of putting

---

³⁴⁹ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 135–141.

³⁵⁰ TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce»

fresh heart into the Norwegian Government».³⁵¹ Grunnen til at Evans ble valgt, var hans tilknytning til Norge; han var gift med norske Elsa Andvord, snakket norsk og var årlig på ferie i Norge.³⁵² Dermed ble det behov for en erstatter, og valget falt på Cork. Cork ble muntlig informert om sitt oppdrag av marineministeren – Churchill. Oppdraget Cork fikk, var at han skulle gjenerobre Narvik så raskt som mulig. Cork, i sin rapport, gjengir oppdraget på denne måten:

My impression on leaving LONDON was quite clear that it was desired by H.M. Government to turn the enemy out of NARVIK at the earliest possible moment and that I was to act with all promptitude in order to attain this result.³⁵³

Dermed ble sjø- og landsjefen gitt forskjellige oppdrag fra hvert sitt hold. Videre ble det ikke utnevnt én ledende offiser før 20. april; fra da av var Cork Commander-in-Chief for den allierte styrken ved Narvik. I motsetning til Evans og Mackesy, som hadde møttes og etablert en felles forståelse for hvordan de skulle samarbeide, hadde aldri Cork og Mackesy tidligere møttes. Ved utnevningen av Cork som ny sjef for sjøstyrken hadde det ikke blitt gjort noen vurderinger om de kunne samarbeide. Kommandoen for sjøstridskreftene ble også delt ved at både Cork og sjefen for Home Fleet, admiral sir Charles Forbes, rapporterte direkte til admiralitetet. Årsaken til dette var at Cork hadde høyere grad enn sjefen for Home Fleet – en stilling som Cork selv hadde hatt i 1933–1935.³⁵⁴

Opprinnelig hadde styrken som var tiltenkt Narvik i plan R4, kodenavnet Avonmouth, mens styrken til Stavanger, Bergen og Trondheim gikk under navnet Stratford.³⁵⁵ Etter det tyske angrepet hadde styrkene fortsatt disse navnene når de seilte, men etter hvert ble de omdøpt. Avonmouth ble fra 19. april Rupert og fra 19. mai North-Western Expeditionary Force (N.W.E.F.). Dette var andre gangen som N.W.E.F. ble brukt om

---

³⁵¹ CAB 65/6, «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions». War Cabinet 88th Conclusions, April 11. 1940.

³⁵² Bjørnsen, *Narvik 1940*, 177.

³⁵³ TNA, ADM 199/485, «Norway: operation for the capture and subsequent evacuation of Narvik»

³⁵⁴ Derry, *The campaign in Norway*, 146.

³⁵⁵ TNA, WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

en styrke i Norge. Også generalløytnant Hugh Massey sin styrke i Sør-Norge hadde hatt dette navnet frem til den ble evakuert. De forskjellige operasjonene fikk sine kodenavn, og disse blir ofte brukt når de britiske avdelingene blir beskrevet.³⁵⁶ Styrken i Namsos fikk kodenavnet Maurice, styrken i Åndalsnes Sickle, mens de selvstendige kompanienes operasjoner sør for Narvik het Scissors.

Det faktum at de allierte og norske styrkene ikke hadde samme strategiske målsetting og dermed planla forskjellig, er det flere forfattere som ikke har forstått. Især enkelte krigsdokumentarister gir et inntrykk av at britene, og de allierte, var i Norge for å støtte nordmennene og ikke for å oppnå sine egne målsettinger.³⁵⁷ Et godt eksempel på dette finner vi i tittelen på boken *Narvik 1940: Fremmedlegionen i kamp for Norge*.³⁵⁸ Fremmedlegionen var ikke i kamp for Norge, de var i kamp i Norge. Selv Auchinleck, da han reiste i begynnelsen av mai, fikk et oppdrag som i stor grad ikke tok hensyn til norske målsettinger.

The object of HIS Majesty's Government in Northern Norway is to secure and maintain a base in Northern Norway from which we can:–

- a) Deny iron ore supplies to Germany via Narvik.
- b) Interfere so far as may be possible with ore supplies to Germany via Lulea.
- c) Preserve a part of Norway as a seat of Government for the Norwegian King and Government.³⁵⁹

5.1.3 Tyske planer

3. Gebirgsdivision ga 14. mars sin ordre for besettelsen av Narvik.³⁶⁰ Som i ordren fra Gruppe XXI var det tatt høyde for både en fredelig overtagelse og overtagelse ved kamp. Det var også tatt høyde for hva som skulle skje hvis det ikke var mulig å komme seg forbi festningene i Ofotfjorden (de som ikke var der). I så tilfelle skulle en

---

³⁵⁶ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 300.

³⁵⁷ Joakimsen, *Narvik 1940*, 47, 134. Paul Engstad, *Krigen vi aldri kan glemme: Norge 9. april – 9. juni 1940* (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1990), 48–49. 6. *Divisjon, Distriktskommando Nord-Norge 1940-1990: 50 år*, (Harstad: Distriktskommando Nord-Norge, 1989), 5.

³⁵⁸ Thoresen, *Narvik 1940*.

³⁵⁹ TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June».

³⁶⁰ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 138–142.

i stedet gå til Harstad og Elvenes i Gratangsbotn. Dietls plan var tredelt. En gruppe (kp 1 og 6, begge forsterket) skulle erobre festningene. En gruppe på bataljons størrelse skulle innta Narvik. Et viktig element for erobringen av Narvik var å raskt få bataljonens tunge våpen i stilling på høydene sørøst for Narvik, for derfra å kunne holde byen under ild. Den tredje gruppen bestående av to bataljoner skulle besette Elvegårdsmoen og Elvenes. Deretter kom besettelse av Setermoen og den eventuelle flyplassen i Salangen. I Gruppe XXIIs operasjonsordre av 2. april er 3. Gebirgsdivision sitt primære oppdrag å sikre Narvik og jernbanen til Sverige.³⁶¹ Å sikre betyr å besette et geografisk område og deretter hindre ødeleggelse eller tap av området til fienden. Deretter, etter at den var tilført forsterkninger, besettelse og sikring av området Tromsø–Harstad–Ofotfjorden–Narvik–Setermoen–Bardufoss. Det er få studier som aktivt tar inn over seg at oppdraget til Dietl i utgangspunktet bare var å sikre Narvik og jernbanen, og ikke før han hadde fått forsterkninger, var det forventet at han skulle kunne besette og sikre et større område.

Gerda-Luise Dietl skriver i biografien over sin mann at før Dietl startet på sin reise til Narvik, omtalte oppdraget han hadde fått, som et selvmordsoppdrag.³⁶²

5.2 Kort beskrivelse av de mest fremtredende hendelsene

Å fortelle den hele og fulle historien om hva som skjedde – fra time til time, fra bygd til bygd, om alle avdelinger av alle nasjoner – vil kreve flere hundre om ikke flere tusen sider. Skal en i tillegg gjøre noen form for analyse, vil det trolig føre til en ytterligere dobling. I denne avhandlingen er det hverken nødvendig med, eller plass til, en slik total gjennomgang. Jeg vil derfor i dette underkapittelet ta med en kort redegjørelse for hva som skjedde under felttoget i Nord-Norge. I denne beskrivelsen vil jeg samtidig vise til hva som fremheves i litteraturen som de mest fremtredende hendelsene, og om det er noen forskjeller i beskrivelse og vurdering mellom de ulike studiene. I enkelte tilfeller er det også nødvendig å adressere hvordan denne litteraturen belegger og vurderer. For å få med enkelte av de forskjellige diskusjonene

---

³⁶¹ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 198.

³⁶² Herrmann og Dietl, *General Dietl*, 39.

vil det være nødvendig at enkelte hendelser blir meget detaljert beskrevet, mens andre – kanskje større eller viktigere hendelser – ikke blir nevnt.

5.2.1 Miner og varsler

De aller fleste fremstillingene av felttoget ved Narvik starter enten med den britiske leggingen av minefelt i norsk territorialfarvann i morgentimene den 8. april eller med varslene om det forestående tyske angrepet. Forskjellen mellom fortellingene går på hvor detaljert disse episodene blir beskrevet, og om det er en analyse eller ikke.

Historikeren Olav Riste har sett på hvilke varsler som norske styresmakter fikk, og hvordan disse ble tolket.³⁶³ Han har konsentrert seg om perioden fra årsskiftet 1939/40 og frem til 9. april 1940. Årsaken til at han ikke har sett på perioden før dette, er at det ikke forelå noen tyske planer for et angrep mot Norge før Studie Nord ble presentert for Hitler i slutten av desember 1939 – og dermed heller ingen varsler. Riste argumenterer for at perioden var preget av indikasjoner for vestlige planer og forberedelser for aksjoner mot Skandinavia. Den allmenne oppfatningen var at Tyskland ikke hadde noen direkte planer mot Norge, men så seg tjent med at Norge var nøytral. Derfor var den norske utenriksledelsen først og fremst mentalt på vakt mot de allierte «og det i den grad at ein forsømer å vurdere om primærtrusselen i mellomtida kan ha fått sitt eige liv».³⁶⁴

Av de viktigste meldingene som kom i denne perioden, mottok UD den første om kvelden 5. april. Den stadfestet tidligere meldinger om en mulig tysk innmarsj i Nederland og Danmark. I tillegg gikk det nå «rykter om besettelse av punkter på Norges sydlige kyst. Hensikten [...] skulle være å skynde på krigstempoet og å komme Vestmaktene i forkjøpet».³⁶⁵ Forfatteren Geirr Haarr argumenterer for at det i den opprinnelige meldingen fra den norske ministeren i Berlin, Arne Scheel, var

---

³⁶³ Olav Riste, *Weserübung: det perfekte strategiske overfall?*, Bd. 4, Forsvarsstudier (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1990); «Intelligence and the ‘Mindset’: The German invasion of Norway in 1940,» *Intelligence and National Security* 22, nr. 4 (2007).

³⁶⁴ *Weserübung*, 4, 6.

³⁶⁵ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945: 2: Bilag 5–8*, 2, 148.

rapportert feil med vilje.³⁶⁶ Dette skulle den norske visekonsulen Ulrich Stang ha stått for. Stang skulle fra den hollandske militærattacheen i Berlin ha fått rede på at Norge og Danmark ville bli invadert om morgenen den 9. april, men med vilje latt være å rapportere dette, og i stedet rapportert at angrepet ville bli rettet mot Holland og Frankrike. Haarr begrunner dette med at Stang hadde åpenbare nazisympatier. Om ettermiddagen den 5. april skal den norske ministeren Scheel ha sendt ytterligere telegram hvor han informerte om at også deler av norskekysten var truet. 7. april kom det meldinger om at det ble rapportert observasjoner av skip som gikk ut fra Stettin i Tyskland, men at målet var ukjent.³⁶⁷ Under landssvikoppgjøret ble Ulrich Stang frifunnet for å ha tilbakeholdt opplysninger, men han ble dømt for annet forhold, propagandavirksomhet for fienden.³⁶⁸

7. og 8. april kom det meldinger om skip som var på vei nordover gjennom danske farvann – en rute alle skip fra Østersjøen må ta, også de som skal ut i Nordsjøen. Kommanderende admiral, kontreadmiral Henry Diesen, tolket disse til å være på vei mot Nederland for et kombinert angrep over sjø og land. 8. april kl. 17:35 kom meldingen om senkningen av *Rio de Janeiro*, og at det om bord var 100 tyske soldater som sa de var på vei til Bergen. Dette var første gang at det kom inn noen meldinger som oppgav Bergen. Senere samme dag kom det en melding fra det britiske admiralitetet via den norske legasjonen i London om at en styrke var på vei nordover, og at de antok at Narvik var målet. Dette var en svært klar melding, men Riste fremhever to faktorer ved denne meldingen. For det første varslet den et isolert angrep mot Narvik, og for det andre kom den fra hovedkvarteret til verdens sterkeste marine – Royal Navy. Alle regnet med at de både hadde vilje og evne til å hindre at en slik aksjon ville nå målet sitt.

Riste understreker at ingen av meldingene som kom, gav noen indikasjoner om den tyske invasjonens profil og omfang. Videre konkluderer han med at etterretningssvikt,

---

³⁶⁶ Haarr, *Nøytralitetens pris*, 285–287.

³⁶⁷ Riste, *Weserübung*, 4, 7–23.

³⁶⁸ «Ulrich Stang dømt til 4 års tvangsarbeid,», *Aftenposten*, 28. august 1948.

eller mangel på informasjon som kunne fortelle de ansvarlige hva som var under oppseiling, er svaret på hvorfor det tyske overfallet kom så overraskende. Forklaringen Riste gir på at denne svikten

[...] er at Norge i 1940 i det heile ikkje hadde noko etterretningsapparat, det vil seie eit organisert apparat for systematisk innsamling av informasjon om militære disposisjonar i vårt nærrområde. Norsk militær etterretningstenestes historie [...] startar på eit nullpunkt i 1941.³⁶⁹

På den andre siden er det flere forfattere som mener at norske myndigheter, og spesielt utenriksminister Halvdan Koht, burde ha forstått signalene som han fikk, og iverksatt mobilisering tidligere.³⁷⁰ I stor grad trekker disse frem at det var langt flere varslere som burde ha blitt tolket dit at Norge var i fare for å bli trukket med i krigen. Fra januar til og med mars 1940 var disse på diplomatisk nivå, men fra 1. april viser de til etterretningsmeldinger som Koht burde ha forstått som en direkte trussel mot Norge og reagert med full mobilisering.

Metoden til flere av de som resonnerer langs en «burde ha forstått»-persepsjon, er å trekke ut og isolere det de mener er faresignaler, og deretter peke på hva regjeringen eller Koht (ikke) foretok seg. De analyserer ikke meldingene i en større politisk eller diplomatisk kontekst – hverken nasjonal eller internasjonal. Dermed drøftes ikke sammenhengen meldingen kom i, hvilket handlingsrom regjeringen hadde, og om eller hvordan regjeringen kunne ha eller burde ha handlet. I stor grad konkluderer de uten å ha en begrunnelse for hvorfor de kan konkludere slik de gjør. Dette minner om et av kjennetegnene ved det som betegnes som pseudovitenskap, omvendt bevisføring.³⁷¹ Innen vitenskapen er det slik at det er den som kommer med en påstand, som har ansvaret for å bevise den. Innen pseudovitenskap blir dette snudd på hodet, og det er opp til motstanderne å motbevise påstanden. Videre bærer fremstillingsmåten preg av etterpåklokskap, og at en sitter med fasiten. Det er også eiendommelig at enkelte den

---

³⁶⁹ Riste, *Weserübung*, 4, 9–10.

³⁷⁰ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 34–45; O. H. Langeland, *Dømmer ikke* (Oslo: Familieforlaget, 2009 [1948]), 33–41. Sivertsen, *9. april 1940*, 45–58.

³⁷¹ Shermer, *Why people believe weird things*, 50–51.

dag i dag benytter seg av Langelands bok fra 1948 som belegg for sin argumentasjon, uten å argumentere mot eller vise til Olav Ristes studie fra 1990.

Varsel kan også forstås på to forskjellige måter.³⁷² For det første kan det være snakk om et strategisk varsel, som er staters langsiktige militære forberedelser for aggresjon eller et angrep. Det andre er taktiske varsler, som er indikasjoner på nær forestående aggresjon. Sett i lys av disse begrepene konkluderer historiker Tom Kristiansen med at det kan argumenteres for at forsvars- og sikkerhetspolitikken som ble ført fra 1937, kan forstås som at myndighetene hadde en fornemmelse av å ha fått et slags strategisk varsel.³⁷³ En bekreftelse for dette kommer det eksempel på senere (6.1.1) gjennom Lindbäck-Larsens utsagn at 6. divisjon oppfattet ordren om komplementering av mobiliseringsbeholdninger fra 1936 som et varsel fra utenriksledelsen.³⁷⁴ Det var de kortsiktige varslene som ikke ble riktig forstått. I forkant av 9. april 1940 var ikke den norske regjeringen alene om ikke å tolke riktig. Dette ble også gjentatt av stormakter senere i krigen; for Sovjetunionen i forkant av 22. juni 1941 og USA 7. desember 1941.

Den britiske mineleggingen i Vestfjorden førte til stor aktivitet. For den norske regjeringen var det møter om hvordan en skulle reagere på dette, men også lokalt ved Narvik genererte det aktivitet. Kommandørkaptein Askim beordret allerede kl. 06:00 om morgenen 8. april at skipene under hans kommando skulle gjøre «klart skip for kamp».³⁷⁵ Noe av årsaken til dette var at Askim fryktet at de britiske skipene kunne angripe de tyske malmskipene i Narvik havn. Ca. kl. 14:00 kom det en melding fra kommanderende admiral, kontreadmiral Henry Diesen, om at det var store tyske flåtestyrker på vei nordover i Kattegat, men dette ble ikke sett på som en direkte trussel mot Narvik. Omtrent kl. 18:00 mottok Utenriksdepartementet et telegram fra

---

³⁷² Kristiansen, «Krigsplaner og politikk,» 122.

³⁷³ Ibid., 310.

³⁷⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando» Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

³⁷⁵ Haarr, *I skjul for fienden*, 51–52.

den norske legasjonen i London.³⁷⁶ I dette beskrev legasjonen at de hadde fått melding fra det britiske admiraltetet om tyske sjøstridskrefter i Nordsjøen, og at det var antatt at disse hadde Narvik som mål. Den norske admiralstaben mottok en kopi av telegrammet ca. kl. 19:00, og kl. 19:25 mottok Askim informasjonen. Patruljering i munningen av Ofotfjorden ble opprettholdt, panserskipet *Eidsvold* gikk ut fra Narvik havn kl. 22:00 og la seg nord for Framnesodden. Panserskipet *Norge* ble liggende fortøyd for å kunne opprettholde telefonforbindelsen.

Alle meldinger som staben i 3. Sjøforsvarsdistrikt mottok, ble videreformidlet til 6. Distriktskommando.³⁷⁷ Generalmajor Fleischer og stabssjefen for 6. divisjon var på inspeksjonstur i Finnmark, slik at det var oberst Lars Mjelde, sjefen for staben til 6. Distriktskommando, som var til stede i Harstad.³⁷⁸ Dermed ble mye av koordineringene og meldingstrafikken vanskeliggjort ved at det måtte foregå på telefon. I løpet av kvelden 8. april beordret divisjonen at I/IR13 skulle forflyttes fra Elvegårdsmoen til Narvik for å forsterke forsvaret.³⁷⁹ Sjefen for IR 15 og lokalforsvarssjefen i Nord-Hålogaland, oberst Konrad Sundlo, protesterte mot dette. Han var av den oppfatning at det var umulig å forsvare seg mot et flåteangrep med bare geværer, og at en overføring av hele bataljonen bare ville fylle opp byen. Sundlo mente at det var nok med mitraljøsekompaniet, men fulgte etter hvert ordre og iverksatte forflytning av hele bataljonen. I tillegg til dette ble også et motorisert artilleribatteri beordret til Øyjord, og II/IR15 ble beordret til Herjangsområdet den 9. april.

Lindbäck-Larsen viser i sin rapport til at Fleischer ikke anså Sundlo som skikket til å lede forsvaret av Narvik i en slik krevende situasjon, og prøvde å bruke Sundlos motforestillinger mot å forflytte hele I/IR13 som et påskudd til å kunne suspendere

---

³⁷⁶ Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 1*, 1, 203–204.

³⁷⁷ *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4*, 4, 52.

³⁷⁸ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947). *ibid.* Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947).

³⁷⁹ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 94–102.

ham.³⁸⁰ Siden Sundlo etterfulgte ordren, ble det ikke slik. Men etter Sundlos respons på ordren fra generalstaben om at det ikke skulle skytes på britiske og franske styrker, men på tyske, besluttet Fleischer ca. kl. 03:30 at Sundlo skulle fratas kommandoen. Dette ble ikke gjort. Årsaken var en samtidig melding om at et angrep var umiddelbart forestående, og det ble antatt at hvis Sundlo ble erstattet på det tidspunktet, ville det skape usikkerhet.

5.2.2 Overfall

I løpet av natten til 9. april seilte de tyske jagerne inn i Ofotfjorden.³⁸¹ Kl. 04:15 ble noen av disse skipene observert mellom snøbygene av panserskipet *Eidsvold*. Det ble sendt over en tysk parlamentær som bad kapteinen, kommandørkaptein Odd Willoch, om å overgi *Eidsvold*. Etter å ha konferert kort med Askim meddelte Willoch til det tyske sendebudet at han hadde fått ordre om å åpne ild mot den tyske jageren. Parlamentæren formidlet dette til sin sjef ved å sende opp et rødt signallys mens han var på vei i motorbåten han hadde brukt. Den påfølgende senkningen av *Eidsvold* blir litt forskjellig beskrevet. Enkelte studier beskriver at omtrent rett etter at det røde lyset ble skutt opp, avfyrte den tyske jageren sine torpedoer.³⁸² Men de aller fleste studiene viser til at den tyske flotiljesjefen kommandør Friedrich Bonte var i tvil om hva han skulle gjøre, siden han hadde fått ordre om å ikke skyte først.³⁸³ På broen var også skipssjefen orlogskaptein Hans Erdmenger og sjefen for 3. Gebirgsdivision generalmajor Eduard Dietl. Erdmenger bad om å få åpne ild da han tolket *Eidsvolds* manøvrering til å ville renne jageren hans i senk. Også Dietl hadde sikkerheten til sine menn i tankene og ønsket at det skulle åpnes ild. Så lenge Dietl var under transport, hadde han ingen kommandomyndighet over Bonte.³⁸⁴ Som tidligere nevnt viser Alf R. Jacobsen til uttalelser fra Erdmenger om at å skyte uten først å ha blitt skutt på, stred

---

³⁸⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947).

³⁸¹ Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4, 4*, 64–70.

³⁸² Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 53.

³⁸³ Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4, 4*, 70. Joakimsen, *Narvik 1940*, 12. Jacobsen, *Angrep ved daggry*, 144–145. Haarr, *I skjul for fienden*, 67–68.

³⁸⁴ *The German Invasion of Norway, April 1940*, 325.

imot Bontes ridderlighet, mens Dietl ikke hadde noen betenkeligheter.³⁸⁵ Uenigheten knytter Jacobsen til det faktum at Dietl var nazist og hadde støttet Hitler helt fra starten, men dette blir bare en løs iakttagelse, som Jacobsen ikke har noe belegg for. Mens dette pågikk, tok flere av de andre tyske jagerne seg inn i Narvik havn, der *Norge* etter en kort kamp ble senket. Litt forunderlig så varierer beskrivelsen av antall omkomne i disse to senkningene noe.³⁸⁶ For *Eidsvold* blir det ofte oppgitt 175 eller 178 drepte, mens tallet for *Norge* er 101 eller 102. Narvik krigsmuseum oppgir at antall omkomne var 177 på *Eidsvold* og 105 på *Norge*. Dette tallet inkluderer også de som omkom senere av skadene de pådro seg.

Figur 6: Kart over kampsteder ved Narvik

³⁸⁵ Jacobsen, *Angrep ved dag gry*, 145.

³⁸⁶ Frank Abelsen, *Marinens fartøyer 1939–1945 og deres skjebne = Norwegian naval ships 1939–1945* (Oslo: Sem & Stenersen, 1986), 13. (Eidsvold 175, Norge 101); Rolf Scheen, *Den norske marine 1865–1950*, red. Marinen Norge (Stavanger: Dreyer, 1956), 80. (Eidsvold 178, Norge 101). Johannes Sivertsen, *Vår ære og vår avmakt: panserskipet «Norge»s kamp i Narvik 9. april 1940*, Bd. 2, Norsk tidsskrift for sjøvesens skriftserie (trykt utg.) (Hundvåg: Sjømilitære samfund ved Norsk tidsskrift for sjøvesen, 1996), 47, 71–73, 75. (Eidsvold 175, Norge 101 og 102). Trond Kristiansen, *Fjordkrigen: sjømilitær motstand mot den tyske invasjonssflåten i 1940* (Harstad: T. Kristiansen, 2006), 40, 44. (Eidsvold 176, Norge 101). Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945: 1: Bilag 1–4*, Bd. 1 (Oslo: Aschehoug, 1947), 96. (Eidsvold 186, Norge 102). Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4*, 4, 70, 72, 305–310. (Eidsvold 175, Norge 101 og 102).

De tyske styrkene fulgte planen sin, delte seg i tre grupper og gikk i land på fire steder.³⁸⁷ Et parti gikk i land ved de antatte norske kystfestningene ved Ramnes og Hamnes, på hver sin side av Ofotfjorden og innseilingen til Narvik.³⁸⁸ Etter et søk i området kom de frem til at det ikke var noen festninger der. En gruppe bestående av en bataljon gikk i land i Narvik og kom raskt i kontakt med de norske styrkene, uten at det kom til kamp. I Narvik ble det inngått en våpenhvile mellom de tyske og norske styrkene, for at Sundlo skulle kunne forhøre seg med sin sjef om han skulle kjempe eller ikke.³⁸⁹ De tyske styrkene benyttet seg av våpenhvilen til å besette sine planlagte mål. Etter at våpenhvilen var slutt, overga oberst Sundlo Narvik. Sundlo forklarte dette med at han ville spare de sivile, som ville komme i skuddlinjen. Etter krigen ble Sundlo tiltalt under landssvikoppgjøret, og ett av tiltalepunktene mot ham var forræderi i tilknytning til denne overgivelsen. Han ble ikke dømt for dette, men for andre forhold. Det er flere som har kritisert dette og vist til at det er flere ting som kan tyde på at det kan ha vært snakk om forræderi.³⁹⁰ Blant annet vises det til at han var innforstått med Quislings kupp-planer, og at han i januar 1940 meldte at han hadde gjort alle forberedelser og bare ventet på Quislings ordre.³⁹¹

Kl. 06:10 ble Fleischer gjort oppmerksom på at oberst Sundlo hadde inngått en halv times våpenhvile og bad om tillatelse til å overgi byen. Fleischer og Lindbäck-Larsen tok da forbindelse med IR15 og gav ordre til major Omdal om at han skulle overta kommandoen, arrestere Sundlo, samle de norske troppene og ta stilling øst for byen for

---

³⁸⁷ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 15–17.

³⁸⁸ NARA, T-312/980 E-180/7, «Anlagenband 1 zum Kriegestagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia». Anlage 5 zu B.Nr I Op. 270/40 Gkdos Chefs. Besetzung der Küstenbefestigungen. ibid. Anlage 5 zu B.Nr I Op. 270/40 Gkdos Chefs. Besetzung der Küstenbefestigungen.

³⁸⁹ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 110–118.

³⁹⁰ Jaklin, *Kampen om Narvik*, 381–390.

³⁹¹ Hans-Dietrich Looock, *Quisling, Rosenberg und Terboven: zur Vorgeschichte und Geschichte der nationalsozialistischen Revolution in Norwegen*, Bd. 18, Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte (Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1970), 227–228.

å sperre jernbanelinjen mot Sverige.³⁹² Om nødvendig skulle Omdal slå seg ut. Kl. 06:45 gav Omdal melding om at han var klar til å marsjere, men siden det var tyskere på alle kanter av de norske styrkene, ville han først forsøke å bløffe seg ut. Store deler av I/IR13 var samlet i skolegården, og på ordre fra sin bataljonssjef, major Spjeldnæs, marsjerte de ut i en rekke.³⁹³ De ble anropt av tyske vaktposter, men marsjerte bare videre uten at det ble åpnet ild mot dem. Dette viser at situasjonen var uoversiktlig for begge parter. Totalt klarte Spjeldnæs og Omdal å få med seg 209 mann. Kl. 08:25 meldte major Omdal til divisjonen at han hadde kommet seg til Djupvik uten tap, og at han hadde besatt stillinger med front mot vest – mot Narvik.³⁹⁴

Den siste tyske angrepsgruppen, bestående av to bataljoner, gikk i land i Bjerkvik og besatte raskt, og uten å møte motstand, Elvegårdsmoen, som I/IR13 nettopp hadde forlatt. Der var det bare var en liten norsk vaktstyrke uten skarp ammunisjon.³⁹⁵ Erobringen av mobiliseringscenteret på Elvegårdsmoen gjorde det vanskelig for nordmennene å få mobilisert de avdelingene som var tenkt oppsatt der, samt at de tyske styrkene fikk en stor mengde våpen og materiell som de kom til å benytte seg av. Forfatter Asbjørn Jaklin stiller spørsmål om hvorfor det ikke ble gjort forsøk på å ødelegge materiellet før tyskerne fikk tak i det.³⁹⁶ Han viser til at det var gjort forberedelser. Fra høsten 1939 var det utplassert en 20 liters bensinkanne på alle større lagre, men det kom aldri noen ordre om å bruke denne. Jaklin mener at en av årsakene til dette kan være at det var utnevnt en midlertidig leirkommandant da major

---

³⁹² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947); Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 37–38. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947); Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 37–38.

³⁹³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Fektningsrapport fra ul. major Sverre Spjeldnæs til Sjefen for 6. Divisjon, oberst Faye (datert 27. august 1940). *ibid.* Fektningsrapport fra ul. major Sverre Spjeldnæs til Sjefen for 6. Divisjon, oberst Faye (datert 27. august 1940).

³⁹⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947). *ibid.* Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvakten 1939–40 og felttoget 1940 (datert 21. januar 1947).

³⁹⁵ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 131–133.

³⁹⁶ Jaklin, *Kampen om Narvik*, 56–57.

Spjeldnæs ble beordret til Narvik, og det var ikke sikkert den nye kjente til at det var gjort slike forberedelser. Sandvik viser til at befalet som ble igjen på Elvegårdsmoen, trolig ikke fikk nødvendig orientering om situasjonen, og de ble heller ikke gitt ordre om forsvarsberedskap av leiren.³⁹⁷

5.2.3 Tysk utvidelse og britisk sjømakt

Den tyske styrken begynte raskt å utvide brohodet sitt. Fra Elvegårdsmoen rykket de nordover langs RV 50. 12. april kom den i kamp med skolekompaniet fra befalsskolen i Harstad, ved Gratangen turiststasjon. Etter flere trefninger måtte den norske styrken trekke seg tilbake samme kveld. 13. april stanset skolekompaniet den tyske fremrykningen ved Lappaugen. På norsk side tok II/IR15 over frontlinjen, og begge parter etablerte seg i defensive posisjoner, og særlig fra norsk side ble det drevet aktiv patruljering³⁹⁸ i de neste dagene. De tyske styrkene gjorde ikke noe alvorlig forsøk på å komme lenger enn til Lappaugen.³⁹⁹ Dette kan tyde på at den tyske fremrykningen som ble foretatt, i stor grad var situasjonsdrevet og var en utnyttelse av de mulighetene som bød seg. Straks de tyske styrkene ble svekket gjennom allokering av styrker til å beskytte forsyningslinjene, stanset angrepet. Å få kontroll på jernbanen ble også ansett som viktig.⁴⁰⁰ Både for å slå Omdal-gruppen (restene av I/IR13), som truet ryggen til den tyske styrken, og for å få åpnet muligheten for forbindelse gjennom Sverige. Erobring av jernbanen var også ansett som viktig i den tyske ordren. Etter flere mindre trefninger ble styrken til Omdal angrepet ved Bjørnfjell stasjon om morgenen 16. april.⁴⁰¹ Store deler av styrken flyktet over til Sverige, en del ble tatt til fange, og seks nordmenn ble drept.

Innledningsvis fikk den norske styrken ved Bjørnfjell støtte fra Sverige i form av både materiell og ammunisjon fra Boden festning, men dette opphørte etter noen få

---

³⁹⁷ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 131–133.

³⁹⁸ Dette er at små grupper beveger seg ut i ingenmannsland mellom de to frontlinjene for å lokalisere hvor motstanderen har sine stillinger, og hvilken kampkraft de innehar.

³⁹⁹ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 389.

⁴⁰⁰ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 45, 198.

⁴⁰¹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Fektningsrapport fra ul. major Sverre Spjeldnæs til Sjefen for 6. Divisjon, oberst Faye (datert 27. august 1940).

dager.⁴⁰² I den norske litteraturen blir opprinnelsen til dette knyttet til stabssjefen i 6. divisjon, major Lindbäck-Larsen. Han kjente den svenske kommandanten på Boden festning og ringte for å få dette i stand. I rapporten fra den svenske Abiskogruppen fremkommer det at major G.T.M. Segerstråle, sjef for V. Bevakningsbataljon (stasjonert ved Abisko), var i telefonkontakt med major Omdal om kvelden den 9. april.⁴⁰³ I løpet av denne samtalen spør Omdal om hvordan forholdet mellom Norge og Sverige er. Den svenske offiseren svarer at det var «briljant», hvorpå Omdal spør etter forsyninger og ammunisjon til 200 mann. Senere samme kveld fikk den svenske bataljonssjefen tillatelse til å overlevere dette. Ifølge den svenske rapporten skal det ha blitt gitt betydelige mengder med forsyninger og ammunisjon i tiden fra 10. til 20. april. Dette er interessant siden Omdal-gruppen ble nedkjempet om morgenen 16. april. Hvilke avdelinger var det i så tilfelle som fikk dette etter 16. april? Og hvor ble det overlevert, siden jernbanen da var kontrollert av tyske styrker? Videre er det flere enkeltfortellinger om at norske offiserer som tok seg gjennom Sverige, fikk våpen fra svenske offiserer før de krysset grensen inn i Norge.⁴⁰⁴ Er det derfor det rapporteres om at de gav forsyninger til de norske styrkene frem til 20. april?

En faktor som fremkommer av den svenske rapporten, men som jeg ikke har sett i noen andre rapporter eller studier, er at det kan synes som om det innledningsvis var en form for lokalt samarbeid mellom de svenske og norske styrkene ved grensen.⁴⁰⁵ Den svenske bataljonssjefen for V. Bevakningsbataljon var ved flere anledninger inne i Norge. Han var med toget som hadde med forsyninger til Omdal-gruppen både 10. og 11. april. Det kan se ut til at Omdal den 10. gav sin svenske motpart en grundig situasjonsoppdatering, og at han informerte om hva han hadde tenkt å gjøre. Den

---

⁴⁰² Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 169. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁴⁰³ SE, KrA/0279/001:Ö/A/11, «Band A V a Lantförsvaret» Abiskogruppen vid Riksgränsbanan.

⁴⁰⁴ Blant annet gassoffiseren i Alta bataljon viser til at befal fra IR15 og 16, som hadde vært på kurs i Sør-Norge, fikk våpen og ammunisjon fra kommandanten i Boden for å være bevæpnet når de tok seg over grensen til Målselv. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon» Rapport fra krigen i Norge (datert 27. desember 1940).

⁴⁰⁵ SE, KrA/0279/001:Ö/A/11, «Band A V a Lantförsvaret». Abiskogruppen vid Riksgränsbanan.

svenske majoren kom så med sine innspill til Omdal, og ut fra den svenske rapporten skal Omdal ha omgruppert med bakgrunn i denne diskusjonen. I møter mellom major Omdal og major Segerstråle 11. april gjorde de avtaler om hvordan nordmennene skulle opptre. I denne avtalen var det snakk om sprenging av jernbanen sør for Nordalsbroen. Fra svensk side blir det tilbudt å sende sprengstoff og personell for å utføre sprengingen. Omdal takket nei til dette, men senere samme dag sendte svenskene likevel et tog med både sprengstoff og personell. Til slutt ble sprengstoffet benyttet av nordmennene, men ikke hjelpen fra det svenske personellet. Sett fra et svensk perspektiv kan det se ut til at Omdal-gruppen ble en integrert fremskutt del av den svenske planen for forsvar av grensen.

I løpet av dagen 9. april fikk sjefen for den britiske 2. jagerflotilje, kommandør Bernard Warbourton-Lee, ordre direkte fra det britiske admiralitetet om å gå til angrep på de tyske skipene ved Narvik med sin styrke på fem jagere og, hvis han fant det mulig, landsette en styrke for å ta tilbake byen.⁴⁰⁶ Flere av studiene konkluderer med at det var uheldig at admiralitetet hoppet over flere ledd i kommandokjeden og gav denne ordren direkte til Warbourton-Lee.⁴⁰⁷ Blant annet forhindret dette at 2. jagerflotilje kunne forsterkes med flere skip. Warbourton-Lee bestemte seg for å angripe om morgenen 10. april for å dra nytte av at tidevannet var på sitt høyeste.⁴⁰⁸ På grunn av at den tyske jageren Z17 *Dieter von Roeder* avsluttet sin patruljering uten å bli avløst, kom det britiske angrepet overraskende på den tyske styrken.⁴⁰⁹ En kamp som varte i omtrent to timer, innledningsvis inne på Narvik havn deretter i Ofotfjorden, resulterte i at to jagere ble senket på begge sider.⁴¹⁰ Flere av de tyske jagerne var skadet, og de hadde brukt mye av ammunisjonen. På Narvik havn var åtte handelsskip senket, og en rekke av de resterende hadde blitt skadet.

---

⁴⁰⁶ Haarr, *The German Invasion of Norway, April 1940*, 336–337. *ibid.*

⁴⁰⁷ *Ibid.*, 336. Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 122.

⁴⁰⁸ TNA, ADM 199/473, «Norway: first and second battles of Narvik.» HMS Hotspur. Report of proceedings during the first Battle of Narvik 10.4.40 (datert 25. april 1940).

⁴⁰⁹ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 24–25.

⁴¹⁰ Haarr, *I skjul for fienden*, 112–126, 164.

12. april mottok sjefen for Home Fleet, admiral Forbes, ordre fra admiralitetet om å slå ut de tyske skipene og forsvaret av Narvik.⁴¹¹ Dette oppdraget ble gitt videre til sjefen for slagkrysserskvadronen, viseadmiral Whitworth, som fikk med seg en styrke bestående av et slagskip og ni jagere. Denne styrken gikk inn i Ofotfjorden om morgenen 13. april, og kamphandlingene i det andre britiske angrepet startet litt etter klokken 12. Fem timer senere kunne Whitworth rapportere at alle de resterende åtte tyske jagerne og en tysk ubåt var nedkjempet. Den britiske styrken mistet ingen skip, men flere var alvorlig skadet. Whitworth vurderte at hans landingsstyrke på ca. 200 mann både var for liten, samt at mannskapene var for utmattede etter kampen til at han risikerte å sette dem i land. Antall tyske drepte under sjøkampene 10. og 13. april blir oppgitt til å være til sammen 300 mann.⁴¹² På britisk side blir antall drepte oppgitt til i overkant av 200.⁴¹³

Gjennom disse to angrepene ble den tyske styrken ved Narvik isolert, og den viktigste ferdselsåren i Nord-Norge, sjøen, kunne benyttes fritt og under beskyttelse av den britiske marinen. At den britiske marinens handlinger var avgjørende for at de norske styrkene kunne fortsette sin kamp mot de tyske styrkene, vises gjennom denne uttalelsen fra Fleischer til Norsk Telegrambyrå 20. mai 1940:

At det har vært mulig å utføre kampen til lands her nord skyldes først og fremst at den engelske flåte har vist sin absolutte overlegenhet overfor den tyske, og at den hurtig og så fullstendig ödela alle tyske skip i Ofotenfjorden.⁴¹⁴

---

⁴¹¹ TNA, ADM 199/473, «Norway: first and second battles of Narvik.». Report of attack by British naval forces on Narvik, 13.4.40 (datert 27. april 1940).

⁴¹² Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 32.

⁴¹³ Haarr, *I skjul for fienden*, 112,120,126,164.

⁴¹⁴ RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0027-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando» Krigen i Norge i 1940 : Kommunikere, meldinger og oprop. Redegjørelse fra sjefen for 6. divisjon, general Fleischer 20/5.

5.2.4 Mobilisering, vakthold og patruljering

Allerede om morgenen 9. april gav Fleischer ordre om mobilisering av 6. divisjons styrker.⁴¹⁵ Dette gjorde han på eget initiativ, men med støtte i de tidligere nevnte fullmaktene (5.1.1). Styrkene ble innledningsvis gruppert for å hindre den tyske fremrykningen nordover fra Bjerkvik og for å etablere en front. Etter hvert som avdelinger ble mobilisert, ble det også opprettet en front mot sjøen i tilfelle det kom ytterligere landsettinger. Med unntak av de avdelinger som hadde sitt materiell på Elvegårdsmoen, gikk mobiliseringen raskt, og de fleste avdelinger var ferdig oppsatt rundt 21. april. I/IR12 og Alta bataljon ble forflyttet fra Finnmark til Lavangen og ankom henholdsvis 17. og 20. april.⁴¹⁶ I perioden fra det tyske angrepet var stanset og frem til de norske styrkene selv gikk over på offensiven, ble det gjennomført en utstrakt patruljevirkosomhet for å forberede troppene på fremrykning og angrep.⁴¹⁷ Etter forespørsel fra oberst Ole B. Getz, sjef for 5. brigade, ble søndre del av Nordland fylke (fra Bodø) underlagt krigsskueplassen i Trøndelag fra 16. april, og I/IR14 ble samtidig avgitt. Fleischer viser til at en medvirkende årsak til at I/IR14 ble avgitt, var risikoen forbundet med å transportere avdelingen med båt fra Mosjøen til Troms, samt at han håpet på effektiv hjelp av de landsatte allierte styrkene.

Den 14. april ankom de første britiske landstyrkene, og i løpet av noen dager ankom 24. (garde) Brigade og store deler av divisjonstroppene tilhørende 49. divisjon.⁴¹⁸ I tillegg ankom det også andre enheter som hadde vært beregnet brukt i tilknytning til Avonmouth. Inkludert i dette var et jernbaneingeniørkompani for drift av Ofotbanen. Dette kompaniet ble senere benyttet som vakter om bord i de norske skøyteene, siden den britiske styrken manglet enheter for å ta seg av maritim transport internt i området

---

⁴¹⁵ RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁴¹⁶ RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Rapport om I/I.R.12's deltagelse i krigen i Nord-Norge (datert 13. februar 1941); RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon». Rapport om deltagelse i krigen i Norge (datert 22. april 1943).

⁴¹⁷ RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

⁴¹⁸ Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 179–180.

(Inland Water Transport).⁴¹⁹ Til dette formålet ble det rekruttert en rekke norske skip. De største skipene var ferger som kunne ta 200–700 mann, og noen større frakteskip som kunne frakte 100–500 tonn med materiell, men de aller fleste var fiskeskøyter som kunne frakte 20–50 mann eller 10–50 tonn med materiell.

Cork, etter press fra London, ønsket snarest et angrep og landgang i Narvik, mens Mackesy var imot dette. Han mente at byen var for sterkt befestet, og at den britiske styrken manglet blant annet landgangsfartøyer, stridsvogner, artilleri og luftstøtte.⁴²⁰ Mackesy bestemte seg for at det første som måtte gjøres, var å sikre seg Øyjord og Ankenes – nord og sør for Narvik – for på den måten få frem artilleristøtte til et angrep mot Narvik. Med bakgrunn i denne planen ble de britiske infanteribataljonene innledningsvis gruppert i Bogen og Ballangen. To kompanier som den 14. april hadde gått i land i Sjøvegan, ble sendt til Fossbakken som støtte til 6. divisjon.

Etter sjøslagene 10. og 13. april ble de nå strandede tyske marinegastene utrustet med norske uniformer og våpen og omgjort til infanteri. Det ble opprettet syv små bataljoner, hver på to til tre kompanier – totalt 17 kompanier. Mesteparten av disse marineavdelingene ble satt til å vokte jernbanen som en del av Marine Regiment Berger.⁴²¹ De resterende ble fordelt enten til Gruppe Windisch,⁴²² som også bestod av to bergjegerbataljoner, eller til Gruppe Narvik, som i tillegg hadde den siste bergjegerbataljonen (se vedlegg C.4). 25. april ankom det første toget med mat, medisiner og personell gjennom Sverige (se 6.5.1 for en nærmere beskrivelse av den tyske transitten).

---

⁴¹⁹ TNA, WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

⁴²⁰ DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy»

⁴²¹ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 45–46, 199.

⁴²² Oberst Alois Windisch var sjefen for Gebirgsjäger-Regiment 139.

5.2.5 Norske styrker går over på offensiven

Allerede 17. april bestemte ledelsen i 6. divisjon seg for å gå over på offensiven.⁴²³

Den initiale stridsideen var å omringe den tyske styrken i Bjerkvik ved å angripe mot Gratangseidet i nord og Vassdalen i sør. Første steg i denne planen var å angripe mot Lapphaugen med hoveddelen av 6. brigade, mens en bataljon (I/IR12) skulle ta seg over Fjordbotneidet og avskjære forbindelsen mellom Lapphaugen og Gratangen – Gratangseidet. Tidspunktet for angrepet ble satt til natt til 24. april. For å klare å komme seg til sin utgangsstilling måtte I/IR12 marsjere allerede på dagen 23. april. I løpet av kvelden ble det uvær med mye snø. Divisjonsledelsen vurderte om operasjonen skulle stanses, men kom til at det ville være vanskeligere for I/IR12 å komme tilbake over fjellet, enn det var for hovedstyrken å ta Lapphaugen – angrepet fortsatte. Hovedstyrkens angrep mot Lapphaugen gikk trått i dyp snø, motvind og med snøbyger i ansiktet. I/IR12 på Fjordbotneidet kunne ikke løse sitt oppdrag fra de planlagte stillingene og fikk tillatelse fra divisjonen om å gå ned og opp på motsatt side av dalen for å kunne avskjære veien. Ut over dagen ble det klart at den norske styrken på Lapphaugen måtte trekke seg tilbake. I/IR12 havnet derfor i en sårbar stilling, og Alta bataljon ble gitt ordre om å gå i stilling i sørkanten av Fjordbotneidet for å sikre I/IR12s flanke.

24. april gjennomførte også den britiske styrken en operasjon mot Narvik.⁴²⁴ Planen var at et bombardement av byen fra skip ville få den tyske styrken som befant seg der, til å overgi seg. Samtidig som den britiske beskytningen av byen fant sted, ble en britisk bataljon holdt klar på skipene for å kunne gå i land hvis muligheten bød seg – noe den ikke gjorde.

---

⁴²³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁴²⁴ TNA, DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy».

En av hendelsene der det forekommer uenighet i fremstillingene, og tidvis iltre leserinnlegg⁴²⁵ og kommentarer i sosiale medier, er kampene i Gratangen om morgenen og formiddagen 25. april. Her gikk en tysk styrke, ledet av sjefen for I/139 major Ludwig Strautner, til motangrep mot I/IR12.⁴²⁶ Kvelden i forveien, etter at angrepet mot Lappaugen hadde stoppet opp, anmodet sjefen for I/IR12 major Niels Bøckman om å få trekke bataljonen fra sine stillinger på RV 50 ned i Gratangen for å hvile. Årsaken til dette var at soldatene var utslitte og gjennomvåte. Etter å ha fått tillatelse til dette fra divisjonen ble bataljonen

forlagt stridsgruppert og sterkt vakthold beordret utsatt ved kvarterene. Bataljonen var beordret til igjen å besette stillingene ved riksveien neste morgen kl. 0600. 25. april kl. ca. 0500 ble bataljonen angrepet i fronten og i høire flanke. Senere ble ild åpnet også fra høiden ved Gratangen turisthotel. Bataljonens ildgivning ble desorganisert fordi civilbefolkning og senere tilfangetagne soldater av bataljonen ble drevet fremover under det tyske angrep.⁴²⁷

Den tyske angrepsstyrken bestod av to kompanier, hvor det ene var kompaniet (2./I/139) som hadde holdt stillingen på Lappaugen, men som om kvelden den 24. hadde trukket seg tilbake etter at de norske styrkene hadde brutt stridskontakten. Angrepet skjedde ved at et kompani (13./III/139) angrep fra Elvenes og oppover dalen, mens det andre kompaniet (2./I/139) lå i stilling langs RV50, noe som gav dem overhøyde.

Totalt hadde I/IR12 33 døde,⁴²⁸ 64 sårede og 180 savnet.⁴²⁹ I tillegg døde en fra IR15 som var blitt med som kjentmann. De tyske tapene er oppgitt til ni døde og 17 sårede.⁴³⁰ Ludwig Strautner ble 20. juni 1940 tildelt jernkorsets ridderkors for blant

---

⁴²⁵ Svein Erik Larsen Ramberg, «Påstanden om at Alta bataljon bevisst skjøt på trønderne faller på sin urimelighet,» *Altaposten*, 13. november 2019.

⁴²⁶ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 52–53.

⁴²⁷ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Rapport om I/I.R.12's deltagelse i krigen i Nord-Norge (datert 13. februar 1941).

⁴²⁸ 30 under angrepet og tre senere av skadene de hadde blitt påført.

⁴²⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Bilag 2 til Rapport om I/I.R.12's deltagelse i krigen i Nord-Norge (datert 13. februar 1941).

⁴³⁰ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 54–55.

annet å ha ledet dette motangrepet.⁴³¹ De delene av I/IR12 som i løpet av dagen kom seg ut av dalen, ble samlet og reorganisert til en liten bataljon bestående av to geværkompanier, en mitraljøsetropp og stabskompani.⁴³² Fra 3. mai var bataljonen igjen en aktiv bataljon.

Et av de første spørsmålene som ser ut til å ha blitt stilt, er hvorfor det var så dårlig vakthold, eller hvilke forsvarstiltak som var blitt iverksatt. Dette var et av spørsmålene som den militære undersøkelseskommisjonen av 1946 stilte seg. I kommisjonens rapport fremkommer det at Bøckman tok ansvaret for at vaktholdet ikke var bedre, og mer spesifikt for at det ikke ble sendt ut patruljer. Undersøkelseskommisjonen fant «ingen grunn til å gjøre ansvar gjeldende mot [...] Bøckman i denne anledning».⁴³³ I en forlengelse av dette spørsmålet har det også vært reist spørsmål ved Bøckmans vurdering om at det i det hele tatt var behov for å gå i kvarter.⁴³⁴ Pettersen viser til at det fysiske slitet som den 60-årige Bøckman hadde vært utsatt for (sammenhengende full aktivitet i 62 timer), kunne ha påvirket vurderingsevnen hans.⁴³⁵ Enkelte av veteranene har i ettertid innvendt at de var ikke så slitne at det var behov for å gå i kvarter. Måten det ble gjort på, ved at hele bataljonen gikk i kvarter, er det også reist spørsmål om. En annen måte å løse det på hadde vært å sende to og to kompanier til hvile mens resten ble stående. For en fagmilitær er dette nyttige vurderinger for å dra lærdom av, slik at en har eksempel på hva en skal gjøre hvis en kommer opp i en tilsvarende situasjon. Som årsaksforklaring fungerer ikke etterpåklokskap som en historisk metode.

Det spørsmålet som i dag skaper mest debatt, er om nordmenn skjønner på egne styrker under dette angrepet. Det gjelder spesielt spørsmålet om soldater fra Alta bataljon

---

⁴³¹ Gordon Williamson, *Knight's Cross and Oak-Leaves Recipients 1939–1940* (Oxford: Osprey Publishing, 2004), 59–60.

⁴³² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Rapport om I/I.R.12's deltagelse i krigen i Nord-Norge (datert 13. februar 1941).

⁴³³ Forsvarsdepartementet, *Rapport fra den militære undersøkelseskommisjon av 1946*, NOU 1979: 47, 132.

⁴³⁴ Rolf Aune, «I. R. 12 i Gratangen 1940,» *Adresseavisen*, 13. februar 1960; Knut Høy, «Sannheten om slaget i Gratangen,» *Klassekampen*, 23. juni 1980.

⁴³⁵ Pettersen, *Kampen om historien*, 136–137.

kunne ha kommet i skade for å skyte på soldatene tilhørende I/IR12. I denne debatten, spesielt på sosiale medier, men også i aviser, er det tydelig at det er noen som tar på seg rollen som meningsvoktere.⁴³⁶ Med meningsvoktere mener jeg personer som hver gang det kommer opplysninger eller temaer som de ikke aksepterer, går hardt inn for å tilbakevise disse opplysningene. Jeg har tidligere vist til historikeren Bernard Jensen, som skriver at i en faglig diskusjon ser en ofte at partene til en viss grad nærmer seg hverandres utgangspunkt og kan enes om et middepunkt, eller være enige om at de er uenige, men ikke bestandig. Noen ganger blir partene stående hardnakket på sine meninger og gjør hva de kan for å tilbakevise motpartens. I utgangspunktet er ikke dette et problem, det kan jo være at vedkommende er den som er nærmest virkeligheten, og at den andre har misforstått. Utfordringen for leserne er jo å finne ut hvilken tolkning som er nærmest virkeligheten. Tidvis kan det også synes som om de to sidene oppfatter tematikken så ulikt at de egentlig diskuterer forskjellig sak. Et eksempel på dette er et avisinnlegg hvor Svein Ramberg ønsker å tilbakevise at Alta bataljon skjøt på I/IR12 gjennom å vise til at de ikke gjorde dette bevisst.⁴³⁷ Denne posisjonen fastholdes også etter at det er blitt påpekt at problemstillingen som diskuteres, er om det kan ha forekommet utilsiktet, og at det er ingen som har påstått at finnmarkingene skjøt bevisst på trønderne.⁴³⁸ Akkurat denne diskusjonen går i stor grad mellom grupper av krigsdokumentarister, men det kan også være med på å belyse noe av årsaken til kritikken eller skepsisen som finnes blant krigsdokumentaristene mot faghistorikerne. Det er samme tema eller problem som diskuteres, men på grunn av ulikt utgangspunkt eller ståsted er det egentlig to forskjellige saker.

I tilknytning til denne debatten er det interessant å stille to spørsmål. For det første: Hvorfor er det så viktig å stadfeste at Alta bataljon ikke skjøt? Ut fra argumentasjonen og diskusjonene som jeg har vist til over, har dette trolig sammenheng med at det ikke

---

⁴³⁶ Ramberg, «Påstanden om at Alta bataljon bevisst skjøt på trønderne faller på sin urimelighet,». Jan P. Pettersen, «Alta bataljons soldater var også ofre,» *Altaposten*, 26. november 2019. Svein Erik Larsen Ramberg, «Alta bataljons innsats i Gratangen,» *Altaposten*, 7. mars 2020. WW2 fra Narvik til Kirkenes «Her er et svar til Hr. Smedseng etter hans fantastiske innlegg om Alta bataljon i flere aviser.» Facebook 24. mai 2015.

⁴³⁷ Ramberg, «Påstanden om at Alta bataljon bevisst skjøt på trønderne faller på sin urimelighet,».

⁴³⁸ Kurt Henrik Dalmo, «Gratangen og krigshistorisk debatt,» *Altaposten*, 21. november 2019.

passer inn i den lokale fortellingen om bataljonen, og at dette dermed kan påvirke erindringen om den.⁴³⁹ Lokal må her forstås som fellesskap, hvor det historiske perspektivet tar utgangspunkt i Alta bataljons historie eller setter denne i forgrunnen. På den andre siden: Hvorfor er det så viktig å stadfeste om Alta bataljon skjød? Dette er et spørsmål som det er vanskeligere å svare på. I noen grad kan det se ut som om det henger sammen med beskrivelsen av alt som gikk galt under denne trefningen, og som man burde lære av.⁴⁴⁰ Et annet moment er at det er enkelte som mener at Alta bataljon har fått for stor plass i de norske beskrivelsene om kampene ved Narvik. På grunn av dette kan noen ha et ønske om å vise at Alta bataljon også kunne gjøre feil.

Teorien om kognitiv dissonans kan også være med på å forklare hvorfor slike steile fronter, som det her er gitt et eksempel på, oppstår, og hvorfor det er så vanskelig for partene å nærme seg hverandre. Grunnen til at kognitiv dissonans kan spille en rolle i dette tilfellet, er at enkelte i avdelingsfellesskapet rundt Alta bataljon forsøker å argumentere seg bort fra eller nedtone «friendly fire»-aspektet, og fremheve andre sider av denne saken. I det ovennevnte eksempelet med Ramberg kan det se ut som om han forsøker å rasjonalisere bort en diskusjon om «friendly fire». Videre forsøker han også å dreie diskusjonen inn på at Alta bataljons opptreden 25. april reddet 6. divisjon. Ramberg mener at om det ikke hadde vært for Alta bataljon, så ville det tyske motstøtet ha kunne fortsatt til Setermoen.⁴⁴¹ Når han blir konfrontert med at det blant annet stod tre norske linjebataljoner langs Rv 50 mellom Gratangen og Setermoen, svarer han med at disse var så stridstrette at det ikke er sikkert at de ville ha holdt.⁴⁴² Ramberg reflekterer ikke over hvor sliten den angripende tyske styrken – på en halv bataljon – var.

---

⁴³⁹ Altaposten.no «Dette er bare et nytt angrep på Alta og Finnmark. Et forsøk på å ta vekk all ære. Vi har sett det siden krigen sluttet. Men tidligere har disse molluskene holdt seg til å sverte befolkningen. Nå angriper de også den ene bataljonen i Norge som gjorde en hederlig innsats under krigen.» Altaposten.no 15. november 2019.

⁴⁴⁰ Pettersen, *Kampen om historien*, 110–122.

⁴⁴¹ Ramberg, «Påstanden om at Alta bataljon bevisst skjød på trønderne faller på sin urimelighet.»

⁴⁴² «Kamphandlingene i Gratangen,» *Altaposten*, 19. november 2019; Kurt Henrik Dalmo, «Rambergs forsvar av Alta bataljon,» *Altaposten*, 15. november 2019.

I denne diskusjonen fremkommer det eksempel på at det å skaffe motbeviser kan føre til noe som ligner på konspirasjonstenkning. I dette tilfellet at diskusjoner rundt temaet bare har som mål å «svekke ‘myten’ om Altabataljon (sic)»,⁴⁴³ og

Dette er bare et nytt angrep på Alta og Finnmark. Et forsøk på å ta vekk all ære. Vi har sett dette siden krigen sluttet. [...] Nå angriper de også den ene bataljonen i Norge som gjorde en hederlig innsats under krigen.⁴⁴⁴

Årsaken til at problemstillingen blir reist, er angivelig at noen er ute etter å skade minnet om eller det symbolske monumentet over veteranene, og at dette er et ledd i en større prosess.

En av årsakene til at hendelsene i Gratangen 25. april får mye plass i beskrivelsene, er at dette var en oppvåkning for de norske styrkene. Dette var tidspunktet hvor det virkelig gikk opp for avdelingene hva krigens realiteter innebar. I etterkant av hendelsen kom Fleischer med en kunngjøring som skulle leses opp i alle avdelinger, om at vaktholdet måtte skjerpes, og da særlig for de avdelingene som var i fremste linje. I skrivet viser han også til at tyskerne hadde drevet fanger foran seg. Dette skulle motvirkes ved å tilstrebe kryssende ild i vaktholdet, men «[a]v hensyn til landets forsvar er det dessværre absolut nødvendig at ildfrontene holdes selv om fienden skulle sende våre egne landsmenn foran seg».⁴⁴⁵ Skrivet innleder med at «[u]nder kamp om Gratangen 25. april hendte det for 3dje gang at en norsk styrke lot seg overrumple av tyske avdelinger og hadde store tap». De to andre gangene han sikter til, må være 9. april og Bjørnfjell 16. april.

---

⁴⁴³ Ramberg, «Kamphandlingene i Gratangen.»

⁴⁴⁴ Sitatet er hentet fra kommentarfeltet etter følgende avisinnlegg: Dalmo, «Rambergs forsvar av Alta bataljon.»

⁴⁴⁵ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3» Kunngjøring fra 6. divisjon (datert 29. april 1940).

Fra 26. til 29. april gjenerobret Alta bataljon, inkludert skolekompaniet og kompanier fra II/IR15 og I/IR16, Gratangen.⁴⁴⁶ Dette foregikk uten større trefninger, da den tyske styrken trakk seg tilbake. Striden som fant sted, skjedde på langt hold.

Om ettermiddagen 1. mai ble hospitalskipet D/S *Dronning Maud* bombet og senket, og ti sanitetssoldater og ni besetningsmedlemmer ble drept, 31 ble såret.⁴⁴⁷ Skipet hadde tidligere gått i personelltransport og var nylig omgjort til hospitalskip. Det var nettopp blitt påmalt Røde Kors-merker. Samme dag ble også et britisk hospitalskip bombet.⁴⁴⁸ Dette lå ankret ved Harstad, men langt fra andre britiske skip. Jeg har ikke sett at noen norske studier viser til denne senkningen. Dette er med på å understreke at det er en sammenheng mellom hva som fremstilles, og fellesskapene som fremstiller det. I dette tilfellet blir ikke senkningen av et britisk skip, selv om det er sammenlignbart ved at det er et hospitalskip, viktig i den norske nasjonalpatriotiske fortellingen.

5.2.6 De allierte omringer Narvik, etablering av en sørfront på Helgeland

27. april ankom de første franske styrkene, hovedelementet var 27. Demi-Brigade (halvbrigade), bestående av tre bataljoner med alpejegere (Chasseurs Alpine).⁴⁴⁹ Deler av denne brigaden ble 30. april satt inn ved Foldvik i Gratangen, på den norske styrkens høyre flanke. Den franske kontingenten var ledet av brigader (Général de Brigade) Antoine Béthouart. Fra samme dag ble 6. divisjon delt i to kampgrupper som Fleischer valgte å kalle brigader, fordi det var en kjent betegnelse, men «[d]e var dog bare halv-brigader».⁴⁵⁰ Den norske delingen var i samsvar med den opprinnelige planen om å angripe mot Bjerkvik langs to akser. 6. brigade beholdt sitt navn og ledelse og fikk oppdraget med å ta seg gjennom Gressdalen mot Vassdalen på 6.

---

⁴⁴⁶ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 248–251.

⁴⁴⁷ *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 26–28.

⁴⁴⁸ TNA, ADM 199/485, «Norway: operation for the capture and subsequent evacuation of Narvik».

⁴⁴⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia» General Béthouarts rapport (Norsk oversettelse av deler av Béthouarts rapport. Rapporten er datert 7. juni 1940, oversettelsen 12. september 1947.)

⁴⁵⁰ RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». versikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer

divisjons venstre flanke.⁴⁵¹ Den nyopprettede 7. brigade, med ledelse fra forsvarsstaben i Øst-Finnmark, fikk oppdraget å ta seg gjennom Gratangseidet på 6. divisjons høyre flanke og i nært samarbeid med den franske brigaden til høyre for seg.

I perioden fra 26. til 28. april ble en britisk bataljon satt i land i Ballangen sør for Narvik.⁴⁵² 29. april foretok bataljonen en landgang mot Skjomnes og rykket frem mot Ankenes, men ble stanset. De tyske styrkene gjennomførte flere motangrep mot denne bataljonen. Den britiske bataljonen ble tidlig i mai erstattet med en av alpejegerbataljonene. Hensikten med å sikre seg Ankenes var at en derfra enkelt kunne beskytte de tyske styrkene i Narvik. Konrad Sundlo undrer seg i sitt forsvarsskrift over hvorfor ikke Fleischer flyttet 6. divisjon til Skjomen/Skjomdalen og derfra angrep mot Bjørnfjell fra sør.⁴⁵³ Sundlo uttrykker at i dette området var terrenget lettere enn i nord. Videre viser han til en samtale med Dietl, der sistnevnte innrømmet at han hadde fryktet et slikt angrep, men at det bare ble med frykten. Det kan se ut til at det var planlagt at en frivillig patrulje i begynnelsen av juni skulle gå inn i Skjomen, for så å gå østover og angripe den tyske styrken i ryggen.⁴⁵⁴ Dette ble det ikke noe av fordi ordren om demobilisering kom før styrken var klar.

1. mai ble det iverksatt angrep både av 6. brigade i Gressdalen og av 27. Demi-Brigade støttet av et norsk kompani i Labergdalen. I perioden fra 1. mai og frem til 24. mai ble det gjennomført så å si daglige angrep av de norske styrkene, og tidvis av de franske.

13. mai gjennomførte den allierte styrken en landgangsoperasjon mot Bjerkvik. Dette var den første allierte landgangsoperasjonen mot et befestet landgangssted under andre

---

⁴⁵¹ 6. brigade bestod av brigadestab, I og II/IR16, I/IR12, 8 batteri og sanitetskompani 6. 7. brigade bestod av brigadestab, Alta bataljon, II/IR15, Berg, batj. nr. 3 (minus 8 batteri), motorisert batteri 9, ingeniørtropp, landvernssanitetskompani 6 og innledningsvis kp.2/Lv.batj./IR16. De resterende styrkene ble divisjonstropper inkludert Lv.batj./IR16

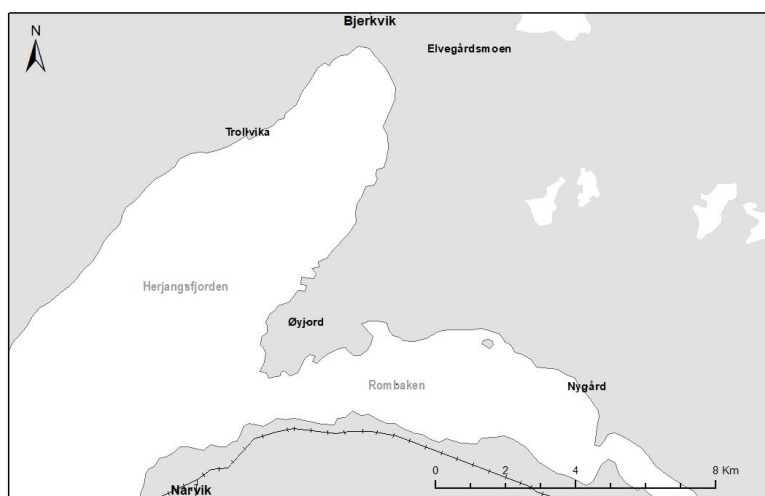
⁴⁵² Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 190–191.

⁴⁵³ Konrad Sundlo, *Narvik 1940: Byen med kanonen* (1955), 91–92.

⁴⁵⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Fra kaptein Finn H. Høyer. Beretning om min tjeneste under nøytralitetsvakten i Finnmark 1939/40 og under krigen april/juni 1940. (datert 8. september 1940).

verdenskrig. Militært var denne landgangen en meget vellykket operasjon.⁴⁵⁵ For lokalbefolkningen var den en tragedie, der 14 sivile ble drept og det forekom store materielle ødeleggelser.⁴⁵⁶ Den dag i dag stiller enkelte spørsmål om hvorfor de allierte måtte angripe Bjerkvik.⁴⁵⁷ I den litt ufølsomme militære logikken er det et meget kort svar på dette som har vært tilgjengelig hele tiden.⁴⁵⁸ Å besitte området Bjerkvik–Øyjord var en forutsetning i Mackesys plan for gjenerobringen av Narvik. Angrepet fra nord gikk for sakte, og for å gjøre noe med dette ønsket de allierte å benytte seg av ett av sine fortrinn – de kunne bruke sjøen helt fritt.⁴⁵⁹ Et flankangrep med en landgang i Herjangsfjorden ville trolig løse denne situasjonen. En landgang i Bjerkvik-området ville også gi den angripende styrken mulighet til å raskt avansere i det lettere terrenget langs veien fra Bjerkvik til Vassdalen. En slik bevegelse kunne ha mulighet til å avskjære de tyske styrkene som lå ved fronten i området Gratangseidet–Roasme. En slik avskjæring kunne føre til at disse styrkene ble tatt til fange eller nedkjempet. En tilsvarende operasjon ville ikke ha vært mulig ved en landgang lenger sør langs østbredden av Herjangsfjorden.

Tidlig i mai foreslo 6. divisjon for den britiske ledelsen to mulige steder for landgangsoperasjoner.⁴⁶⁰ Den ene var ved Nygård på nordsiden av Rombaken. En landgang her ville også ha gitt fotfeste på den andre siden av

Figur 7: Kart over alternative landgangssteder

⁴⁵⁵ Antoine Béthouart, «Operasjonene i Narvikområdet – del 2,» *Morgenbladet*, 20. november 1951. Béthouart viser til at de i løpet av 24 timer hadde ryddet en dybde på 25 km mot 5 km de foregående 14 dagene.

⁴⁵⁶ Magnus Pettersen, *Ofoten III: Krig og okkupasjon* (Narvik: Ofoten bygdeboknemd, 1994), 131.

⁴⁵⁷ Roger Albrigtsen, «Redselsnatten i Bjerkvik 13. mai 1940: Drept av de allierte,» *Sagat*, 13. mai 2020.

⁴⁵⁸ Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 205. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd. II*, 14, 29–32, 111–119. Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 93–95.

⁴⁵⁹ Antoine Béthouart, «Operasjonene i Narvikområdet – del 1,» *Morgenbladet*, 19. november 1951.

⁴⁶⁰ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 87.

Jernvannene. Likevel ville det ha vært en risikabel operasjon fordi tyske styrker behersket begge sider av Rombaken og kunne ha skutt mot ryggen på landgangsstedet. Den andre var på vestsiden av Herjangsfjorden i området Trollvika med en påfølgende erobring av Bjerkvik. Nordmennene fikk ingen respons på dette forslaget. 2. mai hadde brigader Béthouart anbefalt overfor Mackesy at det måtte gjennomføres en landgang ved Bjerkvik for å avlaste de franske styrkene i nord. Samtidig hadde admiral Cork gitt ordre til generalmajor Mackesy om å gjennomføre en landgang mot Narvik. Cork var under press fra London om å gjennomføre en slik operasjon. Etter at det kom innvendinger fra flere hold mot en landgang direkte ved Narvik, gikk Cork inn for den foreslåtte fremgangsmåten med landgang i Herjangsfjorden. 8. mai fikk Béthouart ordre fra Mackesy om å gjennomføre en landgang ved Bjerkvik.

Det som trolig er en bedre måte å stille spørsmålet på, er: Hvorfor stanset ikke de allierte angrepet sitt når det ble klart for dem at det var sivile i området? Også her er det et brutalt militært svar. På grunn av at det var flere små båter på vei mot land, kunne en ikke la være å skyte på de tyske stillingene, som skjøt på dem, selv om det var sivile i ildlinjen. Dette er det samme som Fleischer uttaler i sitt skriv etter Gratangen 25. april.

Oppmerksomheten omkring de sivile tapene i Bjerkvik, ut over den lokale, sammenfaller i den historiografiske evolusjonen med det som Jay Winter har identifisert som et oppsving i det han benevner som et traumatisk minne eller det å minnes ofrene for krig, særlig sivile.⁴⁶¹ Winter knytter dette i stor grad til holocaust, men også andre massakrer. I de initiale fremstillingene om felttoget ved Narvik er det den militære suksessen som er fremtredende i beskrivelsen av landgangen ved Bjerkvik.⁴⁶² Flere nevner ikke engang at det er sivile tap. Noe av årsaken til dette kan være at forfatterne i stor grad er fagmilitære, og at sivile tap dermed falt utenfor deres

---

⁴⁶¹ Jay Winter, *War Beyond Words: Languages of Remembrance from the Great War to the Present*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 204–205. Eksempel på et mer sivilt fokus er Bjørnsen, *Narvik 1940*, 316–317. Eirik Jacobsen og Rønning Tollefsen, «De kom som venner,» (NRK, 1989).

⁴⁶² Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 413. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 117–120. Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 137–142.

umiddelbare interesse. Men den manglende beskrivelsen kan også ha noe med tidsrommet disse studiene ble utført i, og at det var før ofrene for krigen kom til som et objekt det var naturlig å fokusere på. Lokalt i Bjerkvik stiller det seg annerledes. Der har man lenge fokusert på de sivile tapene i historieskrivingen. Dette understreker ytterligere at det eksisterer forskjellige minnefellesskap, og at disse fremstiller den samme hendelsen ulikt.

Mot slutten av april forstod ledelsen i 6. divisjon at de måtte forberede etableringen av en front på Helgeland for «å beskytte 6. divisjons syd flanke».⁴⁶³ Natt til 3. mai forlot de siste allierte styrkene Trøndelag.⁴⁶⁴ Dette kom overraskende på den norske sjefen i Nord-Trøndelag oberst Getz og var medvirkende til at han bestemte seg for å kapitulere med 5. brigade. I/IR14 ble gitt tilbake til 6. divisjon før 5. brigade kapitulerte, og fikk umiddelbart ordre om å trekke seg tilbake nordover. Under denne tilbaketrekningen kom bataljonen ut for en jernbaneulykke hvor syv mann ble drept og ca. 30 skadet. Både de allierte og de norske sjefene betraktet Mosjøen–Mo som et viktig område for å sinke en tysk unnsetningsstyrke. Dette skulle gi tid til å slå den tyske styrken ved Narvik. Dette kommer tydelig frem av et telegram som Fleischer sendte 6. mai.

Forklar bataljonen Sundlo at et seigt opholdende forsvar av Sør-Hålogaland så langt syd som mulig støttet til ødelagte kommunikasjoner er av den største betydning for befrielsen av Narvikområdet og beskyttelsen av Nord-Norge og dermed grunnlaget for Norges politikk. Aldrig har en viktigere oppgave været lagt på en norsk bataljon. General Fleischer.⁴⁶⁵

På den andre siden er noe av foranledningen til at Fleischer sendte dette telegrammet, at tillitsmennene i I/IR14 hadde forsøkt å sende et telegram til Fleischer hvor de bad om at distriktet ikke måtte bli en krigsskueplass. Noe av årsaken til dette var at de ikke

---

⁴⁶³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁴⁶⁴ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 60–63.

⁴⁶⁵ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0139-II-C-11-610-614, «6. Divisjon» Fektningsrapport over min deltagelse i krigen 1940. Fra major H. Sundlo (datert 23. juni 1941).

hadde noen tiltro til de allierte styrkene, og at bataljonen hadde så små hjelpemidler at situasjonen var uholdbar. Telegramkontrollen stoppet brevet fra tillitsmennene, men forsvarssjefen i Sør-Hålogaland, oberstløytnant Nummedal, sendte et annet telegram hvor han orienterte om stemningen i bataljonen.

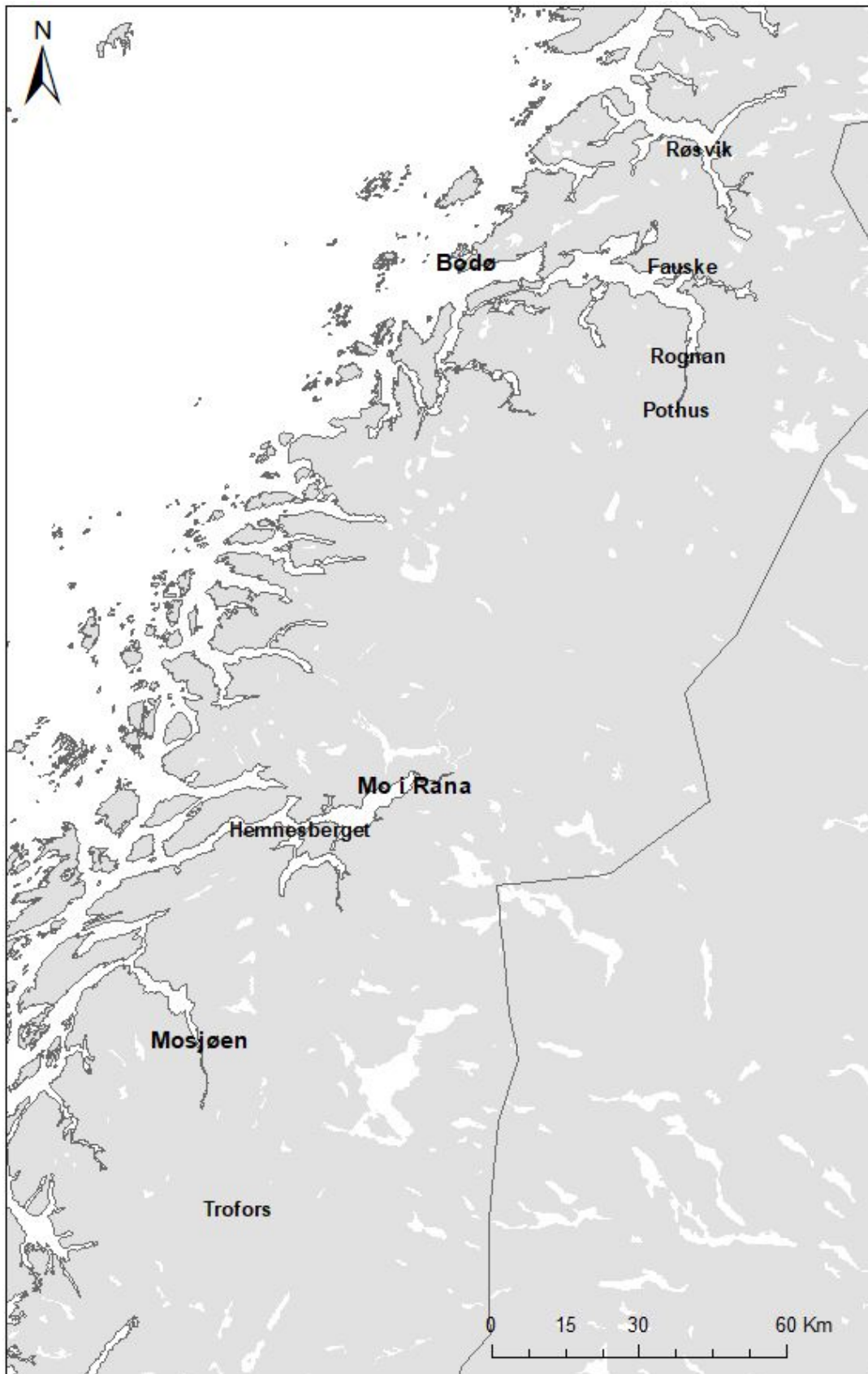
Den første trefningen på sørfronten⁴⁶⁶ fant sted 7. mai ved Strendene, sør for Trofors. Dagen etter måtte den norske styrken trekke seg tilbake. 10. mai gjennomførte den tyske styrken en overraskende flankering.⁴⁶⁷ De benyttet seg av et hurtigruteskip og landsatte et forsterket kompani ved Hemnesberget, som var nordre anløp for en fergestrekning på veien mellom Mosjøen og Mo. Denne styrken ble raskt forsterket ved å fly inn ytterligere et kompani med sjøfly. I dagene etter forsøkte norske og britiske styrker seg på flere motangrep uten å lykkes. Den tyske avskjæringen av veien førte til at de norske og allierte styrkene oppgav sine posisjoner sør om Hemnes og trakk seg tilbake mot Mo. 18. mai oppgav britene forsvaret av Mo, og de norske styrkene måtte også trekke seg tilbake. I de fleste trefningene på Helgeland og i Salten stod britiske og norske styrker sammen. I kamphandlingene frem til 18. mai hadde IR14 syv drepte.

---

⁴⁶⁶ I noe av den Narvik-sentrerte litteraturen er sørfronten Ankenes.

⁴⁶⁷ Hauge, *Kampene i Norge 1940*, 2, 122–135.

Figur 8: Kart over Helgeland og Salten

5.2.7 Forberedelse av gjenerobringen av Narvik, sluttkampene i Salten

Etter at de franske styrkene 13. mai hadde sikret Øyjord, var forutsetningene til stede for å kunne gjennomføre en landgang mot Narvik. Generalløytnant Claude Auchinleck erstattet generalmajor Mackesy som sjef for de allierte landstridskreftene samme dag. Allerede i slutten av april var det besluttet å bytte ut, eller avsette, Mackesy. Årsaken var for det første at han ikke hadde den ønskede fremgangen, og for det andre at han ikke gikk overens med Cork. Et tredje moment var at britene hadde innsett at de hadde behov for et fullt ut bemannet korpshovedkvarter, og ikke den mer tilfeldige staben som Mackesy hadde med seg.⁴⁶⁸ Med utnevningen av Auchinleck som landstyrkesjef 28. april visste Mackesy at han når som helst kunne bli byttet ut. Det var også dette som var føringene til Auchinleck – å ta over kommandoen når han anså det som nødvendig. Dette gjorde han 13. april.

Auchinleck gav Béthouart kommandoen over alle landstyrker i Narvik-området.⁴⁶⁹ Dette var de to franske halvbrigadene og den polske brigaden som til sammen utgjorde den 1. franske lette divisjon. Den britiske brigaden ble besluttet sendt til Bodø for å forsterke sørfronten, og sammen med de britiske Independent Companies⁴⁷⁰ ble dette Bodoforce, under ledelse av brigader Colin Gubbins. Siden Narvik lå i ansvarsområdet til Béthouart, ble han ansvarlig for planleggingen av angrepet mot Narvik. Til denne operasjonen fikk han også underlagt en norsk infanteribataljon (II/IR15) og artilleri. Lord Cork stilte seg innledningsvis tvilende til om de norske styrkene var gode nok til å kunne delta. Kristiansen argumenterer for at dette viser hvor lite orientert de allierte lederne var om situasjonen. «Cork burde ha registrert at norske soldater hadde slåss uten opphold siden midten av april og presset de tyske avdelinger foran seg – under forhold hvor hans egne avdelinger måtte gi tapt.»⁴⁷¹ Planen gikk ut på at den polske

---

⁴⁶⁸ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 250–252, 258.

⁴⁶⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». General Béthouarts rapport (Norsk oversettelse av deler av Béthouarts rapport. Rapporten er datert 7. juni 1940, oversettelsen 12. september 1947.)

⁴⁷⁰ Independent Companies var forsterkede selvstendige kompanier på ca. 280 mann som skulle kunne operere uavhengig og gjennomføre irregulære operasjoner. Kompaniene var dårlig utrustet til å gjennomføre oppholdende strid og forsvarsstrid, som de ble brukt til. Blant annet manglet de større bombekastere og panservernkanoner.

⁴⁷¹ Kristiansen, *Otto Ruge*, 90.

brigaden, som 16. mai hadde tatt over på Ankeneshalvøya, skulle angripe fra sør, samtidig som halvbrigaden fra fremmedlegionen, med den norske bataljonen underlagt, skulle angripe over Rombaken. Tidspunktet for angrepet var avhengig av at store nok styrker fra den britiske flåten var til stede, at landsettingsbåter var tilgjengelig, og at jagerfly kunne sikre operasjonen. Først 28. mai ble disse forutsetningene møtt.

Før angrepet mot Narvik kunne iverksettes, fikk den allierte styrken 25. mai ordre om å evakuere Nord-Norge så snart som mulig. Årsaken til dette var at «troops, ships, guns and certain equipment are urgently required for defence of United Kingdom».⁴⁷² Samtidig som det ble gitt ordre om evakuering, ble det også stresset fra politisk og militært hold i Storbritannia at angrepet mot Narvik måtte gå som planlagt.⁴⁷³ Angrepet skulle både ødelegge havnefasilitetene og være en god avledningsmanøver for å skjule evakueringen.

I Salten hadde de britiske og norske styrkene trukket seg nordover og etablert en forsvarslinje ved Pothus i Saltdal, hvor den kombinerte styrken bygget sterke forsvarsstillinger.⁴⁷⁴ De tyske styrkene innledet angrepet 25. mai, og 26. oppgav britene stillingen. På dette tidspunktet hadde de allierte mottatt evakueringsordren. Den britiske styrken ble derfor trukket så raskt som mulig til Bodø for å kunne evakueres derfra. De norske styrkene, uvitende om evakueringsordren, trakk seg tilbake til Fauske og deretter til Sørfold. Da det ble klart for den norske ledelsen at de britiske troppene var på vei til å trekke ut sine styrker i Bodø-området, ble det besluttet å også trekke ut de norske avdelingene.⁴⁷⁵ 30. mai ble de siste norske styrkene fraktet i

---

⁴⁷² TNA, ADM 199/485, «Norway: operation for the capture and subsequent evacuation of Narvik».

⁴⁷³ Kristiansen, *Otto Ruge*, 96–97; TNA, CAB 65/13, «War Cabinet and Cabinet: (40) 109-(40) 188. WM series. Confidential annexes» 135th conclusions, minute 9. Confidential Annex. (23rd May, 1940). CAB 66/7, «War Cabinet and Cabinet: Memoranda. WP Series. Paper Nos. 121(40) – 170(40)» Military implications of a complete withdrawal from Norway. Appreciation by the Chiefs of staff Committee. (22nd May 1940).

⁴⁷⁴ Hauge, *Kampene i Norge 1940*, 2, 137–139.

⁴⁷⁵ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 240–244.

båter fra Røsvik. Den siste trefningen i Salten stod der samme dag. Totalt ble syv norske soldater drept på dette avsnittet i perioden fra 20. mai.

Flere av tettstedene ble under kampene bombet fra tyske fly, og det var relativt store ødeleggelser både på Rognan og Fauske.⁴⁷⁶ Det største angrepet i denne regionen kom mot Bodø 27. mai, hvor store deler av trehusbebyggelsen brant ned og mer enn 3700 ble husløse (60 % av innbyggerne) og 13 sivile og to britiske soldater ble drept. Det var tre årsaker til at de tyske styrkene bestemte seg for å bombe Bodø.⁴⁷⁷ For det første var det britiske tropper i byen og området rundt. For det andre kunne disse styrkene bli brukt mot 2. Gebirgsdivision som var på marsj nordover, og de kunne også settes inn i kampene ved Narvik. Det tredje var havneanlegget og at dette kunne nyttes til utskipning av de britiske troppene. Den norske radiosenderen i byen blir også oppgitt som en årsak og som et mål.⁴⁷⁸ Tre grupper fikk ordre om å gjennomføre bombingene. Dette var to grupper med HE-111 bombefly, hver gruppe på 12 fly, og en gruppe Ju 87 Stuka stupbombere, med 13 fly. Målene disse fikk, var at Ju 87 skulle bombe flyplassen, en gruppe HE-111 hadde havneanleggene som mål, og den siste gruppen med HE-111 skulle bombe selve byen.

5.2.8 Narvik gjenerobres og alliert evakuering

Ved midnatt natten mellom 27. og 28. mai startet angrepet mot Narvik. I nord ble dette innledet med at den første bataljonen fra fremmedlegionen ble satt over fra Øyjord mot det valgte landgangsstedet ved Orneset. I sør begynte den første av de polske bataljonene sitt angrep mot nord. Den polske brigaden hadde to mål for sitt angrep.⁴⁷⁹ Det ene var Ankenes, men det viktigste var Beisfjorden og muligheten til å avskjære de tyske styrkene i Narvik.

---

⁴⁷⁶ Harald Rinde, *Nordlands historie 3, etter 1900: Det moderne fylket* (Bergen: Fagbokforlaget, 2015), 172–177.

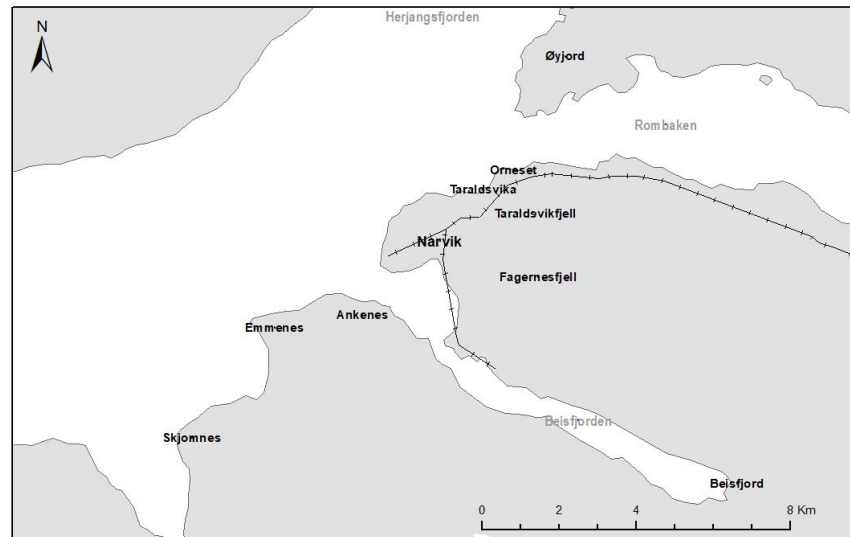
⁴⁷⁷ Knut Støre, «Da Bodø ble bombet. På bombeflygertreff i Vest-Tyskland,» *Nordlandsposten*, 19. september 1981.

⁴⁷⁸ Steinar Aas, *Forvandlinga: Bodøs historie: 1890-1950*, Bd. 3 (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2014), 362–363.

⁴⁷⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». 960 1. Bergbrigade. Polske dokumenter.

Ved landgangsstedet ved Orneset ble det skutt fra britiske skip mot kjente og antatte forsvarsstillinger. Denne beskytningen, som varte i 45 minutter, stoppet bare like før den første bølgen av fremmedlegionærer gikk i land og dannet et brohode. II/IR15 fulgte etter og ble landsatt på samme sted, mellom kl. 02:00 og 02:30. Nordmennene startet på første del av sitt oppdrag, som var å rydde

Taraldsvikfjell. Etter kl. 04:00 ble de britiske skipene angrepet av tyske fly. Samtidig kunne ikke de britiske jagerflyene, som hadde vært aktive

Figur 9: Kart gjenerobringen av Narvik

gjennom hele natten, lette fra Bardufoss grunnet tåke. Flyangrepet fikk skipene til å starte med unnamanøvrering, og de kunne ikke lenger gi artilleristøtte mot land. Dette utnyttet den tyske styrken til å gjennomføre et motangrep som førte til tilløp til panikk og tilbaketrekning hos den franske og norske avdelingen. I norske rapporter sies det at det var de franske styrkene som startet tilbaketrekningen, og at det var det norske befalet som klarte å stoppe tilbaketrekningen og atter få avdelingene til å angripe, mens Béthouarts rapport beskriver det motsatte.⁴⁸⁰ Dette var trolig de hardeste landkampene ved Narvik. I løpet av 45 minutter hadde II/IR15 12 drepte og 36 sårede. Fire av de sårede døde senere av skadene. Béthouart viser også til at fremmedlegionen hadde store tap.⁴⁸¹ De tyske tapene blir oppgitt til 41 døde, 69 sårede og 176 savnede.⁴⁸²

⁴⁸⁰ RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622, «6. Divisjon» Rapport fra 2. feltbataljon av I. R. 15 om deltagelse i krigen 9/4–10/6 1940 (datert september 1940). RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». General Béthouarts rapport (Norsk oversettelse av deler av Béthouarts rapport. Rapporten er datert 7. juni 1940, oversettelsen 12. september 1947.)

⁴⁸¹ Béthouart nevner ikke antall, men i databasen til krigsgraver.no er det oppført 24 franskmenn som falt den 28. mai. 22 av disse tilhørte fremmedlegionen.

⁴⁸² Hauge, *Kampene i Norge 1940*, 2, 276.

Etter at det tyske motangrepet var stanset, fortsatte II/IR15 sitt angrep mot Fagernesfjell. Rundt kl. 06:00 gikk den andre franske bataljonen fra fremmedlegionen med tre stridsvogner i land ved Taraldsvika, vest for Orneset. Denne bataljonen rykket frem langs fjorden mot Narvik. De stoppet som avtalt opp før de kom til byen, slik at den norske bataljonen ble de første soldatene som rykket inn i byen.⁴⁸³ Litt før kl. 07:00 ga den tyske sjefen i Narvik, major Haussel, ordre om å rømme byen. Etter seks timer med kamp trakk de 300 tyske soldatene seg ut. II/IR15 fortsatte sin kamp oppe i fjellet, og kl. 13:45 fikk de ordre fra sin franske sjef om å besette Narvik by.

Omtrent samtidig med det tyske motangrepet mot nordmennene og franskmennene gjennomførte de tyske styrkene også et motangrep mot de polske avdelingene som angrep mot Ankenes. Her lyktes de tyske styrkene med å gjenerobre en av høydene ved Emmenes. Først om kvelden klarte de polske styrkene å gjenerobre denne høyden, og Ankenes ble inntatt 29. mai. Angrepet mot Beisfjord møtte også hard motstand, og polakkene klarte å innta Beisfjord om morgenen 29. mai. De polske tapene blir oppgitt til å være 97 drepte, 189 sårede og 28 savnede, men det er litt uklart i rapporten om dette var tapene 28. og 29. mai eller det totale tapet. Trolig er det det totale tapet.⁴⁸⁴

Tidvis kommer det opp en påstand at det var Fleischer som ledet gjenerobringen 28. mai.⁴⁸⁵ Dette stemmer ikke. Operasjonen var i sin helhet en alliert planlagt og ledet operasjon. Fleischer var sammen med de norske styrkene, men siden han var i den franske divisjonens teig, hadde Fleischer ingen kommandomyndighet over avdelingene som deltok. Lindbäck-Larsen, som også var med på «utflukten», skriver

---

⁴⁸³ Fleischer var med under dette angrepet som «besøkende». På et tidspunkt antok han at den franske bataljonen skulle innta Narvik først. På grunn av dette fulgte han med avdelingen og gikk sammen med de fremste leddene inn i de første husene i byen, men den franske bataljonen stanset sin fremrykning og ventet på II/IR15. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 214.

⁴⁸⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». 960 l. Bergbrigade. Polske dokumenter. På krigsgraver.no er det oppført 50 døde fra Polen 28. og 29. mai.

⁴⁸⁵ Dette står også på general Fleischer-monumentet i Narvik. Monumentet ble avduket i 1950, mens platen ble satt på i 1988. På denne platen står det blant annet: «Til minne om de norske styrkers innsats i krigsoperasjonene ved gjenerobringen av Narvik 28. mai 1940 under ledelse av generalmajor Carl Gustav Fleischer.»

at Fleischer overfor den franske brigadeføder presiserte at han ikke hadde noen rolle i ledelse av angrepet.⁴⁸⁶

5.2.9 6. divisjon kapitulerer

I dagene etter 28. mai fortsatte de franske og polske styrkene sine angrep fra Narvik og østover. 30. mai gjorde de norske avdelingene forsøk på å krysse Holmelva, uten å lykkes. Etter dette ble fokuset flyttet til angrep langs svenskegrensen. Det siste angrepet ble gjennomført 7. juni mot høyde 698. Om morgenen 8. juni fikk bataljonssjefene rede på at de skulle trekke seg tilbake og demobilisere, og det forberedte angrepet ble stanset.⁴⁸⁷ Om ettermiddagen 8. juni lot sjefen for II/IR16 major Otto Munthe-Kaas artilleriet skyte sin resterende ammunisjon for å slippe å etterlate den, men også for å stanse bombekasterilden fra de tyske styrkene og bremse eventuelle angrep. Munthe-Kaas viser videre til at opplysninger om den allierte tilbaketrekningen kom som en stor overraskelse, siden

[...] sjefene i forreste linje ikke ble underrettet om noe av aktuell militærpolitisk betydning for landsdelens forsvar. De var bare bekjent med det som hendte i deres eget og naboavdelingens kampfelt. Begivenhetene utenfor var de uvitende om – bortsett fra hva posten bragte av allerede gammelt nytt. Ingen falt derfor den 8. juni morgenen på den tanke, at landsdelens forsvarsevne holdt på å rakne. Tvertom hadde man jo 2. juni fått meddelelse om, at I/I.R. 15 (nyoppsett) skulle komme frem til frontlinjen.⁴⁸⁸

1. juni, over en uke etter at ordren om evakuering var gitt, ble den norske regjeringen informert om beslutningen.⁴⁸⁹ Både for de norske myndighetene og de militære kom dette som en overraskelse, og de tok det hardt at de hadde blitt ført bak lyset på denne måten.⁴⁹⁰ Regjeringen hadde tre valg: å kjempe videre alene, kapitulere eller fortsette krigføringen i eksil. Det å kjempe videre alene var ikke en realistisk mulighet.

---

⁴⁸⁶ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 136–138.

⁴⁸⁷ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Rapport over II/I.R.16's mobilisering og krigsdeltagelse (datert 20 august 1940).

⁴⁸⁸ Ibid. Rapport over II/I.R.16's mobilisering og krigsdeltagelse (datert 20 august 1940).

⁴⁸⁹ Jakob Sverdrup, *Inn i storpolitikken: 1940–1949*, Bd. 4, Norsk utenrikspolitikkens historie (Oslo: Universitetsforlaget, 1996), 53.

⁴⁹⁰ Kristiansen, *Otto Ruge*, 92–96.

Det ble bestemt at konge og regjering skulle forlate landet. Som en siste mulighet ble det forsøkt med forhandlinger via den svenske regjeringen om en demarkasjonslinje langs Ofotbanen som skulle beskyttes av svenske tropper langs linjen, inkludert Narvik.⁴⁹¹ Den norske regjeringen hadde ikke stor tro på dette. Likevel ble Koht igjen i Tromsø til 8. juni, men det kom ikke noe svar. De allierte styrkene startet sin evakuering natten mellom 3. og 4. juni, og de siste styrkene gikk om bord i sine skip om morgenen 8. juni.⁴⁹²

Ved midnatt natten mellom 9. og 10. juni inntrådte det våpenstillstand mellom de tyske og norske styrkene.⁴⁹³ 10. juni ble det gjennomført forhandlinger både i Trondheim og ved Bjørnfjell. Forhandlingsgrunnlaget som Ruge hadde fått fra regjeringen, tilsa at han bare kunne forhandle om kapitulasjon av de gjenværende norske styrkene, mens konge, regjering og de deler av de norske styrkene som hadde forlatt landet, ville fortsette kampen. Kapitulasjonsavtalen ble undertegnet om ettermiddagen 10. juni.

Enkelte har stilt spørsmål ved om Norge fortsatt var i krig. Det er det ingen grunn til. Det er en mengde erklæringer i offentligheten i 1940 og uttalelser fra tysk hold under krigen om at tyskerne fortsatt var i krig med Norge. Kristiansen viser i sin biografi om Ruge til en uttalelse i et brev fra Falkenhorst til Ruge, hvor det heter «Siden norske stridskrefter fortsatt fører krig mot Tyskland».⁴⁹⁴ Klarere enn denne bekreftelsen, skrevet 26. september 1940, er det vanskelig å få det. Skodvin viser til at de som mener at kapitulasjonen var total, kun viser til uttrykket «die gesamten norwegischen Streitkräfte» og at det må tolkes som samtlige norske stridskrefter.⁴⁹⁵ I sin konklusjon viser Skodvin til at dette blir en for snever argumentasjon. Metodisk kan en ikke rekonstruere fortiden bare med bakgrunn i ett dokument, selv om det er det sentrale

---

⁴⁹¹ Ibid., 101–103.

⁴⁹² Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 263.

⁴⁹³ Kristiansen, *Otto Ruge*, 126–131.

⁴⁹⁴ Ibid., 167.

⁴⁹⁵ Magne Skodvin, «Trondheimsavtalen 1940,» i *Historiker og veileder : Festskrift til Jakob Sverdrup*, red. Trond Bergh og Helge Ø. Pharo (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1989).

dokumentet. Det må settes inn i en kontekst, og denne konteksten tilsier at avtalen var lokal.

Om kapitulasjonsavtalen var lokal – for 6. divisjon – eller total – for den norske stat – har vært omstridt, særlig i tilknytning til det rettslige forsvaret av dem som under krigen gikk i tysk tjeneste. For hvis det ikke var krigstilstand mellom Norge og Tyskland, ville ikke deres handlinger kunne dømmes som forræderi.

Det var viktig for Fleischer at divisjonen, etter den suksessen den hadde hatt, ikke måtte avslutte med å kapitulere. Målet ble dermed å demobilisere og sende mannskapene hjem før de kunne bli tatt til krigsfanger.⁴⁹⁶ Allerede 8. juni begynte de norske styrkene å trekke seg bort fra fronten og ned til lavlandet for å demobiliseres. Det var kun noen få som ble igjen fra hvert kompani for å ta seg av materiellet. På denne måten unngikk 6. divisjon militær kapitulasjon og krigsfangenskap.⁴⁹⁷ Videre kunne også 6. divisjon hevde at de ikke hadde blitt slått. I sin proklamasjon 9. juni 1940 uttaler Ruge at motstanden skal opphøre «til tross for at vi i dag står ubeseiret her».⁴⁹⁸ Uttalelsen kan ha referanser til det som ble sagt av det tyske forsvaret etter første verdenskrig – *im Felde unbesiegt* – i felt ubeseiret.

I slutten av mai hadde flere av de skadde tyske krigsskipene blitt reparert, og den tyske marinen hadde startet planlegging av angrep mot krigsskip og baser i Andfjord og Vågsfjord.⁴⁹⁹ Om morgenen 4. juni gikk styrken bestående av slagkrysserne *Scharnhorst* og *Gneisenau*, krysseren *Hipper* og fire jagere. 6. juni var styrken på plass utenfor norskekysten. 7. juni oppdager de tyske skipene britiske skip på vei fra Norge. Først trodde de at dette var tomme skip som returnerte, men etter flere observasjoner ble den tyske sjefen admiral Wilhelm Marschall overbevist om at de allierte var i ferd med å evakuere. 8. juni innledet den tyske styrken et angrep mot de

---

⁴⁹⁶ Kristiansen, *Otto Ruge*, 99.

⁴⁹⁷ Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 213–214.

⁴⁹⁸ Otto Ruge og Olav Riste, *Felttoget: general Otto Ruges erindringer fra kampene april–juni 1940* (Oslo: Aschehoug, 1989), 195.

⁴⁹⁹ Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 262–268.

britiske kolonnene. Tidlig på dagen senket de tre skip (tankskip, armert tråler og et transportskip). *Hipper* og jagerne ble etter dette sendt til Trondheim for å fylle olje. Om ettermiddagen kom resten av styrken over HMS *Glorious* (hangarskip) og to jagere. Etter en kort kamp ble alle de britiske skipene senket, med et tap på minst 1515 drepte. De tyske skipene returnerte etter dette til Trondheim.

5.3 Definisjoner av operasjonsområdet

Som vist tidligere i kapittelet var de allierte og de norske sjefene ved Narvik også ansvarlige for det som skjedde i hele Nord-Norge, mens Dietl ikke hadde ansvar for annet enn Narvik. Hvordan blir så dette ansvarsområdet beskrevet og behandlet i ettertid, og blir det videre delt inn i mindre størrelser? Stemmer så dette overens med det de forskjellige sjefene trolig har tenkt? Det som gjør dette litt vanskelig, er at sjefer på forskjellige nivåer i kommandokjeden får tildelt ulike operasjonsområder eller teiger. En kompanisjef får én teig, som er en del av bataljonens teig, som igjen er en del av brigadens teig, og så videre via divisjonssjef, forsvarssjef eller ledelsen for det allierte ekspedisjonskorpset. En kompanisjef i fjellene nord for Narvik hadde ikke noen ide om hva som skjedde andre steder, eller noe ansvar for Øst-Finnmark eller Salten, slik divisjonssjefen hadde.

Siden kamphandlingene fant sted på spesifikke steder, skulle en anta at det var enkelt å definere hva som var operasjonsområdet, og dermed hvilke områder forfatterne inkluderer i sin fortelling. I praksis er ikke dette så enkelt. Det er forskjeller ut fra hvilket fokus eller overordnet perspektiv forfatterne har, for eksempel om en skriver om felttoget mot Danmark og Norge eller om andrebataljonen i Nord-Hålogaland infanteriregiment nr. 15. I begge tilfellene er det viktig å definere hva som skal med i beskrivelsen eller analysen. En for snever definisjon kan føre til at en ikke har med andre hendelser og momenter som virket inn på den beskrevne hendelsen. Er definisjonen for vid, vil kanskje beskrivelsen drukne i informasjonen om alle de andre begivenhetene.

I moderne militær terminologi finnes det en definisjon for hva som er operasjonsområdet til en militær avdeling. Dette er definert til å være «et fastsatt område innenfor fellesoperasjonsområdet, som er tildelt en undergitt styrkesjef for et spesifisert oppdrag».⁵⁰⁰ Dette er imidlertid det laveste nivået, eller den snevreste definisjonen, i moderne militær sammenheng. Øverste nivå er operasjonsteateret, definert som et geografisk område «som både omgir og inkluderer områder som er tildelt én eller flere operasjonelle sjefer».⁵⁰¹ Det er det strategiske nivået som fastsetter disse områdene. Innenfor operasjonsteateret definerer det militærstrategiske nivået ett eller flere fellesoperasjonsområder, som er «[d]et landterritorium, havområder og luftrom som midlertidig tildeles en operasjonell sjef for å oppnå operasjonelle målsettinger».⁵⁰² Dette området blir så av operasjonelt nivå delt inn i operasjonsområder. I tillegg får/definerer militære sjefer hvilket område som «i lys av målsettingene med pågående eller fremtidige operasjoner»⁵⁰³ er av interesse for dem, også kalt interesseområde.

Selv om, eller kanskje fordi, kamphandlingene i Ofoten og Sør-Troms fant sted på et relativt avgrenset geografisk område, er det ofte slik at forfatterne bare konsentrerer seg om dette området og definerer bort det som skjedde på andre steder. Ifølge de moderne definisjonene så ser de på operasjonsområdet til styrkene som var i kamp, mens de ikke ser på fellesoperasjonsområdet eller operasjonsteateret. Ut fra kildene er det veldig tydelig at både de allierte og norske lederne også fokuserte på det som skjedde i Sør-Hålogaland, og så operasjonene i hele Nord-Norge i sammenheng.⁵⁰⁴ Denne forskjellen kan være ett av elementene som utgjør noe av striden blant norske forfattere om antall styrker og om nytten av disse, kanskje særlig nytten av de britiske landstyrkene. Et eksempel på dette er Joakimsen, som diskuterer britenes innsats ut fra

---

⁵⁰⁰ Forsvarets stabsskole og Forsvarets høyskole, *Forsvarets fellesoperative doktrine*, 226.

⁵⁰¹ *Ibid.*, 227.

⁵⁰² *Ibid.*, 216.

⁵⁰³ *Ibid.*, 192.

⁵⁰⁴ TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June». Operations in Northern Norway from May 13, 1940, to June 8, 1940. Report by Lieut.-General C.J.E. Auchinleck, C.B., C.S.I., D.S.O., O.B.E., General Officer Commanding-in-Chief, North-Western Expeditionary Force. (datert 19. juni 1940).

hva de gjorde ved Narvik.⁵⁰⁵ Han nevner kort at infanteribrigaden ble sendt sørover til Helgeland og Salten, men nevner ikke at de der var i kamp, eller hva denne kampen hadde av betydning for kampene ved Narvik. Flere forfattere har i liten grad fokusert på at de forskjellige strategiske interessene, samt at antall tilgjengelige styrker og muligheten til å gjennomføre forflytninger, også var med å påvirke hvor det ble kjempet, og med hvilke avdelinger.⁵⁰⁶ Særlig for alliert og norsk side er dette en realitet som det er lagt lite vekt på i mesteparten av litteraturen. Det til dels nasjonssentrerte perspektivet har vært med på å definere operasjonsområdet for smalt for mange av analysene som har blitt gjennomført.

I norsk historiografi blir ofte det som skjedde sør i Nordland, ikke tillagt noen stor vekt når en skal beskrive felttoget ved Narvik. De som har en målsetting om å skrive hele historien om kampene ved Narvik, har imidlertid med et avsnitt om hva som skjedde på Helgeland og i Salten. En utypisk måte å skrive om felttoget på finnes i bind 3 i *Nordlands historie*.⁵⁰⁷ Her er fokuset i stor grad på hendelsene på Helgeland og i Salten (og Bodø), mens Narvik får svært liten plass. Det kan være at forfatteren på den begrensede plassen har prioritert å skrive om det som tidligere har fått mindre fokus.

Det er sjelden at hendelsene på disse to avsnittene blir sett og analysert i sammenheng, og det kan tilsynelatende se ut som to adskilte operasjonsområder. Her er det naturlig nok en forskjell hvis forfatterne har som målsetting å formidle det som skjedde i hele Norge. I dette kan noe av kimen til lokalhistorikere og flere krigsdokumentaristers forargelse over faghistorikerne ligge. Lokalhistorikerne forstår ofte felttoget ved Narvik til å handle om det som skjer rundt Narvik, mens det kan synes som om det for enkelte faghistorikere i større grad er synonymt med felttoget i Nord-Norge som en helhet. I tysk historiografi er det et naturlig skille på om en bare skildrer det som

---

⁵⁰⁵ Joakimsen, *Narvik 1940*, 86, 147.

⁵⁰⁶ Eksempel på studier som ikke berører dette, er: Johnsen, *Soldathjeter*; Joakimsen, *Narvik 1940*; Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*.

⁵⁰⁷ Rinde, *Nordlands historie 3, etter 1900*, 167–180.

skjedde ved Narvik, eller om en ser hele felttoget i Norge under ett. I britisk historiografi er det meget sjelden at en bare konsentrerer seg om operasjonene ved Narvik. Hvis det markeres en avgrensning, så er den mellom det som skjedde i Nord-Norge, og det som skjedde i Sør-Norge.

Sett fra et tysk ståsted er det i stor grad naturlig å bare konsentrere seg om Narvik siden det er mulig å vise til at Dietls styrker sloss isolert på dette avsnittet. Beskrivelser og analyser fra et norsk synspunkt, som bare konsentrerer seg om operasjonene ved Narvik, blir mangelfulle siden sjefene måtte allokere ressurser – inkludert sin tid – til de operasjonene som fant sted fra 4. mai, når 5. divisjon overgav seg og til den allierte evakueringen fra Bodø 29.–31. mai og den norske tilbaketrekningen fra Røsvik 30. mai.

Denne tilsynelatende forståelsen av at det var to operasjonsområder i nord, kan komme av at deler av norsk historiografi har et snevrere utgangspunkt. En del av litteraturen konsentrerer seg om det norske styrker gjorde ved Narvik, og enkelte inkluderer også hva allierte styrker gjorde ved Narvik. Et sjeldnere utgangspunkt er for eksempel å se hva hele 6. divisjon som avdeling gjorde, eller hva Fleischer som sjef var ansvarlig for. Selv 6. divisjons stabssjef Lindbäck-Larsen gjør dette i liten grad i sin bok *6. Divisjon*.⁵⁰⁸ Noe av årsaken kan være at de norske forfatterne i stor grad har vært opptatt av å beskrive hva som skjedde innen en noe mindre enhet, som bataljon eller regiment, eller på et bestemt geografisk område – Narvik. En annen mulig årsak kan være at kampene sør i Nordland ikke var like vellykkede som ved Narvik. En indikasjon på dette er at i den mer patriotiske krigsdokumentariske litteraturen er Helgeland og Salten utelatt, eller behandlet kort og overflatisk. Det britiske ståstedet med å beskrive det som en helhet har trolig også sine naturlige årsaker. For britene var flere av avdelingene og skipene på begge steder, og det ville vært rart å splitte opp fortellingen. Videre har britene tradisjonelt sett på felttoget i Norge som et hele,

---

⁵⁰⁸ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*.

eventuelt med en begrensning til hva som skjedde under Cork og Mackesy/Auchinleck i Nord-Norge.

Området nord for Bardufoss blir i historiografien ikke regnet inn som et operasjonsområde, selv om det tidvis er beskrivelser av det som skjedde i der, som fortsatt drift av garnisoner, etablering av vakthold ved viktige objekter, opprettelse av forsyningsbaser, fangeleirer osv. Et tema som kommer frem knyttet til dette området, er hvorfor ikke de norske avdelingene i Finnmark ble brukt ved Narvik. Fleischer planla tidlig med at Varanger bataljon etter hvert skulle overføres til Narvikavsnittet. Årsaken til at han ikke gjorde dette samtidig med Alta bataljon og I/IR12, var for å se hvilke hensikter Sovjetunionen hadde, det kunne jo tenkes at det kunne skje det samme som i Polen, at Norge ble delt.⁵⁰⁹ Også ved omorganiseringen til to brigader vurderte Fleischer å overføre Varanger bataljon, men siden britene ikke kunne støtte transporten med eskortefartøy, ble det funnet å være «for risikabelt både å svekke styrkene i Øst-Finnmark og å beordre transporten utført uten konvoi».⁵¹⁰

Ruge viser til at han tidlig i mai stanset Fleischer fra å overføre avdelinger fra Øst-Finnmark til Narvikavsnittet. Også han viser til at dette var på grunn av trusselen fra Sovjetunionen, inkludert om tyske avdelinger kunne angripe fra baser i Sovjet.⁵¹¹ Hos Ruge fremstår det ikke helt klart om hans stoppordre er den samme hendelsen som Fleischer omtaler i sin rapport, eller om dette er en tredje overføring han omtaler i rapporten.

I sin biografi om Fleischer forklarer Torkel Hovland Ruges stans av overføringen ved at Ruge hadde mistolket etterretningsopplysninger.⁵¹² Ytterligere et eksempel på en forfatter som stiller spørsmålsteget med hvorfor en fortsatte å opprettholde avdelinger på nøytralitetsvakt i Øst-Finnmark i stedet for å sende dem til Narvik, er Jan P.

---

⁵⁰⁹ *Krigen i Norge 1940*, 148.

⁵¹⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

⁵¹¹ Ruge og Riste, *Felttoget*, 170.

⁵¹² Hovland, *General Carl Gustav Fleischer*.

Pettersen.⁵¹³ Også han skriver at det var «Ruges inngrodde ‘russerfrykt’»⁵¹⁴ som førte til at disse avdelingene ikke ble overført. Denne «russerfrykten» var det i så tilfelle flere, også på regjeringsnivå, som hadde. Koht skriver også om dette i sitt minneskrift. Her viser Koht til at han i et skriv til Dormer, i begynnelsen av mai, tar opp den frykten han hadde for at «Russland [skulle] sjå seg vinning i å hærsetta Nord-Noreg, så ville landet vårt vera kløyvt, kanskje for alle tider».⁵¹⁵ Pettersen viser også til det ovennevnte sitatet fra Fleischer, men Pettersen mener Fleischers uttalelse er urimelig. Pettersen kan forstås dit at han mener Fleischer i sin rapport har dekket over denne hendelsen. Ut fra min lesing av Fleischers rapport er det ikke noe som tyder på at han anså denne stoppodren som spesielt utfordrende, siden den ikke er nevnt. I Fleischers rapport fremkommer det tydelig hvilke ordrer fra Ruge som han mislikte eller ikke var enig i.

Fleischers vurderinger om en sovjetisk trussel fremkommer også i et skriv datert 1. juni 1940. Det er et dokument som hverken Hovland eller Pettersen har med i sine studier. I dette viser Fleischer til at avdelingene i Øst-Finnmark ikke var rørt på grunn av trusselen fra øst, samt at «[m]uligheten for nye omslag ligger etter Divisjonens mening i faren for et russisk angrep – som samtidig innebærer overhengende fare for at hele Skandinavia skal bli slukt opp av Russland og Tyskland».⁵¹⁶

5.4 Hva ble utfallet?

«Kom det så intet positivt ut av kampene ved Narvik?»⁵¹⁷ Dette litt retoriske spørsmålet stiller Oddmund Joakimsen avslutningsvis i sin studie. Joakimsen konkluderer med at «[b]etydningen var nok ikke stor».⁵¹⁸ Hva var så resultatet etter operasjonene ved Narvik?

---

⁵¹³ Pettersen, *Kampen om historien*, 213–214. *Narvik 1940*, 180–181.

⁵¹⁴ *Narvik 1940*, 181.

⁵¹⁵ Halvdan Koht, *Frå skanse til skanse: Minne frå krigsmånadene i Noreg 1940* (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1947), 108.

⁵¹⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Fra Øverstkommanderende Nord-Norge. P. M. om Den militære stilling (datert 1. juni 1940).

⁵¹⁷ Joakimsen, *Narvik 1940*, 148.

⁵¹⁸ *Ibid.*

Etter at kampene ved Narvik sluttet, var det det tyske riksflagget som vaiet over byen. Dermed må en vel kunne si at det var Tyskland som gikk seirende ut av selve trefningen. Til tross for dette er kampanjen nasjonalt i senere tid beskrevet som den første allierte seieren⁵¹⁹ og at dette var Tysklands/Hitlers første tilbakeslag eller tap.⁵²⁰ Dette blir imidlertid sjelden sett i lys av at Tyskland var en stormakt, som i mai 1940 hadde en styrke på 5,4 millioner mann, hvorav 4,2 millioner var i hæren. At en styrke på 6000 mann led et midlertidig tilbakeslag, ble kanskje ikke vurdert etter de samme standardene som tilsvarende vurderinger på norsk side. På den andre siden ble de tyske soldatene ansett som helter etter trefningen. Dermed kunne en tilbaketrekning av styrken til Sverige, med en påfølgende internering ha vært uheldig for den tyske propagandaen.

I det følgende vil jeg belyse det som kan regnes som de viktigste resultatene eller følgene av kampene ved Narvik. Noe er mulig å isolere til bare å gjelde felttoget ved Narvik, mens andre må i større grad tilskrives som et resultat av det totale bildet etter angrepet mot Norge. Jeg tar likevel med disse, da kampene ved Narvik har sin betydning i helheten.

5.4.1 De strategiske målsettingene

Så lenge kampene pågikk, oppnådde de allierte sin strategiske målsetting, som var å hindre Tyskland i å få jernmalm ut fra Narvik. Ut fra den initiale styrkedisponeringen er det mye som tyder på at det også var dette som innledningsvis var det viktigste for de britiske planleggerne, og ikke det å gjenerobre Norge.⁵²¹ Den britiske interessen for Midt- og Sør-Norge kom først etter hvert, noe blant annet omdirigeringen av 146. brigade fra Narvik til Namsos mens den var til sjøs, indikerer.⁵²² Dette blir opprettholdt gjennom hele perioden. Som vist i 5.1.2 dreier de to første ordrepunktene som blir gitt i ordren til Auchinleck, om å hindre tyskerne i få leveranser av jernmalm.

---

⁵¹⁹ Per Olav Vaagland, *En infanteribataljon i strid: BN II/IR 15 i slaget om Narvik 1940* (Forsvarsmuseet, 2003), 139. Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet...* 7.

⁵²⁰ Arnfinn Haga, *Alta bataljon 1940* (Oslo: Cappelen, 1998), 241.

⁵²¹ TNA, WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

⁵²² Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 136–138.

Bare det siste punktet viser til at de allierte også skal beskytte en del av Norge som sete for den norske kongen og regjeringen. Å hindre tysk bruk av Narvik som utskipningshavn kom også til uttrykk ved at de britiske styrkene får ordre om å demolere utskipningskapasiteten etter at Narvik var gjenerobret.⁵²³ Det primære for britene var handelskrig, det sekundære var å holde deler av Norge på norske hender.

Den tyske erobringen av de franske jernmalmfeltene gjorde også den tyske krigsindustrien mindre avhengig av jernmalmen fra Sverige.⁵²⁴ Dette reduserte Narviks betydning i den økonomiske krigføringen mellom Tyskland og de allierte. På den andre siden er det også overveiende sannsynlig at Tyskland ikke ville ha vært avhengig av Narvik som utskipningshavn. Trolig hadde det klart seg med å transportere i Østersjøen når isen gav mulighet for det, samt lage store deponier til bruk når det ikke var mulig å seile. Dette er nok også noe av årsaken til at de allierte planene seint i 1939 og tidlig i 1940 omfattet både Narvik og gruvene i Sverige, hvor det viktigste var gruvene i Sverige.

En etter min oppfatning litt merkelig observasjon er at så å si alle studier nevner jernmalmen som en årsak til at Narvik var av strategisk interesse, men det er svært få studier som nevner jernmalm som en del av oppsummeringen. Lindbäck-Larsen *Krigen i Norge 1940*, Haarr, *The Battle for Norway, April-June 1940*, Joakimsen *Narvik 1940* og Jacobsens *Bitter seier* er eksempel på studier som ikke nevner jernmalm som en del av sin konklusjon.⁵²⁵ På den ene siden er dette nok fordi, som nevnt over, jernmalmen mister sin betydning. Dette blir så gjenspeilet i de forskjellige studiene og dermed ikke en del av den avsluttende analysen. På den andre siden er det metodologisk underlig at en ikke følger opp det som mange vurderer til å være en av

---

⁵²³ TNA, PREM 3/328/10, «NORWAY. Narvik: various» Copy of draft of letter from the Minister of Supply to the Prime Minister (datert 5. juni 1940).

⁵²⁴ Michael Tamelander og Niklas Zetterling, *Niende april: Nazi-Tysklands invasjon av Norge* (Oslo: Spartacus, 2001), 280.

⁵²⁵ Lindbäck-Larsen, *Krigen i Norge 1940*. Haarr, *The Battle for Norway, April-June 1940*. Joakimsen, *Narvik 1940*. Jacobsen, *Bitter seier*.

de primære årsakene til at Norge ble angrepet. Og, som vi har sett, det som britene har som sitt primære mål gjennom hele felttoget.

Den primære tyske interessen for Norge var å kunne bruke norskekysten som base for den tyske marinen og for beskyttet gjennomfart. I utgangspunktet var det Trondheim som var fremst i planene til den tyske marinen. Ikke desto mindre fikk også Narvik betydning utover i krigen ved at det ble en garnisonsby, samt at den var et knutepunkt for permittenttrafikken med tog gjennom Sverige. På den andre siden så ble også viktigheten av norskekysten som baseområde redusert ved erobringen av Frankrike og muligheten dette gav for marinebaser langs den franske vestkysten.⁵²⁶ Flere fremhever også at medaljen hadde en bakside ved at det ble bundet store styrker til forsvaret av Norge, styrker som kunne ha vært benyttet på andre frontavsnitt.⁵²⁷

Pensjonert oberst i den amerikanske hæren, forfatter Henrik O. Lunde, konstaterer at den franske målsettingen om å skaffe seg et avlastningsteater i Skandinavia, for på den måten å redusere trusselen mot Frankrike, ikke ble oppnådd.⁵²⁸ Lunde påpeker at de allierte klarte å oppnå målsettingen sin om å få Tyskland involvert i operasjoner i Skandinavia, men at det ikke representerte den tappingen av tyske styrker som man ønsket. I antall divisjoner utgjorde den tyske styrken i Norge bare fem prosent av tilgjengelige styrker for angrepet mot Frankrike i mai 1940. Likevel hadde nok de allierte planleggerne trolig sett for seg en annen type invasjon mot Skandinavia enn det som kom. Kanskje håpet de på noe mer i retning av det de svenske planleggerne trodde, at både Norge og Sverige ville bli angrepet.⁵²⁹ Det er en operasjon som ville ha krevd større styrker, enn det som ble brukt.

5.4.2 Andre konsekvenser

I tillegg til de intenderte strategiske målsettingene er det flere andre momenter og faktorer som blir beskrevet som utfall eller konsekvenser av felttoget i Norge. Under

---

⁵²⁶ Tamelander og Zetterling, *Niende april*, 280.

⁵²⁷ Derry, *The campaign in Norway*, 231–232. Kersaudy, *Norway 1940*, 226.

⁵²⁸ Lunde, *Hitler's pre-emptive war*, 545.

⁵²⁹ Hugemark, *Urladdning: 1940 – Blixtkrigens år*, 106.

er disse ikke listet opp etter viktighet, men mer etter hvor mye de blir trukket frem som konsekvenser.

En av faktorene som ofte blir trukket frem som en konsekvens, er tapene som blir påført de deltagende partene. Tapet av personell blir, sammenlignet med tapene på andre frontavsnitt under andre verdenskrig, sett på som svært små. De totale tapstallene for hele felttoget i Norge som ofte blir oppgitt, er 5296 tyskere drept, såret eller savnet, brorparten av dette under sjøtransporten fra Tyskland til Norge.⁵³⁰ Tilsvarende for de allierte er 2399 til lands og minst 2500 til sjøs.⁵³¹ De norske tallene som ofte blir oppgitt, er ca. 860 drepte og ca. 840 sykehusbehandlede sårede soldater samt over 300 drepte sivile.⁵³² De materielle konsekvensene blir også sett på som relativt små. Derry konstaterer at kortsiktig var disse tapene mest alvorlig for britene, som måtte tåle tap av materiell som ellers kunne ha blitt brukt i Frankrike eller til forsvar av De britiske øyer. Videre viser han til at på dette tidspunktet i krigen tålte de tyske styrkene disse tapene, med ett unntak, og det var tapet av overflatefartøyer.⁵³³

Winston Churchill skriver i sin beretning om andre verdenskrig at i juni 1940 var den tyske marinen ikke lenger en faktor i det viktige spørsmålet om en invasjon av England.⁵³⁴ Tyskerne hadde heller ingen mulighet til å virke inn på evakueringen fra Dunkerque.⁵³⁵ Ofte blir det i litteraturen inkludert alle tyske skip som var senket eller skadet, det vil si også andre steder enn ved Narvik, men noe av den mer Narvik-sentrerte litteraturen viser bare til de 10 jagerne som ble senket der, og at de hadde avgjørende betydning for Hitlers kansellering av angrepet på De britiske øyer. Enkelte ganger blir dette trukket frem som omtrent det eneste positive som ble oppnådd ved Narvik.⁵³⁶ Særlig i Oddmund Joakimsens bok fører dette til en konklusjon som ikke lar

---

⁵³⁰ Kersaudy, *Norway 1940*, 225; Ottmer, *Weserübung*, 1, 145.

⁵³¹ Ziemke, *The German Northern Theater of operations 1940–1945*, 109.

⁵³² Lindbäck-Larsen, *Krigen i Norge 1940*, 174; Hauge, *Kampene i Norge 1940*, 2, 296.

⁵³³ Derry, *The campaign in Norway*, 231; Ziemke, *The German Northern Theater of operations 1940–1945*, 109; Hubatsch, *Weserübung: die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*, 7, 221.

⁵³⁴ Churchill, *The Gathering Storm*, 657.

⁵³⁵ Derry, *The campaign in Norway*, 231.

⁵³⁶ Joakimsen, *Narvik 1940*, 148.

seg opprettholde. Sett i lys av at senkningen av de 10 tyske jagerne utelukkende var en britisk bedrift som var ferdig allerede 13. april, er det uforståelig at avslutningen på det som Joakimsen beskriver som et heltmodig norsk felttog, var oppnådd av britene før felttoget på land egentlig var i gang.

Det blir ofte trukket frem at felttoget ved Narvik ble brukt i propagandaen til alle de deltagende nasjonene. Det er påpekt at begge partene i etterkant kunne hevde at de hadde lyktes.⁵³⁷ De tyske styrkene brukte dette for å vise at de var bedre enn de allierte, ved at de hadde klart å holde ut så lenge mot en numerisk overlegen motstander.⁵³⁸ Videre er det flere som anser at den tyske seieren i Norge kan ha hatt en virkning på andre nøytrale småstater, ved at de gjennom erkjennelsen av Tysklands styrke og de alliertes svakhet ble mer innstilt på å samarbeide med Tyskland.⁵³⁹ I norske krigsdokumentarer blir gjenerobringen av Narvik omtalt som at den hadde en viktig effekt for å øke krigsmoralen i Storbritannia og i Frankrike.⁵⁴⁰ Til en viss grad kan dette stemme. 19. april viste Churchill i et telegram til Cork at en gjenerobring av Narvik ville gi britene trofeet som Europa ventet på.⁵⁴¹ Når så gjenerobringen faktisk skjedde, var den ikke lenger like relevant. I Storbritannia ser det ut til at gjenerobringen fikk en liten notis i avisene den 30. mai 1940, men at dette i stor grad ble overskygget av evakueringen fra Dunkerque.⁵⁴² Narvik ble av og til nevnt utover sommeren og høsten 1940, men da i stor grad i beskrivelsen av begrunnelser for tildeling av medaljer. Som en forlengelse av dette kan det jo nevnes at felttogene i

---

⁵³⁷ Steinar Aas, «Minnepolitikk i endring: minnekulturen i og rundt Narvik 1940,» i *Flerstemte minner*, red. Alexandre Dessingue, Ketil Knutsen, og Ann Elisabeth Laksfoss Hansen (Stavanger: Hertervig Akademisk forlag, 2010).

⁵³⁸ Grimnes, *Narvik 1940*.

⁵³⁹ Derry, *The campaign in Norway*, 230.

⁵⁴⁰ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 420. Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet...* 11.

⁵⁴¹ TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce».

⁵⁴² «Narvik falls. Capture by allied troops.», *The Times*, May 30 1940; «Narvik ours – after 50 days,», *Daily Express*, May 30 1940.

Norge og Frankrike i 1940 er de eneste fra andre verdenskrig som i Storbritannia ikke har en egen kampanjemedalje.⁵⁴³

Et moment som henger sammen med hvordan hendelsen minnes, er at flere plasser og gater i Frankrike har fått navn etter Narvik, og at dette er belegg for at Narvik har stor betydning for den franske krigshistorien.⁵⁴⁴ En mulighet som burde ha vært undersøkt i tilknytning til dette, er at som en samlet nasjon har vel Frankrike bare to kampanjer å vise til fra andre verdenskrig. Den ene er Narvik, og den andre er kampene i Frankrike fra 10. mai til 25. juni 1940. Etter det ble Frankrike splittet i Vichy-Frankrike og De frie franske styrker, i tillegg til at store deler ble okkupert og andre områder ble annektert. Dette fører til at Narvik er den eneste positive hendelsen som kan markeres for et helhetlig Frankrike. Dette er en hypotese som jeg ikke kommer til å forfølge i denne avhandlingen.

En påstand som ofte reises, er at Narvik var den første allierte seieren, eller første gang Hitlers soldater ble stanset. Noen regner dette som Hitlers første tap.⁵⁴⁵ Som jeg tidligere har vært inne på, var det det tyske riksflagget som til slutt valet over Narvik. Dermed er det kanskje litt forhastet å si at dette var Tysklands første tap. Flere andre hendelser blir også omtalt som Hitlers første tap, for eksempel slaget om Storbritannia høsten 1940⁵⁴⁶ og kampene om Moskva vinteren 1941/42.⁵⁴⁷ I verdenskrigssammenheng blir også operasjonene ved Narvik svært små både i deltagende styrker og tap.⁵⁴⁸ I større grad kan en hevde at felttoget frembrakte de første vellykkede allierte operasjonene, særlig de to landgangene mot befestede strender – selv om kanskje ikke de allierte militære lederne i samtiden så det slik.

---

⁵⁴³ «Award a campaign medal to those who fought in France & Norway between 1939-40.,», <https://petition.parliament.uk/petitions/225190>.

⁵⁴⁴ Pettersen, *Kampen om historien*, 280.

⁵⁴⁵ Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 87. Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet... 7. Grimnes, Narvik 1940*, 39.

⁵⁴⁶ David T. Zabecki, *The German war machine in World War II: an encyclopedia*, (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2020). 109.

⁵⁴⁷ Robert Forczyk, *Moscow 1941: Hitler's first defeat*, Bd. 167 (Oxford: Osprey, 2006); Michael Jones, *The retreat: Hitler's first defeat* (London: John Murray, 2009).

⁵⁴⁸ Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 272–273.

Corks iver etter å «renvaske» seg ved å få utgitt rapporten sin er vel et tegn på at kampanjen ikke ble vel ansett blant britene.⁵⁴⁹ Mange av de deltagende norske militære lederne kunne ikke forstå hvorfor de ikke fikk lov av de allierte til å holde på til de hadde slått den tyske styrken, når en seier var innen rekkevidde.⁵⁵⁰ Ruge gir også uttrykk for noe av det samme i sin proklamasjon 9. juni, hvor han uttaler at «[m]otstanden i Nord-Norge skal opphøre, til tross for at vi i dag står ubeseiret her».⁵⁵¹

Avhandlingen innledes med et sitat av 6. divisjons stabssjef Odd Lindbäck-Larsen fra hans bok som kom ut i 1946, resten av sitatet lyder som dette: «Vi tapte felttoget. Vel. Slikt hender. Men var ikke vår kamp likevel en av forutsetningene for den holdning som satte oss i stand til å vinne krigen?»⁵⁵² Tom Kristiansen konkluderer, i sin biografi om Otto Ruge, med at den motstanden som ble ytt, i hele landet, bevarte den nasjonale selvaktelsen, og at det

viktigste resultatet av felttoget, som ikke kunne ha blitt oppnådd uten Forsvarets innsats, var at kongehus og regjering hverken ble lammet, tatt til fange eller likvidert. [...] Under felttoget fikk [regjeringen] den nødvendige arbeidsro til å styre landet og fatte vedtak som var bestemmende for resten av krigen og landets fremtid etter krigen.⁵⁵³

Allerede i 1952 beskriver Derry det samme og viser til at nordmenn ofte understreker at motstanden under felttoget var viktig for den videre motstanden.⁵⁵⁴ Uten lovnadene om britiske støtte, og delvis oppfyllelse av dette, ville trolig ikke nordmennene i utgangspunktet ha tatt til våpen. Hans (britiske) konklusjon er dermed at britene kan dele litt av denne æren.

---

⁵⁴⁹ TNA, FO 371/56332, «Copy of despatch by Admiral of the Fleet the Earl of Cork and Orrery on the Norway campaign of 1940».

⁵⁵⁰ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 176. Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 217.

⁵⁵¹ Ruge og Riste, *Felttoget*, 195.

⁵⁵² Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 176.

⁵⁵³ Kristiansen, *Otto Ruge*, 138.

⁵⁵⁴ Derry, *The campaign in Norway*, 232.

Avslutningsvis er det enkelte som viser til at det at Winston Churchill ble britisk statsminister, også kom som en konsekvens av den britiske kampanjen i Norge. Feilene som ble gjort, og tilbaketrekningen fra Sør-Norge, var den siste dråpen som fikk begeret til å flyte over, og som førte til at Chamberlain ikke kunne fortsette som statsminister.⁵⁵⁵

5.5 Delkonklusjon

De norske styrkene hadde mobiliseringsplaner og oppmarsjplaner, men siden de ikke hadde en konkret fiende, hadde de ikke konkrete planer for hvor og når de skulle gjøre hva. Planene bar mer preg av å være litt løsere beredskapsplaner. En hadde en viss idé om hva en skulle gjøre når en ble kjent med hvor trusselen kom, men dette måtte konkretiseres nærmere. Det faktum at 6. divisjon var gruppert for nøytralitetsvakt med front mot øst, og ikke som invasjonforsvar med front mot vest, kan det synes som om ikke er like godt forstått i alle studier. En årsak kan være at noen starter sin fortelling 8. april 1940 med de første varslene om mulig tysk landstigning i Narvik og ordrene om overgangen fra nøytralitetsvakt til invasjonforsvar.

På alliert side var det også planer, men etter den tyske invasjonen var disse utdatert. Likevel iverksetter de sin operasjon med bakgrunn i disse planene med fortløpende justeringer, som fører til kontra- og kontra-kontra-ordrer. Kommandokjeden var også uklar, og særlig fra politisk hold ble den også kortsluttet ved at det ble hoppet over ledd. De allierte kom også til Norge med sine egne strategiske målsettinger, og i disse var det verdenskrigen som var i fokus, og de norske strategiske målsettingene kom et stykke ned på den allierte prioriteringslisten.

De tyske styrkene hadde trolig de mest konkrete planene. På den andre siden bærer også disse planene preg av å måtte improviseres etter at landgangen fant sted. I dette ligger det en utfordring i at den tyske styrken ikke fikk inn de planlagte

---

⁵⁵⁵ «Labour challenge to government: Prime minister and confidence issue,», *The Times*, May 9 1940; «GO! GO! GO! Socialists shout at Premier,», *Daily Express*, May 9 1940; William Barkley, «L.G. calls on Premier to resign 'Contribute to victory by sacrificing yourself',» *Daily Express*, May 9 1940.

forsyningsskipene, at de måtte ivareta ca. 2500 marinegaster og – muligens – at det ble ytt kraftigere motstand enn forventet.

I mye av den krigsdokumentariske litteraturen er det et tungt fokus på selve krigshandlingene og det som støtter oppunder disse. Siden operasjonenes omfang var relativt små, samt at det var få avdelinger involvert, blir beskrivelsen i stor grad på det taktiske eller stridstekniske nivået. Dette har trolig også en sammenheng med at mange ser isolert på Narvik, og dermed faller det strategiske og operasjonelle nivået utenfor. Dette fører videre til at utfordringene mellom de allierte og nordmennene også blir lite fremtredende i analysene.

Rekonstruksjonen av felttoget er det generelt stor grad av enighet om. For det meste har den også vært uendret siden de første studiene etter krigen, selvfølgelig med utdypinger etter hvert som nye primærkilder er blitt tilgjengelige. Det er enkelte områder, stort sett på taktisk nivå, hvor det er diskrepans. I tillegg er det noen, marginale og ytterliggående, meningsfellesskap som kommer med en alternativ forståelse eller vektlegging av enkelthendelser i rekonstruksjonen. Likevel er grunnstammen i rekonstruksjonen den samme. Metodisk spenner de forskjellige studiene seg fra bra til dårlig, fra vitenskapelige via pseudovitenskap til ikke-vitenskapelige. Flere studier kommer til kort i sine analyser, og de kommer med konklusjoner som de ikke har belegg for i sin empiri.

De ulike studienes definisjon, eller mangel på sådan, av operasjonsområdet er med på å forme grunnlaget i studiene. Først og fremst styrer dette hva som skal tas med i den realhistoriske rekonstruksjonen. Dette er igjen med på å bestemme hvilke avdelinger en skal ha med, som igjen er med på å definere hvilke primærkilder som det er aktuelt å ta med. Det er også med på å avgrense hva som ikke blir en del av studien. Gode studier har et bevisst forhold til dette.

Konklusjonene eller oppsummeringene av hva resultatet eller utfallet av kampene ved Narvik var, er mangfoldige. Likevel er det enkelte som oftere blir trukket frem, enn

andre. Dette er hvilke strategiske betydninger kampene hadde for den videre krigføringen til Storbritannia og Tyskland. Interessant nok blir ofte ikke det strategiske utfallet sammenholdt med hva som var den strategiske intensjonen med foretaket. Det strategiske utfallet inneholder flere forskjellige betydninger, hovedsakelig de tyske maritime tapene og konsekvensene av at Tyskland måtte forsvare Norge. Jernmalmen, som det blir fokusert på som en årsak til at Narvik i utgangspunktet ble angrepet, er jevnt over fraværende når resultatet diskuteres.

I dette kapitlet har jeg iaktatt narrativet eller beskrivelsen av de militære hendelsene i løpet av felttoget i Nord-Norge, med fokus på Narvik. I tillegg har jeg også valgt ut noen hendelser hvor jeg har løftet frem den realhistoriske rekonstruksjonen ut fra litt mindre brukte kilder for å gi nye perspektiver på noen av hendelsene. For det meste har dette kapitlet dreid seg rundt det operasjonelle og taktiske nivået. I det neste kapitlet vil jeg analysere noen utvalgte temaer, som hovedsakelig er på taktisk og stridsteknisk nivå.

Kapittel 6 – De militære styrkene

De militære styrkene er svært sentrale når en skal skildre militære operasjoner. Det som da blir fremtredende, er beskrivelse av oppdrag og operasjonsområde, og ofte blir spørsmålene om antall og kvalitet viktige. For operasjonene ved Narvik er ikke dette noe unntak. Dette er også et tema hvor det i noen grad er uenighet særlig på antall og kvalitet, samt forskjellig oppfatning av hva som var operasjonsområdet.⁵⁵⁶ Antall i form av hvor mange tropper som egentlig deltok, og hvem kan vi regne med når vi skal regne på styrkeforholdet. Kvalitet i form av hvordan styrkene kjempet, og på hvilken måte dette kan knyttes til styrkenes trening og erfaring.

Som vist til varierer det mellom de forskjellige studiene hva de anser er operasjonsområdet. Det er også slik at studienes geografiske avgrensninger varierer. Tidvis er området ikke definert, men likevel bygger studiene på en implisitt definisjon av hva som er det viktige geografiske området. Denne underforståtheten er knyttet til hvilken representasjon som forfatteren hegner mot. Hvilke styrker var det i området? Hvilke av disse styrkene skal en inkludere? Hvor mange soldater var det, og hva betyr det?

Kvaliteten på styrkene er også et tema som hyppig blir nevnt i litteraturen. Fremtredende spørsmål rundt dette er: Hvordan var kvaliteten til de forskjellige nasjonenes soldater? Hvilke forutsetninger, utdanning, trening og utstyr lå som grunnlag? Videre er lederne og hvordan de innvirket på utfallet, et tema som ofte går igjen. Det samme gjelder samarbeidet mellom de allierte og nordmennene.

Sveriges betydning for transitt for forsterkninger til de kjempende blir ofte trukket frem. Da er det særlig de tyske togene med forsyninger og personell til Narvik som får oppmerksomhet. Det som ikke blir omtalt like ofte, er alle de nordmennene som tok seg til området via Sverige. Den norske transitten – hvis en kan kalle den det – var

---

⁵⁵⁶ Knut Werner-Hagen, «Kampen i Narvik: – Det er viktig å vise feilene,» *forsvaretsforum.no*, 28. mai 2020.

personell tilhørende 6. divisjons avdelinger som var på kurs eller hadde bosted i Sør-Norge. I tillegg var det også personer som ønsket å kjempe videre etter at deres egen avdeling hadde overgitt seg, eller personer som ikke hadde noen tidligere forsvarsbakgrunn, men bare ønsket å melde seg som frivillig, men ikke kunne det på hjemstedet siden det var i okkupert område. Hva slags transitt, norsk og tysk, var det gjennom Sverige?

Disse temaene vil bli drøftet gjennom en rekonstruksjon sammenholdt med hvordan det har vært behandlet i litteraturen.

6.1 Antall og organisering

I litteraturen som har et overordnet panoramaperspektiv, blir antall soldater ofte bare regnet opp. En årsak til dette kan være at det nøyaktige antallet ikke er så viktig i en slik analyse. Betydningen av antall er mer fremtredende for den litteraturen som har et metodisk perspektiv med militærhistorie nedenfra. Men det er særlig i den krigsdokumentariske litteraturen det blir forsøkt vist til hvor mange de forskjellige nasjonene stilte med, og hvor mye de fikk utrettet. For enkelte av forfatterne kan det synes som om noe av hensikten med dette er et ønske om å regne seg frem til kvaliteten på personell og avdelinger, samt avdelingenes betydning. Denne tendensen er fremtredende hos noen få norske forfattere, og da særlig for å vise at det var færre, særlig allierte, ved fronten, enn det som fremkommer i annen litteratur. De to som gjør dette tydeligst i litteraturen, er Joakimsen og Pettersen.⁵⁵⁷ Hvor mange soldater var det egentlig ved Narvik? Den nåværende kildesituasjonen er slik at det finnes relativt detaljerte beskrivelser av avdelinger og også til dels av antall soldater og materiell for de norske og britiske styrkene. For de britiske styrkene eksisterer i stor grad arkivene til de enkelte avdelingene som deltok. På norsk side er de aller fleste arkivene fortsatt eksisterende, eventuelt gjenskapt av Forsvarets krigshistoriske avdeling etter krigen. For de tyske styrkene er arkivene til dels mangelfulle, og jeg har funnet lite under divisjonsnivå. Franske og polske arkiver har jeg som tidligere nevnt ikke sett på.

---

⁵⁵⁷ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147; Pettersen, *Kampen om historien*, 66.

6.1.1 Norske styrker

I dette avsnittet vil jeg, i den grad det lar seg gjøre, redegjøre for de forskjellige norske avdelingene som tjenestegjorde i Nord-Norge under felttoget, og utdanningen til disse. For å gjøre dette er det nødvendig å gå tilbake i tid. Først og fremst for å få med nedbyggingen av Forsvaret som skjedde etter første verdenskrig, men også den lille oppbyggingen som fant sted fra 1935.

Tilstanden på det norske forsvaret og oppbygging – eller nedbygging – blir ofte isolert til perioden etter Arbeiderpartiet overtok regjeringsmakten 20. mars 1935. Når det gjelder selve tilstanden på det norske forsvaret, er det i stor grad enighet om den. Derimot kan det synes som om det er en grunnleggende forskjell i forståelsen av årsakene til denne tilstanden, særlig fremtredende er dette mellom den folkelige forestillingen og den faghistoriske forskningen. Noen få forfattere drar sine forklaringer på forsvarets tilstand i retning av politisert historiebruk. Dette gjelder særlig fremstillingen av Koht og Arbeiderpartiet. «[D]a tyske soldater marsjerte opp Karl Johans gate i Oslo, 9. april 1940, med hornmusikk foran, kom okkupasjonen som et stort sjokk. Arbeiderpartiets tabber og naivitet kan ha ideologisk forankring.»⁵⁵⁸

Det norske forsvaret var basert på verneplikt, og i 1940 var det lov om verneplikt og utskrivning fra 1929 som regulerte denne.⁵⁵⁹ I tilknytning til forsvarsordningen av 1933 kom det noen endringer i loven.⁵⁶⁰ Loven sa at landforsvaret (Hæren) skulle bestå av to oppbud, linje og landvern, mens Sjøforsvaret (marinen og kystartilleriet) bestod av ett oppbud. For alle utskrevne var vernepliktstiden 24 år. I Hæren tjenestegjorde en de 12 første i linjen og deretter 12 i landvernet. Første år av verneplikten var det året en fylte 20. De som var utskrevet til Hæren, skulle normalt gjennomføre rekruttskole i sitt 1. eller 2. vernepliktsår. Det vil si at en normalt

---

⁵⁵⁸ Roy Vega, «Arbeiderpartiet, 1940 og den ideologiske lammelsen» *Vårt Land*, 14. februar 2012.

⁵⁵⁹ «Love vedtatt på det otteogsyttiende ordentlige Storting. Lov om verneplikt og utskrivning, datert 21. juni 1929,».

⁵⁶⁰ Forsvarsdepartementet, «Ot.prp. nr. 14. (1934) Lov om endring av lov (nr. 8) av 21 juni 1929 om verneplikt og utskrivning,».

gjennomførte rekruttskolen når en var 20 eller 21 år, til forskjell til i dag hvor en normalt starter på førstegangstjenesten det året en fyller 19.

Den norske troen på Folkeforbundet, de økonomiske trange kårene og den generelle nedrustningsholdningen som eksisterte i mellomkrigstiden, førte til reduserte forsvarsbudsjetter og flere omorganiseringer for både å kutte kostnadene og for å frigjøre midler til å modernisere.⁵⁶¹ I dette lå også et ønske om å omprioritere for å styrke marinen og luftforsvaret. For å få til dette måtte kuttene bæres av den største forsvarsgrenen – Hæren.

I 1919 ble det nedsatt en kommisjon for å utrede hvilket forsvar som var nødvendig etter at første verdenskrig var slutt.⁵⁶² Årsakene var nok like mye økonomisk begrunnet som sikkerhetspolitisk. Som nevnt førte innmeldingen i Folkeforbundet til en tro på at en ikke lenger hadde behov for et stort forsvar.⁵⁶³ Det holdt med nok militære styrker til å verge landets nøytralitet og forsvare seg mot et plutselig angrep, inntil en fikk hjelp gjennom Folkeforbundet. I 1926 ble et forslag til ny hærordning fremlagt av Mowinckels første regjering (Venstre).⁵⁶⁴ I 1927 ble det bestemt, etter forslag fra regjeringen Lykke (Høyre og Frisinnede Venstre), at det normale forsvarsbudsjettet skulle være på 40 millioner, i tillegg kom det overgangsutgifter på 10 millioner som skulle vare i en tiårsperiode, totalt 50 millioner.

Allerede i 1929 fremla stortingsmann Rolf Thommessen (Frisinnede Venstre) et forslag om at forsvarsbudsjettet måtte reduseres til 30 millioner. Statsminister Mowinckel, i sin andre regjering (Venstre), lot deretter kommanderende general og admiral utrede dette spørsmålet. Arbeidet med den nye forsvarsordningen, som til slutt

---

⁵⁶¹ Tom Kristiansen, *Forsvardepartementets historie: Fra enevelde til folkestyre 1814–1940*, Bd. 1 (Bergen: Fagbokforlaget, 2014), 248.

⁵⁶² «St.prp. nr. 162 (1919) Om nedsettelse av en kommisjon til behandling av forsvarsvesenets fremtidige ordning.»

⁵⁶³ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 171–172.

⁵⁶⁴ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskomisjonen av 1945: 2: Bilag 5–8*, 2, 9–10, 28. Stortingsforhandlinger, «Innst. S. nr. 11 Innstilling fra den forsterkede militærkomite om ny forsvarsordning.» (1932), 5.

ble vedtatt som forsvarsordningen av 1933, fortsatte under regjeringene Kolstad og Hundseid (begge Bondepartiet). Ap hadde i denne perioden ingen mulighet til å legge frem noe regjeringsforslag. Tom Kristiansen viser til at forslagsstilleren fra Frisinnede Venstre, Thommessen, ikke var en antimilitarist, men at alvoret i den økonomiske situasjonen var bakgrunnen for hans forslag.⁵⁶⁵ Til tross for dette gir enkelte forfattere Ap mye av skylden for reduksjonen av Forsvaret. Det henvises til antimilitarismen og det «brukne geværs politikk». Enkelte har et tydelig politisert utgangspunkt for sin rekonstruksjon, analyse og konklusjon. Eksempel på dette er forfatterne Frode Fanebust og Aage Sivertsen.⁵⁶⁶ Jevnt over kan det se ut til at en slik politisert posisjon i litteraturen forekommer blant noen få krigsdokumentarister. Det er imidlertid relativt vanlig å se slike standpunkter ytret i kommentarfelt.

Ofte er Ap det eneste partiet forfatterne nevner. Enkelte modererer seg til å si at «[p]erioden ble dominert av regjeringer som sto for en utpreget nedrustningspolitikk».⁵⁶⁷ Når en da ikke nevner noen andre regjeringer enn Nygaardsvold, forutsetter forfatterne en god del forhåndskunnskaper fra leseren for at de skal kjenne til at det i perioden fra 1919 til 1939 var 13 regjeringer, og at bare to av dem var fra Ap (hvor Christopher Hornsruds satt i 18 dager). Følgende sitat hentet fra Fanebust er et eksempel på hvordan dette fremstilles.

Mange land i Europa hadde nå for lengst tatt konsekvensen av den alvorlige utviklingen og styrket sitt forsvar [...] I Norge forholdt man seg meget nonchalant, tross stadig økende påtrykk og fortvilelse blant de fagmilitære. Forsvarsminister Monsen foreslo riktignok en beskjeden tilleggsbevilgning [...] men denne ble nedstemt i regjeringen. Status når storkrigen brøt ut i Europa i 1939, var derfor at den norske hær var elendig utstyrt. [...] Nedbyggingen av forsvaret over mange år måtte nødvendigvis gi landet vårt et elendig utgangspunkt [...] I den forbindelse er det svært lett – og etter min oppfatning helt riktig – å anklage politikerne for å ha ført en lettsindig og blåøyd politikk. Det manglet ikke på advarsler, verken fra fagmilitære eller politiske motstandere.⁵⁶⁸

---

⁵⁶⁵ Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 53.

⁵⁶⁶ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 27–29; Sivertsen, 9. april 1940, 16–30.

⁵⁶⁷ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 28.

⁵⁶⁸ *Ibid.*, 30–31.

Uten å nevne Ap er det tydelig ved at den eneste navngitte tilhører Ap, at det er en direkte kritikk av Ap, samtidig som «politiske motstandere» blir frikjent. Andre ganger går politiseringen i retning av å renvaske partier.

Høyre kan ikke gjøres ansvarlig for den forsvarspolitikken landet førte før 1940. Den bør får (sic) Arbeiderpartiet selv bære frem, sammen med Venstre som i slike saker sørget for at regjeringen hadde flertall i Stortinget.⁵⁶⁹

Historikeren Vidar Eng viser i sin biografi om forsvarsminister Fredrik Monsen at Ap i perioden 1928–1936 endret sitt forsvarssyn. Noe av årsaken til dette legger han i at Ap «måtte omstille seg fra å være et revolusjonært opposisjonsparti til å bli et potensielt regjeringsparti».⁵⁷⁰ Dog skal det legges til at Ap i perioden frem til de selv overtok regjeringsposisjon, konsekvent stemte for de minst kostnadskrevende forslagene.⁵⁷¹ Kristiansen beskriver 1935 som et skille i forsvarspolitikken.⁵⁷² På dette tidspunktet dreier diskusjonene fra berettigelse av et forsvar til størrelsen på de militære utgiftene.

Flere momenter anføres av dem som legger «skylden» på Ap for nedbyggingen av forsvaret i mellomkrigstiden. Jevnt over ser ikke disse forfatterne på de lange linjene, men hopper bare inn i diskusjonen om forsvarsordningen av 1933, som selv om den var vedtatt, aldri ble fullt ut finansiert.⁵⁷³ Da mener de å se at Ap kommer opp med sin egen løsning, og en ser heller ikke på hvem som egentlig initierte diskusjonen rundt kuttene, eller hva som var årsaken til kuttene, for eksempel om det var antimilitarisme eller økonomi. I en forlengelse av dette fokuseres det ofte utelukkende på den militære siden av norsk sikkerhetspolitikk uten at en ser dette i sammenheng med de folkerettslige, økonomiske og diplomatiske sidene. Det andre kan være at forfatterne ikke tar inn over seg at Ap i denne perioden endrer standpunkt, og at de forventer eller regner med at Ap hadde de samme pasifistiske holdningene når de kom til makten,

---

⁵⁶⁹ Nils Ørvik, «Høyre, Arbeiderpartiet og 1940,» *Aftenposten*, 12. oktober 1979.

⁵⁷⁰ Vidar Eng, *Fra antimilitarist til forsvarsminister: Fredrik Monsen og 1930-tallet* (Vallset: Opplandske Bokforlag, 2018), 19.

⁵⁷¹ Fure, *Mellomkrigstid*, 3, 302.

⁵⁷² Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?,» 21.

⁵⁷³ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 27–31. Bugen, *Kappløpet om Norge 1939–1940*, 20–22.

som de hadde tidlig på 1920-tallet. Videre kan de også forveksle kuttene i forsvaret med den trege opprustningen.

Eng viser til 1937 som et viktig år for gjenoppbyggingen av Forsvaret.⁵⁷⁴ Dette begrunner han i at det ofte kan ta tre år å gjennomføre nyinvesteringer. De militære spilte inn at forsvaret som et minimum trengte 40 millioner per år de neste tre årene. I forliket som til slutt ble vedtatt, fikk forsvaret 6 millioner per år i tre år. Forliket ble inngått mellom Arbeiderpartiet og Bondepartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti. Høyre, som var villige til å strekke seg lengst, foreslo 15 millioner. Så selv med en Høyre-regjering, som hadde fått gjennom sitt forslag, ville Forsvaret ikke ha fått mer enn to femtedeler av det de bad om. På den andre siden ville Forsvaret ha fått over dobbelt så mye som de til slutt fikk. 1937 kan imidlertid også ha vært for seint for å skaffe et effektivt forsvar til 1940. Kristiansen konkluderer med at skipperetak var lite egnet som opprustningsmetode.⁵⁷⁵ Andre viser til at «[d]et var umulig å rette opp 20 års militært forfall i løpet av den korte perioden opprustningen varte».⁵⁷⁶ Årsaken til dette var at den teknologiske og operative utviklingen førte til at militærapparatet ble ressurs- og kompetansekrevende. Videre hadde Norge nesten ingen forsvarsindustri og produserte svært lite selv. Det en trengte, måtte kjøpes av andre, og det var vanskelig å få kjøpt noe siden det var mange andre nasjoner som rustet opp på samme tid. I april 1940 hadde Forsvarsdepartementet 50 millioner som man ikke hadde klart å bruke.

Et viktig moment i forsvarsordningen av 1933 for Hærens krigsberedskap var «en forutseende utenriksledelse som i tide tar initiativet til å få forsvaret styrket når situasjonen blir truende».⁵⁷⁷ Tiltakene det her var snakk om, var anskaffelse av materiell samt utdanning og øving av befal og mannskaper. Kommanderende general antok at dette ville ta flere år, som et minimum seks måneder, å gjøre hele forsvaret

---

⁵⁷⁴ Eng, *Fra antimilitarist til forsvarsminister*, 101–102.

⁵⁷⁵ Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 15,21.

⁵⁷⁶ Harald Høiback, «Strategiens kår og historie i Norge», i *Militærstrategi på norsk – en innføring*, red. Håkan Edström og Palle Ydstebø (Oslo: Abstrakt Forlag, 2011), 169.

⁵⁷⁷ Forsvarsdepartementet, «St.prp. nr. 57 (1931) Om ny forsvarsordning», 75. Stortingsforhandlinger, «St.prp. nr. 6 (1933) Om ny forsvarsordning», 21.

mobiliseringsklart under forutsetning av at «den forserte utbygging skjer mens landet har fred og har frie tilførsler fra utlandet, således at anskaffelse av materiell og råstoffer for krigsproduksjonen kan skje uhindret».⁵⁷⁸ Forutsetningen om muligheter for frie tilførsler virker i ettertid litt merkelig. Den tar ikke inn over seg at Norge trolig ikke ville være den eneste staten som ville bygge ut forsvaret sitt i forkant av en truende situasjon. På den andre siden, en oppbygging over flere år var vel det som skjedde, selv om ekstrabevilgningene kanskje ikke stod i stil med hvor mye det hastet. 6. divisjons stabssjef fra 1936 og ut felttoget, Odd Lindbäck-Larsen, skriver i sin rapport at kommanderende general i november 1936 blant annet bestemte at mobiliseringsbeholdninger skulle komplementeres fullt ut, og at det skulle legges opp lagre av ammunisjon, proviant og brensel. Dette ble av 6. divisjon «oppfattet [...] som et tegn på at den norske utenriksledelsen hadde gitt det varsel forsvarsordningen hadde forutsatt om at det var fare for krig. Divisjonen anså seg fra dette tidspunkt for å være i beredskapstilstand.»⁵⁷⁹

Forsvarsordningen av 1933 forutsatte et forsvarsbudsjett på 30 millioner per år. Under trontale- og finansdebatten i 1939 viser Nygaardsvold til forsvarsbudsjettets sammenlagte størrelse (ordinært og tilleggsbevilgninger) for de foregående årene.⁵⁸⁰

Tabell 2: Forsvarsbudsjettets størrelse for terminene 1935–36 til 1939–40

1935–1936	34,1 millioner
1936–1937	42,6 millioner
1937–1938	46,3 millioner
1938–1939	57,6 millioner
1939–1940	58,1 millioner

Videre viser han til at forsvaret nok hadde planer for hvordan en skulle benytte de tildelte midlene, men at man ikke hadde klart å bruke alt det som en hadde fått så

⁵⁷⁸ «St.prp. nr. 6 (1933) Om ny forsvarsordning,» 21.

⁵⁷⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁵⁸⁰ «Stortingstidende 1939,», 138.

langt. Hva betyr så disse tallene, hvor mye var dette egentlig? For budsjetterminen 1938–1939 utgjorde det planlagte forsvarsbudsjettet ca. 8 % av statsbudsjettet, og med ekstratildelingene ca. 11 %.⁵⁸¹ Til sammenligning var de tilsvarende svenske tallene ca. 12 % og 16,6 %.

Mesteparten av ekstratildelingene som kom fra 1936 og fremover, ble benyttet i Nord-Norge.⁵⁸² Her gikk mye av ekstratildelingene til å fylle opp magasinene med ammunisjon, mat, ved og halm. Årsaken til dette var at i nord kunne Forsvaret i liten grad dra nytte av de sivile samfunnsressursene. På grunn av den spredte befolkningen var mulighetene for rekvisisjoner – leve av landet – minimal.⁵⁸³ Denne prioriteringen av 6. divisjon var også med på å muliggjøre dens innsats under felttoget.⁵⁸⁴

Et moment som er fremtredende særlig i den tidlige litteraturen, skrevet av fagmilitære som også deltok i kampene, er lengden på rekruttskolen. Før første verdenskrig hadde infanteriet 72 dagers rekruttskole og 4–5 regimentssamlinger (mobiliseringsøvelser), til sammen skulle dette utgjøre 144 dager.⁵⁸⁵ Under første verdenskrig ble dette økt til 120 dagers rekruttskole. Inkludert regimentssamlingene ble dette totalt 210 dager. På 1920-tallet ble regimentsøvelsene kuttet og rekruttskolen i realiteten redusert til 48 dager. I 1934 ble rekruttskolen økt til 60 dager, i 1935 til 72 og i 1938 til 84. Det betød at i april 1940 hadde soldatene mellom 48 og 84 dager med rekruttskole og ingen øvelser etter det før eventuell nøytralitetsvakt.⁵⁸⁶

Våren 1936 var det en debatt i Stortinget om rekruttskolen skulle økes fra 72 til 84 dager. Ap var imot dette og stilte kabinettsspørsmål i avstemmingen.⁵⁸⁷ Bondepartiet

---

⁵⁸¹ «Forsvaret – i Sverige og hos oss», *Aftenposten*, 27. desember 1938.

⁵⁸² Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 228–230; Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 238–247.

⁵⁸³ «Tysk trussel mot Norge?», 161–237.

⁵⁸⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁵⁸⁵ Stortingsforhandlinger, «St.prp. nr. 6 (1933) Om ny forsvarsordning», 16.

⁵⁸⁶ Dahl, *Med Alta bataljon mot tyskerne*, 11.

⁵⁸⁷ Eng, *Fra antimilitarist til forsvarsminister*, 90,105.

stemte med Ap og det trolig kun for å ikke felle regjeringen. Det samme skjedde i 1937, men da var det Venstre som stemte med Ap. Undersøkelseskommissjonen av 1945 konkluderer i sin redegjørelse av forsvarspolitikken med at Ap-regjeringen hele tiden hadde et betydelig flertall i Stortinget bak seg. Dette kan stemme i et mer generelt og overordnet lys, men for denne enkeltsaken er nok ikke det tilfelle.⁵⁸⁸ Hvis ikke Ap hadde sittet i regjering, ville det trolig ha vært en økning av førstegangstjenesten til 84 dager allerede i 1936 og ikke først i 1938. Men selv om stortingsflertallet var villige til å øke antall dager, var de ikke villige til å felle regjeringen over det spørsmålet. Hvor mye en økning på 12 dager for to ekstra årskull ville ha utgjort under felttoget, er vanskelig å vurdere.

Allerede sommeren 1917 hadde hæren og festningsartilleriet startet på en nedtrapping av nøytralitetsvakten.⁵⁸⁹ Årsaken til dette var at kostnadene av å opprettholde nøytralitetsvakt over så lang tid ble for store for det norske samfunnet. Etter første verdenskrig ble det klart at Norge hadde et stort og kostnadstungt forsvar. Parallelt med den forverrede økonomiske situasjonen ble det gjort kutt i forsvarsbevilgningene. I mellomkrigstiden ble det antatt at for å dekke utgifter måtte det være syv–åtte industriarbeidere bak hver soldat.⁵⁹⁰ Den norske krigsorganisasjonen var på ca. 100 000 mann, og Norge hadde ikke 700 000 industriarbeidere. I den samme perioden var det også en antimilitaristisk holdning i flere partier. Videre var det en oppfatning av en indre kommunistisk trussel i de mer konservative kretsene, noe som førte til at det ble gjort tiltak i Forsvaret for å sikre landet mot en mulig indre trussel.⁵⁹¹ Dette kan ha skapt flere følger for oppbyggingen mot slutten av 1930-tallet. For det første brukte Forsvaret midler på å sikre seg mot den indre trusselen i stedet for å benytte disse til å styrke forsvaret mot en ytre fiende.⁵⁹² Det kan også ha ført til at når Ap kom i regjeringssposisjon, var det en viss skepsis til å ruste opp et forsvar som hadde sett, eller fortsatt så på dem som en fiende.

---

⁵⁸⁸ Stortinget, *Innstilling fra Undersøkelseskommissjonen av 1945*, 28–29.

⁵⁸⁹ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 138–139.

⁵⁹⁰ Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 21.

⁵⁹¹ Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3, 163–170.

⁵⁹² Eng, *Fra antimilitarist til forsvarsminister*, 147.

I dette lyset så er det nok ikke mulig, slik enkelte forfattere ønsker, å gi ett parti skylden for kuttene. Ap hadde likevel et medansvar blant annet ved at de stemte for det minste budsjettet. Samtidig startet Ap relativt raskt etter at partiet tok over regjeringsposisjon, å øke bevilgningene til forsvaret. Så kan det reises kritikk for at de kan ha vært for trege, og at de burde ha økt mye med en gang, slik som Forsvaret ba om. På den andre siden så kan det hende at det allerede var for sent, og at selv med mye mer tidligere ville det ikke ha vært mulig å enten skaffe materiell eller å bygge opp kompetansen til å benytte det.

6. Distriktskommandos avdelinger

Selv med god oversikt over alle avdelinger tilhørende 6. divisjon er det utfordrende å beskrive i detalj hver enkelt avdeling, særlig hvis en tar med alle de små avdelingene hvor det kreves relativt inngående kjennskap til det militære systemet for å identifisere dem. Dette kan være en av årsakene til at de som gjennomfører studier av kampene ved Narvik, kun konsentrerer seg om avdelinger av en viss størrelse, og som er lette å identifisere. En annen faktor er at ikke alle avdelinger som var planlagt oppsatt, faktisk ble satt opp. Det kom også til improviserte avdelinger, og noen av disse arvet navn fra avdelinger som ble oppløst de første dagene. Et eksempel på dette er maskinkanonbatteriet i Nord-Norge, som ble tatt til fange i Narvik 9. april og deretter satt opp på nytt på Setermoen med samme navn, men med annet utstyr og personell. At freds- og krigsorganisasjonen var ulik, er også en faktor som er med på å vanskeliggjøre en enkel oversikt over avdelinger. Det er bare noen få studier som har en omfattende – både kvalitativ og kvantitativ – beskrivelse av de landmilitære avdelingene. Det er særlig to som skiller seg ut. Det er Trygve Sandvik i sine to bind om *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940* og Ottar Vold i *Felttoget 1940 – avdelingenes påkjenninger og tap*.⁵⁹³ I stor grad virker det som om de fleste studiene etter Sandvik benytter seg av tallene og oversiktene hans.

---

⁵⁹³ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14; *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13. Ottar Vold, *Felttoget 1940: avdelingenes påkjenninger og tap*, red. Andreas Hauge og Rikstrygdeverket, *Felttoget i Norge 1940* (Oslo: Rikstrygdeverket, 1995).

Hvilke avdelinger var det så som var planlagt oppsatt i Nord-Norge? Basert på mobiliseringsoppgjøret for 1940 skulle landforsvaret sette opp følgende avdelinger:⁵⁹⁴

<p>Staber</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 distriktskommando - 1 brigadekommando <p>Infanteri</p> <p><u>Per regiment (14, 15 og 16)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 linjebataljoner hver med 1 stabskompani, 3 geværkompanier (av 3 tropper, hver på 4 lag) og 1 mitraljøsekompani (9 mitraljøser) - 1 landvernsbataljon med 1 stabskompani, 3 geværkompanier (av 4 tropper) og 1 mitraljøsekompani (6 mitraljøser) - 1 øvingsavdeling (50% av styrken til en linjebataljon) - 3 luftvernmitraljøsetropper <p><u>Per selvstendig bataljon (Alta og Varanger bataljon)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 linjebataljon (som i regimentene) - 1 øvingsavdeling - 1 luftvermitraljøsetropp - I tillegg ved Varanger bataljon, Garnisonskompaniet i Sør-Varanger med 3 geværtropper, 1 mitraljøsetropp og 1 bombekasterlag <p>Hærens flyvåpen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hålogaland flygeavdeling, 1 speiderving av 6 fly 	<p>Artilleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 liten artilleribataljon (av 2 batterier) til brigaden - 1 ammunisjonskolonne (hestetrasket) til brigaden - 1 hestetrenavdeling til brigaden - 1 hestetrenkompani, med stab, 2 mitraljøsetropper og 3 hestetrenavdelinger skulle forberedes - 1 hestereserve til brigaden - 5 stk 65mm bergkanoner til vaktavsnittene - 1 liten veterinæravdeling - 1 mobilt veterinærdepot <p>Ingeniør</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 pionerkompani - 1 sambandskompani - 1 landverns pionerkompani - 6stk 60 cm lyskastere (til Maskinkanonbatteriet i Nord-Norge) <p>Luftvern</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maskinkanonbatteriet i Nord-Norge 4stk 40mm maskinkanon - 6. distriktskommando skulle forberede oppsetting av luftvarsling 	<p>Hærens intendantur</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 intendanturstab for brigadekommando - 1 intendanturstab for distriktskommando - 1 intendanturkompani for brigade <p>Hærens sanitet</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 sanitetsstab for brigadekommando - 1 sanitetsstab for distriktskommando - 1 sanitetskompani - 1 landverns sanitetskompani - 1 hestetrukket feltsykehus - 1 motorisert feltsykehus - 1 feltsykehus uten transportmidler - 1 lite sanitetsstog - 4 små sykehusskip <p>Veterinærkorpset</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 veterinærstab for brigadekommando <p>Forsyningskorpset</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 trenstab for brigadekommando - 1 biltren for brigadekommandoen - 1 bilkompani <p>Krigspoliti</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 krigspolitiavdeling Nord-Norge
---	--	---

Figur 10: Oversikt over landforsvarets oppsetninger i Nord-Norge basert på mobiliseringsoppgjøret for 1940, listet etter våpengren som hadde oppsetningsansvar

Det samme mobiliseringsoppgjøret viser også at befalsmangelen hadde gjort det nødvendig å redusere antall tropper ved geværkompaniene også for terminen 1940. Dette kan tyde på at det egentlig var ønskelig med flere tropper per kompani enn tre. Videre var innrullingskretsene basert på tre linjebataljoner per regiment, men det ble bare satt opp to. Siden 6. divisjon hadde særlig stor befalsmangel, skulle hvert av regimentene i 3.–5. divisjon avgi henholdsvis to (for 3. og 5.) og fire (for 4.), yngre befal (under 35 år) av sersjants eller fenriks grad hver. Tilsvarende ordning gjaldt også for Bergartilleribataljon I og II, som skulle avgi henholdsvis tre og to yngre løytnanter eller fenriker til 6. divisjon.

I tillegg til avdelingene som var bestemt oppsatt gjennom mobiliseringsoppgjøret, kom de forskjellige vakt-detatsjementene som var planlagt oppsatt gjennom

⁵⁹⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yc/L0169-IIC-11-910, «Forsvarets nøytralitetsvern». Fra Kommanderende General, Mobiliseringsoppgjøret for 1940 (datert 15. september 1939).

landvernsdirektivene, i litt forskjellig antall alt etter hvilket alternativ en skulle iverksette.⁵⁹⁵ Videre ble det også i løpet av 1939 tilført flere 75mm skyts til Nord-Norge.⁵⁹⁶ Disse ble benyttet til å sette opp to motoriserte batterier og flere lokalskyts for sperretjeneste.

Det neste vi kan se på, er hvilke avdelinger som faktisk var inne til nøytralitetsvakt 8. april 1940, og som var de avdelingene som innledningsvis kunne benyttes. Som beskrevet i 4.4 var det et varierende antall avdelinger inne til nøytralitetsvakt fra september 1939. I tillegg var det rullering av de avdelingene som var inne. Figur 11 viser hvilke avdelinger som var mobilisert 8. april 1940, og hvilket forsvarsavsnitt de tilhørte.

6. divisjon/Distriktskommando				
6. Distriktskommandos stab (redusert) i Harstad				
13 vaktetasjementer i hele distriktet				
Sør-Hålogaland Normal garnisonsdrift	Nord-Hålogaland I/IR13 6. landvernspionerkompani (-) Maskinkanonbatteriet i Nord-Norge Pansertogkanonavdeling Reserve og samlemagasin nr. 17	Troms fylkes fastland 6. brigadekommando II/IR15 Bergartilleribataljon nr. 3 9. motoriserte batteri 6. sambandskompani 6. intendanturkompani 6. sanitetskompani (-) 6. veterinæravdeling 6. bilkompani (-) Øvelsesavdeling/Bergartilleribataljon nr. 3	Vest-Finnmark Normal garnisonsdrift	Øst-Finnmark Varanger bataljon I/IR12 II/IR14 Garnisonskompaniet i Sør-Varanger Luftvernmittaljøsetropp 10. motoriserte batteri Sambandsavdeling Landvernpienertropp Blokkhustropp Reserve- og samlemagasin nr. 18 Sykebærertrupp 6. Feltsykehus Lastebiltrupp
(-) indikerer at avdelingen har avgitt en underavdeling				

Figur 11: Avdelinger i Nord-Norge per 8. april 1940, fordelt på forsvarsavsnitt

Totalt utgjorde dette minst 6600 befal og mannskaper.⁵⁹⁷ Når jeg opererer med 6600 som et minimum, skyldes det at innmeldingene bare omhandler avdelinger inne til nøytralitetsvakt. Dermed vil det i tillegg være staber og avdelinger som ikke er registrert.

⁵⁹⁵ SATØ, S-0029, D/Db/L0069, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Landvernsdirektiver, utarbeidelse av planer 1936–1939».

⁵⁹⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

⁵⁹⁷ RAFA-2017 Y/Yb/L0128-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando» Styrkelister pr. 20/2–1940. Sammendrag for 6. Divisjon. (datert 29. februar 1940), Sammendrag av styrkelister pr. 20/3–1940. For de oppsatte avdelinger innen 6. Kommandodistrikt. (datert 2. april 1940).

Fra 9. april ble flere avdelinger mobilisert, og enkelte avdelinger som allerede var inne, hadde en økning. Av avdelingene som var planlagt oppsatt gjennom mobiliseringsoppkjøret av 1940, ble ikke landvernsbataljonen og øvingsavdelingen til IR15 satt opp på grunn av materiellsituasjonen etter at Elvegårdsmoen var tatt av de tyske styrkene. Jeg har heller ikke funnet spor etter hestetrenkompaniet som artilleriet skulle forberede en oppsetting av. En årsak til dette kan være at i mobiliseringsoppkjøret så fikk de bare ordre om å forberede oppsettingen, og ikke faktisk sette opp. Det kan dermed synes som om avdelingen var på planstadiet, og det er ikke sikkert at det var allokert materiell og personell til den.

Den mest komplette innmeldingen av personell er for avdelingene per 20. april.⁵⁹⁸ I denne summerer de regulære landavdelingene seg til ca. 12 500 mann. I tillegg til dette kommer de forskjellige vaktetasjementene som 20. april ble oppgitt til ca. 250 mann.⁵⁹⁹ I en senere mer detaljert beskrivelse av vaktetasjementene og de frivillige vaktavdelingene ble det oppgitt ca. 400 militære vakter og ca. 750 sivile vakter.⁶⁰⁰ Det var også flere øvelsesavdelinger som ble satt opp.⁶⁰¹ Totalt summerer øvingsavdelingene seg til ca. 1400 mann. Hvis en legger sammen disse summene og trekker fra dubleringer, kommer totalen tilhørende landforsvaret i Nord-Norge på ca. 14 100 mann. Dette er totalen i hele Nord-Norge, og fordelingen er på mellom 2500 til 3000 i Finnmark, rundt 2000 i Sør-Hålogaland og 9–10 000 i Nord-Hålogaland og Troms. Avdelingene som ble tatt til fange i Narvik 9. april, samt Omdal-gruppen er

---

⁵⁹⁸ RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Sammendrag av styrkelister pr. 20/4–40 (datert 30. april 1940). RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando» Oppsetninger i Nord-Norge. RAFA-2017 Y/Yb/L0154-II-C-11-650-657, «6. Divisjon» 9. batteri, 10. batteri.

⁵⁹⁹ RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Sammendrag av styrkelister pr. 20/4–40 (datert 30. april 1940).

⁶⁰⁰ RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Skriv fra 6. Distriktskommando til Hærens Overkommando, Sikringsvakter i Nord-Norge (datert 22.mai 1940), Skriv fra 6. Distriktskommando til Hærens Overkommando, Ad oppsetningene i Nord-Norge (datert 28. mai 1940).

⁶⁰¹ Ibid. Oversikt over øvelsesoppsetninger i Nord-Norge pr. 27/5–1940. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0137-II-C-11-604 «6. Divisjon/6. Brigade» Styrkelister pr. 20/5–40 for avdelinger underlagt 6. birgade.

ikke inkludert i disse tallene. Inkluderer vi disse, vil tallet øke til totalt i overkant av 15 000 mann (se vedlegg 2 for en detaljert oversikt).

En rapport skrevet i 1946 av daværende major Sverre Tysland, som i 1940 blant annet var ansvarlig for Hærens frivillige militæropplæring, konkluderer med at de frivillige avdelingene og vaktene utvilsomt hadde spilt en rolle, selv om de kvalitativt ikke stod på høyde med vanlige militæravdelinger.⁶⁰² Blant annet ga de frivillige avdelingene befolkningen en viss trygghetsfølelse.

Det var en rekke frivillige som meldte seg til tjeneste og ikke bare nordmenn. Oberstløytnant Leif Brock⁶⁰³ skriver i sin rapport at på Setermoen møtte det ca. 200 frivillige.⁶⁰⁴ Av disse ble 150 godkjent etter legeundersøkelse og kontroll av krigspolitiet. Brock viser til at de frivillige kom fra mange nasjoner. Det var flest fra Belgia med 22 og deretter Estland med 10, ellers var det svensker, finner, sveitsere og amerikanere. Brorparten av de frivillige var nordmenn som enten hadde deltatt i kampene i Sør-Norge eller i vinterkrigen. Dette er den eneste kilden som jeg har sett nevne belgiske frivillige. Av de frivillige som Brock organiserte, ble de menige sendt som erstatningsmannskaper til avdelingene etter hvert som de kom med rekvisisjoner, mens befalet ble disponert enkeltvis til tjeneste etter ordre fra divisjonen eller distriktskommandoen. Det ble med andre ord ikke satt opp i egne frivilligavdelinger ved Narvik, men de ble tildelt etter hvilken trening og erfaring de hadde fra tidligere. Brock informerer at flere av befalet som meldte seg, la frem skriftlige beviser på at de tidligere hadde deltatt i andre kriger. Som en kuriositet nevner han at rekorden hadde en dansk fenrik, med deltagelse i ni kriger eller krigsforetagender. Irriterende nok kommer det ikke frem om det var ni før Norge, eller om dette er med Norge.

---

⁶⁰² RAFA-2017 Y/Yb/L0146-II-C-11-621, «6. Divisjon» Rapport fra major, daværende kaptein, Sverre Tysland om frivillige avdelinger ved krigsutbruddet 1940 (datert 27. juni 1946).

⁶⁰³ Leif Brock var ved krigsutbruddet administrativ sjef for landvernsbataljonen/IR16, mobiliseringsstillingen hans var som sjef for Øvelsesavdelingen IR16, i tillegg ble han tildelt andre stillinger, blant annet forsvarssjef Troms Innland, plasskommandant på Setermoen og innrulleringssjef for antagelse av frivillige.

⁶⁰⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Bilag nr. 6 til rapport fra oberstløytnant Leif Broch om deltagelse i krigen i Norge fra 9. april til 9. juni 1940. Tjenestegjøring som innrullerigschef for antagelsen av frivillige 17/4 – 6/6 1940 (datert 10. mars 1941).

Jeg har i mitt arbeid ikke funnet en samlet oversikt over de utenlandske frivillige. I enkelte av personelloversiktene til de forskjellige avdelingene står de oppført som frivillige og hvilket land de kommer fra. Er de befall, så er de ofte oppført med navn. Noe av årsaken til at det ikke er så lett å få en samlet oversikt, kan være det som Broch viser til i sin rapport.⁶⁰⁵ Han var usikker på betingelsene vedrørende kapitulasjonen, og derfor brente han sine krigsdagbøker samt deler av personellrullene ved felttogets slutt. I en rapport fremkommer det at i noen av flyvebladene som tyskerne hadde sluppet ned, stod det at alle frivillige ville bli skutt.⁶⁰⁶ Hvis det siste stemmer, kan det ha vært med i vurderingen til Broch om brenning av personalarkivet.

3. Sjøforsvarsdistrikts avdelinger

For Sjøforsvaret er det noe enklere å holde kontroll med hvilke fartøyer som var tenkt inn i de forskjellige avdelingene. Her ligger utfordringen i større grad i alle de fartøyene som var planlagt brukt til transport, men dette kommer jeg tilbake til i kapittel 7.

3. Sjøforsvarsdistrikt disponerte under nøytralitetsvakten sine fartøyer i Finnmark. Etter at vinterkrigen var over, ble Ofotenavdelingen opprettet og stasjonert i Narvik, fordi Narvik var et strategisk viktig og sårbart punkt i Nord-Norge. Ofotenavdelingen bestod av Panserskipsdivisjonen (*Norge* og *Eidsvold*), 3. ubåtdivisjon (*B 1*, *B 2* og *Lyngen*), to oppsynsskip (*Michael Sars* og *Senja*) og en bevoktningsbåt (*Kelt*).⁶⁰⁷ Den andre enheten, Finnmarksavdelingen, bestod av et oppsynsskip (*Fridtjof Nansen*), to bevoktningsbåter (*Børtind* og *Nordhav II*) og to bevoktningseskøyter (*Rossfjord* og *Spanstind*). I tillegg til disse to avdelingene kom to oppsynsskip (*Heimdal* og *Nordkapp*), fire bevoktningsbåter (*Thorodd*, *Kvitøy*, *Svalbard II* og *Syrian*) og to bevoktningseskøyter (*Torfinn I* og *Aud I*) som var direkte underlagt sjøforsvarsdistriktet. 3. flyavdeling (tre torpedofly og to speiderfly) samt noen

---

⁶⁰⁵ Ibid. Rapport fra oberstlöytnant Leif Broch om deltagelse i krigen i Norge fra 9. april til 9. juni 1940 (datert 10. mars 1941).

⁶⁰⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Rapport av dansk frivillig.

⁶⁰⁷ Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4*, 4, 297–298.

landinstallasjoner (Marinens flystasjon Tromsø, Marinens provisoriske flystasjon Vadsø, Ramsund marinedepot, Ramfjordnes vaktstyrke og Vardøhus festning).⁶⁰⁸ Samlet utgjorde dette minimum 950 mann under 3. Sjøforsvarsdistrikts kommando den 8. april 1940.⁶⁰⁹ Legger en disse til landforsvarets styrker, vil det totale antallet norske soldater i Nord-Norge blir i overkant av 16 000.

Hvordan stemmer dette med annen litteratur?

Det meste av litteraturen om felttoget er i stor grad opptatt av de avdelingene som var i kamp. Bare i liten eller ingen grad belyses de andre avdelingene. Dette er til en viss grad en kontradiksjon, sett ut fra det perspektivet at flere, særlig norske krigsdokumentarforfattere, oppgir som en grunn for å skrive om felttoget at soldatene er «glemt». I litteratur av norske forfattere tiltenkt et norsk publikum er det i stor grad bare de norske landstyrkene som omtales når det er snakk om kampene ved Narvik. Senkningen av *Eidsvold* og *Norge* har en plass i de fleste fremstillingene, samt senkningen av *Dronning Maud* 1. mai, etter at hun var blitt tatt i bruk som hospitalskip. Utenom dette er den norske marinen i stor grad fraværende. Unntaket her er selvfølgelig de studiene som i overveiende grad fokuserer på den norske marinen.

De landmilitære avdelingene som ofte får liten oppmerksomhet, er både 6. divisjons støtteavdelinger, som samband, ingeniør, tren, de forskjellige vaktetasjementene tilhørende forsvarsavsnittene og ikke minst alle de frivillige vaktavdelingene. Noe av årsaken til dette kan være at de ikke var direkte involvert i ildstriden med de tyske styrkene. Det kan synes som om ikke alle forfattere forstår eller tar inn over seg at i en militær organisasjon bidrar slike styrker til å sette geværsoldatene i frontlinjen i stand til å kjempe. Et eksempel på dette er studien til Oddmund Joakimsen.⁶¹⁰ I sin fremstilling av deltagende norske styrker viser han skjematisk til avdelinger i bakre linje, men antallet han løfter frem som stridende, er 3700, som ifølge Joakimsen er

---

⁶⁰⁸ Ibid., 13–20.

⁶⁰⁹ Ibid., 18, 20, 297–298.

⁶¹⁰ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147–148.

summen av de fem norske infanteribataljonene som han mener, deltok.⁶¹¹ Historikeren Martin van Creveld argumenterer for at før en militær sjef kan begynne å tenke på å manøvrere eller kjempe, må vedkommende sørge for å kunne forsyne sine soldater med det de trenger til rett tid og på rett sted.⁶¹² Hvis ikke vil soldatene hurtig slutte å fungere som soldater. Fleischer erkjenner dette i sin rapport, hvor han skriver at «[d]e bakre organers oppgave hadde vært like stor og slitsom som de stridende avdelingens om enn mindre farefull».⁶¹³

De forfatterne som gjennomfører analyser av kvantitet, kritiserer ofte forfatterne som angir totalantall uten å bryte dette ned til frontavsnitt eller våpengren.⁶¹⁴ Sett ut fra hvor mange soldater som totalt deltok, er det svært få på tysk side sammenlignet med hva som fantes av allierte og norske soldater. Blant annet anser Joakimsen det som en forherligelse og beundring av hva de tyske styrkene klarte, når bare totalantallet oppgis.⁶¹⁵ I enkelte studier blir det forsøkt å beregne et nettotall av soldater som faktisk var i kamp med hverandre. Trolig er tankegangen at man på den måten vil kunne gjennomføre en analyse av hvor gode de norske soldatene var.

Det er flere utfordringer ved disse analysene. Noe av ulempen er at en beregner hvor mange frontlinjebataljoner det var på norsk og alliert side, mens stort sett alle avdelinger på tysk side blir regnet som frontlinjebataljoner. Det vil si at en regner en slags «netto» allierte og norske soldater mot et «bruttoantall» på tysk side. Videre blir de tyske soldatene jevnt over gitt kvaliteten «bergjegere» eller «fallskjermjegere», selv om majoriteten av troppene på tysk side (frem til midten av mai) besto av gaster fra de

---

⁶¹¹ Bataljonene han regner med, er I/IR12, II/IR15, I og II/IR16 samt Alta bataljon. Joakimsen mener at I/IR13 ikke skal regnes med da den ikke kom i kamp, og de 200 som kom i kamp, ble nedkjempet 16. april. Videre har han ikke med de avdelingene som sloss sør i Nordland (I, Lv.Batlj. og Øvavd/IR14) eller de avdelingene som var gruppert i Finnmark (II/IR14 og Varanger bataljon). Dette er kanskje forståelig siden hans studie utelukkende tar for seg Narvik. Det er likevel litt rart at han ikke nevner I/IR15, siden denne avdelingen blant annet stod for vakthold ved Bardufoss.

⁶¹² Martin Van Creveld, *Supplying war: logistics from Wallenstein to Patton* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), 1.

⁶¹³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

⁶¹⁴ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147.

⁶¹⁵ Jan P. Pettersen, «Kampene i Narvik: Soldater i nord,» *forsvaretsforum.no*, 12. juni 2020.

senkede jagerne, altså soldater med minimalt med utdannelse og erfaring med krigføring på land. Det skal imidlertid legges til at marineavdelingene ble mye benyttet i bakre områder, og at det dermed i stor grad var bergjegere og fallskjermjegere som var i de hardeste kampene.

Ofte blir det heller ikke tatt høyde for at «nettotallet» for de norske styrkene ved fronten trolig ville ha blitt færre om det ikke hadde vært for de bakre avdelingene. Tidvis trekkes det frem at et argument for å regne med alle norske og allierte er at de ikke benyttede styrkene var en trussel som bandt tyske styrker, slik at de ikke kunne kraftsamles. Deretter argumenterer de samme forfatterne mot dette, ved å argumentere for at det ikke er noe som tyder på at tyske styrker ble bundet av de ikke-benyttede norske og allierte styrkene.⁶¹⁶ Det som disse forfatterne glemmer, er at mange av de norske og allierte styrkene i de bakre områdene var gruppert der, eller bundet opp, på grunn av trusselen fra de tyske styrkene. 6. divisjon oppfattet trusselen om at raid mot det en kan regne som divisjonens bakre områder, som stor.⁶¹⁷ Et eksempel på dette er Tromsø, hvor det var plassert tre kompanier.⁶¹⁸ Det er derfor trolig at hvis det ikke hadde blitt satt opp vaktavdelinger i disse områdene, ville forsvaret av områdene måtte ha blitt overtatt av andre avdelinger. I ytterste fall kunne dette ha dreid seg om «frontbataljonene», selv om trusselen trolig måtte ha blitt regnet som svært kritisk før de ville ha blitt brukt til det formålet.

Trolig er årsaken til at en ønsker å nedjustere antall norske og allierte som var i kamp, en måte å synliggjøre at 6. divisjons innsats var større, og innsatsen blir også mer imponerende enn hvis en opererer med de totale tallene. Gjennom sitt regnestykke viser Pettersen til at 6. divisjons 6 ½ bataljoner⁶¹⁹ stod opp mot 4 tyske bataljoner,⁶²⁰ noe som gir et styrkeforhold på 3:2.⁶²¹ Et slikt styrkeforhold regnes for å være for lite

---

⁶¹⁶ Ibid.

⁶¹⁷ RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0028-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando» Fra 6. Divisjon til Forsvarets Overkommando P.M. om forsvar mot fallskjerm- og luftlandetropper i Troms innland (datert 30. mai 1940).

⁶¹⁸ RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Den landmill. styrke til forsvar av Tromsøy (datert 3. juni 1940).

⁶¹⁹ I/IR12, I og II/IR15, I og II/IR16, Alta bataljon og Bergartilleribataljon nr. 3.

⁶²⁰ To bergjegerbataljoner og to marinebataljoner.

⁶²¹ Pettersen, «Kampene i Narvik: Soldater i nord».

for å kunne gjennomføre vellykkede angrepsoperasjoner, forholdet bør helst være 3:1. Pettersens konklusjon er dermed at de norske styrkene gjorde en formidabel innsats. I sitt regnestykke har ikke Pettersen inkludert den franske brigaden som sloss på nordmennes venstre flanke, mot de samme bataljonene som Pettersen viser til at nordmennene stod overfor. Tar vi med disse, burde styrkeforholdet være nærmere 2:1. Kiszely kommer frem til at forholdet på det samme frontavsnittet var 6:1.⁶²² Videre kan en i en angrepsoperasjon skaffe seg et fordelaktig styrkeforhold på en mer avgrenset del av fronten gjennom kraftsamling av styrker og ild. Dette er en faktor som Pettersen ikke diskuterer.

Sett i et langsiktig norsk historiografisk lys er det som å sparke inn en åpen dør når en konkluderer med at de norske soldatene gjorde en god innsats. I norsk litteratur blir det i liten grad hevdet at nordmennene ikke gjorde en god innsats. Allerede rett etter krigen skrev Ruge at det var de norske soldatene som hadde tatt hovedstøyten under felttoget i Norge.⁶²³ De hadde også klart seg bedre enn det noen hadde trodd på forhånd, og frem til angrepet på Sovjetunionen hadde de rekord i utholdenhet. I en internasjonal historiografisk sammenheng er det mer forståelig at en argumenterer for at nordmennene gjorde en god figur, men da er det kanskje ikke et poeng å gjøre dette i litteratur som i utgangspunktet er rettet mot et norsk publikum.

Det er bemerkelsesverdig at de to som i størst grad fører denne talldebatten i pennen, Joakimsen og Pettersen, på den ene siden argumenterer for å ikke inkludere alle de norske soldatene, samtidig som de mener at de nordnorske soldatene blir usynliggjort. Dette blir et paradoks fordi deres tellemåte bidrar til å usynliggjøre eller nedvurdere innsatsen til de nordmennene som de ikke regner som å ha vært i kamp.

6.1.2 Allierte styrker

De allierte styrkene kom fra tre nasjoner: Storbritannia, Frankrike og Polen. De var organisert i en felles kommandostruktur og hadde en felles strategi bestemt i Supreme

---

⁶²² Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 254.

⁶²³ Kristiansen, *Otto Ruge*, 351.

War Council.⁶²⁴ Dette var et organ som bestod av den franske og britiske statsministeren sammen med andre ministre og militære rådgivere. Disse møttes ca. en gang i måneden, men hadde et stående organ, Allied Military Committee, som holdt til i London. Fra midten av mai var generalmajor William Steffens og kommandør Elias Corneliussen norske representanter i Supreme War Council.⁶²⁵ Den britiske regjeringen oppnevnte også Military Mission no. 13, ledet av oberst R.C.G. Pollock, dette var den allierte representanten hos den norske regjeringen og overkommandoen.

De britiske styrkene kan deles inn i tre, nemlig sjø-, land- og luftstyrker. Sjøstyrkene er det vanskelig å etablere et nøyaktig antall på, da skipene i stor grad reiste til og fra England. Dessuten hørte noe av denne styrken under Home Fleet, mens andre var direkte underlagt Cork. Han hadde det maritime ansvaret for et område som strakte seg 160 km ut fra Vågsfjorden.⁶²⁶ Skip innenfor dette skulle i utgangspunktet inn under hans kommando. Geirr Haarr oppgir at det var 67 allierte skip innom den britiske basen i Skjelfjord i perioden fra 10. april til 14. mai.⁶²⁷ Flere av disse hadde nok ikke en direkte offensiv rolle, men var der som eskortefartøy for andre skip som gikk mellom England og Norge. Hvis vi likevel regner med disse, samt de andre som blir nevnt i kildene, kommer jeg opp i minst 80 skip – fra transportskip og armerte trålere til hangarskip. Et anslag på denne styrken gir på alliert side minst 18 000 seilende personell.

På samme måte er det vanskelig å telle luftstyrkene. Her var det noen styrker som tilhørte hangarskipene, og de var innom i flere perioder. Det var noen få avdelinger som etablerte seg på land, og noen avdelinger som fløy enkelte oppdrag fra britisk jord. Det at britene regner hele felttoget i Norge, The Norwegian Campaign, som målestokken det rapporteres på, bidrar også til at arbeidet med å telle hva som var i Nord-Norge, og enda verre hva som bare var rettet mot operasjonene ved Narvik, blir

---

⁶²⁴ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 8.

⁶²⁵ Kristiansen, *Otto Ruge*, 124–125.

⁶²⁶ Derry, *Det britiske felttog i Norge 1940*, 307.

⁶²⁷ Haarr, *I skjul for fienden*.

vanskelig. Ytterligere en faktor som gjør dette vanskelig, er hvordan en skal regne bakkemannskapene som var på flybaser i Storbritannia, men som fly og flyvere ikke kunne klare seg uten for å gjennomføre oppdrag over Norge. Det er trolig enklere og viktigere å se på hvordan Norge og Narvik har blitt prioritert gjennom hvor mange styrker som ble allokert brukt her. For luftstyrkene ble det brukt mye tid på å etablere en landingsstripe ved Skånland og å klargjøre Bardufoss. Fra 22. mai opererte No. 263 Squadron (Gladiator og Swordfish) fra Bardufoss, og No. 46 Squadron (Hurricane) var virksom fra 27. mai.⁶²⁸

Det som er enklere å telle, er landstyrkene, siden de var i landet over lengre tid, og vi har mer nøyaktige opplysninger om hvor og når. Når det gjelder antall allierte, viser de aller fleste studiene til Auchinlecks rapport om at det var 24 500 allierte som ble evakuert fra Narvik-området. Dette tallet er det en får når en summerer opplysningene i ett av vedleggene om antall som ble evakuert 3.–6. juni. I selve rapportteksten oppgir Auchinleck at det var 27 000 mann som ble evakuert.⁶²⁹ Dette kan selvfølgelig være en skrivefeil, men mer trolig er det at enkelte ble evakuert tidligere – direkte fra steder lenger sør i Nordland, som Mosjøen og Bodø, uten at disse er med i oversikten over dem som ble evakuert fra 3. juni og de påfølgende dagene. I et av de andre vedleggene viser han til at når han overtok 13. mai, så var den totale styrken på 25 800 mann. Av disse var det 14 100 britiske og 11 700 tilhørende den franske hæren. Inkludert i antall tilhørende den franske hæren finner vi også den polske brigaden, som talte ca. 4800 mann.⁶³⁰

---

⁶²⁸ TNA, AIR 36/17, «Movement of aircraft of No. 263 Squadron from H.M.S. FURIOUS to Bardufoss»; AIR 36/28, «Move of No. 46 Squadron from Skaanland to Bardufoss»; AIR 27/460, «No 46 Squadron: Operations Record Book»; AIR 27/1547, «No 263 Squadron: Operations Record Book»
⁶²⁹ PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June». Operations in Northern Norway from May 13, 1940, to June 8, 1940. Report by Lieut.-General C.J.E. Auchinleck, C.B., C.S.I., D.S.O., O.B.E., General Officer Commanding-in-Chief, North-Western Expeditionary Force. (datert 19. juni 1940).

⁶³⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». 960 Krigen i Norge 1940. 1. Bergbrigade. Polske dokumenter.

Den polske avdelingen var den Selvstendige Berginfanteribrigaden.⁶³¹ Denne avdelingen hadde blitt bestemt opprettet 9. februar 1940, som det polske bidraget til den allierte ekspedisjonen til Finland. Avdelingen ble til ved at 1. og 2. infanteridivisjon, som var satt opp i Frankrike etter Polens fall, måtte avgi avdelinger. Brigaden ble organisert som to halvbrigader av to infanteribataljoner hver. I de polske rapportene blir avdelingen vurdert som uskikket til å kunne gjennomføre en selvstendig aksjon ettersom den manglet organisatorisk (eget) artilleri, panservern og luftvern. De menige var i stor grad rekruttert fra polske emigranter som hadde bodd i Frankrike i flere år og var blitt innkalt 16. februar 1940. Av offiserene og underoffiserene med høyest rang hadde nesten samtlige deltatt under kampene i Polen.

Den franske kontingenten bestod av to halvbrigader. Dette var 27. Demi-Brigade, som hadde sin kjerne i tre alpejegerbataljoner, og 13. Demi-Brigade med to bataljoner fremmedlegionærer.

6.1.3 Tyske styrker

På den ene siden er det i stor grad enighet om det omtrentlige antallet av tyske styrker ved Narvik, på den andre siden er det få som har forsøkt å finne ut av et mest mulig eksakt tall.

Den opprinnelige landgangsgruppens størrelse er det i stor grad enighet om, og for de aller fleste kan den spores tilbake til Alex Buchners beskrivelse i *Narvik. Die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, utgitt i 1958.⁶³² Buchner har sin beskrivelse fra forskjellige Kriegsgliederung (organisasjonstablå) til Gruppe XXI. Videre har alle de forskjellige studiene en felles forståelse for antall tyske skip og opptredenen til disse. Antall sjømenn blir ikke oppgitt, men normalbesetningen på de forskjellige jagertypene som ble nyttet, skulle tilsi at det var ca. 3200 mann. I *Fjellkrigen 1940* er det tatt med noe som synes å være en samtidig tysk beskrivelse av angrepsstyrkens

---

⁶³¹ Ibid. 960 Krigen i Norge 1940. 1. Bergbrigade. Polske dokumenter.

⁶³² Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 187–190.

størrelse.⁶³³ I dette dokumentet fremgår det at det var 289 manns besetning på hver av jagerne, totalt 2890 mann. Dessverre har ikke forfatterne oppgitt hvor de har hentet denne kilden.

De forskjellige studiene er mer varierende med hensyn til hvilke tall de oppgir av de forsterkningene som Dietls styrke fikk. For det første dreier dette seg om hvor mange av sjøfolkene som kom seg i land, og deretter hvor mange av disse som inngikk i de 15 kompaniene som ble opprettet, bestående av marinepersonell, og hvor mange som eventuelt stod utenfor denne organisasjonen. Antall jagermannskaper som ble benyttet som landsoldater, varierer stort sett fra 2400⁶³⁴ til 2700⁶³⁵. I erfaringsrapporten til 3. Gebirgsdivision vises det til at etter den 13. april utrustet de til sammen 2500 «reddede» jagermannskaper med norske pistoler, rifler og maskingeværer samt tyske håndgranater.⁶³⁶ Det ble ved flere anledninger sendt tyske sjøfolk ut fra Narvik gjennom Sverige.⁶³⁷ Svenske dokumenter oppgir at det totalt var 528 tyskere som ble transittert ut, flest den 21. april.⁶³⁸ Her er det noe usikkerhet om hvor mange av disse som tilhørte marinen, og hvor mange som kom fra malmskipene som lå i Narvik havn om morgenen 9. april.

Det andre elementet med forsterkninger er antall som kom inn med fly. Det var tre forskjellige metoder personell ble flydd inn på. Den ene, som bare ble forsøkt en gang, var med fly som landet på islagt vann. Forsøket var mislykket fordi flyene hadde hjul og ikke ski. Den andre metoden var ved bruk av sjøfly, og den siste var ved fallskjerm.

---

⁶³³ Berg og Vollan, *Fjellkrigen 1940*, 470–471.

⁶³⁴ Haarr, *The Battle for Norway, April–June 1940*, 191.

⁶³⁵ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18, 188.

⁶³⁶ NARA, T-312/986 E-279/16, «Anlagenband 16 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen» 3. Gebirgsdivision Abt. Ib Bericht über die Erfahrungen auf dem Gebeit der Versorgung während des Einsatzes in Norwegen (datert 7. juli 1940).

⁶³⁷ Sverige Utrikesdepartementet og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen, «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940,» i *Transiteringsfrågan april–juni 1940* (Stockholm: Kungliga boktryckeriet, 1947), 309.

⁶³⁸ SE, KrA/0279/001:Ö/A/11, «Band A V a Lantförsvaret». I den svenske rapporten oppgis det at 21. april går det et evakueringsstog med 514 tyskere, 114 svensker, 18 nederlendere, 10 finner og 10 «kosmopoliter».

Det er relativt grei oversikt over antall hvis en sammenligner både med kilder generert ved 3. Gebirgsdivision og ved Gruppe XXI,⁶³⁹ samt noen av de tyske studiene.⁶⁴⁰ Det er noen usikkerheter hvor det bare vises til at det var kanoner med besetning som ankom, uten at det opplyses om hvor stor besetningen var. Totalt var det minimum 1100 mann som ankom luftveien.

Den siste forsterkningsmetoden var styrker som kom gjennom Sverige i togtransporter. Her er det noen forskjeller mellom hva svenskene har oppgitt ble transportert og det som er notert i KTB til 3. Gebirgsdivision. Differansen går ut på at de svenske rapportene oppgir et høyere tall enn det 3. Gebirgsdivision har notert seg. Dette kan komme av at de ikke er blitt skrevet inn på tysk side. Ifølge de svenske kildene var det totalt 292 sykepassere og leger som ble transportert på tog gjennom Sverige til Narvik.⁶⁴¹

De tyske styrkene ved Narvik hadde luftstøtte under hele operasjonen. Dette dreide seg om fly som kom fra flyplasser i Tyskland og Danmark, og som med eller uten mellomlanding i Norge, for å tanke, hadde rekkevidde til å nå helt til Troms. Etter at Sør-Norge var okkupert og flyplassene reparert, ble Fliegerkorps X, som var den overordnede tyske Luftwaffe-enheten som hadde ansvaret under Weserübung, flyttet til Norge.⁶⁴² Samtidig ble mange av skvadronene flyttet til vestfronten og det kommende angrepet der. Det var særlig de skvadronene som etter hvert ble stasjonert på Værnes, som ble brukt mot Narvik-området. Dette hadde likevel noen logistiske utfordringer. Selv om Sør-Norge var på tyske hender, var vei og jernbane så ødelagt at det ikke var mulig å bruke disse til transport av drivstoff og ammunisjon til Værnes.

---

⁶³⁹ NARA, T-312/980 E-180/5, «Krigestagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia 20 Feb–8 Apr 1940». ; T-312/985 E-279/13, «Anlagenband 13 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen 1a» T-312/980 E-180/5, «Krigestagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia 20 Feb–8 Apr 1940». ; T-312/985 E-279/13, «Anlagenband 13 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen 1a».

⁶⁴⁰ Buchner, *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940*, 18. Paul Klatt, *Die 3. Gebirgs-Division 1939–1945* (Bad Nauheim: Verlag Hans-Henning Podzun, 1958).

⁶⁴¹ Sverige Utrikesdepartementet og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen, «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940,» 308–309.

⁶⁴² NARA, European Theater Historical Interrogations [ETHINT] Series, «B-485 The Role of the 'Luftwaffe' in the Campaign in Norway, General der Flieger Ulrich Kessler».

Vanlig sjøtransport ble også vurdert som for risikabelt. Løsningen ble da bruk av fly og ubåter for å transportere inn forsyninger. Resultatet av dette var at drivstoff og bomber var en knapp ressurs.

Det var også intern uenighet mellom stabsoffiserene i Fliegerkorps X og Falkenhorst om hvordan flystøtten burde brukes for å understøtte Dietl best mulig.⁶⁴³ Luftwaffe mente at det beste var å angripe skip (selv om flygerne egentlig ikke hadde trening, eller flyene var beregnet på dette) og holde fly unna. Falkenhorst mente at de skulle drive med nærstøtte til bakkestyrkene. Etter hvert var det Falkenhorsts syn som vant frem. Generalmajor Ulrich Kessler, som på dette tidspunktet var sjef for de tyske flystyrkene stasjonert ved Trondheim, beskriver denne avgjørelsen i svært negative ordelag. Det er tydelig at han var av en annen oppfatning, enn at bombeflyene skulle fly 800 kilometer for å bombe maskingeværstillinger.

I løpet av april fikk Dietl opp mot 2800 mann som forsterkninger, av disse var det 100 som ikke var strandede sjøfolk. I perioden 1.–15. mai kom det rundt 200, 16.–31. mai ca. 950 og 1.–9. juni ca. 140 mann. Totalt kan den tyske styrken ha fått rundt 4100 mann som forsterkninger til den opprinnelige landgangsstyrken på 2000 mann. Etter kampene ved Narvik ble det opprettet en tysk utmerkelse for dem som hadde deltatt, Narvikschild, hvorav det ble utdelt total 8577 stykker.⁶⁴⁴ Disse ble fordelt som følger: Heer 2755, Luftwaffe 2161 og Kriegsmarine 3661. Årsaken til at tallet for Luftwaffe er så høyt, skyldes at det også inkluderer besetninger på fly og ikke bare fallskjermtropper. I tallet til Kriegsmarine er det også inkludert besetninger på ubåter og malmskip. Det betyr at ikke alle de 8577 var på bakken ved Narvik, noen av dem var bare i luften over. Av disse var det ca. 680 som ble tildelt posthumt. Siden skjoldet ble utdelt i august og september 1940, er det en mulighet for at noen av skjoldene som ble utdelt posthum, gikk til personer som hadde falt etter at felttoget i Norge var over, kanskje særlig flyvere og flybesetninger.

---

⁶⁴³ Ibid.

⁶⁴⁴ Gordon Williamson, *World War II German battle insignia*, red. Darko Pavlovic, Men-at-arms (Oxford: Osprey, 2002), 18.

I tillegg til de tyske landstyrkene som var isolert ved Narvik, angrep også 2. Gebirgsdivision, ledet av generalløytnant Valentin Feurstein, inn i den norske 6. divisjons sørfront fra begynnelsen av mai. Denne divisjonen hadde ikke vært i de opprinnelige planene for angrepet på Norge, men ble tilført i løpet av april for å kunne gjennomføre angrepsoperasjonen gjennom Nordland for å unnsette 3. Gebirgsdivision. På grunn av utfordringer med å få forflyttet divisjonen fra Tyskland til Trondheim iverksatte Feurstein sitt angrep med bare to bergjegerbataljoner og tre artilleribatterier.⁶⁴⁵ Styrken økte jevnt, og 15. mai hadde divisjonen fire bergjegerbataljoner, en oppklaringsbataljon, en ingeniørbataljon, et bergjegerkompani, et sykkelkompani, en stridsvogneskadron og fire artilleribatterier, totalt mellom 5000 og 6000 mann. Imidlertid var det, på grunn av terrenget, utfordrende å benytte seg av hele styrken. I stor grad var det bare en av bergjegerbataljonene (II/GJR137) som var tetbataljon. For operasjon Büffel, marsjen i det veiløse terrenget fra nord for Fauske til Bjørnfjell, var det planlagt med en styrke på tre bergjegerbataljoner.⁶⁴⁶

6.1.4 Sammenfatning: antall og organisering

Mine forsøk på å summere opp de forskjellige nasjonenes avdelinger og antall som deltok, viser at dette ikke er helt enkelt, og usikkerheten blir større desto mer detaljert en ønsker å være. Men er det nøyaktige antallet egentlig et viktig spørsmål? Det kommer an på. En person som har en historiebevissthet eller interesse som går i retning av identitet eller tilknytning til en avdeling,⁶⁴⁷ vil trolig ønske en mest mulig detaljert oppramsing både av hvilke avdelinger som var med, og i enkelte tilfeller helt ned på personellnivå. Det sistnevnte gjelder særlig de studiene som er dedikert til spesifikke avdelinger.⁶⁴⁸ Videre kan det synes som om dette personnivået også har betydelig interesse for etterkommerne deres. På ulike Facebook-grupper kommer det jevnlig spørsmål om hvilken avdeling den og den navngitte personen var i. Dette tyder

---

⁶⁴⁵ Tamelander og Zetterling, *Niende april*, 243–248.

⁶⁴⁶ Hubatsch, *Die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*, 5, 189.

⁶⁴⁷ Jensen, *Historie*, 66–70.

⁶⁴⁸ Mange avdelingskrøniker har navnelister over samtlige som deltok fra avdelingen som den beskriver.

på at enkelte ønsker å finne ut mer om sin familiehistorie og dermed ønsker en så detaljert oversikt som mulig.

For noen som i større grad er ute etter å forstå helheten, er nok ikke detaljnivået like påkrevd. Jevnt over virker det da som om det holder å ha en oversikt over de viktigste avdelingene, slik at omtrentlig omtale og avrundninger er adekvat. Særlig på strategisk og operasjonelt nivå er kapasiteter og avdelinger viktigere enn antall hoder.

Selvfølgelig er dette avhengig av fokuset og perspektivet til studien.

Hvem skal så regnes med? Det enkle svaret på dette er vel alle, men samtidig så er det avhengig av hvilket nivå forfatterne fokuserer på. En forfatter som bare ønsker å beskrive hva som skjer med en bataljon tilhørende IR16, vil i liten grad ha noe behov for å si noe om de allierte styrkene. Men dermed er det også en fare for at det konkluderes med at deres betydning var svært liten, siden de ikke samhandlet så mye. En som derimot skriver om en av de britiske infanteribataljonene, kan komme til motsatt konklusjon, ettersom de norske avdelingene blir lite synlige i det som skjer for eksempel på Ankenes.

Den totale styrkesammensetningen må også analyseres ut fra at Nord-Norge var et strategisk teater. utfordringene med hvordan en definerer operasjonsområdet, kommer dermed til syne i en slik talldiskusjon. Hvilke styrker skal tilhøre hvilket område? Dette kan være en av årsakene til at for eksempel Joakimsen bare regner med fem infanteribataljoner. De bak «tilhører ikke» operasjonsområdet, fjellene nordøst for Narvik.

6.2 Kvalitet

Vurdering av kvaliteten til avdelingene som deltok i kampene, er i likhet med antall også et tema som tidvis kommer frem i litteraturen – særlig blant krigsdokumentarister

– og ofte i den offentlige debatten.⁶⁴⁹ I den mest populariserte litteraturen kan det synes som om dette har et nasjonalt, i ekstreme tilfeller heroiserende, preg, hvor forfatterne søker å vise at soldatene fra sin nasjon hadde gode kvaliteter. Dette er særlig tydelig for den tapende siden – de allierte og nordmennene. Dette kan tidvis fremføres i et noe tvetydig budskap: Det gikk dårlig på grunn av den dårlige utdanningen og materiellet som politikerne var skyldige i siden de ikke hadde gitt nok penger til forsvarsbudsjettet, samtidig som soldatene gjorde det mye bedre enn det utdanningen og materiellestandarden skulle tilsi. Noen ganger krediteres det deres nordnorske hardførhet, som angivelig kom fra deres erfaringer som fiskere og bønder, og ikke treningen de hadde fått.⁶⁵⁰ Et, i etterkant, litt merkelig eksempel på dette, er Munthe-Kaas, som i 1944 tilskriver kvaliteten til at nordmenn «belong to the world's tallest and huskiest racial group, and they combine intelligence, aptitude and industry with their good physiques».⁶⁵¹

Britiske rapporter viser også noe av de samme tendensene. De beskriver hvordan egne soldater ikke var godt nok trent for vinterkrigføring, men så, i en slags unnskyldende vending, vises det samtidig til hvordan heller ikke de franske alpejegerne taklet den nordnorske vinteren, noe de etter britisk skjønn burde, ettersom de var alpejegere.⁶⁵²

[e]ven those magnificent mountain soldiers, the French Chasseurs Alpains suffered severely from frost bite and snow blindness.⁶⁵³

These first class troops – trained as they were to snow conditions – found themselves very seriously handicapped to the point of immobilization by the soft deep snow.⁶⁵⁴

---

⁶⁴⁹ Noen eksempel på dette er: Plevy, *Norway 1940*, 329–334; Lindbäck-Larsen, *Krigen i Norge 1940*, 178–186. Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet...* 211–214. Óscar Gonzáles, *Tyske fallskjermjegere i Norge 1940: tyske luftbårne operasjoner i Danmark og Norge*, overs. Ola Jostein Jørgensen, Bd. 2, Militærhistorisk bibliotek (Skallestad: Ares forlag, 2014), 286–291.

⁶⁵⁰ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*.

⁶⁵¹ Munthe-Kaas, *The Campaign in Northern Norway*, 8.

⁶⁵² TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce». WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

⁶⁵³ DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy».

⁶⁵⁴ WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

Kiszely viser til at konklusjonen som trekkes i de britiske rapportene, er at mann mot mann var de britiske soldatene minst like gode som de tyske.⁶⁵⁵ Et klart unntak her er Auchinleck, som skriver i sin rapport:

The comparison between the efficiency of the French contingent and that of the British troops operating under similar conditions has driven the lesson home to all in this theatre, though this was not altogether a matter of equipment.

By comparison with the French, or the Germans either for that matter, our men for the most part seemed distressingly young, not so much in years as in self-reliance and manliness generally. They give an impression of being callow and underdeveloped, which is not reassuring for the future, unless our methods of men-mastership and training for war can be made more realistic and less effeminate.⁶⁵⁶

I denne delen vil jeg også gå gjennom noen av beskrivelsene av kvaliteten på personell, avdelinger og materiell. På grunn av det gjennomgåtte kildematerialet, særlig litteraturen, vil det være mest om de norske styrkene.

6.2.1 Norske styrker

I nesten all litteratur blir kvaliteten på de norske styrkene beskrevet som meget dårlig. Mye av årsaken blir forklart med at hoveddelen av mannskapene bare hadde rekruttskole av 48 til 84 dagers varighet, og at mye av befalet var mobiliseringsbefal uten trening i sin stilling.⁶⁵⁷ Videre viser de aller fleste studiene til at nesten alle avdelingene som sloss i Nord-Norge, hadde vært inne til nøytralitetstjeneste i løpet av høsten og vinteren 1939–40, og at denne tjenesten var viktig for å få trent personell og avdelinger. Studiene konkluderer med at perioden på nøytralitetsvakt hadde stor

---

⁶⁵⁵ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 284.

⁶⁵⁶ TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June». Operations in Northern Norway from May 13, 1940 to June 8, 1940. Report by Lieut.-General C.J.E. Auchinleck, C.B., C.S.I., D.S.O, O.B.E., General Officer Commanding-in-Chief, North-Western Expeditionary Force (datert 19. juni 1940).

⁶⁵⁷ Her er et lite knippe med eksempel: Otto Munthe-Kaas, «Northern Norway's Battle,» *The Field Artillery Journal*, nr. July (1944): 473–475. Roscher Nielsen, «Krigen i Norge april–juni 1940,» 98–104. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 17–18. Magne Skodvin, *Krig og okkupasjon 1939–1945* (Oslo: Samlaget, 1990), 18–25.

betydning for det som ble gjort under kampene våren 1940. Arne Dahl, som var sjef Alta bataljon under felttoget, beskriver det slik.

Hadde vi ikke fått denne nøytralitetstjeneste på forhånd, ville avdelingene ikke ha kunnet anvendes mot fienden da krigen kom, de ville straks ha falt fra hverandre, og Dietls fåtallige, men veløvede og trenede tropper ville etter min mening ha kunnet besette hele Troms innland.⁶⁵⁸

Kvaliteten på de norske avdelingene er også et tema som av og til fremkommer i allierte rapporter, men ikke så mye som en kanskje kunne forvente.⁶⁵⁹ I den polske rapporten blir for eksempel 6. divisjon beskrevet å bestå av fem til seks ikke komplette infanteribataljoner med en ubetydelig mengde gammeldagse våpen og utstyr.⁶⁶⁰ Videre beskriver rapporten at disse enhetene innledningsvis stilte seg i veien for den tyske fremrykningen, og at de, etter at den britiske brigaden var satt i land, gikk over til angrepsoperasjoner. Det kan være en tilfeldighet at de har med at de norske angrepsoperasjonene startet etter at den britiske brigaden var gått i land, men det kan også være at rapportskriver fremhever dette for å vise at angrepet ikke ville ha funnet sted, hadde det ikke vært for den britiske støtten. I stor grad gjenspeiler dette det britiske synet, og det kan stilles spørsmålsteget med hvor stor lit vi kan sette til disse rapportene, om dette temaet. Det kan også være en måte å fremstille egen innsats i et bedre lys på.

Kvalitet på avdelinger og soldater

Lengde på førstegangstjenesten er ofte det første som blir trukket frem som en faktor når kvaliteten til de norske soldatene skal beskrives. For Hæren hadde totalt antall

---

⁶⁵⁸ Arne Dagfin Dahl, *Nord-Norges forsvar fra vikingetiden til i dag* (Oslo: F.Brunns Bokandlers Forlag, 1948), 103.

⁶⁵⁹ TNA, FO 371/56332, «Copy of despatch by Admiral of the Fleet the Earl of Cork and Orrery on the Norway campaign of 1940». ; CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce». ; DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy». ; PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June».

⁶⁶⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». 960 1. Bergbrigade. Polske dokumenter.

tjenestegjørende dager per soldat jevnlig endret seg i perioden fra før første verdenskrig med 144 dager, via første verdenskrig med 210 og deretter en reduksjon med de forskjellige ordningene som kom på 1920- og 1930-tallet.

Tabell 3: Oversikt over antall tjenestegjørende dager i de forskjellige hærordningene i perioden 1903 til 1933⁶⁶¹

Hærordning	Samlet øvelsestid		Øvelsestid i rekruttåret		Antall regiments-samlinger
	Kortest (inf mfl.)	Lengst (kav)	Kortest (inf mfl.)	Lengst (kav)	
1903–1914	144	198	72	126	4–5
Under 1. vk	210	222	120	132	4–5
Den sivile Forsv.komm.s flertall	144	144	117(90)	117(90)	2
St. prp. nr. 33 for 1927	120	120	96(72)	96(71)	2
Hærordningen av 1927	108	138	84(60)	114(90)	2
Kom Gen. (Holtfodt)	90	90	90	90	0
St.prp. nr. 57 for 1931	84	84	84	84	0
St.prp. nr. 66 for 1931	90	90	90	90	0
St.prp. nr. 6 for 1933	84	84	84	84	0

Ved forsvarsordningen av 1933 endret dette seg til at de stridende avdelingene skulle ha en engangsøvelse bestående av en 84 dagers rekruttskole. I stor grad er det dette tallet som blir brukt i diskusjoner. Det er i og for seg naturlig at diskusjoner knyttes opp mot det tallet, siden det gjaldt i den gjeldende hærordningen. Det er ingen studier som gjør noen analyser av hvor mange dager det burde ha vært, annet enn flere, eller vurderer hvordan dette ville ha påvirket norsk økonomi. I litteraturutvalget er det ingen

⁶⁶¹ Stortingsforhandlinger, «Innst. S. nr. 11 Innstilling fra den forsterkede militærkomite om ny forsvarsordning,» 85. «St.prp. nr. 6 (1933) Om ny forsvarsordning,» 16.

studier som ser på hvor mye av statsbudsjettet som gikk til forsvaret. Videre er det få som ser på hvordan antall dager harmoniserer med hva det tradisjonelt hadde vært i Norge tidligere. Ofte blir lengden bare diskutert mot hvor lang utdanning andre land hadde mot slutten av 1930-tallet.⁶⁶² I seg selv er dette naturlig da det gir en pekepinn på hvordan disse landene vurderte tilstanden, men i denne analysen blir det ikke vurdert hva som tradisjonelt hadde vært av øvelsestid i disse landene. Det kan være at i landene det sammenlignes med, faktisk hadde vært en reduksjon over tid, selv om de på sammenligningstidspunktet hadde flere dager enn Norge.

Et annet moment som angår kvaliteten, er det faktum at de aller fleste nordnorske avdelingene hadde vært inne til nøytralitetsvakt og dermed nylig hadde i snitt tre måneder med trening og øvelser.⁶⁶³ Dette er et moment som også trekkes frem av de norske militære lederne, for eksempel Fleischer.

Høsten 1939 ville det ikke kunnet settes opp noen avdeling – uten Garden og befalsskolen – som ville vært brukbare i krig. Nøytralitetsvakten forandret delvis på dette. [...] Avdelingene slet meget ondt, men de blev herdet, de blev samøvet og de lærte å greie sig selv. De blev avdelinger som kunne brukes i krig. [...] Det var av meget stor betydning for de senere krigsbegivenheter at disse staber og avdelinger var blitt satt opp og øvet på forhånd.⁶⁶⁴

Det blir også trukket frem at de avdelingene som hadde vært stasjonert på grensen til Finland under vinterkrigen, hadde observert kamphandlinger på nært hold og dermed fått en formening om hva kamp var.⁶⁶⁵

Det frivillige skyttervesen ble regnet som et viktig tilskudd til utdanning og øvelse av skyteferdigheter for landets soldater. De skyteferdighetene «som en del av de vernepliktige skaffer sig der, har vi tatt med i regningen, når vi har nøiet oss med

---

⁶⁶² Svein Erik Larsen Ramberg, *Alta bataljons historie: 1898–1995* (Alta: Bataljonen, 1996), 76; Kristiansen, «Tysk trussel mot Norge?», 162.

⁶⁶³ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 70–72. Berg og Vollan, *Fjellkrigen 1940*, 27–30.

⁶⁶⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer. Understrekingen står i originalen.

⁶⁶⁵ Dahl, *Med Alta bataljon mot tyskerne*, 23–24.

kortere utdannelse enn i noget annet europeisk land». ⁶⁶⁶ Denne uttalelsen fra kommanderende general Laake som ligger ved som bilag i St.prp. nr. 57 (1931) om ny forsvarsordning, blir også gjengitt i senere proposisjoner og innstillinger. Det kan tyde på at deltagelse i skytterlag var lagt inn som et premiss, noe som medførte at skytterlagene fikk støtte via forsvarsbudsjettet for å opprettholde sin aktivitet. I noen studier blir deltagelse i skytterlag trukket frem som en viktig forklaring på de norske soldatenes høye skyteferdigheter. Det er imidlertid ingen som viser til at deltagelse i skytterlag ble regnet som en opprettholdelse eller repetisjon av en viktig militær enkeltmannsferdighet.

Et eksempel på at de norske soldatenes skyteferdigheter blir fremhevet, er Joakimsen. I løpet av fire avsnitt diskuterer han hvorfor det var færre tap på norsk side enn på tysk, ved en av trefningene.

[Det] spesielle forholdet ved disse kampene er nettopp hvorfor det ble så stor forskjell i antall døde og sårede på de to sidene. Partene som sto mot hverandre på Hundbergan, var tallmessig jevnbyrdige. [...] De klart lavere tapstallene på norsk side kunne ha å gjøre med at nordmennene behersket terrenget og snø- og værforholdene bedre. [...] Den nesten grenseløst sterke tyske kampdisiplin, spesielt blant bergjegerne, gjorde at de holdt lenge ut i håpløse situasjoner, der nordmennene langt tidligere ville ha trukket seg? [...] Det kan virke som om de norske spilte mer 'safe', trakk seg tilbake når det ble for hett rundt ørene på dem, for heller å slå tilbake på ny og på ny [...] Men den viktigste enkeltfaktoren var sannsynligvis de norske geværsoldatenes overlegne skyteferdigheter. ⁶⁶⁷

Joakimsen kommer med flere interessante teorier om hvorfor det var en slik asymmetri i tapene. Utfordringen med analysen hans er at han i liten grad forfølger de forskjellige faktorene med en noe dypere beskrivelse. Videre er det ingen diskusjon mellom de forskjellige mulige faktorene før han konkluderer med en enkeltfaktor som ikke har vært nevnt tidligere i analysen.

---

⁶⁶⁶ Forsvarsdepartementet, «St.prp. nr. 57 (1931) Om ny forsvarsordning,» 87.

⁶⁶⁷ Joakimsen, *Narvik 1940*, 100–102.

Det som ofte blir fremhevet, er at nordmennene var gode på enkeltmannsferdigheter, men det blir sjeldnere sett på om de fungerte sammen i avdelinger. Dahl er inne på dette i sin bok, hvor han viser til at de ikke var spesielt gode på det taktiske nivået, og det selv mot slutten av felttoget. «En kunne fremdeles se de groveste feil, vi hadde ennå meget å lære [...]»⁶⁶⁸ I sin dagbok fra felttoget skriver han flere ganger om temaet.

Hver gang jeg kommer ut ser jeg de groveste feil og den mest ubegripelige sorgløshet og likegladhet m.h.t. sikring og vakthold. Når dette ikke allerede er gått galt er det ikke vår egen skyld. 10 helhjertede tyskere ville rive opp hele bataljonen.⁶⁶⁹

Dette fremkommer også i ordrene som Alta bataljon gir til sine kompanier. Blant annet i dagsordren 11. mai er dette et tema.

Den stillingsgang av egne tropper som jeg hittil har sett, har ikke vært god. Folkene er ikke energiske nok til å skaffe våpnene skjul og seg selv dekning. [...] Mannskapene er altfor uforsiktede med å vise seg. Vi har gjentatte ganger vist at vi ikke er redd for fienden. Det er derfor overflødig og direkte skadelig å ta en unødig risiko.⁶⁷⁰

Fleischer sender 2. mai ut et skriv som skulle distribueres ned til samtlige kompanisjefer. Dette starter med:

Det mangler ennå meget på at avdelinger og soldater opptrer taktisk fornuftig, Divisjonen håper det ikke må være nødvendig å betale med dyre erfaringer før dette endres. [...] Avdelingene og soldatene vet sikkert i det vesentlige hvorledes de bør opptre. Når det ikke gjøres – ikke engang ved helt uthvilte avdelinger – er det av frykt for å gjøre et arbeide som kanskje vil vise seg å være unødvendig. Denne dovenskap har i denne krig kostet menneskeliv og er straffbar.⁶⁷¹

---

⁶⁶⁸ Dahl, *Med Alta bataljon mot tyskerne*, 135.

⁶⁶⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon». Ekstrakt fra oberstløytnant A.D. Dahls dagbok fra 1940. (Avskrift datert 8. januar 1964 og underskrevet av Dahl).

⁶⁷⁰ Ibid. Dagsordre den 11. mai 1940.

⁶⁷¹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Fra Øverstkommanderende i Nord-Norge. Til Alle avdelinger. Erfaringer (datert 2. mai 1940).

Det Fleischer særlig tar frem, er at avdelingene må bli bedre til å sikre seg selv, og at dette er en oppgave som vil være krevende for avdelingene. Blant annet viser han til at for å sikre seg i siden må en opp på åsryggen, det nytter ikke å bare gå litt opp i fjellskråningen. Videre er han inne på passive sikringstiltak i form av kamuflasje, da særlig med tanke på å unngå å bli oppdaget av fly. «Den normale melding fra våre flyvere er: 'Våre avdelinger er der og der. Fienden har vi ikke sett.' De fiendtlige flyvere ser antagelig det samme som våre.»⁶⁷²

I de tyske erfaringsrapportene blir de norske soldatene berømmet for sine enkeltmannsferdigheter.⁶⁷³ Det som ofte blir fremhevet, er den enkeltes mot, evne til å utnytte terrenget både i angrep og forsvar og ikke minst skyteferdighetene. Det meste av dette blir forklart med den norske livsstilen, som førte til at de hadde gode «kroppslige og sportslige egenskaper», og ikke den militære utdanningen. Den mangelfulle utdanningen er fremtredende når de norske offiserene vurderes – og da særlig deres manglende evne til å utnytte gunstige situasjoner samt å operere i større forband enn bataljon.

I forkant av angrepet på Norge vurderte den tyske etterretningen standarden på de norske avdelingene som svært lav.⁶⁷⁴ Dette gjaldt særlig for offiserer og underoffiserer. I 6. divisjons ekserserrapport for 1939 fremkommer det at befalets kvalitet ble funnet lite tilfredsstillende. Blant annet ble det pekt på at befalet ikke hadde den rutinen som «deres tjenestealder skulle tilsi».⁶⁷⁵ Kombinert med Dahls uttalelser om strid på kompani- og bataljonsnivå og de tyske rapportene så kan den tyske vurderingen ha vært riktig. Dog ser det ut til at den tyske etterretningen

---

⁶⁷² Ibid. Fra Øverstkommanderende i Nord-Norge. Til Alle avdelinger. Erfaringer (datert 2. mai 1940).

⁶⁷³ NARA, T-312/986 E-279/15, «Anlagenband 15 KTB 2, Erfahrungsbericht» Erfahrungsbericht der Gruppe XXI (datert 7. oktober 1940); T-312/986 E-279/16, «Anlagenband 16 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen». Erfahrungsbericht der 2. Geb.Division über den Einsatz in Norwegen (datert 20. juli 1940) 3. Gebirgsdivision Erfahrungsbericht (datert 16. juli 1940) Gebirgsjägerregiment 139 Erfahrungsbericht (datert 8. juli 1940).

⁶⁷⁴ T-312/981 E 180/13, «Anlagenband 8 zum Kriegestagebuch Nr. 1, AOK 20 Ia. Die Wehrmacht Norwegens – 1937 Oktober – 1940 April.»

⁶⁷⁵ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0126-II-C-11-600, «6. Distriktskommando» Ekserserrapporten 1939 (datert mars 1940).

undervurderte betydningen av kvaliteten på de norske soldatene og enkeltmannsferdighetene.

Kvalitet på materiell

Når det gjelder materiellet kan det for det våpentekniske synes som om de fleste i stor grad var fornøyd med det de hadde. Det som ble trukket frem som utfordringer, var ikke kvaliteten på materiellet, men heller at noe materiell rett og slett ikke eksisterte, eller at det var mangelvare. Mye av materiellet var fra tiden rundt første verdenskrig, selv om det var enkelte ting som var kjøpt inn i mellomkrigstiden. Kvaliteten på materiellet får ofte mye omtale i rapportene fra felttoget, og det blir i detalj beskrevet hva som fungerte, og hva som ikke fungerte. Av våpnene blir ofte riflen (Krag-Jørgensen), mitraljøsen (Colt) og bombekasterne (81mm) fremhevet som gode våpen. For mitraljøsen var det særlig rekkevidden og treffsikkerheten som ble fremhevet, samtidig som alle rapporter viser til at mitraljøsen ikke fungerte som luftvern; den hadde ikke nok gjennomslagskraft til å trenge gjennom flykroppen på de tyske flyene. På den andre siden ble ofte maskingeværet (Madsen) beskrevet som lunefullt. Det fremkommer også hyppig at det ikke fantes maskinpistoler eller håndgranater hos de norske avdelingene før det tyske angrepet, og at dette var en svakhet særlig på korte kampavstander. Det fremkommer også at dette ble det en bedring på etter hvert som de norske avdelingene rykket fremover og erobret tyske maskinpistoler, ammunisjon og håndgranater. Mot slutten av mai ble de norske avdelingene utdannet i bruk av britiske og franske håndgranater.⁶⁷⁶ II/IR15 fikk også tildelt franske og britiske håndgranater før landgangen ved Narvik.⁶⁷⁷ En utfordring med det våpentekniske materiellet var at en ikke kunne produsere noe av det i Nord-Norge og var avhengig av å få våpen og ammunisjon utenifra.⁶⁷⁸ Dette var en utfordring for eksempel for artilleriet, som ved felttogets start bare hadde 6500 skudd til berghaubitsene (65mm).⁶⁷⁹ På grunn av dette

---

⁶⁷⁶ RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622, «6. Divisjon». Ordre fra II/I.R.15 (datert 21. mai 1940).

⁶⁷⁷ Ibid. Rapport fra 2. feltbataljon av I.R.15 om deltakelse i krigen 9/4 – 10/6 1940. (datert september 1940).

⁶⁷⁸ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 203.

⁶⁷⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Fektningsrapport fra oberstløytnant Hornslien (datert 15. februar 1941).

måtte en være forsiktig med bruken. Ved felttogets slutt var det 1000 skudd igjen. For feltkanonene (75mm) «var det en rikeligere beholdning av ammunisjon». ⁶⁸⁰

Divisjonsintendanten konkluderer i sin rapport:

Med hensyn til materiell av intendanturmessig art var Divisjonens avdelinger etter forholdene meget godt utstyret før krigen begynte. Generalintendanten har i en årrekke tilgodesett 6.Divisjon, og både kvantitativt og kvalitativt var avdelingene her bedre utstyret enn de sydpå. ⁶⁸¹

Av annet materiell blir ofte forsvinningsdrakter fremhevet som viktige for de norske frontavdelingene. Det meste av slikt utstyr ble sydd etter det tyske angrepet. Mangel på trådløst samband blir også ofte omtalt. ⁶⁸² I rapportene fremkommer det også jevnlig at det var lav kvalitet på skotøyet. ⁶⁸³

Sunnhetstilstand

Sunnhetstilstanden til de norske soldatene som tilhørte frontlinjebataljonene, får en del plass i avdelingssjefenes rapporter. Det samme gjenfinnes ikke i rapportene til de bakre avdelingene. Mange av soldatene i frontbataljonene led av skjørbuk mot slutten av felttoget. Det skyldtes at rasjonene i stor grad bestod av hermetikk som inneholdt lite vitaminer. ⁶⁸⁴ Dette blir også nevnt i den tyske divisjonslegens rapport. ⁶⁸⁵ Han

---

⁶⁸⁰ Ibid. Rapport om krigen i Norge april – juni 1940. Bergartilleribataljon nr. 3 (datert 31. desember 1946).

⁶⁸¹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Beretning om Intendanturens virksomhet under krigen i Nord-Norge (datert 15. september 1940).

⁶⁸² RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Fra Art. sjefen Til 7. Brigade Sambandsmateriell (datert 29. mai 1940).

⁶⁸³ RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Felttoget 1940. Vedrørende kp.7 II/I.R.16 (udatert 1940).

⁶⁸⁴ Et eksempel på oppmerksomheten rundt dette er en rapport eller anmeldelse fra en kompanisjef til krigspolitiet om feilmerket hermetikk. Boksene var merket med får-i-kål, men inneholdt i stedet kjøttkaker. Siden grønnsaksmangelen var så stor i avdelingen, ble dette rapportert inn som sabotasje. RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622, «6. Divisjon». Fra Kp.5/II I.R.15 Til Krigspolitiet. Forfalsket proviant (datert 13. mai 1940).

⁶⁸⁵ NARA, T-315/174 W1378, «IVb, Tätigkeite- und Erfahrungsbericht, Norwegen»

viser til at de tyske soldatene i motsetning til de norske ikke led av skjørbuk, siden de tyske soldatene hadde tilgang til C-vitamintabletter.

Moral/desertering

I den norske litteraturen er det svært få som nevner deserteringer ved de norske avdelingene nord for Narvik.⁶⁸⁶ I mye av litteraturen kan en derfor få inntrykk av at deserteringer bare forekom i de avdelingene som måtte trekke seg bakover, det vil si avdelingene i Sør-Norge og sør i Nordland. I rapportene og ikke minst i navnelistene finner en imidlertid flere tilfeller av deserteringer også fra de avdelingene som sloss ved Narvik. I en rapport fremkommer det at det ble satt opp en egen fangeleir for norske desertører ved gården Kongsli (Øverbygd), og at det mot slutten av felttoget var 34 mann i denne leiren.⁶⁸⁷ I en avisartikkel fra 2016 minnes den da 90 år gamle Arne Vårheim, som var 16 år i 1940, at det var 35 desertører fra «Trønderbataljonen» (I/IR12) i denne fangeleiren.⁶⁸⁸ Ut fra de rapportene som jeg har lest, er det ingenting som tyder på at det var så mange desertører utelukkende fra I/IR12.⁶⁸⁹

Trolig er det underrapportering av deserteringer i de militære rapportene. Årsaken er sannsynligvis forskjellene i rapportering av deserteringer mellom rapportering fra kompani-, bataljon- og brigadenivå og mellom en avdelings personaloversikter og sjefens fektningsrapport. Forskjellene fremkommer både i antall som rapporteres, og navn. Det kan være flere årsaker til dette. For det første at det etter at felttoget var over, ikke ble ansett som et viktig moment. For det andre kan de militære lederne ha hatt forståelse for at enkelte ikke håndterte det å være i kamp. Eller at en ikke ønsket noen form for rettsoppgjør mot disse hverken under krigen eller etter.

---

⁶⁸⁶ To som tar opp dette som et tema, er: Pettersen, *Kampen om historien*, 263–265. Vaagland, *En infanteribataljon i strid*, 126–127.

⁶⁸⁷ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600, «6. Divisjon/Divisjonskommandoen» Rapport om fangeleiren ved Rostavatn. (datert februar 1946).

⁶⁸⁸ Lill Bjørkhaug, «Da det var tyske krigsfanger i Rostadalen,» *Nye Troms*, 1. februar 2016.

⁶⁸⁹ Personelloversikten til I/IR12 viser at det var to som deserterte under felttoget, mens rapporten til krigsdommeren i 6. divisjon viser at han avhørte seks desertører fra I/IR12. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600, «6. Divisjon/Divisjonskommandoen». Rapport fra krigsdommeren i 6. Divisjon fra felttoget i Nord-Norge 1940. (datert 7. desember 1945). RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon».

Denne underrapporteringen og eventuelt en nasjonalpatriotisk holdning kan også ha smittet over på de første beskrivelsene av felttoget. Som tidligere vist var det i stor grad offiserer som hadde deltatt i felttoget, som stod for de første redegjørelsene av kamphandlingen. Det kan også være at det er så få at temaet ikke er funnet verdig å skrive om.⁶⁹⁰

Mange av de norske studiene myntet på et allment publikum viser også til at alle møtte opp og gjorde sin plikt.⁶⁹¹ Slike fremstillinger har en form for nasjonalpatriotisk undertone. Når det var krevd, så møtte nordmennene opp og gjorde sitt uten å klage. Oberstløytnant Leif Brock løfter frem i sin rapport at han i sin stilling som forsvarssjef for Troms Innland i slutten av mai mottok 200 søknader om 14 dagers permisjon for våronnarbeid.⁶⁹² Dette kan være et tegn på at soldatene ønsket å bevare livsgrunnlaget sitt, men det kan også være et tegn på at de ønsket seg bort, om så bare for en liten stund.

6.2.2 Allierte styrker

Kvalitet på avdelinger og soldater

I norske studier blir ofte de britiske hæravdelingene beskrevet som svært mangelfullt utdannet og trent for å kunne gjennomføre operasjoner vinterstid, mens de franske får en noe bedre attest. Som nevnt over kan det synes som om det i enkelte britiske rapporter søkes å unnskyldte kvaliteten på egne soldater, samtidig som en snakker ned mannskapskvaliteten til andre nasjoner, trolig for å ikke selv fremstå som dårlig.

De britiske landstyrkene bestod av to kategorier. For det første «regulars», som var profesjonelle soldater og hadde det som sitt fulltidsyrke. Den andre kategorien var Territorial Army (TA), som bestod av deltidssoldater. I mellomkrigstiden trente TA

---

⁶⁹⁰ Uttalelse fra Asbjørn Jaklin ved presentasjon om sin bok *Kampen om Narvik* på Vin&viten, Tromsø museum 3. oktober 2018.

⁶⁹¹ Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet...*; Jan P. Pettersen, «'Også vi da det ble krevet' Narvikfelttoget 1940,» *Avisa Nordland*, 28. august 2018.

⁶⁹² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Bilag nr. 5 til rapport fra oberstløytnant Leif Broch om deltakelse i krigen i Norge fra 9. april til 9. juni 1940. Tjenestegjøring som forsvarschef for Troms Innland fra 29/4 til 10/6 1940 (datert 10. mars 1941).

normalt en kveld i uken og måtte ha minst 27 slike treninger i løpet av et år.⁶⁹³ Denne treningen bestod kun av den mest grunnleggende utdanningen. De britiske studiene er relativt enige om at avdelingene fra Territorial Army hadde en dårlig treningsstandard. Dette forholdet ble ytterligere forverret ved at nesten alle TA-bataljoner ble splittet, for deretter å danne grunnlaget for to nye bataljoner.⁶⁹⁴ Konsekvensen av dette var at i stedet for en noenlunde trent enhet fikk en to utrente, dårlig utrustede og ineffektive bataljoner.

Mackesy var sjef for 49. Infanteridivisjon, som var en TA-avdeling. Staben og divisjonstroppene som han fikk med seg til Narvik, kom fra denne divisjonen, mens infanteriavdelingen, 24th Guards Brigade, bestod av regulære avdelinger. I de britiske studiene er det litt forskjellige beskrivelser av denne brigaden. På den ene siden blir den beskrevet som en erfaren og godt trent avdeling,⁶⁹⁵ på den andre siden som en nyetablert brigade hvor to av de tre bataljonene kom rett fra seremoniell tjeneste ved slottet.⁶⁹⁶ Brigaden hadde ikke samtrening før den ble sendt til Narvik, og første gang brigadesjefen brigader William Fraser møtte den ene bataljonen (South Wales Borderers), var i Norge. Mange av de norske krigsdokumentariske publikasjonene beskriver 24. Gardebrigade som en eliteavdeling.⁶⁹⁷ Ingen går inn på noen definisjon av hva det innebærer, men det kan se ut som om enkelte setter likhetstegn mellom profesjonell og elite.

John Kiszely konkluderer med at Ironside burde ha forstått hvor viktig treningsstandarden til de enhetene som i de allierte planene før den tyske invasjonen var tenkt brukt i Norge, var, og at han også måtte ha vært klar over hvor dårlig trent og forberedt enhetene var.⁶⁹⁸

---

⁶⁹³ Shaun Michael Allan, «Part-time defenders of the Realm: Is the history of the Territorial Army a likely indicator of Future Reserves 2020 success?» (The University of Hull, 2017), 42–52.

⁶⁹⁴ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 70.

⁶⁹⁵ Adams, *The doomed expedition*, loc 368.

⁶⁹⁶ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 136–137; Plevy, *Norway 1940*, 132–133.

⁶⁹⁷ Berg og Vollan, *Fjellkrigen 1940*, 189. Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*, 17. Lindgjerdet er litt mer nyansert og skriver at brigaden i teorien var en elitestyrke; Jacobsen, *Bitter seier*, 48.

⁶⁹⁸ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 297.

De franske alpejegerne blir i britiske og norske rapporter og studier ofte beskrevet i mindre positive ordelag. Mackesy viser til at alpejegerne var en stor skuffelse, og at de led under de klimatiske forholdene.⁶⁹⁹ Andre studier viser til at soldatene kom fra hele Frankrike og knapt hadde «øvelser eller erfaring i vintertjeneste»,⁷⁰⁰ mens fremmedlegionærene blir beskrevet som veteraner fra tjeneste i fremmedlegionen, men også fra andre konflikter som den spanske borgerkrigen.⁷⁰¹

Som vist til tidligere bestod de polske avdelingene i stor grad av mannskaper som var innkalt 16. februar, noe som gir dem en trening som i stor grad er kortere enn det de norske avdelingene hadde. En forskjell er at mange av befalet hadde erfaring fra kampene i Polen, som kan ha gitt mannskapene en brattere læringskurve. Ved ankomst til Norge ble det innledningsvis vurdert at avdelingene ikke var i stand til å gjennomføre selvstendige operasjoner. I starten ble de brukt til vaktoppdrag, men etter hvert fikk de ansvaret for den sørlige sektoren på Ankeneshalvøya. Et tegn på at kvaliteten på avdelingene ble ansett som god nok – eller behovet som stort nok.

I erfaringsrapporten fra Gruppe XXI ble det vurdert at alle de tre allierte nasjonene hadde godt utstyr.⁷⁰² Videre ble de britiske og polske avdelingene vurdert til å ha lav kampverdi, mens de franske ble vurdert til å være gode enkeltmenn, og svært forsiktige og metodiske når de angrep.

Kvalitet på materiellet

I de allierte rapportene er det få beskrivelser av materiellet. Dette er noe underlig siden det er et tema som blir gitt plass i både de tyske og norske rapportene, men forskjellen kan stamme fra rapporteringsrutiner. Auchinleck satte av noe plass i sin rapport. Det viktigste han påpekte, var at styrkene manglet et medium maskingevær, Bren gun fylte ikke denne rollen. Han kritiserte også deler av sambandsutrustningen for å ha for kort

---

⁶⁹⁹ TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce». ; DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy».

⁷⁰⁰ Hauge, *Kampene i Norge 1940*, 2, 217.

⁷⁰¹ Thoresen, *Narvik 1940*, 24–33.

⁷⁰² NARA, T-312/986 E-279/15, «Anlagenband 15 KTB 2, Erfahrungsbericht». Erfahrungsbericht der Gruppe XXI (datert 7. oktober 1940).

rekkevidde. Videre har han en positiv beskrivelse av «two-inch mortar» (51mm bombekaster), 25-pounder field gun (87,6mm artilleri) og Bren Gun Carrier (lett pansret beltedrevet kjøretøy bevæpnet med en Bren gun).⁷⁰³ I en veteranbeskrivelse er det den personlige utrustningen som blir beskrevet, og at med tillegget av vinterutstyr så var dette mye utstyr. Det er omtalt som at den enkelte i tillegg til sitt vanlige utstyr fikk utlevert vinterutstyr som fylte to utstyrsbager, bortsett fra at de ikke fikk bagene.⁷⁰⁴ Det ble antatt det dreide seg om ca. 20 kilo med ekstra utstyr. Av annen vinterutrustning vises det i norske studier ofte til at de franske alpejegeravdelingene var satt opp med svært få ski, bare 70 mann i hver bataljon, resten hadde truger.⁷⁰⁵

Béthouart fremhevet i sin rapport at den britiske marinen, luftvernet og de britiske flyene spilte hovedrollen i operasjonene ved Narvik, og at særlig marinen var en betingelse for at en i det hele tatt kunne kjempe.⁷⁰⁶

6.2.3 Tyske styrker

Kvalitet på avdelinger og soldater

De tyske avdelingene blir ofte beskrevet som kampvante eliteavdelinger.⁷⁰⁷ For 3. Gebirgsdivision er i alle fall kamperfaringen riktig. Dette var også en av årsakene til at de fikk oppdraget i Narvik – de hadde erfaring.⁷⁰⁸ Avdelingen ble dannet ut fra Østerrikes 5. og 7. divisjon, etter sammenslåingen av Tyskland og Østerrike.⁷⁰⁹ Divisjonen ble forsterket med tyske offiserer og underoffiserer og drev trening fra sommeren 1938. Avdelingen var i beredskap under Tsjekkoslovakia-krisen høsten 1938 og trente på angrep av befestede områder. Men etter München-avtalen ble det

---

⁷⁰³ TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June».

⁷⁰⁴ Adams, *The doomed expedition*, loc 1317.

⁷⁰⁵ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 22.

⁷⁰⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». General Béthouarts rapport (Norsk oversettelse av deler av Béthouarts rapport. Rapporten er datert 7. juni 1940, oversettelsen 12. september 1947.)

⁷⁰⁷ Berit Nøkleby, *Da krigen kom: Norge september 1939–juni 1940* (Oslo: Gyldendal, 1989), 128–129. Joakimsen, *Narvik 1940*, 38, 132. Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*, 103.

⁷⁰⁸ Hubatsch, *'Weserübung': die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*, 7, 42.

⁷⁰⁹ Klatt, *Die 3. Gebirgs-Division 1939–1945*, 11–20.

ikke behov for avdelingen i Tsjekkoslovakia. Vinteren 1938–39 gjennomførte avdelingen vintertreningen i fjellområder. 3. Gebirgsdivision deltok i innledningen av det tyske felttoget i Polen og var her i kamp. Rundt midten av september 1939 ble avdelingen kommandert til den tyske Westwall-forsvarslinjen mot Frankrike. Her var den stasjonert og drev utdanning frem til det i mars 1940 ble klart at divisjonen skulle brukes i Norge. Ut fra denne beskrivelsen er det helt klart at bergjegerne hadde en mye bedre utdanning og erfaring enn de avdelingene som de kjempet mot.

Som vist i 6.1.3 utgjorde bergjegerne innledningsvis 1750 mann av den 2000 mann sterke langangstyrken. Etter de to sjøslagene 10. og 13. april ble denne styrken forsterket med marinepersonell fra de senkede jagerne. Kvaliteten på disse kan ikke sammenlignes med bergjegerne. Gastene hadde en relativt lang rekruttperiode som bestod av det samme grunnleggende programmet som det tyske infanteriet hadde.⁷¹⁰ Denne rekruttperioden var trolig lenger enn utdanningen de norske soldatene hadde. Videre var det også normalt at det på underoffiserskolene var ytterligere øving og utdanning innen infanteridisipliner. Likevel blir kvaliteten på disse avdelingene beskrevet som så dårlig at Dietl vurderte å sende dem tilbake til Tyskland via Sverige. Han skal ha ombestemt seg fordi de frigjorde bergjegerne fra vaktoppdrag, forsvar av mindre viktige områder og transportoppdrag.⁷¹¹

Avdelinger som senere kom inn med fly og tog, var enten bergjegere fra enheter av 3. Gebirgsdivision, som ikke tidligere var blitt benyttet, eller de tilhørte 2. Gebirgsdivision. Disse hadde tilsvarende erfaring som de bergjegerne som allerede var i området. I tillegg var det avdelinger fra førstebataljon Fallschirm-Jäger-Regiment 1. Denne bataljonen ble dannet i april 1938 og hadde deltatt i Polen høsten 1939 og i Sør-Norge i april 1940.⁷¹²

---

⁷¹⁰ Gordon Williamson, *German seaman 1939–45*, (Oxford: Osprey Publishing, 2014). 11–14.

⁷¹¹ Ziemke, *The German Northern Theater of operations 1940–1945*, 94.

⁷¹² Werner Haupt, *Fallschirmjäger 1939–1945: Weg und Schicksal einer Truppe*, Die Pallas-Bücher (Friedberg: Podzun-Pallas-Verlag, 1979), 10.

De norske offiserenes vurdering av kvaliteten til de tyske soldatene var ikke bare gunstig. Bataljonssjefen for Alta bataljon, oberstløytnant Dahl, beskrev i sin rapport at «[d]e første fanger vi tok gjorde et dårlig inntrykk. De lå ubetinget under gjennomsnittet av det norske soldatermateriell. [...] Deres utstyr var perfekt.»⁷¹³

Som nevnt mistet de tyske styrkene mye av det tyngre materiellet sitt, som artilleri, enten ved at det ble skyllet over bord fra jagerne under transporten til Narvik, eller ved at det var om bord i forsyningsskip som ikke kom frem. I de norske rapportene blir ofte de tyske styrkenes maskinpistoler og håndgranater trukket frem som effektive, men det kan gjerne skyldes at dette var materiell som de norske styrkene ikke hadde.⁷¹⁴ Videre blir også maskingeværet trukket frem som et formidabelt våpen, og da er det særlig skuddtaket det vises til.

I enkelte norske studier blir det gjort en opplisting av de forskjellige våpentypene i en norsk infanteribataljon og en tysk bataljon.⁷¹⁵ Poenget med en slik sammenligning er å vise at de tyske bataljonene hadde en mye større ildkraft enn de norske.⁷¹⁶ Men sammenligningen halter, særlig fordi utrustningen på tysk side oftest gjelder antallet som var tiltenkt i de tyske bataljonene, og ikke hva de faktisk var utrustet med ved Narvik. Det riktige er at de tre bataljonene ikke hadde så mye som de skulle når de ankom Narvik. På den andre siden er det også slik at de etter hvert ble etterforsynt med et stort antall maskingeværer, slik at de på slutten hadde langt over det antallet som de

---

⁷¹³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon». Rapport om deltagelse i krigen i Norge. (datert 22. april 1943).

⁷¹⁴ RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622, «6. Divisjon». Rapport fra kp.5/II/I.R.15 om krigsoperasjonene i Nord-Norge 9/4–10/6 1940. (datert 10. september 1940). RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon». Rapport om deltagelse i krigen i Norge (datert 22. april 1943).

⁷¹⁵ 6. Divisjon, 134.

⁷¹⁶ Det er særlig fremtredende hvor mange maskingeværer og mitraljører det var tiltenkt at hver enkelt bataljon skulle ha. En summering viser at de tre bataljonene som gikk i land ved Narvik 9. april, skulle ha hatt 108 maskingeværer, 18 mitraljører, 27 50mm bombekastere (bk), 18 81mm bk og 6 75mm kanoner. Det de hadde da de gikk i land, var 78 maskingeværer, men dette økte til 241 før kampene var over, videre hadde de 30 mitraljører, som økte til 58. Av bk hadde de 27 50mm og 12 81mm, det var ingen økning av disse. Av artilleri hadde de 3 75mm kanoner, og de fikk flydd inn 4 samt brukte noen erobrede norske, i tillegg fikk de også 4 37mm panservernkanoner. Luftvern, 1 37mm doppelflak og 8 20mm, tok de i stor grad fra ødelagte skip.

skulle ha.⁷¹⁷ Trolig ligger noe av årsaken i økningen av maskingeværer også i at de avdelingene som ble sluppet ned i fallskjerm, hadde med seg sin normale utrustning.

Enkelte studier beskriver den tyske innsatsen – en underlegen oppholdskamp – i anerkjennende ordelag.

Mens de allierte styrkene i løpet av mai ble bygd opp til en størrelse på 26 000 mann med store mengder artilleri, ble de tyske kompaniene i frontlinjen som en følge av frostskafer, overanstrengelser og tap redusert til 6–700 mann. En håndfull menn holdt ofte hele bataljoner i sjakk og trakk seg bare langsomt tilbake under trykket av fullstendig overlegen motstand. Hadde ikke Dietl og hans østerrikske alpejegere stått i et ondt og inhumant regimes tjeneste, ville innsatsen uten tvil blitt regnet som en av de store prestasjonene i krigshistorien.⁷¹⁸

Noen år før Alf R. Jacobsen skrev dette, gikk Oddmund Joakimsen hardt ut mot Ole Kristian Grimnes' beskrivelse av de tyske styrkene i *Overfall* (1984) og det Joakimsen mener er en «beundring over at Dietls 6 000 soldater klarte å stå imot en samlet norsk og alliert styrke på 30 000 mann».⁷¹⁹ Joakimsen poengterer at i tyske beretninger kan de tyske soldatene fremstå som helter, men er meget tydelig på at norske historikere ikke kan skrive slikt. Her kommer Joakimsen med en uttalelse, hvor han fremstår med en normativ pekefinger rettet mot at forfattere som skriver om andre verdenskrig, må legge på et moralsk filter. Det kan også være ledd i en kritikk mot faghistorikere og at de må bli mer nasjonalpatriotiske i sine formuleringer. Anseelsen av hva de tyske styrkene fikk til, kan tilskrives en form for militærprofesjonell respekt. For eksempel kommer også Ruge i sine erindringer om felttoget med lignende uttalelser om ledelsen av de tyske styrkene i Sør-Norge.⁷²⁰

6.2.4 Sammenfatning: kvalitet

Alle nasjoner beskriver egne styrker, svakheter og mangler med sitt materiell. Utdanning og trening varierer både mellom nasjoner og internt i nasjonene. De tyske

---

⁷¹⁷ NARA, T-312/986 E-279/16, «Anlagenband 16 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen». 3. Gebirgsdivision Abt. Ib Bericht über die Erfahrungen auf dem Gebiet der Versorgung während des Einsatzes in Norwegen (datert 7. juli 1940).

⁷¹⁸ Jacobsen, *Bitter seier*, 237.

⁷¹⁹ Joakimsen, *Narvik 1940*, 147.

⁷²⁰ Ruge og Riste, *Felttoget*, 204–205.

berg- og fallskjermjegerne, den britiske infanteribrigaden og de franske fremmedlegionærene var de avdelingene som hadde lengst tjenestetid, og dermed det beste grunnlaget for å kjempe. På den andre siden var det bergjegerne, nordmennene og til dels alpejegerne som hadde de beste forutsetningene for å kjempe i de omgivelsene som det nordnorske terrenget og klimaet gav.

Beskrivelse og vurdering av kvaliteten til de deltagende nasjonenes styrker er noe som tidvis fremkommer i de forskjellige studiene. Ofte er dette kortfattet og med på å sette «bildet», kanskje særlig som en forklaring på hvorfor de tyske styrkene var så mye bedre enn de andre nasjonenes. Det er også en tendens at kvaliteten på styrkene får en noe ulik behandling etter hvilket nivå studien er på, og hva forfatteren vektlegger og ønsker å fremheve.

Til tross for at flere av lederne, som Béthouart og Fleischer, viser til at uten den britiske flåten så hadde det ikke vært mulig å få til det som de norske og allierte styrkene klarte ved Narvik, så er det maritime et tema som ikke blir viet mye plass i de aller fleste studiene. Ofte blir bare den maritime deltagelsen stadfestet gjennom en redegjørelse uten noen form for analyse av effekten, før en så går over til å beskrive og analysere landstriden.

6.3 Ledelse

Lederne på alle nivåer hadde, og har, en viktig rolle i militære avdelinger, og mye av utfallet av kampanjer og trefninger avhenger av hvordan lederne forstår situasjonen, definerer oppdraget, allokerer oppgaver, benytter ressursene som de har tilgjengelig, og motiverer for å få løst oppdraget.⁷²¹ Når det gjelder Narvik, får lederne og deres avgjørelser ofte stor plass i litteraturen og i diskusjonen om kampanjen. Her er det mulig å dele lederne inn i flere nivåer som tilsvarer hierarkiet jeg har vist til i 3.1.1. For det første har vi lederne på strategisk nivå, dette er regjeringer og allierte fellestråd. Det neste nivået er militærstrategisk, dette er øverste nasjonale militære myndighet

---

⁷²¹ Anthony King, «Why did 51st Highland Division Fail? A case-study in command and combat effectiveness,» *British Journal for Military History* 4, nr. 1 (2017): 48–54.

som for eksempel kommanderende general, etter hvert forsvarssjefen. Det neste nivået er det operasjonelle. For Narvik kan dette knyttes til generalmajor Fleischer, mens han var ØKN, Admiral of the Fleet Cork og generalmajor Mackesy og etter hvert generalløytnant Auchinleck på alliert side, og på tysk side general Falkenhorst. Generalmajor (generalløytnant) Dietl kan vurderes til å ha vært på operasjonelt nivå, men siden han ikke hadde noen myndighet over for eksempel gruppe XXIIs flyressurser, er det mer logisk å plassere Dietl på det neste nivået, som er det taktiske. Her vil også Fleischer passe inn etter omorganiseringen i midten av mai, og også den franske brigader Béthouart er det naturlig å ha her. Flere som faller inn i denne kategorien, er for eksempel sjefene på brigadenivå, som oberst (senere brigader) Gubbins, sjef 6. brigade oberst Løken, senere oberstløytnant Berg og sjef for 7. brigade, oberst Faye, og på det norske sarnivået lokalforsvarssjef, slik som oberstløytnant Roscher Nielsen (Hålogalandsgruppen).

Etter felttoget ved Narvik er det kanskje særlig to av lederne som i norske studier har fått mye oppmerksomhet, Carl Gustav Fleischer og Eduard Dietl. I det påfølgende vil jeg med utgangspunkt i disse to beskrive hvordan det lokale øverste ledelsesnivået er behandlet i de studiene som omhandler kampene ved Narvik. Det er mulig å gjøre dette for alle nivåer og alle sjefer, men det vil bli for omfattende for denne avhandlingen. Derfor velger jeg å eksemplifisere gjennom to av lederne. Vekten vil bli på Fleischer av to grunner. For det første er det en overvekt av norsk litteratur i utvalget mitt, og denne litteraturen er mest opptatt av Fleischer. Noe av årsaken til at Fleischer blir viet en del plass, er motsetningsforholdene i omtalene av ham, og det er den andre grunnen til at jeg legger mest vekt på ham.

6.3.1 Carl Gustav Fleischer

Carl Gustav Fleischer ble 16. januar 1939 forfremmet til generalmajor og beordret som sjef for 6. divisjon.⁷²² Før dette var han sjef for Sør-Hålogaland infanteriregiment nr. 14. I stor grad er Fleischer beskrevet som en god leder for de norske styrkene, og det

---

⁷²² Hovland, *General Carl Gustav Fleischer*, 53.

er bare unntaksvis at han blir kritisert. I hovedsak dreier kritikken seg om enkelte av hans taktiske avgjørelser, og i ett tilfelle hans ledelsesstil.⁷²³ En av de første til å uttale seg i rosende ordelag om Fleischer var Ruge. Blant annet kom Ruge med denne karakteristikken i sin tale ved Fleischers urnenedsettelse 23. oktober 1945: «Det er menn av hans rettlinjede karakter som et land har bruk for når det røyner på, som det gjorde i 1940.»⁷²⁴

I noen av de krigsdokumentariske studiene verserer det noen meningsforskjeller om Fleischer. De aller fleste av disse er knyttet til perioden etter kampene i Norge, og ingen av dem går på hans ledelse av 6. divisjon. Noen viser til enkelte uttalelser og utspill som Fleischer kom med mot slutten av felttoget.

Fleischer tok sitt eget liv i 19. desember 1942, uten å legge igjen noe som eksplisitt oppgav årsaken til hvorfor han gjorde det. Dette har ført til spekulasjoner på hva som var årsaken. På det ene ytterpunktet spekulerer en i at det var Nygaardsvold-regjeringen som gjennom sin disponering av Fleischer forårsaket selvmordet.⁷²⁵ Dette blir spekulasjoner på grensen til konspirasjonsteorier, siden de ikke klarer å finne kildebelegg for sine meninger. Andre igjen viser til Fleischers brev av 4. juni 1940 (hvor han anbefaler kongen å bli i landet og inngå en fredsavtale med Tyskland), som ble brukt i propagandaøyemed av Nasjonal Samling, samt at kong Haakon skal ha antydnet krigsrett mot Fleischer grunnet i det samme brevet.⁷²⁶ En vurdering av hva som var årsakene til hans selvmord, ligger utenfor problemstillingen til denne avhandlingen.

---

⁷²³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon». Ekstrakt fra oberstløytnant A.D.Dahls dagbok fra 1940 (datert 8. januar 1964, underskrevet av Dahl). Pettersen, *Kampen om historien*, 90–94. Jacobsen, *Angrep ved dagry*, 160. Lunde, *Hitler's pre-emptive war*, loc 9885. Det er Lunde som kritiserer Fleischers lederstil.

⁷²⁴ «General Carl G Fleischer bisatt i går,», *Aftenposten*, 24. oktober 1945.

⁷²⁵ Hovland, *General Carl Gustav Fleischer*, 446.

⁷²⁶ Tor Bomann-Larsen, «Generalen som holdt dommedag over seg selv,» *Aftenposten*, 19. desember 2016.

Det kan se ut som Fleischer tidlig definerte oppdraget sitt og agerte ut fra at han i en krisesituasjon ville inneha rollen som øverstkommanderende i Nord-Norge. 9. april erklærte han seg som ØKN, uten å vente på å få en formell utnevning. Regjeringens beslutning gjennom kongelig resolusjon var nettopp gitt med tanke på at det kunne oppstå en situasjon hvor det var vanskelig å kommunisere mellom Sør-Norge og Nord-Norge, likevel er det vel tvilsomt at regjeringen hadde tenkt at årsaken til dette, kunne være at de var på flukt.⁷²⁷ Stillingen som øverstkommanderende beholdt han også en stund etter at Hærens overkommando og regjeringen kom til Troms, men med opprettelsen av Forsvarets overkommando og forsvarssjefstillingen ble Fleischers utvidelse trukket tilbake. Og det er her en finner den største uenigheten med tanke på ledelselementet på norsk side.

Enkelte studier viser til at Ruge aktivt arbeidet med å finne argumentasjon for å kunne avsette Fleischer som øverstkommanderende, og dette «fant han i et gammelt forsyningsreglement».⁷²⁸ Dette argumentet er imidlertid ikke holdbart. For det første er alderen på et reglement irrelevant. Det som betyr noe, er om det fortsatt er gjeldende. Videre var det det samme forsyningsreglementet som i utgangspunktet ga muligheten til å etablere en felleskommando innen en landsdel. Det er naturlig at en henviste til det samme reglementet når en skulle oppløse denne felleskommandoen, fordi forholdene som gjorde det nødvendig å opprette den, hadde endret seg. I dette tilfellet ble det opprettet en annen felleskommando på et høyere nivå. Fleischer-sentrerte studier går tidvis så langt at de karakteriserer Ruges ledelse av forsvaret som «kupplignende», og at Fleischer ble avsatt som divisjonssjef.⁷²⁹ Dette er i stor grad meninger som ikke kan belegges med kildemateriale og dermed blir hengende som ubegrunnede påstander. I den grad disse meningene blir grunnlagt, er det i form av en stilltiende forståelse som i fellesskap baserer sin representasjon på at det var en rivalisering mellom Fleischer og Ruge. Studier som heller mer over mot Ruges standpunkter, viser til at selv om Fleischer var utnevnt til øverstkommanderende i

---

⁷²⁷ Se 5.1.1 for en nærmere gjennomgang av fullmakter.

⁷²⁸ Pettersen, *Kampen om historien*, 220–221.

⁷²⁹ *Ibid.*, 221–223.

Nord-Norge, så var stillingen fortsatt underlagt kommanderende admiral og kommanderende general, og at ordningen var midlertidig.⁷³⁰ Noe av årsaken til denne endringen i kommandostrukturen var at det ville løse Fleischer fra en del administrative oppgaver og dermed frigjøre ham til å gjøre det han hadde vist seg utmerket til, den operative ledelsen av 6. divisjon.

Det er to andre hendelser som ofte blir fremhevet når det gjelder Fleischer. For det første er det hans uttalte kritikk for forsvarsberedskapen i sin 17. mai-tale i 1940 radiooverført fra Tromsø:

Som alle vet har vår forsvarsevne planmessig vært brutt ned i mange år. Vårt militære nederlag har vært forberedt av oss selv. Det er bare merkelig at motstanden sydpå ikke straks brøt fullstendig sammen, men at den kunne fortsette så lenge som den gjorde.⁷³¹

Avisen Nordlys kritiserte Fleischer for dette i en leder 20. mai.⁷³² Lederen kritiserte Fleischer for å ta opp mangler ved forsvarsberedskapen på dette tidspunktet. Torkel Hovland, i sin hagiografiske biografi, fremstiller Nordlys sin kritikk som hevn for at Fleischer 10. april hadde irettesatt redaktøren da avisen i noen artikler hadde gitt uttrykk for mistillit til offiserene. Hovland har ingen belegg for denne påstanden og den bærer preg av å være en spekulasjon fra Hovlands side.

Den andre hendelsen er 6. divisjons skriv av 4. juni til kong Haakon, hvor Fleischer blant annet anbefaler at kongen skal bli i Norge.

Da det er fastslått at kampen i Norge ikke skal fortsettes, anbefaler Divisjonen at Den Kongelige Regjering innleder forhandlinger om våbenstilstand og fred. [...] Divisjonen advarer innstendig mot at den lovlige regjering forlater landet. [...] Det må i såfall regnes med at det snart vil bli skapt en ny regjering – uten hjemmel i grunnloven men antagelig fremtvunget av nødvendigheten. Og vi har neppe noen sikkerhet for at en slik regjering ikke blir anerkjendt av de andre nordiske stater. [...] Divisjonen henstiller inntrengende til Deres

---

⁷³⁰ Kristiansen, *Otto Ruge*, 106–109.

⁷³¹ Fleischer, *Efterlatte papirer*, 139.

⁷³² Hovland, *General Carl Gustav Fleischer*, 198–199.

Majestet å bli i landet og sørge for at den fred som i en eller annen form blir sluttet, blir den lovlige norske regjeringens fred.⁷³³

Tilblivelsen av dette skrivet er noe debattert. Hovland mener, ut fra Fleischers egne nedtegnelser, at skrivet i sin helhet var skrevet av 6. divisjons stabssjef major Lindbäck-Larsen, og at Fleischer ble overtalt til å sende det frem som et skriv fra divisjonen.⁷³⁴ På den andre siden vises det til at skriveren i 6. divisjonsstab Arne Berg i sine dagboksnotater skriver at Fleischer og Lindbäck-Larsen i fellesskap, bak lukkede dører, forfattet dette skrivet.⁷³⁵ Ut fra Fleischers egne notater om dette skrivet så kan det se ut til at han ble påvirket av Lindbäck-Larsen til å sende det frem. Videre kan det se ut til at Fleischer ikke var klar over at skrivet ble lagt frem for Kongen i statsråd, samt at han «betraktet dette som en forbigående episode i de dagers begivenheter».⁷³⁶ Måten han formulerer seg om det som skjedde på etter at skrivet var blitt publisert høsten 1941, tyder på at skrivet var blitt et problem for ham.

Da denne kopi eller konsept blev funnet og offentliggjort ifjor høst, var jeg i en meget vanskelig stilling. Det var på det tidspunktet åpenbart at Kongen og regjeringen hadde gjort det som var nødvendig og riktig ved å forlate landet. Offentliggjørelsen av skrivet kunne derfor bare skade *mig*.⁷³⁷

4. juni 1940, under et møte i Tromsø, ble Fleischer informert om de alliertes beslutning om å trekke seg ut fra Norge, 11 dager etter at ordren blir gitt. At Fleischer, på lik linje med flere i regjeringen og forsvarrets rekker, ble følelsesmessig påvirket av denne beslutningen, kommer klart frem i en melding som ble sendt fra Flag Officer Narvik (Cork) til admiralitetet den samme dagen. I denne skriver Cork at det for tiden ikke er beleilig å dekorere Fleischer, da han er «much upset at events», mens

---

⁷³³ RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0001-II-C-11 «Kongehuset. Stortinget og regjeringen. Departementer. Riksgrensen». Til Kongen (datert 4. juni 1940, signert av Fleischer) Understrekningen er i skrivet.

⁷³⁴ Borgersrud og Hovland, «Introduksjon,» 33.

⁷³⁵ Kristiansen, *Otto Ruge*, 111.

⁷³⁶ Fleischer, *Efterlatte papirer*, 69. At brevet fra 6. divisjon ble lagt frem for Kongen i statsråd kommer frem av at originalen har fått påført «Fremlagt i statsråd 7/6 40». RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0001-II-C-11 «Kongehuset. Stortinget og regjeringen. Departementer. Riksgrensen».

⁷³⁷ Fleischer, *Efterlatte papirer*, 69.

Béthouart burde dekoreres når han, på sin retur til Frankrike, passerte gjennom England.⁷³⁸

Fleischer og hans innsats under felttoget blir nesten uten unntak positivt, rosende og i noen tilfeller heroiserende beskrevet. Tidvis kommer det opp meningsytringer med relativt skarpe kanter. Disse er ofte mellom det som historiker Steinar Aas har karakterisert som en «Fleischer-kultus»⁷³⁹ og andre, gjerne faghistorikere. Disse diskusjonene dreier seg rundt et fåtall hendelser og hvilken betydning disse hadde, men kanskje særlig hvilken rolle de spilte inn for Fleischers beslutning om å ta sitt eget liv. For hendelser under felttoget er dette om og hva en Ruge–Fleischer-«konflikt» stammet fra og gikk ut på, samt de mer langtrekkende konsekvensene av Fleischers 17. mai-tale og hans skriv av 4. juni. Hendelsene har blitt beskrevet i en rekke studier, men de burde ha vært tilegnet en egen studie, basert i kilder og ikke i følelser.

6.3.2 Eduard Dietl

Sjefen for 3. Gebirgsdivision, generalmajor – og fra midten av mai 1940 – generaløyntnant Eduard Dietl, får en noe todelt behandling i de aller fleste studiene. På den ene siden blir han fremstilt som en troende nazist av den gamle garden.⁷⁴⁰ På den andre siden blir han fremstilt som en militært ringrev, som til tross for at styrken hans ble isolert, klarte å holde ut mot en overlegen norsk og alliert styrke.

Nøkkelen for å forstå den tyske suksessen ved Narvik dreier seg om Dietls lederskap, generalen som holdt håpet om seier oppe når alt syntes å være tapt. Underlegne både i antall og i utstyr holdt tyskerne sine stillinger fordi de, til syvende og sist, trodde at de ville vinne. Det var et spørsmål om vilje. Fallskjermjegere, bergjegere og marinegaster ble kommandert på en effektiv måte av en god leder. Dietl, som var et produkt av en tradisjonell tysk

---

⁷³⁸ TNA, WO 106/1939, «NORWAY. Co-operation with Norwegian Forces» Extract from Admiralty Message 1810/4/June.

⁷³⁹ Aas, «Minneapolis i endring,» 83–86; «Norwegian and Soviet/Russian World War II Memory Policy During the Cold War and the Post-Soviet Years,» *A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 29, nr. 2 (2012): 229.

⁷⁴⁰ Jacobsen, *Angrep ved daggrø, 69.*

militærutdanning, viste en overlegen holdning og en tørst etter seier, noe hans motstykker hos de allierte manglet, og noe som var uvurderlig når det gjaldt å avverge katastrofen.⁷⁴¹

Eduard Dietl startet sin militære karriere før første verdenskrig.⁷⁴² Etter sin deltagelse i første verdenskrig fortsatte han i Reichswehr i Weimarrepublikken. I 1919 meldte han seg inn i Deutsche Arbeiterpartei (Det tyske arbeiderparti), som var forløperen til Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Det nasjonalsosialistiske tyske arbeiderparti), Hitlers parti.⁷⁴³ På grunn av at det var forbudt for offiserer i Weimarrepublikken å være medlem i et politisk parti, måtte han melde seg ut i 1921. Dietl var nasjonalsosialist, eller «nazi-general», som historiker Berit Nøkleby beskriver ham som.⁷⁴⁴ Dette kommer blant annet frem ved at han avslo å være med i offiserssammensvergelsen mot Hitler i 1944. Etter at Dietl omkom i en flystyrt i juni 1944, holdt Hitler en tale ved båren, og her takket han Dietl for å ha gitt ham muligheten til å tale for Dietls kompani allerede i 1919.

I beskrivelsene av Dietl under kampene ved Narvik blir han fremstilt som helten som klarte å holde ut.⁷⁴⁵ Og at det var hans taktiske egenskaper og lederegenskaper som var avgjørende for at de tyske styrkene holdt ut så lenge som de gjorde. Det blir ofte lagt mer vekt på at han klarte å motivere sine soldater til å holde ut, enn på hans taktiske disposisjoner. Han var stadig på ski ut til de forskjellige underavdelingene og blir på grunn av dette beskrevet som den tyske «motoren» i kampene ved Narvik.⁷⁴⁶ Dietls hyppige turer ut til fronten kan sammenlignes med beskrivelsen av Fleischer.

Det er et underliggende trekk i den norske litteraturen å fremstille Dietl som en god leder. Dette kan komme som et resultat av at en har behov for å forklare hvorfor den

---

⁷⁴¹ Gonzáles, *Tyske fallskjermjegere i Norge 1940*, 2, 291.

⁷⁴² Franz Kurowski, *Generaloberst Dietl: Deutscher Heerführer am Polarkreis* (Berg am Starnberger See: Berg, 1990), 9–26.

⁷⁴³ Peter Lieb, «Erwin Rommel: Widerstandskämpfer oder Nationalsozialist?», *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 61, nr. 3 (2013): 309.

⁷⁴⁴ Berit Nøkleby, «Eduard Dietl,» *Store Norske Leksikon*, https://nbl.snl.no/Eduard_Dietl.

⁷⁴⁵ Kurowski, *Generaloberst Dietl*, 132–134. Herrmann og Dietl, *General Dietl*, 168–173.

⁷⁴⁶ Karl Springenschmid, *Die Männer von Narvik: das große Abenteuer in der Arktis*, 3. utg. (Graz: Leopold Stocker, 1976). Bildetekst upaginert side.

tyske styrken holdt ut så lenge som den gjorde. Nordmennene sloss mot en godt ledet eliteavdeling. Uavhengig av dette så finnes det en viss beundring for hva Dietl og hans avdelinger klarte. Denne beundringen står til dels i et motsetningsforhold til at han var nazist.

Forfatter Roland Kaltenegger konstaterer i sin biografi om Dietl at i mye av den tyske litteraturen er en beskrivelse av hans politiske standpunkt fraværende.⁷⁴⁷ Et eksempel på dette er at fra 1964 var en av kaserne tilhørende de vesttyske bergtropper navngitt etter Dietl.⁷⁴⁸ Etter mange år med debatt ble det byttet navn på kasernen i 1995.

6.4 Alliert–norsk samarbeid

Et element som ofte blir glemt, særlig i den krigsdokumentariske historiefremstillingen, er det faktum at Norge ikke var en av de allierte nasjonene, selv om begge sloss mot den samme fienden. Politisk var Norge de facto alliert, men inngikk ikke i den allierte kommandokjeden. Dette betød at de allierte og de norske styrkene hadde forskjellige målsettinger og ingen felles kommando eller en felles sjef som gav felles ordre til de militære styrkene. Det kan synes som om det eneste tidspunktet større avdelinger ble underlagt en norsk sjef, var i Sør-Norge, hvor Ruge klarte å få kommandoen over den britiske 148. brigade ved Lillehammer.⁷⁴⁹ I Nord-Norge var det enkelte tilfeller av at mindre avdelinger, kompanier og bataljoner ble underlagt ledelsen til den andre. Likevel var det i Nord-Norge flest tilfeller av at norske styrker ble underlagt alliert kommando, enn motsatt. Det kan også tyde på at allierte styrker som ble lagt under norsk kommando, hadde sterke føringar på hva de kunne og ikke kunne gjøre, mens det er ikke noe som tyder på det motsatte.⁷⁵⁰ I rapportene er det også uklart hvem som egentlig hadde kommandoen. I ett tilfelle, som jeg kommer tilbake til, står det i den

---

⁷⁴⁷ Roland Kaltenegger, *Generaloberst Dietl: Der Held von Narvik: Eine Biographie* (München: Universitas, 1990), 25.

⁷⁴⁸ Nøkleby, «Eduard Dietl».

⁷⁴⁹ Kristiansen, *Otto Ruge*, 64–65.

⁷⁵⁰ Sandvik viser til at den britiske halvbrigaden av Scots Guards, som ble underlagt 6. brigade i perioden 23. april–1. mai, ikke kunne brukes i offensive operasjoner. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 223.

norske rapporten at de franske støtter dem, mens det i den franske står om det samme tilfellet at de norske er underlagt dem.⁷⁵¹

Kort tid etter at britene hadde ankommet til Nord-Norge, ble det opprettet forbindelse mellom de norske og britiske styrkene. 14. april utnevnte nordmennene kaptein Sverre Tysland som liaisonoffiser med den britiske ledelsen i Harstad. 21. april ble han avløst av oberst Hans Finne. På samme tid utnevnte britene kaptein, senere major, LeMay som liaisonoffiser hos Fleischer. Ut fra forskjellige rapporter av underordnede sjefer er det mye som tyder på at LeMay ofte fulgte med Fleischer på hans inspeksjonsturer.⁷⁵² Etter at regjeringen og Ruge (HOK) kom til Nord-Norge, ble det sendt en militærmisjon, ledet av oberst R.C.G. Pollock, fra de allierte til disse. Det ble likevel ikke sendt tilsvarende til de allierte, men Finne fikk fullmakt til å også kunne være kontaktleddet til regjeringen og Ruge.⁷⁵³

Alt tyder på at det var svært få møter mellom de øverste allierte og de norske lederne. Mackesy skriver i sin offisielle rapport at det første han gjorde da han kom til Nord-Norge 14. april, var å sette seg i forbindelse med Fleischer.⁷⁵⁴ Det fremkommer ikke helt klart om dette var personlig eller via liaisonoffiserer. Fleischer i sin rapport skriver at han «vistnok 12/4 [hadde] en konferanse i Tromsø med chefen for de allierte stridskrefter i Nord-Norge, admiral Cork».⁷⁵⁵ Her er det viktig å huske at Fleischer skrev sin rapport etter hukommelsen, noe som kan forklare det faktum at han oppgir en dato som er to dager før både Cork og Mackesy ankom Norge. Cork på sin side nevner ikke noe om et møte med norske offiserer før 16. mai, hvor han nevner at han møtte

---

⁷⁵¹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer. RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». General Béthouarts rapport (Norsk oversettelse av deler av Béthouarts rapport. Rapporten er datert 7. juni 1940, oversettelsen 12. september 1947.)

⁷⁵² RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640, «6. Divisjon Alta bataljon». Ekstrakt fra oberstløytnant A.D.Dahls dagbok fra 1940 (datert 8. januar 1964).

⁷⁵³ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 164.

⁷⁵⁴ TNA, DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy».

⁷⁵⁵ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

Diesen og Ruge.⁷⁵⁶ Det kan synes som om det andre møtet mellom de øverste militære lederne i Nord-Norge skjedde 6. mai mellom Ruge, Mackesy og Béthouart i Harstad.⁷⁵⁷ Etter dette var det et møte 16. mai mellom Ruge, Fleischer og Auchinleck, også i Harstad. Ruge og Cork møttes også denne dagen, men det virker ikke som om Cork var til stede under møtet med Fleischer og Auchinleck.⁷⁵⁸ 23. mai møttes Ruge og Cork i Balsfjord i forkant av sistnevntes møte med kongen.⁷⁵⁹ Mye av koordineringen ble naturlig nok foretatt på et lavere nivå av stabssjefer og liaisonoffiserer.

Holdningene som de forskjellige lederne hadde til hverandre, er fremtredende i flere av rapportene. Av disse er det kanskje Mackesy som er mest kritisk. I sin private rapport omtaler han Ruge som en skurk som – ut fra det lokale nordmenn sier – har utnevnt seg selv til forsvarssjef.⁷⁶⁰ Den eneste nordmannen han møtte som var til å stole på, var Fleischer, men tilføyer at han betraktet Fleischer mer som en student (trolig med seg selv som læremester) enn en soldat. Videre beskriver Mackesy at han ikke stolte på nordmennene, han regnet med at minst 50 % sympatiserte med eller aktivt støttet tyskerne, og at sivilbefolkningen anså at det var de britiske styrkene som utsatte dem for fare, og ikke de tyske. I sin offisielle rapport skriver Mackesy at generalmajor Fleischer og 6. divisjons tropper til enhver tid samarbeidet villig og effektivt, og at uten denne støtten ville de britiske og franske styrkene på fastlandet ha hatt en rekke ekstra utfordringer.⁷⁶¹ Ruge omtaler at det hersket en slags hoff-tone ved Mackesys stab, men at Auchinlecks stab var av en helt annen type, de var «enkle frontsoldater».⁷⁶²

---

⁷⁵⁶ «Norway Campaign 1940,», 3169.

⁷⁵⁷ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 69–71.

⁷⁵⁸ «Norway Campaign 1940,», 3169.

⁷⁵⁹ Ruge og Riste, *Felttoget*, 154.

⁷⁶⁰ TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce». 46, 62.

⁷⁶¹ DEFE 2/676, «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy».

⁷⁶² Ruge og Riste, *Felttoget*, 155.

Flere av de britiske rapportene viser at de var skeptiske til nordmennene og særlig til de norske offiserene.⁷⁶³ «Norwegian troops apparently good but unenthusiastically led.»⁷⁶⁴ Dette kommer også til syne i beskrivelsen av sivile: «[a] portion of them were undoubtedly fifth columnists.»⁷⁶⁵ Kiszely i sin studie viser til at i de militære rapportene blir nordmennenes femtekolonne så ofte brukt som en forklaring på hvorfor det gikk dårlig med de britiske styrkene, at det reduserer verdien av erfaringsanalysene.⁷⁶⁶

Fleischer viser i sin rapport til hva han syntes om den allierte opptreden i Trøndelag. «I/I.R.14 [...] var desuten moralsk svekket etter å ha sett hvorledes de norske tropper blev sviktet av sine allierte i Trøndelag.»⁷⁶⁷ Nå skal det legges til at rapporten er skrevet i 1941, slik at beskrivelsen kan også være farget av evakueringen fra Nord-Norge. Det er også andre ting som viser hva Fleischer trolig følte. I en rapport fra 6. divisjon til FOK listes avdelinger opp under henholdsvis allierte tropper og norske tropper.⁷⁶⁸ En litt anekdotisk merknad: På sokkelen til Fleischer-statuen som står i Harstad, står det blant annet «han var den første allierte general som påførte Hitlers tropper et definitivt nederlag». Det er imidlertid ikke sannsynlig at Fleischer selv regnet seg som noen alliert general under felttoget i 1940. Og hvor definitivt dette nederlaget var, kan det også stilles spørsmål ved.

Cork hadde 23. mai en rundtur hvor han møtte kongen, kronprinsen, Ruge, Nygaardsvold og Koht. Etter disse møtene skrev han en rapport til admiralitetet, og denne avsluttet han med at hans inntrykk etter møtene var at nordmennene ønsket å

---

⁷⁶³ TNA, CAB 106/1155, «Accounts of the actions of the Independent Companies, 1940 May» ; CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce». ; WO 106/1939, «NORWAY. Co-operation with Norwegian Forces».

⁷⁶⁴ WO 106/1939, «NORWAY. Co-operation with Norwegian Forces». Message from H.M.S. Veteran to F.O. Narvik (datert 9. mai).

⁷⁶⁵ CAB 106/1155, «Accounts of the actions of the Independent Companies, 1940 May».

⁷⁶⁶ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 284.

⁷⁶⁷ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Oversikt over felttoget i Nord-Norge, vaaren 1940 (datert 21. september 1940) signert av Carl G. Fleischer.

⁷⁶⁸ RAFA-2017 Y/Ya/L0026-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando» Situasjon Ofotenavsnittet 1/6 1940 (datert 1. juni 1940).

være så hjelpelige som mulig for å fortsette kampen, men at de var skuffet over det nordmennene anså som mislighold av gitte løfter.⁷⁶⁹

Utfordringer med samarbeid kommer også til uttrykk på andre måter. Béthouart skriver i sin rapport at under fremrykningen fra 1. mai ble den norske bataljonen som lå nærmest de franske styrkene, underlagt ham.⁷⁷⁰ Bataljonen som lå nærmest, var Alta bataljon, og det er ikke noe i de norske rapportene som kan tyde på at Alta bataljon på noe tidspunkt var underlagt fransk kommando. Det kan være en misforståelse og at Béthouart mente 5. kompani av II/IR15, som for en periode var avgitt til franskmennene. Men samtidig oppgis det at det gjelder den norske bataljonen vest for en linje som går over Durmålsfjellet–Britatind–Loapmi. Det tilsvarer den norske delingen mellom 6. og 7. brigade. Det vil si at det Béthouart skriver i sin rapport, er at den norske 7. brigade var underlagt ham, eller at han mente at den var det. Det er ingenting i noen av de norske rapportene som tyder på at de var av den samme oppfatningen. Dette viser at samarbeidet mellom de norske og de allierte styrkene ikke var enkelt, og at det forekom misforståelser.

Som tidligere vist til i 5.1.2 kom de allierte styrkene til Norge med sine egne målsettinger, eller som Munthe-Kaas beskrev det i 1968: «Britene kom til Narvikavsnittet først og fremst i eget ærend med det tosidige mål: å *hindre malmtilførselen fra Narvik til Tyskland og i stedet dirigere den til Storbritannia.*»⁷⁷¹ Videre kan det også ut fra ordren som Mackesy får, se ut til at britene forventer at de norske styrkene skal støtte dem, og ikke motsatt. «Your initial task will be to establish your force at HARSTAD, ensure the co-operation of the Norwegian forces that may be there»,⁷⁷² altså samarbeid av, og ikke med de norske styrkene.

---

⁷⁶⁹ TNA, WO 106/1939, «NORWAY. Co-operation with Norwegian Forces». Telegram fra lord Cork til Admiralitetet (datert 24. mai 1940).

⁷⁷⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970, «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia». General Béthouarts rapport (Norsk oversettelse av deler av Béthouarts rapport. Rapporten er datert 7. juni 1940, oversettelsen 12. september 1947.)

⁷⁷¹ Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 129.

⁷⁷² TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce».

Den britiske skepsisen til nordmennene viser seg også på lavere nivåer. Roscher Nielsen beskriver utfordringer med å prøve å overføre noe av den lærdommen som han hadde fått, etter å ha kjempet i Sør-Norge.

[B]ritene [hadde] tatt stilling ved Dalselva nede i dalen. Jeg forsøkte å få dem opp på fjellet og forklarte dem faren for å bli omgått og fortalte dem hvordan tyskerne manøvrerte i Sør-Norge. [...] De svarte meg at britene kunne ikke operere i fjell, og de mente at selv ikke tyskerne kunne gå opp i fjellet. Ved Dalselva inntraff nøyaktig det som vi hadde forutsagt. Britene ble omgått av tyskerne som gikk over fjellet.⁷⁷³

På den andre siden var samarbeidet mellom den franske divisjonen og 6. divisjon helt motsatt. Kiszely tilskriver det gode samarbeidet til Béthouart og hans forsøk på å føre et felles felttog.⁷⁷⁴ Munthe-Kaas på sin side poengterer at Béthouart «[m]ed diplomatisk kløkt sikret [...] seg Fleischers godkjennelse av planene»,⁷⁷⁵ og derfor samarbeidet de så godt. I et foredrag ved Oslo Militære Samfund uttaler Ole Siem, som var sjøtransportsjef i distriktskommandoen, seg om samarbeidet.

Det var kanskje meget vår egen skyld at vi ikke fikk istand bedre samarbeide. Det var vi som burde tatt initiativet til samarbeide, men det var det ingen som gjorde i alle fall før regjeringen kom nordover. [...] Distriktskommandoen satt i Moen, Sjefen (sic) for de norske styrker i Soløy og sjefen for det britiske ekspedisjonskorps i Harstad.⁷⁷⁶

Ut fra det Munthe-Kaas og Siem sier her, kan det se ut til at de mente at det var den norske militære ledelsen, og da kanskje særlig Fleischer selv, som burde ha vært mer aktiv for å få på plass et samarbeid med de allierte. Siem kan ha et annet moment i tankene også, å rette det samtidige fokuset mot marinen gjennom et historisk

---

⁷⁷³ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Ad Norway Campaign Supplement to the London Gazette 10.7.1947. (datert 31. mai 1948).

⁷⁷⁴ Kiszely, *Anatomy of a Campaign*, 253.

⁷⁷⁵ Munthe-Kaas, *Krigen i Narvikavsnittet 1940*, 132.

⁷⁷⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600, «6. Divisjon/Divisjonskommandoen». Møte i Oslo Militære Samfund mandag 2. februar 1953.

eksempel. «Det ville vært en norsk marines oppgave å få istand et samarbeide, men noen norsk marine hadde vi ikke lenger.»⁷⁷⁷

6.5 Norsk og tysk bruk av Sverige

I nesten alle studier fremkommer det at de tyske styrkene brukte Sverige for å få transportert materiell og personell på tog til Narvik. I noe av den norske litteraturen, særlig innen de krigsdokumentariske fremstillingene, blir det sett på som et svik mot Norge at de svenske myndighetene godtok dette.⁷⁷⁸ I dette avsnittet skal jeg gå inn på hvordan partene, og da særlig nordmennene og tyskerne, brukte Sverige i sin krigføring. Det vil kun dreie seg om bruk av og støtte fra Sverige til operasjonene ved Narvik. Jeg vil ikke gå inn på de mer overordnede politiske og diplomatiske kontaktene mellom Sverige på den ene siden og Tyskland, Norge eller de allierte på den andre. Jeg kommer heller ikke til å se på det som skjedde etter 10. juni 1940.

Om morgenen 9. april oppsøkte den tyske ministeren i Stockholm, Victor Prinz zu Wied, den svenske utenriksministeren Christian Günther og meddelte at Tyskland forventet at Sverige ville forholde seg strengt nøytral under Tysklands besettelse av Norge og Danmark.⁷⁷⁹ Senere samme ettermiddag svarte den svenske regjeringen i en note at de ville opprettholde den nøytraliteten som de allerede flere ganger tidligere i krigen hadde kunngjort. Dette var forskjellig fra den svenske statusen under vinterkrigen, hvor Sverige hadde moderert sin holdning og erklært seg som ikke stridende.⁷⁸⁰ Som nøytral måtte Sverige folkerettslig forholde seg til flere internasjonale konvensjoner, blant annet 5. Haagkonvensjon av 1907, som regulerte nøytrale staters og personers rettigheter og plikter under en landkrig.⁷⁸¹ I konvensjonen av 1907 er det særlig artikkel 2, 4, 6, 7, 9, 11 og 14 som er viktige for denne

---

⁷⁷⁷ Ibid. Möte i Oslo Militære Samfund mandag 2. februar 1953.

⁷⁷⁸ Eidum, *Blodsporet*. Eirik Veum, *Det svenske sviket: 1940–1945* (Oslo: Kagge, 2016).

⁷⁷⁹ Wilhelm Carlgren, *Svensk utrikespolitikk 1939-1945*, Bd. 26, Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet (Stockholm: Allmänna, 1973), 150–151.

⁷⁸⁰ John Gilmour, *Hitler, Stalin och Sverige. Ett nytt perspektiv på den svenska erfarenheten av andra världskriget*, overs. Kjell Waltman (Santerus förlag, 2016), 52.

⁷⁸¹ Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations, (1915).

konteksten. Disse artiklene regulerte transport av personell og materiell gjennom en nøytral stat (2, 6, 7, 9 og 14), rekruttering av personell (4) og internering (11).

Art 2 – Belligerents are forbidden to move troops or convoys of either munitions of war or supplies across the territory of a neutral Power.

Art 4 – Corps of combatants can not be formed nor recruiting agencies opened on the territory of a neutral Power to assist the belligerents.

Art 6 – The responsibility of a neutral Power is not engaged by the fact of persons crossing the frontier separately to offer their services to one of the belligerents.

Art 7 – A neutral Power is not called upon to prevent the export or transport, on behalf of one or other of the belligerents, of arms, munitions of war, or, in general, of anything which can be of use to an army or a fleet.

Art 9 – Every measure of restriction or prohibition taken by a neutral Power in regard to the matters referred to in Articles 7 and 8 must be impartially applied by it to both belligerents.

Art 11 – A neutral Power which receives on its territory troops belonging to the belligerent armies shall intern them, as far as possible, at a distance from the theatre of war.

It may keep them in camps and even confine them in fortresses or in places set apart for this purpose.

It shall decide whether officers can be left at liberty on giving their parole not to leave the neutral territory without permission.

Art 14 – A neutral Power may authorize the passage over its territory of the sick and wounded belonging to the belligerent armies, on condition that the trains bringing them shall carry neither personnel nor war material. In such a case, the neutral Power is bound to take whatever measures of safety and control are necessary for the purpose.

The sick or wounded brought under these conditions into neutral territory by one of the belligerents, and belonging to the hostile party, must be guarded by the neutral Power so as to ensure their not taking part again in the military operations. The same duty shall devolve on the neutral State with regard to wounded or sick of the other army who may be committed to its care.

6.5.1 Tysk transitt

I ordren til 3. Gebirgsdivision, *Operationsbefehl für die Besetzung von Narvik* datert 12. mars 1940, ble det beskrevet at den initiale styrken skulle bli forsterket når

situasjonen tilsa det.⁷⁸² Både de delene av divisjonen som var brukt mot Trondheim, og de delene av divisjonen som fortsatt var i Tyskland, var aktuelle. Fra Trondheim skulle transporten skje med sjø- og lufttransport. De delene som var i Tyskland, skulle transporteres med sjøtransport til Oslo, og deretter med jernbane til Trondheim eventuelt gjennom Sverige. Det siste er skrevet inn i parentes, men det er nedfelt i ordren. Dette tyder på at i planfasen har planleggerne ikke bare lekt seg med tanken, men at de faktisk så på transport gjennom Sverige som en mulig opsjon for å sende forsterkninger til Narvik. En annen faktor som kan tyde på at det var planlagt med transport gjennom Sverige før angrepet, er at allerede 9. april fikk den svenske legasjonen i Berlin en uoffisiell hentydning til at det kunne komme krav om tysk bruk av svenske havner og jernbane.⁷⁸³ Dette var før britene hadde senket de tyske jagerne og Narvik var blitt isolert. Det at de tyske planleggerne så på denne muligheten, henger nok sammen med at de forventet at styrken ved Narvik kom til å bli isolert eller svært vanskelig å forsterke og etterforsyne, både ved en fredelig gjennomføring, men særlig hvis det kom til kamp. Ut fra grunnprinsippet i den tyske planen – at invasjonen skulle være så fredelig som mulig – er et utgangspunkt der en kan transportere styrker innenlands i Norge, samle dem i Trondheim før de så transporteres, trolig landeveien, til Narvik, forståelig. Det kan tyde på at de tyske planleggerne forventet at de kunne få utfordringer med sjøtransport langs norskekysten etter at britene ikke lenger behøvde å ta hensyn til norsk nøytralitet. At planleggerne i tillegg opererte med en mulighet at styrken måtte få sine forsterkninger gjennom Sverige, kan tyde på at de vurderte at hvis det kom til kamp, kunne det bli vanskelig å åpne en forsyningsakse mellom Trondheim og Narvik.

Det tyske kravet om transport gjennom Sverige ble på nytt tatt opp i samtaler mellom den svenske legasjonen i Berlin og tyske offiserer den 11. april. I møter, 15. og 16.

---

⁷⁸² NARA, T-312/980 E-180/7, «Anlagenband 1 zum Kriegestagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia». Operationsbefehl für die Besetzung von Narvik (Berlin 12. März 1940).

⁷⁸³ Sverige Utrikesdepartementet og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen, «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940,» 7–15; Carlgren, *Svensk utrikespolitik 1939-1945*, 26, 156–157; Gilmour, *Hitler, Stalin och Sverige*, 59.

april, som var av en mer offisiell natur mellom en delegasjon fra Sverige og i hovedsak Göring – som var utpekt til å ha ansvaret for relasjonene til Sverige (Schwedenreferent) – ble spørsmålet om transitt tatt opp på ny. Den svenske regjeringen sa seg villig til å transportere klær, mat, sanitetsmateriell og ski, men sa nei til å transportere våpen og materiell til styrker som var i kamp. Umiddelbart etter å ha gitt dette svaret fikk svenskene en forespørsel fra tyskerne om å sende 30 rødekorsmerkede jernbanevogner og 40 sykevoktere som hjelp til de 2000 gastene fra de senkede jagerne. 17. april ble dette kravet tilbakevist, men 18. april ble det godtatt. Denne holdningsendringen skal ha skjedd blant annet etter rykter om at Hitler personlig hadde engasjert seg i saken, og at han hadde vært svært opphisset over det første avslaget.⁷⁸⁴ I slutten av april og begynnelsen av mai ble det fra tysk side gjort forsøk på å forhandle frem transport av mer materiell gjennom Sverige, og mye av dette var direkte krigsmateriell. Disse kravene ble avvist av den svenske regjeringen, men de tillot gjennomreise av 600 sivile tyskere og 2000 marinegaster fra Narvik til Tyskland.⁷⁸⁵

I løpet av den 19. april ankom 34 godsvogner, med ca. 25 tonn medisiner, ca. 22 tonn klær og ca. 348 tonn mat og en personvogn med 40 sykevoktere til Trelleborg. Dette toget forlot Trelleborg om morgenen den 20. april og kom frem til Bjørnfjell 25. april.⁷⁸⁶ Hastigheten som dette skjer med – 18. april får tyskerne tillatelse og 19. april ankommer et tog med nesten 400 tonn med forsyninger – tyder på at det var forberedt før tillatelsen ble gitt. Dette var bare den første av flere transporter. I henhold til svenske nedtegnelser ble det sendt totalt åtte transporter mellom Trelleborg og Bjørnfjell,⁷⁸⁷ én 19. april med både gods og personell, én 25. april med bare gods og seks med bare personell (1., 16., 17., 23., 29. mai og 1. juni). Totalt ble det transportert

---

⁷⁸⁴ Carlgren, *Svensk utrikespolitikk 1939-1945*, 26, 157.

⁷⁸⁵ Utenriksdepartementet, «Norges forhold til Sverige under krigen 1940–45: aktstykker: 1,» (Oslo: Gyldendal, 1947), 86–87.

⁷⁸⁶ Sverige Utrikesdepartementet og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen, «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940,» 70–71, 308.

⁷⁸⁷ *Ibid.*, 308–309.

39 godsvogner, to leger og 290 sykevoktere.⁷⁸⁸ I krigsdagboken til 3. Gebirgsdivision er mottaket av de fleste av disse transportene registrert, men ikke alle.⁷⁸⁹ Norske rapporter viser også til dette, så det er helt klart at de norske styrkene var klar over at det kom tog med godsvogner fra Sverige og til Bjørnfjell, og at lokomotivene returnerte uten vogner.⁷⁹⁰

Ved en gjennomgang av den svenske hvitboken vises det i forskjellige vedlegg til at det også ble transportert en god del enkeltvogner med gods også etter 25. april.⁷⁹¹ Blant annet er det en oversikt over godsvogner sendt fra Trelleborg til Narvik for perioden 3. til 14. mai. Her blir det oppgitt at av de 29 vognene som hadde ankommet Trelleborg, var 26 sendt videre til Narvik, mens tre var returnert til Tyskland. Innholdet blir oppgitt å være sanitetsmateriell, matvarer, fôr til hester og brensel.

I den norske hvitboken som omhandler Norges forhold til Sverige under andre verdenskrig, vises det til en fortegnelse fra den svenske sendemannen i Berlin, Arvid Richert, til det tyske utenriksdepartementet.⁷⁹² I denne nevnes det transporter med forsyninger, hovedsakelig matvarer, fra Trelleborg til Narvik, i perioden 1. til 7. juni på totalt 30 godsvogner. Videre nevner den også betydelige jernbanetransporter fra Trondheim over Sverige til Narvik, og at den tyske legasjonen i Sverige hadde kjøpt 8500 kilo matvarer, 10 000 liter alkohol og 20 000 sigaretter i Sverige og sendt det til Narvik. Det er ikke oppgitt dato på transporten fra Trondheim eller innkjøpene i Sverige, slik at dette kan ha skjedd etter 10. juni, da dokumentet er datert 13. juni. Ut fra disse opplysningene er det sannsynlig at det forekom transporter av denne karakter i hele perioden mens kampene pågikk ved Narvik. Uten at dette i noen særlig grad er

---

⁷⁸⁸ 19. april; 40 sykevoktere og 34 godsvogner, 25. april; 5 godsvogner, 1. mai; 1 lege og 20 sykevoktere, 16. mai 1 lege og 37 sykevoktere, 17. mai; 30 sykevoktere, 23. mai; 40 sykevoktere, 29. mai; 81 sykevoktere og 6. juni; 42 sykevoktere.

⁷⁸⁹ NARA, T-315/174 W1689a-b, «3 Geb Div, Ia, Krigstagebuch Narvik, 6 Apr–10 Jun 1940»

⁷⁹⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Agentmelding til 6. divisjon fra en ekspedisjon til riksgrensen (datert 24. april 1940).

⁷⁹¹ Sverige Utrikesdepartementet og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen, «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940,» 219–222.

⁷⁹² Utenriksdepartementet, «Norges forhold til Sverige under krigen 1940–45: aktstykker: 1,» 220.

omtalt i fremstillingene om Narvik eller er blitt tillagt noen stor vekt. Det som blir beskrevet, er den første store leveransen 25. april og personellet som ankommer senere.

Folkerettslig var det særlig artikkel 2 i 5. Haagkonvensjon av 1907 som la rammer for Sveriges opptreden angående transitt. I denne stadfestes det at de krigførende ikke kan transportere styrker eller kolonner med krigsmateriell eller forsyninger over territoriet til en nøytral stat.⁷⁹³ Som en forlengelse av dette stadfester artikkel 5 blant annet at en nøytral stat heller ikke skal tillate det som står i artikkel 2. Det vil si at en nøytral stat ikke skal tillate at krigførende transporterer styrker, krigsmateriell eller forsyninger gjennom den nøytrale staten. Videre sier artikkel 11 at en nøytral stat skal internere tropper fra de krigførende partene hvis disse kommer inn på den nøytrale statens territorium. Den svenske regjeringen vurderte at de var innenfor det folkerettslige regelverket for det de gav tillatelse for.⁷⁹⁴ De innrømte likevel at det å transportere 2000 gaster gjennom Sverige var en «tillempning» av nøytralitetsbegrepet.⁷⁹⁵

Den svenske tolkningen av folkeretten minner mye om hvordan den norske regjeringen også vurderte den under vinterkrigen. I sine svar på de allierte forespørselene fremgår det at den norske regjeringen var villig til å la krigsmateriell og enkelte frivillige passere, siden dette var i tråd med folkeretten, men at de nektet gjennomfart av organiserte avdelinger.⁷⁹⁶

Flere forfattere viser til at selv om personellet fra tysk hold ble sagt å være sykevoktere, og at de var i sivilt med armbind med Røde Kors-symbol, så var det klart for flere av de svenske myndighetspersonene som så dem, at de trolig ikke var det de

---

⁷⁹³ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations.* 133–135.

⁷⁹⁴ Carlgren, *Svensk utrikespolitikk 1939-1945*, 26, 161.

⁷⁹⁵ Utenriksdepartementet, «Norges forhold til Sverige under krigen 1940–45: aktstykker: 1,» 87, 283; Sverige Utenriksdepartementet og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen, «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940,» 229.

⁷⁹⁶ Arne Ording, «Det utenrikspolitiske forspill,» i *Norges krig 1940–1945*, red. Sverre Steen (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1947), 73.

utgav seg for. Dette kommer blant annet til uttrykk i hvordan de blir beskrevet, 17–20 år gamle og i god fysisk form, samt det faktum at så snart de kom til Norge, ble de observert i å ta av Røde Kors-armbindet og iføre seg et gult armbind med bokstavene D.W (Deutsche Wehrmacht).⁷⁹⁷ At bare et fåtall faktisk var sykevoktere eller sanitetssoldater, fremkommer av krigsdagboken til 3. Gebirgsdivision.⁷⁹⁸ Her er de to legene og ca. ti stykker oppgitt som sanitetspersonell. De resterende er oppgitt som spesialister. I enkelte tilfeller er spesialiteten spesifisert til etterretnings-, sambands-, maskingevær- eller bombekasterpersonell.

Hvor viktig var så disse transportene for den tyske styrken? I erfaringsrapporten fra 3. Gebirgsdivisions forsyningsoffiser vises det til at den opprinnelige styrken på 2000 mann hadde med seg forsyninger for 30 dager.⁷⁹⁹ Etter senkningen av jagerne økte denne styrken med ca. 3000 mann, noe som førte til at det totalt ble ca. 5000 mann. De opprinnelige forsyningene ble da kalkulert til å vare til 22. april. Etter denne utregningen berget de 120 000 dagsrasjoner fra skipene i Narvik havn, mesteparten kom fra det tyske støtteskipet *Jan Wellem*. 22. april ble forsyningssituasjonen vurdert til at på minimumsrasjon ville lageret (med unntak av brød) holde i en måned. Den 26. april mottok de forsyningene som kom via Sverige, og dette tilsvarte 250 000 dagsrasjoner.

I flere av krigsdokumentarene vises det til at den tyske styrken slapp opp for forsyninger omtrent idet toget via Sverige ankom Bjørnfjell, uten at de går nærmere inn på hvilke kategorier dette gjaldt.⁸⁰⁰ Som vi ser av rapporten fra forsyningsoffiseren i 3. Gebirgsdivision, så var ikke dette tilfellet. Likevel er det nok ingen tvil om at de ekstra rasjonene hjalp. Det blir ikke beskrevet i rapporten, men trolig var det ikke nødvendig å gå ned på minimumsrasjon. Angående personellet var den totale tilførselen til 3. Gebirgsdivision på mellom 1280 og 1330 mann. Transporten av 290 mann gjennom Sverige utgjør dermed rundt en femtedel av totalen, hvorav de aller

---

⁷⁹⁷ Eidum, *Blodsporet*, 64.

⁷⁹⁸ NARA, T-315/174 W1689a–b, «3 Geb Div, Ia, Krigestagebuch Narvik, 6 Apr–10 Jun 1940».

⁷⁹⁹ T-315/174 W2620f, «3 Geb Div, IVa Anlage 10 zum Kriegestagebuch Nr. 1 Narwik der Abt Ib. Erfahrungen über den Einsatz in Norwegen.» *ibid*.

⁸⁰⁰ Eidum, *Blodsporet*, 64–65. Jacobsen, *Bitter seier*, 116–117.

fleste var spesialister. Det er sannsynlig at dette var av betydning for den kjempende styrken.

6.5.2 Norsk gjennomfart

I litteraturen vises det også ofte til at norsk militært personell tok seg gjennom Sverige. Dette personellet kan deles inn i fem kategorier. For det første var det tjenestegjørende personer som tilhørte en av avdelingene i Nord-Norge, men som befant seg på kurs eller hadde permisjon i Sør-Norge.⁸⁰¹ Det var i tillegg offiserer som var mobilisert ved avdelinger i Nord-Norge, men som bodde i Sør-Norge. For det tredje var det personer som hadde kjempet i Sør-Norge, men som ønsket å kjempe videre etter at avdelingen deres hadde overgitt seg.⁸⁰² For det fjerde var det personer tilhørende avdelinger i Sør-Norge som tok seg inn i Sverige før de måtte overgi seg. Den femte og siste kategorien var personer uten tidligere militær bakgrunn som ønsket å melde seg frivillig for å kjempe. Alle disse tok seg inn i Sverige som enkeltindivider, i sivilt og uten våpen, slik at de unngikk internering.

I en rapport datert 6. januar 1942 som omhandler behandling av nordmenn i Sverige under felttoget i Norge, viser rapportskriveren til at etter han kom til Stockholm 12. mai, ble de norske frivillige samlet i Stockholm eller Gøteborg i grupper på ca. 20 mann med en offiser som leder og deretter sendt nordover for å ta seg inn i Norge ved Svanvik grensestasjon.⁸⁰³ Etter rapportskriverens minne var den eneste restriksjonen at gruppene ikke fikk overskride 20–25 mann. I Sverige ble den enkelte innvilget visum, mens i Finland ble det utstedt kollektivpass. De nordmennene som tok seg inn i Sverige, ble stort sett tilbakeholdt ved grensen inntil de hadde fått papirene sine fra Stockholm (antar forfatteren mener visum), noe som tok fra to til syv dager. I disse dagene hadde nordmennene formelt status som arrestert, men de fleste var blitt meget godt behandlet. Rapportskriveren antar at totalt ble 200–250 frivillige nordmenn sendt til Nord-Norge på denne måten. I perioden før dette var det også enkeltpersonell som

---

⁸⁰¹ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 170.

⁸⁰² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Tjenestegjøring som innrulleringschef for antakelse av frivillige 17/4–6/6 1940. (datert 10. mars 1941).

⁸⁰³ Utenriksdepartementet, «Norges forhold til Sverige under krigen 1940–45: aktstykker: 1,» 76.

tok seg til Setermoen på ski fra Torneträsk og gjennom Sjørdalen.⁸⁰⁴ Dette kan tyde på at det totale antallet nordmenn som tok seg gjennom Sverige og til de nordre deler av Nord-Norge, var noe større enn 250. Sandvik viser til at sjefen for maskinkanonbatteriet i Nord-Norge kom inn på denne måten, sammen med 22 nordmenn.⁸⁰⁵ Videre viser han til at de fikk låne 25 par ski av oberst Gyllenhammer i Kiruna, det sies ikke noe om lånet ble tilbakelevert.

Reguleringen for gjennomfart av norske soldater i sivilt kan nok i stor grad styres ut fra 5. Haagkonvensjons 6. artikkel.⁸⁰⁶ Denne sier at ansvaret til en nøytral stat ikke blir engasjert av at personer krysser grensene hver for seg, for å tilby sin tjeneste. Det kan nok likevel stilles spørsmål ved om grupper på 20–25 mann kan regnes for å krysse grensen separat. I retrospekt kan en også stille spørsmål om hvordan norske myndigheter ville ha reagert hvis det var tyskere i sivilt som enkeltvis tok seg gjennom Sverige og inn ved Bjørnfjell. Eller hvordan ettertiden ville ha behandlet dette når nordmennene gjorde det samme.

Både i rapportene og i litteraturen vises det også til frivillige fra andre nasjoner, og at disse også kom inn via Sverige eller Finland.⁸⁰⁷ Mange av disse oppholdt seg i Finland etter å ha vært frivillige på finsk side i vinterkrigen, slik at det er sannsynlig at de kom direkte fra Finland uten å ta seg gjennom Sverige. Innledningsvis var det også flere svensker som meldte seg frivillig til å kunne kjempe for Norge. 12. april ble det av svenske myndigheter skjerpet inn at svenske offiserer og vernepliktige ikke fikk melde seg frivillig til tjeneste i Norge.⁸⁰⁸ At dette var forskjellig sammenlignet med hva som hadde vært tillat under vinterkrigen hadde sammenheng med at Sverige påberopte seg to forskjellige folkerettslige ståsteder, ikke stridende og nøytral. Under vinterkrigen

---

⁸⁰⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622, «6. Divisjon». 6. brigade Etterretningsrapport nr. 1. (datert 19. april 1940).

⁸⁰⁵ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I*, 13, 170–171.

⁸⁰⁶ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations*. 134.

⁸⁰⁷ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 324–328. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0126-II-C-11-600, «6. Distriktskommando». Flyktninger og utenlandske frivillige til Nord-Norge.-Utgifter (datert 22 mai 1940).

⁸⁰⁸ Carlgren, *Svensk utrikespolitikk 1939-1945*, 26, 153.

tillot ikke norske myndigheter at norske offiserer og vernepliktige kunne melde seg som frivillige i Finland. Jmfør 5. Haagkonvensjon artikkel 4 er det ikke lov for en krigførende stat å opprette avdelinger eller rekrutteringskontorer hos en nøytral stat.⁸⁰⁹

Jeg har ingen konkrete tall på hvor mange nordmenn eller frivillige fra andre nasjoner som tok seg til Nord-Norge gjennom Sverige, enten ved at de gikk over den norsk-svenske grensen nord for Narvik, eller at de tok seg videre til Finland og inn i Nord-Troms eller Finnmark. Det er likevel sannsynlig at det samlede antallet er større enn antall tyske soldater som ble transittert gjennom Sverige og inn til Bjørnfjell. Som vist i 5.2 fikk de norske styrkene innledningsvis forsyninger, inkludert ammunisjon, fra de svenske styrkene. Svært få av de studiene som er kritiske til den svenske opptreden, har med dette momentet, selv om det er med i flere andre studier. Dette var imidlertid relativt beskjedent sammenlignet med hva de tyske styrkene transporterte gjennom Sverige.

Hva er så årsaken til at transporten av tyske «sykevoktere» av mange blir sett på som et svensk brudd på nøytralitetsbestemmelsene, uten at den norske transitten blir det? Overfor Norge blir det i litteraturen i stor grad stilt spørsmål om det motsatte. Hvorfor støttet ikke Sverige Norge med mer materiell og personell, uten at en da stiller spørsmål om det ville være brudd på den svenske nøytraliteten. Forklaringen ligger etter min mening i det faktum at Sverige opptrådte forskjellig etter det tyske angrepet på Norge, sammenlignet med hvordan de hadde opptrådt under det sovjetiske angrepet på Finland. At Sverige erklærte seg nøytral, førte til at de på en helt annen måte måtte forholde seg til de folkerettslige avtalene for å unngå å bli trukket inn i krigen. Det kan synes som om de som forfekter at Sverige burde ha opptrådt på en annen måte, ikke innser dette.

---

⁸⁰⁹ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations.* 134.

6.5.3 Internering

I henhold til 5. Haagkonvensjons artikkel 11 skulle en nøytral stat internere styrker som kom inn på territoriet til den nøytrale staten. I stor grad kan det synes som om dette skjedde med de styrkene som uten noen form for forvarsel kom inn i Sverige. På den andre siden er det en del som kom varslet inn i Sverige, som det ser ut til at ikke ble internert, men dette dreide seg i stor grad om sårede. I rapporten til Abiskogruppen er det rapportert om interneringer, for eksempel 14. april av en gruppe tyske gaster som hadde tatt seg opp fra Rombaken etter sjøslaget 13. april. Den 16. og 17. april ble de fra Omdal-gruppen som flyktet eller trakk seg inn i Sverige etter kampene ved Bjørnfjell om morgenen 16. april, internert. 14. mai ble 5 tyske soldater internert. 17. mai ble en tysk og en norsk soldat rapportert tatt til fange. Det ble også internert tyske flyvere etter at de nødlandet i Sverige. I mai 1940 skal 40 internerte tyskere ha blitt sendt tilbake til Norge.⁸¹⁰ Tyske flymannskap som nødlandet i Lappland under kamphandlingene, kan se ut som de i stor grad ble internert frem til 12. juni, og deretter transportert til Tyskland.⁸¹¹ At både de norske og tyske internerte soldatene ble frigitt i løpet av sommeren 1940, kan tyde på at svenske myndigheter anså det tyske angrepet på Norge som en isolert hendelse. Og etter den norske kapitulasjonen var denne over.

6.5.4 Sårede i Sverige

Under felttoget ble det fra tysk side sendt en god del sårede soldater inn i Sverige. I henhold til rapporten fra Abiskogruppen ble det sendt minst 59 nordmenn, 43 briter, over 400 tyskere og én franskmann.⁸¹² I tillegg til disse, som er spesifisert som sårede, ble det den 21. april sendt over sivile, oppgitt til 514 tyskere, 114 svensker, 18 nederlendere, 10 finner og 10 sovjetere. 24. april er det 150 britiske sjømenn som krysser grensen. Dette var i overensstemmelse med Haagkonvensjonens artikkel 14. Det som en kanskje kan stille spørsmål ved, er om de britiske fangene skulle ha blitt internert, eller om artikkel 14 åpner for at de kunne transporteres til Tyskland.

---

⁸¹⁰ Eivind Heide, *Tyske soldater på flukt* (Atnbrua: Sollia forlag, 1988), 12.

⁸¹¹ Karl Ivar Michael Johansson, *Nødlanding Lappland. Tyske og allierte nedskytinger og havarier i Nord-Sverige 1940–1945* (Narvik: Forlaget Kristiansen, 2012), 13–61.

⁸¹² SE, KrA/0279/001:Ö/A/11, «Band A V a Lantförsvaret». Abiskogruppen vid Riksgränsbanan.

Hadde behandling og transport av sårede noe å si for kampene ved Narvik? Trolig ikke. Trolig reddet det livet til flere sårede, både norske, tyske og britiske. Det gjelder særlig de norske fra Bjørnfjell i tilknytning til trefningene der mellom 9. og 16. april. Disse ville ellers ha havnet i tysk fangenskap.

Det er lite sannsynlig at den tyske styrken ved Narvik ville ha overgitt seg selv om de hadde måttet ta vare på alle sine sårede. Det er mer trolig at disse ville ha blitt overlatt til de norske og allierte styrkene under den tyske tilbaketrekningen, og antagelig ville antall døde, også norske og allierte, ha vært høyere.

6.5.5 Sveriges betydning for kampene ved Narvik

Hvor stor betydning Sverige og den svenske opptreden hadde å si for kamphandlingene ved Narvik, gir seg ikke selv. Ståstedet og forventningene til den som ser, har trolig en del å si for hvordan dette spørsmålet blir analysert og vurdert i de forskjellige studiene.

Hvis vi ser på den transporten som skjedde gjennom Sverige, så var den nok viktig for begge parter. For de tyske styrkene kom ca. en femtedel av alle forsterkningene gjennom Sverige. På norsk side kom det også et stort antall via Sverige, mange av disse var offiserer, en ressurs som det var manko på i 6. divisjon. De tyske styrkene fikk transittert mer materiell gjennom Sverige enn det nordmennene fikk. Om denne tilførselen var essensiell for at de tyske styrkene klarte å holde ut, er vanskelig å gi et entydig svar på. Tatt i betraktning at den tyske styrken, tidlig i juni, vurderte at den bare ville klare å holde ut i noen dager til, er det nok mulig å anta at det ville ha blitt vanskeligere å klare seg så lenge uten disse forsyningene.

Forklaringen på hvorfor den svenske regjeringen valgte å opptre slik den gjorde, ligger i fenomenet småstatsrealisme. Det innebærer en forståelse av at for at en småstat skal klare å stå utenfor en stormaktskrig, så må den gjøre noen ettergivelser overfor

stormaktene.⁸¹³ Størrelsen på ettergivelsene vil være proporsjonal med hvor truet småstaten opplever at den er, i dette tilfellet støtte til de krigførende som tøyde flere av artiklene i Haagkonvensjonen for å unngå at også Sverige ble en av de krigførende partene. Det åpne spørsmålet, og som flere av studiene forutsetter, er om Sverige i stedet for den realpolitiske linjen burde ha valgt en mer moralsk linje, og på bakgrunn av den tatt et ståsted mot nazismen.

6.6 Krigens lover

De tyske styrkenes brudd på krigens lover fremkommer nesten i alle fremstillingene om felttoget. I hovedsak dreier det seg da om bruken av fanger til transport av forsyninger helt frem til kampområder, bruk av både militære og sivile fanger som skjold, bruk av norske uniformer, feil bruk av genferkorset (merking av soldater under tilbaketrekning og kaserner i Narvik) og bombing mot norske og allierte skip og installasjoner som var merket med genferkorset. For nordmennene og de allierte fremkommer det av og til opplysninger om at de polske soldatene på Ankenes henrettet tyske soldater etter at de var tatt til fange.⁸¹⁴ Samme type opplysninger fremkommer om at de franske styrkene skal ha skutt tyske fanger som hadde på seg erobrede norske uniformer, uten at forfatterne oppgir hvor de har sine opplysninger fra.⁸¹⁵ Enkelte hendelser i den norskopprettede krigsfangeleiren på Skorpa blir også noen ganger trukket frem.⁸¹⁶

I 1940 var det flere sett med konvensjoner for behandling av krigsfanger som alle de deltagende nasjonene ved Narvik hadde skrevet under på. I denne sammenhengen er det flere regler som de tyske styrkene helt klart brøt. For det første er det bevist at norske krigsfanger ble brukt til å transportere forsyninger frem til de tyske stillingene,

---

⁸¹³ Gilmour, *Hitler, Stalin och Sverige*, 289–297.

⁸¹⁴ Kristian Karlsen, «Alliert og alene,» i *Kampen om Narvik* (NRK, 2015). Jaklin, *Kampen om Narvik*, 333–338.

⁸¹⁵ Johnsen, *Slaget om Narvik: sydfronten*, 219; Bjørnsen, *Narvik 1940*, Upaginert bildeside. Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*, 23.

⁸¹⁶ Rolf Abrahamsen, *Nord-Hålogaland infanteriregiment nr. 15 i kamp på syd- og nordfronten i 1940* (Narvik: Eget forlag, 1997), 144–150.

og sårede i retur. Dette bryter med flere av reglene i Genèvekonvensjonen.⁸¹⁷ De to som trolig er mest aktuelle, er artikkel 31, som stadfester at fanger ikke kan utføre arbeid som har direkte sammenheng med krigsoperasjoner. Og artikkel 7, som sier at fanger så raskt som mulig skal bli transportert ut fra kampområdet for å unngå å bli satt i fare. Den sistnevnte artikkelen gjelder også for den tyske bruken av fanger som skjold. Som nevnt i 5.2 kom Fleischer, etter hendelsen i Gratangen 25. april, med en ordre for å kontre dette: «Av hensyn til landets forsvar er det desværre absolut nødvendig at ildfrontene holdes selv om fienden skulle sende våre egne landsmenn foran seg.»⁸¹⁸

Et annet aspekt i behandling av fanger, er enkelte omtaler av henrettelser. Dette er ikke et tema som blir tatt frem i noen av rapportene, men det er noen uttalelser fra blant annet polske veteraner om at det forekom. I tillegg er det en svensk avhørsrapport fra en dansk fenrik som tjenestegjorde som frivillig i I/IR12, at han aldri tok fanger:

Finder 3 österrikere fra 139 Alpenjäger Regiment i norske uniformer. Jeg lader dem skyte og kommer i unåde hos major Böckmann. Jeg får den ordre at ingen fange skal mishandles. [...] Store Ballak [...] 28. tyskere til fange. 5 mann römmer, men blir funnet i de förste gårdar i Vassdalen og skutt.⁸¹⁹

Troverdigheten til denne kilden er svært lav siden det ikke er noen andre kilder som kan stadfeste disse opplysningene. Det kan ha vært overdrivelse for å unngå å bli sendt til Danmark eller tilbake til Norge. Det som er helt klart, er at «it is especially forbidden [...] to kill og wound an enemy who [...] has surrendered».⁸²⁰

---

⁸¹⁷ «Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 27 July 1929,».

⁸¹⁸ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Kunngjøring fra 6. divisjon (datert 29. april 1940).

⁸¹⁹ RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Rapport av dansk frivillig (datert 14. juni 1940).

⁸²⁰ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations*. The Hague Conventions of 1899 (II) and 1907 (IV) Respecting the Laws and Custom of War On Land, Article 23.

De norske styrkene etablerte en fangeleir på Skorpa i Kvænangen. Leiren ble lagt der både fordi en øy ble regnet som fluktsikker og fordi den skulle forsøkes hemmeligholdt. På det meste var det over 400 fanger i leiren. I tiden fangeleiren var i drift, ble det skutt to tyske fanger av de norske fangevokterne. Den første hendelsen skjedde 15. mai, da en vakt skjød et varselsskudd som rikosjetterte og gikk gjennom halsen til en matros, som døde. Fenrik Jørgen Stadskleiv, som var vaktsjef på det tidspunktet, ble arrestert av tyskerne høsten 1940 og dømt til døden for overlagt mord.⁸²¹ Straffen ble senere gjort om til 10 års tukthus. Våren 1941 ble han sendt til Tyskland, og våren 1945 ble han hentet ut av de hvite bussene.

6. juni 1940 var det en fange som ikke lystret vokternes anvisninger, og som deretter ble skutt.⁸²² Kaptein Rei Sandvik, som var leirsjef fra 25. mai, ble under sin hjemreise etter demobiliseringen arrestert tiltalt for dårlig behandling av sine fanger, for mord og for å ha overlatt 40 tyske piloter til britene før de evakuerte.⁸²³ Etter flere avhør ble Sandberg løslatt i august 1940.

Svært mange av de norske rapportene viser til tyske brudd på reglene om bruken av genferkors.⁸²⁴ Dette gjelder særlig for de forsterkningene som ble transportert gjennom Sverige merket med Røde Kors, og for bombing av installasjoner som var merket med Røde Kors-flagg. Beskrivelse av bombingene av D/S *Dronning Maud* etter at det var tatt i bruk som hospitalskip, går igjen i mange av studiene som et eksempel på at tyskerne ikke respekterte Røde Kors-merking. Fra enkelte hold blir det hevdet at *Dronning Maud* ikke kunne regnes som et hospitalskip.⁸²⁵ Årsaken var at skipet ikke fylte Genèvekonvensjonens spesifikke krav til hospitalskip om at de skal være hvitmalt med en grønn stripe rundt skroget og det skal være kjentgjort for alle

---

⁸²¹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0148-II-C11-630-631, «6. Divisjon» Brev fra Jørgen Stadskleiv til Herr politimesteren i Bodö (datert 26. november 1945).

⁸²² Ibid. Rapport vedr. fangeleiren på Skorpa 25/5–15/6 1940 (datert 17. juni 1940).

⁸²³ Rei Sandberg, *Vi ville sloss* (Oslo: Gyldendal, 1945), 187–208.

⁸²⁴ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon». Kaptein Bell Evjen. Utdrag av min personlige dagbok i tiden 9/4–10/6 1940.

⁸²⁵ Oddvar Schjølberg, *Krigsseilernes evige krig* (Larvik: Liv forlag, 2014), 109–111.

deltagende nasjoner at det er et hospitalskip. På den andre siden var skipet merket med flere store Røde Kors-flagg.

I et skriv minner Fleischer de norske avdelingene på at sanitetsinstallasjoner aldri må etableres sammen med andre installasjoner, da «sanitetet derved forespiller retten til å kreve den hensyntaken som Genferkonvensjonen tilsikrer sanitetsanstalter».⁸²⁶ Han tar opp dette samtidig som han viser til at avdelinger hadde en tendens til å ikke nytte terrenget til det fulle og gruppere seg for tett. Dette kan dermed være noe han har erfart på en av sine mange inspeksjonsrunder. At tyske fly bombet skip som var merket med genferkorset, var tydelig kjent av de norske styrkene under kampene. Mannskapene om bord på hospitalskipene *Tronden* og *Salten* gikk så langt at de nektet å jobbe mer om bord hvis ikke merkingen ble fjernet.⁸²⁷ Løsningen ble at merkingen ble gjort mindre synlig.

I svært mange av rapportene og studiene blir det vist til at de tyske soldatene brukte norske uniformer. Flere av rapportene er inne på at dette er et brudd på Haagkonvensjonen. «To make improper use of flag of truce, of the national flag or of the military insignia and uniform of the enemy.» De tyske rapportene og enkelte av studiene viser til at årsaken til dette er at de tyske jagermannskapene hadde behov for uniformer etter å ha reddet seg i land. Enkelte viser til at blant annet fordi de hadde tyske uniformseffekter og luene sine merket med Kriegsmarine, så var de korrekt kledd vurdert ut fra konvensjonene.⁸²⁸ I de norske etterretningsrapportene ble det beskrevet at de tyske jagermannskapene hadde norske uniformer, og at de hadde et bredt hvitt og et smalt rødt armbind på venstre arm.⁸²⁹

---

⁸²⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Fra Øverstkommanderende i Nord-Norge. Til Alle avdelinger. Erfaringer (datert 2. mai 1940).

⁸²⁷ RAFA-2017 Y/Ya/L0028-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». S.F.D.3 Dagsrapport 28/5/1940.

⁸²⁸ Springenschmid, *Die Männer von Narvik*, Upaginert bildeside.

⁸²⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Etterretning nr. 1 (datert 21. april 1940), Etterretning nr. 2. (datert 30. april 1940) og Etterretning nr. 3. Området Öyjord – Bjerkvik (datert 1. mai 1940).

Arne D. Dahl skriver at første gang han kom over en tysk soldat i norsk uniform, konfronterer han den tyske soldaten med at han kunne bli skutt for å gå i norsk uniform. Svaret vedkommende gav, var at han hadde fått ordre om det. Under denne samtalen kom det en fransk offiser til som også viste til at den tyske soldaten burde bli skutt. Dahl skriver så: «Jeg ringte til Fleischer. Skal jeg skyte ham? Jeg liker ikke ideen. Ikke jeg heller. Han slapp.»⁸³⁰ Andre viser til at dette var en bevisst handling fra tysk side og en del av en operasjon for å narre nordmennene og de allierte.⁸³¹ En litt komisk hendelse som følge av at enkelte av de tyske soldatene brukte norske uniformer, kommer frem i en beskrivelse av major Omdals flukt. Han hadde fått tak i en menig uniformsjakke med hvitt bind, og «[han] slapp rolig ut gjennom de tyske vaktposter. Storparten av tyskerne var marinefolk og gikk med norske uniformer med hvitt bind.»⁸³²

6.7 Delkonklusjon

Redegjørelsen av antall mannskaper og militær organisering viser at det særlig på norsk side er høyere enn det som har vært vanlig å anta. Noe av årsaken til dette er at her er samtlige avdelinger i Nord-Norge tatt med, inkludert de frivillige avdelingene som ofte bare er beskrevet og ikke tallfestet. Den allierte styrkespredningen kommer også til syne på en annen måte når totalt antall allierte blir spredt utover et større geografisk område. For tysk side er fremvisningen av antall forsterkninger som kommer fra midten av mai, med på å indikere hvorfor de tyske styrkene kunne opprettholde et seigt forsvar helt til det siste. Den britiske marinen og dens totale herredømme langs kysten av Nord-Norge, særlig fra Vestfjorden og nordover, har trolig hatt større betydning enn det som ofte fremkommer i litteraturen, eventuelt blir dette tatt for gitt og dermed ikke inkludert.

---

⁸³⁰ Dahl, *Med Alta bataljon mot tyskerne*, 90.

⁸³¹ Jo Jørgen Stordal, «Norge var generalprøven for nazistenes topphemelige spesialstyrke,» <https://www.aftenposten.no/norge/i/J1vWb/norge-var-generalproeven-for-nazistenes-topphe-melige-spesialstyrke>.

⁸³² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0141 II-C-11-620, «6. divisjon 620 IR 15 Narvik» Beretning gitt av löytnant Bjarne Normann (datert 30. januar 1958).

Standarden på soldater og materiell er noe som fremkommer i rapporter til alle de deltagende nasjonene. Både utdanningsgrunnlaget og forutsetningene for å kjempe i det nordnorske terrenget og klimaet varierte mellom de forskjellige enhetene. Samlet var det de tyske bergjegerne som var best stilt, da de både hadde treningsgrunnlaget og forutsetningene for å kunne kjempe i terreng og klima. Jevnt over hadde de tyske styrkene best materiell helhetlig sett, det vil si innen alle typer. De hadde imidlertid lite av enkelte kategorier. De andre nasjonene hadde mer spredning i kvaliteten – noe godt, noe dårlig og noe manglet.

Jevnt over fremstår analysene av styrkeforholdet som en opptelling av antall og deretter en matematisk sammenligning, uten at forfatterne reflekterer over hva det reelle styrkeforholdet var, og hvordan de militære lederne på stedet vurderte dette. Et eksempel på en faktor som ofte er fraværende, er de norske og alliertes forsøk på – eller manglende forsøk på – å få en totalitet til å spille sammen, og deres arbeid med å få på plass systemer som luftvern og flystøtte.

En mulig årsak til dette er begrensninger i mange av studiene, ved at de ofte konsentrerer seg om én nasjon eller avdeling. I en slik sammenheng er det jo forståelig at en ikke vurderer den totale styrkesammensetningen. Samtidig er de samme studiene opptatt av å beskrive infanteristriden til frontavdelingene, og i et slikt lys faller ofte virksomheten til de bakre avdelingene ut av narrativet, og dermed ser heller ikke studiene på hvilken rolle eller virkning for eksempel luftvern avdelinger hadde.⁸³³ De studiene som har med et mer totalt bilde, er studier der en tar for seg de øverste militære eller politiske ledelsesnivåene.⁸³⁴

---

⁸³³ Eksempel på slike studier er de fleste avdelingskrønikene, som: Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*. Johan Helge Berg og Olav Vollan, *I Trønderbataljonens fotspor – 50 år etter: Gratangen 1940*, Gratangen 1940 (Trondheim: Lyngs bokhandel i komm., 1990). *Fjellkrigen 1940*. Ilsaas, Ravn, og Ryeng, *Også vi da det ble krevet...*

⁸³⁴ Eksempel på studier hvor en har fokus på totaliteten, er: Derry, *The campaign in Norway*; Ziemke, *The German Northern Theater of operations 1940–1945*; Hobson og Kristiansen, *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*, 3; Haarr, *The Battle for Norway, April–June 1940*.

Kvaliteten på styrker og materiell er noen ganger tematikk som blir belyst. Det er en tendens til at det er den dokumentariske litteraturen som adresserer dette. Beskrivelse og analyse av kvalitet er iblant styrt av hva forfatterne vektlegger, samt deres militær- og historiefaglige kompetanse. Dette kan føre til at konklusjoner blir styrt ut fra et nasjonalt, av og til, heroiserende ønske.

Forskjellen i hvordan temaene, som jeg har gått gjennom i dette kapittelet, blir behandlet og fremstilt, viser at det er flere forskjellige sosiale fellesskap som har sin representasjon og forståelse av Narvik 1940. De mest fremtredende, eller høyrøstede, i den senere tiden bærer preg av en kombinasjon av nasjonal tradisjonisme og lokalpatriotisme, nasjonal tradisjonisme ut fra at fokuset blir lagt på «sin» nasjon, og at det er det forfatterne vurderer som tradisjonelle militære verdier, som verdsettes og vektlegges i narrativet. De er lokalpatriotiske ved at de snevrer ytterligere inn sitt tematiske utvalg eller retter seg bare mot enkelte av avdelingene. Det nasjonalistiske kommer tydelig frem, særlig i krigsdokumentarene, i hvordan en forsøker å skrive mest mulig positivt om sin nasjons soldater.

Denne nasjonal tradisjonismen og lokalpatriotismen kan føre til metodologiske utfordringer. Et eksempel på dette er paradokset, som jeg har vist til, med at en på den ene siden forsøker å fremme hvor gode de norske soldatene var ved å regne seg frem til hvor få det var som sloss, samtidig som en mener at alle de norske soldatene får for lite oppmerksomhet.

Sammenstillingen av norsk og tysk transitt gjennom Sverige viser at det fortsatt finnes temaer som kan sees i et nytt perspektiv. Videre er det også flere kilder som har vært lite benyttet. Eksempel på dette er de tyske erfaringsrapportene som bare noen få studier har benyttet. De svenske arkivene kunne ha vært benyttet i mye større grad. Noe av årsaken til den snevre kildebruken innen flere av krigsdokumentarene er det nærliggende å anta kommer av at de enten ikke har kjennskap eller tilgang til et større utvalg.

Gjennom å utvide det tematiske spekteret i studien av og en vektlegging på å forstå «Narvik 1940» i en mer helhetlig kontekst har jeg vist at fraværet av dette er en av de største manglene ved flere av studiene om «Narvik 1940», særlig krigsdokumentarene.

I det store krigsbildet var kampene ved Narvik en liten hendelse, med få involverte og små tap. Lokalt var dette en stor hendelse med alvorlige konsekvenser, og alle tap ble følt på kroppen av dem som mistet noen. Tapene og endringene fra fred til krigstilstand var ekstra synlige for en gruppe som i liten grad kommer frem i den tradisjonelle militærhistorien – sivilbefolkningen.

Kapittel 7 – Sivil-militære forhold

Innen den militærhistoriske sjangeren får ofte de sivile ikke en særlig stor plass. Begrepet sivil i seg selv er i disse studiene et tegn på noe som ikke er militært. I dette kapitlet vil jeg belyse enkelte sider av forholdet mellom de sivile, særlig i kampområdene, og de militære styrkene, både allierte og norske. Enkle spørsmål i så henseende er i hvilken grad det var interaksjon mellom de militære styrkene og de sivile, og om det var forskjeller mellom de krigførende nasjonene. Her er det mulig å dele de sivile inn i to kategorier, hvor sivile som var engasjert av de militære og fikk ordre direkte fra dem kommer i en form for mellomposisjon. Blant norske forfattere blir de militæres forhold til sivilsamfunnet beskrevet som godt og støttende, mens i britiske rapporter blir nordmennene beskrevet som uvillige og at 50 % var tyskvennlige. Et litt vanskeligere spørsmål er i hvilken grad støtten var i overensstemmelse med folkeretten, og i forlengelsen av det om det ble gjort overgrep mot sivilbefolkningen.

Som jeg kommer tilbake til, er det et gjennomgående trekk i fremstillingene om felttoget ved Narvik at den sivile støtten kommer i bakgrunnen for de kjempende avdelinger. Samtidig som de sivile har liten plass i den tradisjonelle militærhistorien, har det vokst frem en ny internasjonal militærhistorisk retning som har ført til et økt fokus på sivil-militære relasjoner. Men har dette påvirket studiene av Narvik 1940?

Jeg er her ikke opptatt av beskrivelsene på sivilt myndighetsnivå, men i større grad av sivile som var direkte eller indirekte berørt eller delaktige i kamphandlingene. Særlig fokus vil bli lagt på deres direkte støtte til de militære styrkene.

7.1 Samhandling mellom sivile og militære

I tilknytning til kampene i Nord-Norge var det mye samhandling mellom de militære og de sivile på flere områder. I dette avsnittet vil jeg belyse hvordan det sivile samfunnet på en eller annen måte støttet de militære styrkene direkte. Dette dreier seg om mange områder samt store og små tilfeller. En utfyllende liste vil det derfor trolig ikke være mulig å frembringe. Jeg har dermed gjort et utvalg ut fra hva som er kjent

og blir beskrevet som den vanligste støtten. Temaene blir ikke beskrevet i noen form for prioritert rekkefølge, da det er svært vanskelig å gjøre en slik prioritering.

Som beskrevet i 6.1.1 så var det omtrent 750 sivile som var etablert i forskjellige frivillige vaktstyrker. Disse styrkene ble i stor grad etablert lokalt av politi eller militære. I et skriv fra Distriktskommandoen til Hærens overkommando vises det til hvor det ble opprettet slike styrker, og størrelsen på disse.⁸³⁵ I skrivet fremkommer det at det trolig var flere slike enheter enn det distriktet var klar over. Det oppgis at det var opprettet styrker på 15 steder, og disse var i størrelse fra 5 til 150 mann. Fra 23. mai ble det sendt rundt en offiser som skulle inspisere de frivillige vaktene og etter visse retningslinjer godkjenne dem som en militær formasjon.⁸³⁶ I det samme skrivet fremkommer det også at trusselen mot disse avdelingene, eller trusselen de skulle vokte mot, var fra fallskjermtropper og mindre styrker fra båt.

Rundt 250 – store og små – fiskebåter og frakteskuter ble benyttet i transporten av de allierte og norske styrkene i Nord-Norge.⁸³⁷ I grovt kan denne transporten deles inn i fire. For det første var det de som tjenestegjorde for det norske Sjøforsvaret, deretter de som var i transporttjeneste for den norske Hæren. Den tredje gruppen var de som losset og transporterte for de allierte i nærheten av Harstad, og den fjerde gruppen var de som utførte transport for de allierte ellers i landsdelen.

Grunnlaget for denne transporttjenesten ble lagt av kommandørkaptein Ole Siem, som var sjøtransportsjef i 6. Distriktskommando allerede fra januar 1940.⁸³⁸ Siem var administrerende direktør i Vesteraalens Dampskibsselskab (VDS), som var det største rederiet i Nord-Norge.⁸³⁹ For mobiliseringen var det på forhånd utarbeidet egne

---

⁸³⁵ RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Fra 6. Distriktskommando Til Hærens Overkommando, II avdeling. Sikringsvakter i Nord-Norge (datert 22. mai 1940).

⁸³⁶ Ibid. Oppdrag for kaptein Tysland. (datert 23. mai 1940).

⁸³⁷ Enoksen, *Tusen glemte menn*, 8, 66.

⁸³⁸ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600, «6. Divisjon/Divisjonskommandoen». Krigsrapport kommandørkaptein O. Siem (datert 3. november 1945).

⁸³⁹ Per Rydheim, *Vesteraalske – Vesteraalens Dampskibsselskab 1881–1988* (Eikelandssosn: Fusa Dampskibsexpedition, 2015), 13.

mobiliseringsruter som ble iverksatt med det samme. Siem ordnet det slik at VDS fikk ansvaret for å utarbeide en hurtigruteplan for strekningen Brønnøysund–Kirkenes, en rute som gikk helt frem til kapitulasjonen. Videre fikk VDS også ansvaret for å disponere alle skip som ikke kunne komme i forbindelse med sine rederier. På denne måten dannet VDS kjernen i et statsrederi som historiker Tor Jørgen Melien beskriver som en parallell til Nortraship.⁸⁴⁰

Siem beskriver at noe av det første britene ba om da de kom til Harstad, var skøyter. Siem opprettet skøytekontoret for å ha en fast organisasjon på det, blant annet for å ha faste leiekontrakter. Ofte blir det fremstilt slik at denne transporten ble improvisert i løpet av de første dagene etter overfallet. Ut fra det Siem skriver, var det innledningsvis styrt av havnefogden i Harstad, før Siem opprettet skøytekontoret. Ofte blir den britiske marineoffiseren Patrick Dalzel-Job tilskrevet organiseringen av skøyteflåten. Trolig stemmer ikke dette helt. Når det er sagt, kan Dalzel-Job tilskrives å ha benyttet seg av og ledet den britiske delen av denne flåten på en meget vellykket måte. Auchinleck viser til at å leie inn fartøyer «proved very unsatisfactory»,⁸⁴¹ siden skipene forsvant når det kom tyske fly. Siem viser også til at det var mange av skipene som ble utsatt for bombing, og hvor påkjenningen til skipsmannskapene ble for hard.⁸⁴² Han fant etter hvert ut at det ikke nyttet å tvinge dem til å fortsette, men byttet heller ut besetningene.

En faktor som sjelden blir tatt opp om bruken av skøyter til militær transport, er den folkerettslige muligheten til å gjøre dette. Forfatter Ivar Enoksen skriver i sin bok *Tusen glemte menn* at skøytetransporten var «organisert på tvilsomt juridisk grunnlag»,⁸⁴³ at dette kunne regnes som partisanvirksomhet, og at det kunne få fatale konsekvenser både hvis de hadde blitt tatt til fange mens de drev med transporten, men

---

⁸⁴⁰ Tor Jørgen Melien, *Norges globale sjøkrig: Skipsfartsberedskap fra 1914 til idag* (Oslo: Scandianvian Academic Press, 2020), 85.

⁸⁴¹ TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June».

⁸⁴² RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600, «6. Divisjon/Divisjonskommandoen». Krigsrapport kommandørkaptein O. Siem (datert 3. november 1945).

⁸⁴³ Enoksen, *Tusen glemte menn*, 9.

også etter kampen var over, hvis Gestapo hadde fått rede på hva de hadde gjort.⁸⁴⁴ Dette er en misforståelse av Enoksen. 4. Haagkonvensjon av 1907 regulerer dette, og den viser til at også militser eller frivillige skulle regnes som stridende så lenge de hadde kjennetegn som var synlige på avstand, og bar eventuelle våpen synlige.⁸⁴⁵ Enoksen konkluderer med at «[e]t annet fortrinn er at det på avstand kan se ut som om de er ute i sivile ærend, så lenge uniformer og våpen holdes skjult under dekk».⁸⁴⁶ 4. Haagkonvensjon av 1907 viser til det motsatte. Å skjule sin hensikt slik Enoksen beskriver, kunne definere utøveren som spion.⁸⁴⁷

En ikke intendert ulempe med den utstrakte bruken av fiskeskøyter til transport fremkommer i en britisk rapport. I denne vises det til at britene ikke hadde mulighet til å kjøpe så mye fisk lokalt som de hadde behov for, siden skøytene ble brukt til transport.⁸⁴⁸

Til lands var det også et utstrakt samarbeid med sivile aktører for å kunne utføre alle transporter som det var behov for. I *Krigen i Norge 1940* fremhever Lindbäck-Larsen særlig Troms Innlands Rutebilselskap. Han viser til at dette var et samarbeid som det hadde vært øvd på i fredstid og går så langt at han kaller det «et transportkompani på sivil basis».⁸⁴⁹ I rapportene er det også beskrivelser av at det ble sendt sivile til området for å jobbe med å holde veiene kjørbare. En slik beskrivelse viser til at 1. kompani av landvernsbataljonen IR16 i slutten av mai fikk 100 arbeidere fra Finnmark og Troms til hjelp med veien fra Lund til Bones.⁸⁵⁰

---

⁸⁴⁴ Ibid., 8–9, 58.

⁸⁴⁵ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations*. 107–108.

⁸⁴⁶ Enoksen, *Tusen glemte menn*, 65.

⁸⁴⁷ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations*. 118–119.

⁸⁴⁸ TNA, WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

⁸⁴⁹ Lindbäck-Larsen, *Krigen i Norge 1940*, 177.

⁸⁵⁰ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Rapport fra Kaptein Erling Riddervold, chef for 1. kompani av 1. Landvernsbataljon av I. R. 16 (datert 30. august 1940).

Forsvaret hadde også gjennomgående mye støtte i å bruke det sivile telefon- og telegrafnett. Dette kommer godt til syne i flere av rapportene, blant annet 8. og 9. april, hvor Fleischer var på inspeksjonstur i Finnmark og helt avhengig av telefon for å kunne kommunisere med sin stab i Harstad og oberst Sundlo i Narvik.⁸⁵¹ Om morgenen 9. april gir også sentralbordoperatøren i Narvik detaljer om hva som skjer i Narvik, til Lindbäck-Larsen i ventetiden mellom samtalene. De allierte hadde ikke det samme synet og vurderte det som en trussel (fare for spionasje) at nordmennene ikke ødela telefonforbindelsene.⁸⁵²

Sanitetstjenesten var også i stor grad avhengig av samarbeid med sivile installasjoner. I en oversikt fra distriktskommandolegen vises det til antall sengeplasser som var tilgjengelig for norske og allierte styrker i Nord-Norge mot slutten av mai.⁸⁵³ Disse fordelte seg med 426 på militære sykehus (inkludert feltsykehusene), 406 på sykehuskip/syketransportfartøyer, 1223 på sivile faste sykehus, 550 på sivile reservesykehus og 293 plasser på rekonvalesenthjem.

Fordi Nord-Norge ble avskåret fra forsyninger fra Sør-Norge allerede 9. april, ble det nødvendig å skaffe materiell fra lokale leverandører.⁸⁵⁴ Eksempel på hva som ble laget, var feltkjøkken, teltover, skikjelker, uniformstøy, uniformer, sko og forsvinningsdrakter. Innledningsvis ser det ut til at mye av dette kom fra fabrikker og verksteder i Harstad, men etter hvert som byen ble utsatt for bombing fra tyske fly, ble verkstedene flyttet. Forsvinningsdrakter ble innledningsvis sydd av sengetøy som var

---

⁸⁵¹ Lindbäck-Larsen, *6. Divisjon*, 38. RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Rapport om 6. Divisjonskommandos virksomhet under nøytralitetsvaken 1939–40 og felttoget 1940. Utarbeidet av oberst O. Lindbäck-Larsen (datert 27. januar 1946).

⁸⁵² TNA, PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June». Operations in Northern Norway from May 13, 1940, to June 8, 1940. Report by Lieut.-General C.J.E. Auchinleck, C.B., C.S.I., D.S.O., O.B.E., General Officer Commanding-in-Chief, North-Western Expeditionary Force. (datert 19. juni 1940).

⁸⁵³ RA, RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Fra 6. Distriktskommando Til Hærens Overkommando. Ad oppsetningene i Nord-Norge. (datert 28. mai 1940).

⁸⁵⁴ RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Beretning om Intendanturens virksomhet under krigen i Nord-Norge (datert 15. september 1940).

samlet inn, men allerede 11. april ble det kjøpt inn 7000 meter med hvitt tøy.⁸⁵⁵ I stor grad var det frivillige som stod for produksjonen av draktene, samt et skredderverksted i Sjøvegan. Divisjonsintendanten major Axel Hagemann (etter opprettelsen av Forsvarets overkommando ble han Generalintendant) sendte personell til Sverige og Finland for å kjøpe inn materiell som de ikke klarte å skaffe i Norge. Han beskriver støtten fra nabolandene slik:

Sverige stilte seg meget lite imøtekommende og hjelpsom overfor oss. Annerledes stillet det seg for Finlands vedkommende, hvor vi møtte all den hjelp og støtte som tenkes kan, – og vi hadde her i sandhet inntrykk av å ha med et broderfolk å gjøre.⁸⁵⁶

Det ble også gitt mye utstyr i gave til Forsvaret. Et eksempel som Hagemann viser til i sin rapport, er skiutstyr i gave fra Bodø-distriktet, Lofoten og Vesterålen på til sammen 70–80 000 kroner. Det ble også gitt penger i gave til Forsvaret. Hvem som gir, og hvor mye ble formidlet over Bodø og Tromsø radio samt i aviser.⁸⁵⁷ Denne formidlingen skjedde hyppig, og det kan ha vært en baktanke ved dette – å få flere til å gi.

Likevel var det nok ikke alltid like lett å få gjennom det militære behovet. Et eksempel på dette var forsøket på å opprette et nødlandingsfelt på Rognan. I en rapport blir det opplyst om at «det har vært vanskeligheter med grunneierne».⁸⁵⁸ Det var planlagt med en til to striper på ca. 450 meter. Det er trolig at skepsisen fra grunneierne stammer fra at dette var områder som hadde økonomisk betydning for grunneierne, enten ved at det var jordbruksland eller skogområder.

---

⁸⁵⁵ Ibid. Foreløpig beretning om virksomheten ved 6. Brigades Intendantur i tiden 9. april til 28. mai 1940 (18. september 1940).

⁸⁵⁶ Ibid. Beretning om Intendanturens virksomhet under krigen i Nord-Norge (datert 15. september 1940).

⁸⁵⁷ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0126-II-C-11-600, «6. Distriktskommando». Kopibok fra 13 mars 1940 til 24 mai 1940. RAFA-2017 Y/Yb/L0127-II-C-11-600, «6. Distriktskommando» Kopibok fra 25 mai 1940 til 26 juli 1940.

⁸⁵⁸ RAFA-2017 Y/Ya/L0028-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Oversikt over flygeplasser og flygeplassalternativer i Nordland og Troms (datert 7. mai 1940).

I et lite omfang blir en del handel, både utenriks og innenriks, videreført. Siem viser til at transport av malm fra Kirkenes til England fortsatte under felttoget.⁸⁵⁹ Det ble også gjort forsøk med eksport av fisk til Frankrike, tidlig i mai, for å sikre Nord-Norge forsyninger av blant annet mel. Videre ble det fraktet kull fra Svalbard til Nord-Norge, mye av dette ble brukt av dampskipene som gikk i Nord-Norge. Siem er ikke inne på hvordan lagrene med drivstoff til motorfartøyene klarte seg, eller om det ble vurdert noen form for import.

I stor grad gikk støtten én vei, fra de sivile til de militære, men det vises også til støtte som går andre veien. I et skriv fra 6. divisjonens trensjef datert 21. mai vises det til at avdelinger som var i området Fossbakken–Bones–Lund–Salangsdalen, kunne låne ut hester til våronn, men at det måtte være mulig å få dem tilbake på en dags varsel.⁸⁶⁰

7.2 Den sivile hverdagen

Hverdagen til de som bodde i områder med eller på annen måte havnet i kamphandlinger, ble en helt ny og tidvis svært ekstrem opplevelse. Endringene i hverdagen forløp på flere forskjellige måter. Alt fra at en ble mistenkt for spionasje, via at en ble flyktninger i eget land, til at en havnet i direkte kamphandlinger.

I de britiske rapportene vises det til at nordmennene viste liten forståelse for hva krig var for noe, og hvordan de burde opptre i en krigssone. «In villages and towns Germans behaved well to the local people, many of whom disliked us intensely for placing them in dangers which the mere German occupation did not.»⁸⁶¹

---

⁸⁵⁹ RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600, «6. Divisjon/Divisjonskommandoen». Krigsrapport kommandørkaptein O. Siem (datert 3. november 1945).

⁸⁶⁰ RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Hester til våronnarbeide (datert 21. mai 1940).

⁸⁶¹ TNA, CAB 106/1168, «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce».

7.2.1 Spionasjefrykt, de militære styrkenes opptreden overfor de sivile

Blant de allierte var det en utstrakt frykt for spionasje utført av nordmenn til fordel for de tyske styrkene. Mackesy, som den mest ekstreme, skrev: «Taken as a whole I regarded them [the Norwegians] as being utterly untrustworthy, perhaps 50%, or more, were in sympathy with, and a large number actively assisted, the Germans.» Denne frykten kom også til uttrykk lavere ned i kommandokjeden. I løpet av felttoget ble det nødvendig å gruppere norsk krigspoliti på steder hvor de allierte oppholdt seg i lengre tid.⁸⁶² Spesielt er det de franske avdelingene fra Fremmedlegionen som blir beskrevet som særlig dårlig i sin opptreden overfor de sivile.⁸⁶³ Forfatter Knut Flovik Thoresen mener i sin bok *Narvik 1940 Fremmedlegionen i kamp for Norge* at den negative beskrivelsen baserer seg på upålitelig litteratur og til dels har rotfeste i tysk krigstidspropaganda.⁸⁶⁴ Thoresen nevner ikke at det også er flere av de norske rapportene som beskriver Fremmedlegionens oppførsel.⁸⁶⁵

At sivile kunne være informanter for de tyske styrkene, var også noe de norske styrkene antok, og i et skriv til alle underliggende avdelinger fremhever 6. Distriktskommando at en må innskjerpe omtale av militære ting i påhør av uvedkommende sivile. Årsaken til dette er at «[d]et er grunn til å tro at enkelte av dem driver med en systematisk innsamling av militære data».⁸⁶⁶ Det ble også gitt ordre om at alle sivile flyktninger som kom fra besatte områder, skulle holdes i forvaring av avdelingene inntil krigspolitiet kunne ta over. Noe av årsaken til denne forordningen var at det «dukker opp angivelige norske flyktninger [...] som delvis har oppført seg på en måte som gir sterk grunn til mistanke».⁸⁶⁷

---

⁸⁶² Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 165–167.

⁸⁶³ Bjørnsen, *Narvik 1940*, 331. Joakimsen, *Narvik 1940*, 92. Jaklin, *Kampen om Narvik*, 227–231. Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 166.

⁸⁶⁴ Thoresen, *Narvik 1940*, 118–119.

⁸⁶⁵ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622, «6. Divisjon». Beretning om kampene ved Narvik 28. mai 1940 (datert 2. oktober 1940).

⁸⁶⁶ RAFA-2017 Y/Yb/L0126-II-C-11-600, «6. Distriktskommando». Skriv fra 6. Distriktskommando. Taushet. (datert 18. mai 1940).

⁸⁶⁷ RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Ordre fra 7. Brigade (datert 22. april 1940).

Selv om det ut fra allierte beskrivelser kan synes som om den norske sivilbefolkningen kunne bevege seg helt fritt, stemmer ikke dette med virkeligheten.⁸⁶⁸ Underveis og trolig særlig etter at regjeringen kom til Nord-Norge, ble det innført legitimasjonskort for reiser ut av et politidistrikt.⁸⁶⁹

Kontroll av hvilken informasjon som norske medier kunne videreformidle, ble også regulert. I et skriv fra 6. Distriktskommando til kringkasterne (Bodø, Tromsø og Vadsø) samt alle avisene i Nord-Norge er det to faktorer som særlig blir fremhevet.⁸⁷⁰ For det første at de må være kritiske til all informasjon som kommer fra utenlandske kringkastinger, også britiske. Videre må de ikke videreformidle informasjon som kan ha verdi for de tyske styrkene.

7.2.2 Å leve i krigen

Historiker Vidar Eng viser i sin masteroppgave, *Holdninger i Troms til regjeringens krigspolitikk 9. april til 9. juni 1940*, at befolkningen i stor grad støttet regjeringens krigspolitikk.⁸⁷¹ Han fant eksempel på det motsatte, men han konkluderer med at dette bare var et fåtall hendelser, og at det ikke hadde noen innvirkning på krigsinnsatsen.

De materielle skadene og ødeleggelsene etter kampene ved Narvik var omfattende. Sandvik viser til at i Narvik ble det totalt ødelagt opp mot 200 bygninger, og over 700 ble skadd. I tillegg ble 140 bygninger ødelagt, og over 100 ble skadd på strekningen Bjerkvik–Øyjord. Det var også omfattende sivile tap. I Narvik kommune ble 35 sivile drept, mens det i Ankenes kommune, som også inkluderte Bjerkvik, ble 32 sivile drept (18 i Bjerkvik og 13 i Beisfjord).⁸⁷²

---

⁸⁶⁸ Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 167.

⁸⁶⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0127-II-C-11-600, «6. Distriktskommando». Rundskrivelse fra Justis- og Politidepartementet til politimestrene. Legitimasjonskort m.v. (datert 24. mai 1940).

⁸⁷⁰ RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650, «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3». Fra 6. distriktskommando Til Kringkastingen i Bodö, Tromsö og Vadsö. Aviser i Nord-Norge (utenom de besatte områder) Gjenp. Fylkesmennene, politimestrene (ikke Narvik) og avdelingene. Kontroll med meddelelser (datert 27. april 1940).

⁸⁷¹ Vidar Eng, «Holdninger i Troms til regjeringens krigspolitikk 9. april til 9. juni 1940» (Universitetet i Tromsø, 2006), 108–109.

⁸⁷² Sandvik, *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II*, 14, 227–228.

Det er mangt og mye å beskrive når en går inn på den sivile hverdagen under felttoget. Her avgrensers jeg meg til fire utvalgte steder som opplevde krigen på litt forskjellig måte.

Bjerkvik

Den mest omtalte enkelthendelsen som involverte sivile i kampområdet og resulterte i drepte sivile, er landgangen i Bjerkvik 13. mai. I det forberedende bombardementet fra de britiske skipene mot landgangsstrendene i Bjerkvik og i den påfølgende beskytningen mot identifiserte tyske stillinger ble 14 sivile nordmenn drept. Flere studier viser til at de sivile skal ha blitt varslet om en mulig landgang, men siden landgangen ble utsatt, så trakk de sivile seg tilbake til husene.⁸⁷³ Jeg har ikke funnet konkrete beviser på at det ble varslet, eller hvordan varselet lød. Det virker imidlertid litt underlig at det skulle ha blitt oppgitt nøyaktig tidspunkt for angrepet, og at de sivile dermed kunne regne seg frem til at nå var det trygt å trekke tilbake til husene. Enkelte har en mulig forklaring på avgjørelsen om å trekke tilbake i det faktum at det var pinsehelgen, og at en dermed forventet at helligdagene skulle holdes hellig.⁸⁷⁴ Det er imidlertid ingen primærkilder som peker i denne retningen. En mer sannsynlig årsakskombinasjon var det faktum at de fleste fra Bjerkvik hadde flyktet/flyttet til Vassdalen. Buskapene befant seg fortsatt i Bjerkvik, og det var dermed nødvendig å gå ned flere ganger om dagen for å ta seg av dyrene. Videre var det fortsatt store mengder snø i Vassdalen, mens det i Bjerkvik var blitt snøfritt.⁸⁷⁵ I tillegg begynte kamphandlingene å nærme seg Vassdalen fra nord, slik at det kan ha blitt vurdert at Vassdalen var like farlig å oppholde seg i, om ikke farligere enn Bjerkvik.

En krigførendes opptreden mot sivil bebyggelse var regulert av 4. Haagkonvensjon av 1907.⁸⁷⁶ I denne er det særlig tre faktorer som blir fastslått, og som vedrører hendelser

---

⁸⁷³ Albin Dalberg, *De brente våre gårder ...* (Værøy: Lofotboka, 1986), 42. Jaklin, *Kampen om Narvik*, 265.

⁸⁷⁴ Opplysninger som fremkom i møte med Bjerkvik historielag 21. september 2016.

⁸⁷⁵ Dalberg, *Bjerkvik i flammer*, 54–56.

⁸⁷⁶ *Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations*. 117–118.

under felttoget ved Narvik. For det første at det ikke var lov å bombardere byer, landsbyer, bosteder eller bygninger som ikke var forsvart. Da denne artikkelen regulerer alt fra en by til en enslig bygning, blir den noe upresis. I denne sammenheng så er det nok stor sannsynlighet for at både Narvik og Bjerkvik ble regnet som forsvart. Det andre er at en militær sjef skal gjøre sitt ytterste for å varsle et bombardement, unntatt ved et angrep. Ut fra det som er beskrevet, så oppfylte også her de allierte sin plikt ved å varsle. For Bjerkvik sin del så hadde de ikke behøvd å gjøre det. For det tredje skulle en angriper gjøre sitt ytterste for å spare bygninger dedikert til religion, kunst, forskning eller veldedige formål, historiske monumenter, sykehus og andre steder der en stelte syke og sårede, så lenge de ikke ble benyttet til militære forhold. Videre var det forsvarerens, i dette tilfellet tyskerne, sitt ansvar å merke slike bygninger. Det er ingenting som tyder på at slike bygninger var merket. På den andre siden kan det synes som om de britiske skipene bevisst skjøt mot husene, også etter at de burde ha observert at den tyske ilden kom fra andre steder. Treffsikkerheten til artilleriet er også en faktor i dette.

En annen faktor som det blir vist til, er at det ble gjort forsøk fra lokalbefolkningen på å varsle de britiske krigsskipene at det var sivile i bygda, og på den måten få dem til å innstille beskytningen. Enkelte viser til at på grunn av denne innsatsen så ble skytingen innstilt en liten stund, men den startet igjen på direkte ordre fra Cork.⁸⁷⁷ Til en viss grad kan dette sammenlignes med det tidligere nevnte skrivet fra Fleischer om at de norske styrkene måtte fortsette kampen selv om det kom sivile i veien. Det sistnevnte er imidlertid kommet til som en reaksjon på at sivile aktivt var blitt brukt som skjold.

Narvik

Som nevnt var Narvik standkvarter for Nord-Hålogaland Infanteriregiment nr. 15, og byen våknet opp til senkningen av panserskipene *Norge* og *Eidsvold* om morgenen 9.

---

⁸⁷⁷ Jacobsen, *Bitter seier*, 167.

april. Mange tok seg ut av byen, men det var ikke mange steder de kunne dra til.⁸⁷⁸ Årsaken til dette var at de befant seg innenfor den tyske forsvarsringen. Mange dro til Øyjord, men også der havnet de i skuddlinjen. Av Narviks befolkning på rundt 10 000 hadde om lag 5000 forlatt byen etter litt over en uke. I tiden etter gjenerobringen 28. mai forlot ytterligere 4500 mennesker byen. Denne siste evakueringsrunden var hjulpet av den britiske løytnanten Patrick Dalzel-Job fra Royal Navy. Han fryktet at de tyske styrkene ville bombe Narvik etter at byen var tapt.⁸⁷⁹ Mot ordre hjalp han til med evakueringen og brukte de britisk innleide skøytene til dette.

I løpet av de tre sjøslagene, 9., 10, og 13. april, ble byen «full av lik»,⁸⁸⁰ og en av de første utfordringene som byens myndigheter måtte ta tak i, var å gravlegge alle, før det brøt ut sykdommer. Byens sykehus ble også fylt opp disse dagene. Norske og tyske leger jobbet side om side,⁸⁸¹ tidvis under vanskelige forhold. Blant annet stod heisen store deler av tiden, slik at pasienter måtte bæres opp og ned i det fire etasjer høye huset. I løpet av perioden hjalp både Røde Kors og mange frivillige til med transport av sårede samt klargjøring av saler og rengjøring inne på sykehuset. I tillegg ble det også opprettet flere forbindingsstuer, både av Røde Kors og de tyske styrkene.⁸⁸²

Harstad

Harstad var en garnisonsby som rommet 6. Distriktskommando og befalsskole. Om morgenen 9. april ble distriktskommandoen flyttet til Moen i Målselv. Denne forflytningen var et planlagt tiltak, og det hadde blitt foretatt rekognoseringer av innkvarteringer i februar 1940. Befalsskolen skulle ha sine avsluttende praktiske øvelser og hadde om kvelden 8. april startet sin reise mot Hundtorp, ved Setermoen.

---

⁸⁷⁸ Steinar Aas, *Byen, banen og bolaget* (Narvik: Stiftelsen Narviks historieverk, 2001), 403–409.

⁸⁷⁹ Jaklin, *Kampen om Narvik*, 341–346.

⁸⁸⁰ Bjørnsen, *Narvik 1940*, 263–264.

⁸⁸¹ Svein Erik Solli, *Narvik sykehus 1905–1995 90 år* (Narvik: Narvik sykehus, 1995), 36–41.

⁸⁸² Gaute Lund Rønnebu undersøker i et pågående doktrogradsprosjekt ved UiT Norges arktiske universitet og Narviksenteret vilkårene til det humanitære arbeidet i Norge under andre verdenskrig, herunder hjelpearbeidet under felttoget.

Dette førte til at byen om morgenen 9. april blir beskrevet som uvanlig tom.⁸⁸³ De påfølgende dagne ble byen tømt ytterligere på grunn av mobiliseringen. I løpet av 9. april ble det av Trondenes skytterlag satt opp frivillige av de som ikke skulle mobiliseres, til militærtjeneste. Etter overflyvninger av tyske fly 10. april ble det iverksatt tiltak som evakuering og blending.

I ordren til Mackesy var Harstad pekt ut som baseområde for den allierte styrken som ble sendt til Nord-Norge, og 14. april ankom de første britiske styrkene. Eng viser til at for enkelte av innbyggerne i Harstad var den britiske «invasjonen» nesten mer traumatisk enn den tyske okkupasjonen, da de sivile ble forvist slik at britene kunne bruke husene. «Til og med den tyske bombing av Harstad var skånsom fordi bombene i hovedsak falt i Vågsfjorden.»⁸⁸⁴ I mellomtiden var de fleste positivt innstilt til de allierte. Det er vurdert at det mellom 15. april og 7. juni i gjennomsnitt var stasjonert 7–8000 allierte soldater i de fire kommunene Harstad, Sandtorg, Trondenes og Kvæfjord. Harstads befolkning var på rundt 4000.

I de britiske rapportene fremkommer det at i de åtte ukene de britiske styrkene var i Harstad, ble byen utsatt for over 140 bombeangrep.⁸⁸⁵ Det meste av dette var rettet mot de britiske skipene i fjorden, slik at de materielle skadene på selve byen var små. Britene etablerte også et sterkt luftvern rundt byen.

Sykehuset i Harstad behandlet ca. 400 soldater fra alle deltagende nasjoner i løpet av felttoget.⁸⁸⁶ Etter kampene i Gratangen 25. april mottok sykehuset 65 sårede fra I/IR12 på en gang. Det ble organisert en frivillig gruppe som hjalp til med å besøke de sårede samt hjelpe dem med praktiske ting, som brevskrivning, men det var den faste betjeningen som drev sykehuset også i disse månedene.

---

⁸⁸³ Harald Isachsen, *Harstad 1940–1945: Historier og fortellinger fra krigsåra* (Harstad: Vågsfjord krigshistorie, 2011), 8–9.

⁸⁸⁴ Frode Bygdenes sitert i Eng, «Holdninger i Troms til regjeringens krigspolitikk 9. april til 9. juni 1940,» 70.

⁸⁸⁵ TNA, ADM 199/485, «Norway: operation for the capture and subsequent evacuation of Narvik».

⁸⁸⁶ Malvin Karlsen, *Frisk strid for sykehus: Harstad sykehus 1900–1985* (Harstad: Sykehuset, 1986), 42–43.

Bodø

I Bodø, som lå utenfor kampsonen, vokste det frem et ønske om å holde byen uberørt av krigshandlinger.⁸⁸⁷ Ifølge Nils Parelius, som var dommerfullmektig, oppstod det en naiv og nøytralistisk holdning. Jamfør bestemmelsene i 4. Haagkonvensjon om forbud mot å angripe byer som ikke ble forsvart, forsøkte Bodøs myndigheter å holde militære styrker unna byen. Dette ønsket holdt ikke. 10. april ble det opprettet et frivillig sivilt ordensvern, som allerede 11. april ble omgjort til et militært vaktkompani.⁸⁸⁸ 13. april ble de første tyske krigsfangene, flymannskap som hadde nødlandet, brakt til Bodø.⁸⁸⁹ 30. april ble de første britiske styrkene landsatt. De tyske flyene passerte ofte over Bodø på tur til eller fra Narvik-området. Først 5. mai skjedde det første angrepet mot byen, da to britiske sjøfly ble angrepet.⁸⁹⁰

En hendelse som viser noe av den initiale forvirringen som hersket, er det tyske fraktskipet *Alsters* opphold i Bodø fra 8. til 10. april. *Alster* var et av skipene med materiell som var beregnet til den tyske styrken ved Narvik.⁸⁹¹ 8. april ble skipet stoppet av den norske vaktbåten *Syrian* sør for det britiske minefeltet ved Landegode og informert om minefeltet. Kapteinen på *Alster* var ikke villig til å gå gjennom minefeltet og gikk i stedet til Bodø, hvor de ankret ved Langstrand. 9. april skal disse sjøfolkene ha vært i land i Bodø, til mange innbyggers forbauselse og forvirring.⁸⁹² Det var en frykt for at skipet inneholdt soldater som ville gjennomføre aksjoner mot byen den påfølgende natten. I et brev datert i 1961 viser Nils Parelius til at etter sigende skulle kapteinen på *Alster* ha kommet med anmodning om å bli internert, men at dette var blitt avvist av fylkesmyndighetene i Nordland.⁸⁹³ 10. april fikk kaptein Kaaveland på *Syrian* rede på at *Alster* lå ved Bodø.⁸⁹⁴ Kaaveland rapporterte at han fra

---

⁸⁸⁷ Aas, *Forvandlinga*, 3, 345–352.

⁸⁸⁸ RA, RAFA-2017 Y/Yh/L0229/0001, «Statsadvokat Nils Parelius' krigsdagbøker» Opprettelsen av Bodø Vaktkompani 11. april 1940 (manus til artikkel trykket i Nordlands Fremtid 12. april 1965).

⁸⁸⁹ Ibid. De første tyske krigsfanger (manus til artikkel trykket i Nordlands Fremtid 14. april 1965).

⁸⁹⁰ Ibid. Begivenhetene i Bodø 5. og 6.mai 1940. Ödeleggelsen av de 2 Sunderlandflyene (manus til artikkel trykket i Nordlands Fremtid 6. mai 1965).

⁸⁹¹ Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4, 4*, 170–171.

⁸⁹² RA, RAFA-2017 Y/Yh/L0229/0001, «Statsadvokat Nils Parelius' krigsdagbøker». Dagbok 9.april–20.mai 1940 (inntegnet 9. april).

⁸⁹³ Ibid. Krigen i Nord-Norge 1940. Det tyske forsyningskipet 'Alster' i Bodø (datert 10. april 1961).

⁸⁹⁴ Steen, *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4, 4*, 170.

byens myndigheter ble rådet til å ikke foreta seg noe, men vente og se. Samme kveld forlot *Alster* Bodø. Kaaveland fikk gitt melding til britiske skip, og 11. april ble skipet kapret i Vestfjorden av britene.

Allerede 10. april dro de første ut av byen, mens tvangsevakuering av byen startet 2. mai, etter at kampene i Sør-Norge var over.⁸⁹⁵ Byens befolkning ble evakuert til nabokommunene. Flere av de som hadde jobber i Bodø, ble boende i nærheten for å fortsette å jobbe. I begynnelsen av mai hadde også de fleste forstått at det var vanskelig å unngå å havne i krigen, og det var ikke lenger snakk om at byen kunne bli bombet, men når. 20. mai ble radiosenderen forsøkt bombet, men de tyske bombeflyene bombet i stedet en narrekopi. Det store fryktede angrepet kom, som beskrevet i 4.3, 27. mai.

Etter kampen

Et tilstøtende tema, som har fått lite oppmerksomhet i litteraturen, er hvilke støtteordninger som fantes for de familiene som hadde mistet en sønn eller ektemann i kamphandlinger. Enker og etterlatte etter falne norske soldater hadde krav på pensjon.⁸⁹⁶ Det kan se ut som om utbetaling av dette ikke skjedde automatisk, men at den etterlatte selv måtte søke. Enkelte skriv viser til at denne ordningen ble opplyst om gjennom avisoppslag sommeren 1940.⁸⁹⁷ Likevel er det tegn på at ikke alle fikk med seg disse oppslagene og ikke var klar over at ordningen fantes, eller at en måtte søke.

7.3 Delkonklusjon

Det ble på kort tid et stort sivilt apparat som støttet opp om de militæres kamp. Denne støtten var avgjørende for at de norske styrkene kunne kjempe på den måten som de gjorde. Uten denne støtten ville ikke de norske styrkene hatt de samme forutsetningene for å kjempe vinterstid, for eksempel ville de ha manglet snøkamuflasje, teltover og

---

⁸⁹⁵ Aas, *Forvandlinga*, 3, 353–355.

⁸⁹⁶ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637, «6. Divisjon». Ad. understøttelse til falnes etterlatte (datert 14. august 1940).

⁸⁹⁷ Ibid. Til Fru Theodora Nielsen (datert 31. juli 1940).

feltkjøkken. Transport, både på sjø og land, ville også ha vært vanskeligere uten den sivile støtten. Det er tydelig at det var forskjeller i hvordan de allierte og de norske styrkene ble oppfattet av, og hvordan de selv oppfattet de sivile.

I de rent militærhistoriske studiene blir de sivile ofte bare en aktør i relasjon til de militære, og ellers er de i stor grad usynlige. Dette er særlig fremtredende i den tidlige litteraturen, som kan kategoriseres som «gammel» militærhistorie. Det er også en tendens til at disse forfatterne hører til de fagmilitære produsentene. I litteratur innenfor krig-og-samfunn-tradisjonen får forholdet til de sivile en større plass. Ofte blir det også gitt større plass i studier hvor forfatterne er faghistorikere eller krigsdokumentarister. Det kan også synes som om forholdet til sivile får mer plass der perspektivet er historie nedenfra, enn militærhistorisk panorama. En observasjon er at i en liten del av litteraturen om felttogsperioden er det de militære styrkene som er nesten helt fraværende. Dette blir omtrent som en motsetning til tradisjonell militærhistorie. Et eksempel på dette er bind 3 av Bodøs historie, *Forvandlinga*, hvor historiker Steinar Aas nesten ikke har skrevet om de militære styrkene, men i stedet fokusert på sivilsamfunnet.⁸⁹⁸

Det nasjonale perspektivet er synlig også i beskrivelsene av sivilbefolkningens skjebne. Et eksempel på dette er den britiske offiseren Dalzel-Job, som gjennom sin innsats i evakueringen av Narvik får status som norsk helt, mens han er nesten fraværende i britisk litteratur. Samtidig viser dette fokuset på det militære i beskrivelsen av evakueringen. Det er en militær som blir de sivilers redning. Den norske heltestatusen er mest fremtredende i den krigsdokumentariske fremstillingen, hvor det legges en del vekt på at han ble Ian Flemings inspirasjon til den kjente agenten James Bond. I den omfattende internasjonale litteraturen om James Bond og hvem karakteren er basert på, er det mange navn som dukker opp. Tidvis er Dalzel-Job et av disse.

---

⁸⁹⁸ Aas, *Forvandlinga*, 3.

I sum fremstår felttoget i Nord-Norge 1940 som et miniatyrbilde av den totale krigen. Alle ledd, ikke bare de militære, gjorde en krigsviktig innsats. Selv i samtiden ble krigen i Norge kalt en folkets krig. Blant annet under den såkalte «Norway Debate» i det britiske underhuset, og uttrykket ble så brukt i norske aviser.⁸⁹⁹

---

⁸⁹⁹ Eng, «Holdninger i Troms til regjeringens krigspolitikk 9. april til 9. juni 1940,» 112.

Kapittel 8 – Konklusjon

Temaet i denne avhandlingen er operasjonene og kamphandlingene som fant sted ved Narvik i perioden 9. april til 10. juni 1940. Avhandlingen har tatt mål av seg å være en militærhistorisk studie av felttoget ved Narvik. Studien har vært en kildebasert historisk rekonstruksjon, og i tillegg den har undersøkt hvordan andre studier har gjennomført sin rekonstruksjon, vurdert ut fra både hvordan de har fremstilt hendelsen, og hvordan de metodisk og teoretisk har gått til verks for å gjøre sin studie.

Konklusjonen blir av den grunn trukket langs tre linjer: min realhistoriske rekonstruksjon, et utvalg andrefremstillinger og ulike måter tematikken har blitt studert på.

Militærhistorie og dens særegenheter har stått sentralt i denne avhandlingen. Denne prioriteringen er godt synlig i litteraturutvalget som er gjort. Med et lite unntak i litteraturen, som er mer spesifikt rettet mot forspillet, er det i litteraturen som omhandler operasjonene ved Narvik, de militære styrkene og handlingene som står i fokus.

Det er to hovedmåter å skrive militærhistorie på: for det første gjennom et militærhistorisk panorama, hvor fokuset settes systematisk på en historisk erkjennelsesinteresse, og det er helheten som står sentralt. Denne historien kan være fortalt ut fra enkeltindivider, men det er likevel helheten og det overordnede som er det sentrale i analyse og konklusjoner. Et eksempel på dette er Tom Kristiansens biografi om Otto Ruge.⁹⁰⁰

På den andre siden kan militærhistorien sees nedenfra, der fokuset i større grad er rettet mot den fysiske opplevelsen av krigshandlinger, og målet er å veve enkeltindividenes fortelling inn i et større bilde. Det er veldig sjelden at krigsdokumentarister eller de som skriver militærhistorie nedenfra, kommer med noen endringer i beskrivelsen, vurderingen og forståelsen av det overordnede strategiske

---

⁹⁰⁰ Kristiansen, *Otto Ruge*.

eller operasjonelle bildet. I stor grad tilfører disse forfatterne mer nyanse og farge til historien ved at de beskriver og avdekker på et mer individplan. Dette kan være for enkeltindivider, slik som Jaklin,⁹⁰¹ eller enheter, for eksempel de tyske jagerloggene, slik som Jacobsen,⁹⁰² eller opprettelsen av den britiske basen i Skjelfjord, som Haarr har studert.⁹⁰³

8.1 Realhistorisk rekonstruksjon og analyse

Innledningsvis definerte jeg fire overordnede temaer som i sin tur ble de gjennomgående temaene for de fire analysekapitlene. Disse temaene var Narviks strategiske betydning, operasjonene og kamphandlingene ved Narvik, de militære styrkene og avslutningsvis det sivil-militære forholdet. I kapittel 6 blir det også brukt mye plass på det som jeg har vurdert som et undertema til de militære styrkene, den tyske og norske transitten gjennom Sverige. Dette er også med på å vise at det fortsatt er mulig å stille nye spørsmål til den allerede etablerte fremstillingen.

Innen hvert av disse temaene har jeg gjennomført en rekonstruksjon gjennomgående bygget på primærkilder. I denne rekonstruksjonen har jeg lagt vekt på at felttoget ved Narvik var en fem-nasjoners krig. Videre har jeg hatt mitt ståsted i et militærhistorisk panoramaperspektiv, og ved hjelp av kommandoinndelingen og den militærteoretiske nivåinndelingen har jeg lest kildene inn i og analysert ut fra nivået de er blitt generert av. Flere av studiene i mitt utvalg har et militærhistorisk panoramaperspektiv, men i flere er det et nasjonalt perspektiv. Dette gjelder i stor grad de fagmilitære, men det inkluderer også Derry, Kersaudy og Ziemke.

Gjennom min rekonstruksjon og analyse av primærkildene har jeg vist til at i den eksisterende litteraturen finnes det tematikk som er misforstått eller underrepresentert. I det følgende fremhever jeg enkelte av disse temaene.

---

⁹⁰¹ Jaklin, *Kampen om Narvik*.

⁹⁰² Jacobsen, *Angrep ved daggrø*.

⁹⁰³ Haarr, *I skjul for fienden*.

8.1.1 Narviks strategiske betydning

Narviks strategiske verdi var betinget ut fra gitte omstendigheter. Det som gjorde Narvik og Ofoten strategisk viktig, var Ofotbanen. Norske myndigheter vurderte at den var viktig av to årsaker. For det første at den var knyttet sammen med svensk, finsk og sovjetisk jernbane. Dette var i en tid hvor tog var den viktigste strategiske transportmuligheten. Dermed ble Narvik viktig som en dør inn til dette nettverket. For det andre ble størsteparten av jernmalmen fra de nordsvenske gruvene transportert langs banen til Narvik og der lastet over i skip.

I Norge ble det vurdert slik at særlig i en tysk-sovjetisk krig ville Narvik være utsatt fra begge sider, enten fra tysk hold for å benytte jernbanen eller fra sovjetisk side for å hindre tyskerne i dette. Videre ble det også vurdert at tysk krigsindustri var avhengig av denne jernmalmen.

Når krigen mellom Tyskland og de allierte var et faktum, ble handelskrigen raskt viktig for de allierte. En del av denne var å hindre Tyskland tilgangen på den svenske jernmalmen. Det var selve skipsruten fra Narvik til Tyskland som var av interesse, og ikke bare byen. Etter Sovjetunionens angrep på Finland 30. november 1939 oppstod det et ønske blant de allierte om å demme militært opp for en sovjetisk ekspansjon i Finland. Den enkleste måten å komme seg inn i Finland på var jernbanen som startet i Narvik, og nå ble byen interessant. En slik operasjon gav dermed også muligheten til samtidig å hindre transporten av jernmalm til Tyskland. Etter at Finland inngikk våpenhvile og vinterkrigen var over, opprettholdt de allierte planene og ønsket om å besette Narvik og Ofotbanen.

I Tyskland ble det innledningsvis tatt for gitt at norsk nøytralitet ville være god nok beskyttelse for transporten av jernmalm. Den initiale tyske interessen for Norge var muligheten for marinebaser. I dette bildet ble Narvik foreslått som forsyningsbase for ubåter. Etter hvert ble det også vurdert om en kunne beskytte transportruten fra Narvik til Tyskland. Det ble ikke funnet noen gode løsninger på dette, og så sent som bare

noen uker før angrepet på Norge var den norske nøytraliteten fortsatt den beste beskyttelsen.

I tillegg til de nevnte aktørene var det også to andre aktører i Nord-Norge. For det første Sverige, som hadde interesser i å trygt kunne eksportere den svenske jernmalmen ut fra Narvik. Den andre aktøren var Sovjetunionen. Disse to landene har havnet utenfor rammen av denne studien. Årsaken er at de i veldig liten grad verserer i den typiske militærhistoriske litteraturen om Narvik 1940.

8.1.2 Operasjonene ved Narvik

De to månedene felttoget ved Narvik varte, var svært begivenhetsrike. Her vil jeg konsentrere meg om syv poenger som jeg ofte har identifisert som feiltolket eller underformidlet.

For det første gjelder det de innledende planene til de krigførende partene. Norge hadde løse beredskapsplaner for hvordan landsdelen skulle forsvares. Utfordringen var at man ikke hadde en konkret fiende å gruppere mot. Frem til kvelden 8. april var 6. divisjon og 3. Sjøforsvarsdistrikt mobilisert for nøytralitetsvakt, ikke for invasjonforsvar med front mot vest. Som en del av dette har jeg også vist til at 6. divisjon oppfattet ordren om komplementering av beredskapslagrene fra november 1936 som en del av varselet fra utenriksledelsen. Dette står i kontrast til de studiene der en mener at det ikke kom noe varsel.

De allierte hadde vinteren 1940 planer vedrørende Narvik, selv om de kan vurderes som lite realistiske. De ble imidlertid utdatert med avslutningen av vinterkrigen. Planene ble likevel i stor grad opprettholdt, til tross for at forutsetningene og situasjonen på bakken var endret. De allierte kom til Norge med sine egne strategiske målsettinger som førsteprioritet, og støtte til Norge var lavt prioritert, selv om Mackesy i sitt oppdrag skulle søke støtte *fra* Norge. Dette er et faktum som jevnlig er misforstått i flere norske fremstillinger. Britene løste jo sin primære målsetting, stanse eksporten av jernmalm, gjennom å holde Narvik isolert.

De angripende tyske styrkene hadde innledningsvis de mest konkrete planene. På den andre siden hadde disse planene ingen langsiktighet, og de ble mer flytende etter hvert. Likevel hadde planleggerne i Tyskland tatt høyde for noen eventualiteter, som for eksempel at en kunne benytte svensk jernbane for å få forsterkninger til Narvik.

I avhandlingen har det ikke vært plass til eller nødvendig å gjennomføre en rekonstruksjon av alle trefninger, og det har heller ikke vært et av avhandlingens mål. Det andre poenget jeg vil fremheve, består av flere mindre momenter knyttet til selve kamphandlingene. Det er viktig å merke seg at 6. divisjon tok seg tid til å mobilisere, samle styrkene og la disse bli stridsvante før det ble iverksatt angrepsoperasjoner. Denne muligheten ble styrket siden de tyske styrkene, etter 13. april, ikke var i stand til å fortsette sitt angrep langs RV 50. Videre er det verdt å merke seg at nordmennenes antagelse om fare for tyske raid mot viktige områder utenfor kampområdene hadde innvirkning på hvordan styrkene ble gruppert. Det virket dermed inn på hvilke og hvor mange enheter som kunne operere som frontlinjebataljoner. Endelig hadde støtteenheter en viktig rolle for å klare å opprettholde kampkraften til frontlinjebataljonene.

Det tredje poenget mitt er knyttet til størrelsen på operasjonsområdet, særlig etter at Sør-Norge var tapt og de tyske styrkene startet sin fremrykning opp gjennom Nordland. Selv om dette ikke direkte har noe med kampene ved Narvik å gjøre, hadde det likevel indirekte virkning på kamphandlingene. Størst betydning hadde det for styrkedisponeringen på alliert og norsk side. For å få en helhetlig forståelse av Narvik-felttoget er det, som et minimum, nødvendig å sette det inn i en bredere nordnorsk kontekst. Det er nødvendig for å forstå britiske disposisjoner, men også norske. Studiet av felttoget i et panoramaperspektiv er komplekst fordi mengden av primærkilder og litteratur er så stor. Også i studier som avgrenser seg til enkeltavdelinger, er det viktig å sette historien inn i rett kontekst. Dette minner litt om Auchinlecks uttalelse, at strategi må sees med perspektivet til en ørn og ikke til en frosk, altså ovenfra og ikke nedenfra. Etter min mening er det viktigere å sette studien inn i et riktig perspektiv.

Det er fullt mulig å studere dammen med perspektivet til en frosk, men da må en også være klar over at en bare kan uttale seg om den spesifikke dammen.

Det fjerde poenget mitt gjelder vurderingen av de militære styrkene. Detaljer vedrørende organisering, kvalitet og kvantitet fremkommer av de militære rapportene. Når det er sagt, er det et omfattende kildemateriale som må gjennomgås for å få på plass alle detaljer. I en slik styrkevurdering er det tre momenter som fremstår som underbetont i noen av studiene jeg har gjennomgått. Nøytralitetsvakten ble benyttet til utdanning av avdelingene og til å anskaffe materiell. Det andre momentet er størrelsen på 6. divisjon under nøytralitetsvakten og under felttoget. Særlig blir antall frivillige feilrepresentert i litteraturen. Størrelsen på forsterkningene som de tyske styrkene fikk fra midten av mai, er det tredje momentet. Mesteparten av de tyske forsterkningene som kom etter 15. mai, var godt trente, og mange avdelinger hadde kamperfaring.

For de vestallierte og nordmennene var felttoget ved Narvik fellesoperasjoner av en multinasjonal styrke. Det vil si både styrker fra flere forsvarsgrener og flere nasjoner. Deler av denne styrken var i et allianseforhold, deler var i en de facto allianse. Dette gav utfordringer for kommandosystemet, både mellom enkelte nasjoners forsvarsgrener og mellom enkelte av nasjonene.

Sveriges betydning er det sjette poenget. Tradisjonelt er det den tyske transitten gjennom Sverige som er vektlagt. Jeg har vist til at også nordmenn tok seg gjennom Sverige for å melde seg til tjeneste i Nord-Norge. Transporten hadde en mer improvisert karakter enn den tyske, og nordmennene utgav seg heller ikke for å være noe de ikke var. Innledningsvis fikk nordmennene militær støtte fra Sverige. Ut fra de svenske rapportene fikk nordmennene mer støtte enn det som fremkommer i norske rapporter og litteratur. I de svenske rapportene er det tegn på at svenskene fryktet at den tyske styrken ved Narvik ville fortsette inn i Sverige.

Den militære innsatsen i Nord-Norge var helt avhengig av støtte fra det norske sivilsamfunnet. Mye av denne støtten, særlig transport, var planlagt og forberedt som

en del av mobiliserings- og krigsplanene. Men støtten fikk et større omfang enn det som var planlagt, og mye av landsdelens industri ble lagt om for å produsere til de norske styrkene. Det ble også opprettet flere avdelinger med frivillige.

Sivilsamfunnet ble også rammet under kamphandlingene. De havnet i direkte kamphandlinger, men også mange byer og tettsteder ble utsatt for flybombing og skipsbombardement. I flere tilfeller ble de også rammet ved å bli mistenkt for femtekolonnevirksomhet.

8.1.3 Taktiske seire, men strategi avgjorde

Felttoget ved Narvik blir av noen omtalt som Tysklands første tilbakeslag eller tap. De norske og allierte styrkene gikk seirende ut av trefning etter trefning, men til syvende og sist var det den tyske styrken som besatte Narvik da felttoget var over. De norske styrkene var innstilt på å føre striden videre, men det var umulig uten alliert støtte, særlig fra den britiske marinen. Det som tvang frem et alliert og norsk tap ved Narvik, var først og fremst hendelsene på kontinentet. På det nasjonale plan var det ødeleggende at en ikke klarte å stanse den tyske fremrykningen fra sør gjennom Nordland. Men den viktigste årsaken lå i et annet krigsteater, nemlig at de allierte ikke klarte å stå imot det tyske angrepet på kontinentet.

8.2 Den eksisterende fremstillingen

Det andre formålet med avhandlingen har vært å kartlegge hvordan felttoget er blitt studert og fremstilt i militærhistorisk litteratur. Spørsmålet mitt er todelt, og dermed vil også svaret være det. I dette underkapittelet er det selve fremstillingene av felttoget som står i fokus.

8.2.1 Rekonstruksjoner

For den norske fremstillingen av kampene ved Narvik er det den krigsdokumentariske litteraturen som dominerer. Likevel er det trolig de studiene som ble utgitt av fagmilitære på 1940-, 1950- og 1960-tallet, som var viktigst i en tidlig fase, og dermed har de også vært mest toneangivende for den senere forskningen. Disse tidlige

studiene, som er preget av å få på plass en historisk rekonstruksjon, og hvor det analytiske har liten plass, fremstår som en mal for hvordan det fortelles om felttoget (2.1). Den samme måten å fremstille felttoget på, som en kildenær gjengivelse av rapporter uten analyse, finner en igjen i mange senere studier, særlig i avdelingslitteraturen. De innledende studiene har også vært toneangivende i utvalget av hvilke hendelser eller temaer som skal fremheves, og hvilke som skal nedtones. Fokuset i disse innledende fagmilitære studiene kan ha ført til en form for nasjonalt fokus og patriotisme fordi de nedtoner eller overser de negative aspektene. Dette strekker seg fra manglende kritisk analyse av militære beslutningstagere (2.1) til lite fordelaktige hendelser – i de fagmilitæres øyne – som desertering (6.2.1) og sivile tap under operasjonene (5.2). I de innledende analysene er ståstedet jevnt over i en nasjon. Ofte er dette den samme som forfatterens, men det trenger ikke være dette. For eksempel har studien til den amerikanske historikeren Ziemke et tysk ståsted.

Generelt er Narviks strategiske betydning og hendelser knyttet til mellomkrigstiden eller forspillet overflatisk behandlet i litteraturen om felttoget ved Narvik. De studiene som omhandler vurderinger og hendelser før 9. april 1940, har ofte dette som sitt hovedfokus, eller de omhandler felttoget i hele Norge. Tradisjonelt er det faghistorikere som er de dominerende produsentene av disse mer overordnede strategiske studiene.

I stor grad er Narviks faktiske og antatte strategiske betydning godt beskrevet, og det er gjennomgående enighet i fremstillingene rundt dette temaet. Det samme er også de forskjellige involverte landenes planer og handlinger i tiden frem mot det tyske angrepet. Det er imidlertid tidvis forskjell i hvordan studiene vurderer de alliertes handlinger. I et fåtall studier, ofte dokumentariske, blir de alliertes hensikter vurdert til å være mer aggressive enn det sentrale faghistoriske studier fremholder.

En tematikk som er med i nesten all litteratur om angrepet på Norge, være seg Narvik-fokusert eller ikke, er varslene om et mulig angrep, hvordan disse ble tolket, og hvordan det ble (eller ikke ble) reagert. Her er det en større spredning mellom

studiene. Blant de som mener at varsler burde vært ha forstått annerledes, letes det etter hvem som har skyld i at varslene ikke ble forstått. Samtidig bærer formuleringene et tydelig preg av negative holdninger til Arbeiderpartiet, og da særlig utenriksminister Halvdan Koht. Et talende eksempel på dette finnes hos Fanebust. «Uansett hvilke signaler man mottok, var resultatet altså fullstendig handlingslammelse fra den 'forutseende utenriksledelse' og øvrige regjering.»⁹⁰⁴

I fremstillingen av kampene ved Narvik er det, naturlig nok, kamphandlingene som er i fokus. Vi har sett at hvor detaljert disse behandles, varierer i takt med studieobjektene. Er fokuset på et lavt nivå i det militære hierarkiet, finner vi høy detaljeringsgrad. En slik detaljorientert tilnærming avtar jo lenger opp i hierarkiet studien har sitt fokus, og når studiene har en bredere geografisk horisont enn bare Narvik.

Gjennom litteraturutvalget danner det seg også et klart bilde av at i mange av fremstillingene er det kampene ved Narvik som er dreiepunktet i beskrivelsen av felttoget i hele Nord-Norge. Kamper eller hendelser andre steder blir tillagt en sekundær rolle. Ofte blir hendelser på andre steder beskrevet på en slik måte at de må forstås som ikke-relaterte hendelser, for eksempel ved å behandle dem i separate kapitler og uten samtidighet, eller de blir ikke satt i sammenheng med hendelsene ved Narvik. Blant de mer lokalpatriotiske forfatterne er det en form for harmonisering og en Narvik-sentrering (5.3). Noe av årsaken til harmoniseringen kan ligge i en for snever (eller ingen) definisjon av operasjonsområdet. Fraværet av en definisjon kan ligge i at forfatteren mener at denne er innforstått, og at det følgelig ikke er behov for en definisjon. I så tilfelle er fremstillingen rettet mot et forståelsesfellesskap. Narvik-sentreringen kan også være et resultat av at formålet med litteraturen er minnehistorisk, og at dette gjøres gjennom at detaljert narrativ av hva de forskjellige avdelingene foretok seg.

---

⁹⁰⁴ Fanebust, *Krigshistorien TM*, 44.

Narvik-fokuseringen kommer også til syne, særlig i den norske litteraturen, i behandlingen av den allierte støtten til nordmennene. I flere dokumentariske fremstillinger finner vi en manglende forståelse for at de allierte kom til Norge med sine egne målsettinger, der det å hjelpe nordmennene ikke var den primære. Det vises også gjerne til gjenerobringen av Narvik som en norsk bragd, mens det i realiteten var en operasjon i den allierte sektoren, riktignok med en avsatt norsk bataljon i den deltagende styrken.

Grunnstrukturen i rekonstruksjonen av kampene ved Narvik – de store linjene – er det vesentlig enighet om. Den har også ligget relativt fast siden de første fremstillingene. For det meste har endringer skjedd ved at det er tilført et større detaljnivå. Jevnt over bærer diskusjonen preg av presiseringer på dette detaljnivået, uten at diskusjonen har særlig konsekvens for det overordnede bildet av felttoget eller forståelsen av det strategiske nivået.

Hovedsakelig er det de avdelingene som var i kamp, som får oppmerksomhet, og det er hva de gjør, som er i fokus. I de fleste fremstillingene er det med litt om de bakre avdelingene, men ofte på et overordnet og generelt nivå. I analysene av styrkeforhold hender det at disse viktige styrkene ikke blir regnet med.

Kvaliteten på soldater og materiell figurerer ofte som et tema i Narvik-litteraturen. Det er en tendens til at dette temaet er sterkt til stede i de studiene som konsentrerer seg om en spesifikk avdeling eller nasjon. Forfatterne søker tydelig å være mest mulig positivt innstilt til sitt studieobjekt. Dermed kan det være at disse vurderingene til dels styres av hva forfatterne er opptatt av, ikke de historiske realitetene. Analyse av styrkeforholdet mellom de krigførende representerer ofte bare en opptelling av antall soldater, og ikke hvilke reelle militære kapasiteter styrkene hadde.

I den tradisjonelle militærhistoriske litteraturen får de sivile ofte rollen som statister eller i beste fall bifigurer. Årsaken er at det oftest er militære kilder som ligger til grunn for beskrivelsene, og i de militære rapportene blir de sivile bare nevnt når de

gjør seg positivt eller negativt bemerket. Den daglige kontakten mellom militære og sivile er sjelden et tema på avdelingsnivå. I moderne militærhistoriske studier er det vanligere å fremstille de sivile som selvstendige og aktive aktører. Hvis fortellingen handler om offer og lidelse, er denne mest knyttet til de sivile.

Beskrivelsen av resultatet av kampene ved Narvik er mer sprikende enn de andre delene av historien. En årsak til dette er at det ikke er lett å isolere en slik vurdering bare til å gjelde Narvik, men at historien må sees i sammenheng med hele felttoget i Norge. Likevel kommer den nevnte nasjonalpatriotiske harmoniseringen også til syne i beskrivelsen av hva utfallet av kampene var. I mye av den norske krigsdokumentariske litteraturen så er det ofte fokusert på senkningen av de ti tyske jagerne og at gjenerobringen kunne brukes i alliert propaganda (5.4.2). Det blir ofte referert til dette, men uten kommentar om hvem som stod for denne innsatsen. Leserne blir ledet til å forstå det som en norsk krigsinnsats. Senkningene var imidlertid utelukkende gjennomført av britiske skip, og gjenerobringen var en alliert planlagt og ledet operasjon med norsk deltagelse. Gjenerobringen ble for øvrig i liten grad benyttet i alliert propaganda, da den ble overskygget av den storstilte evakueringen fra Dunkerque på omtrent samme tid.

8.2.2 Produsenter

I kapittel 3 definerer jeg tre ulike produsentgrupper (faghistorikere, fagmilitære og krigsdokumentarister), og at disse kan tendere i retning av ulike former for historiebruk. Som en del av denne definisjonen ligger det også en forståelse av at forfatternes historiebruk har resonans hos det publikummet de primært skriver for. Nærlesing av den utvalgte litteraturen og drøfting av denne underveis, og hvordan den fremstiller felttoget ved Narvik, bekrefter dette inntrykket. Samtidig blir det klart at det er en større overlapp med tanke på historiebruk blant forfatterne, enn først antatt. Noe av årsaken til dette er at mye av litteraturen, uavhengig av hvilken gruppe forfatteren tilhører, retter seg mot et allment publikum uten at en på forhånd har en helt klar forestilling av historieforståelsen hos målgruppen. Det siste er særlig synlig for den norske litteraturen. Bakgrunnen for dette kan være at det ligger i den norske

tradisjonen, også innen de faghistoriske og fagmilitære fellesskapene, at en skal rette seg mot et allment marked.

Det er identitetsdannende historiebruk som går mest igjen, noe som svarer til historiebevissthet som personlig og kollektiv identitet. Inkludert i dette er synliggjøring av hendelsene, deltagerne, etterkommerne og stedene, altså minnehistoriske aspekter. Det største skillet er trolig mellom faghistorikere og de to andre kategoriene. De norske krigsdokumentariske og fagmilitære forfatterne deler interessen for å minnes og synliggjøre dem som deltok. Dette gjelder særlig avdelingshistorie, men også enkelte andre kan sies å ha monumentbygging som sin primære drivkraft. Eksempel på dette er *Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig og 6. divisjon: Distriktskommando Nord-Norge 1940–1990: 50 år*.⁹⁰⁵ En rekke av studiene fra disse forfattergruppene har, i en eller annen grad, med et element av synliggjøring eller anerkjennelse. Faghistorikere ser ut til å ha en mer problematiserende tilnærming til identitet og synliggjøring. Dette kommer frem ved at det stilles spørsmål om hvilke identiteter som er skapt, og hvordan hendelsen er blitt synliggjort.

Samtidig er det visse former for historiebruk som for det meste bare forekommer i en av kategoriene. Det første eksempelet på dette er militærhistorie som underholdning. Denne er for det meste synlig blant krigsdokumentarister, men henger trolig mer sammen med konsumentleddet, enn at det er en drivkraft for forfatterne. Det er likevel enkelte studier hvor jeg vurderer at det å underholde fremstår som motivet for å utføre studien. Eksempel på dette er *Kampen om Narvik 1940* og *Narvik 1940: Fremmedlegionen i kamp for Norge*.⁹⁰⁶ Dette er studier som i utgangspunktet ikke har noen annen faglig funksjon enn å redegjøre for hendelser. Adspredelsesaspektet kommer også til syne gjennom den store mengden med illustrerte militærhistoriske blader som utgis.

---

⁹⁰⁵ 6. Divisjon; Joakimsen, *Narvik 1940*.

⁹⁰⁶ Lindgjerdet, *Kampen om Narvik 1940*. Thoresen, *Narvik 1940*.

Andre verdenskrig er et tema som mange er interessert i. Her er det antagelig flere faktorer som spiller inn. Andre verdenskrig var en periode i relativt nær fortid med dramatiske hendelser og konsekvenser hvor leseren kan trekke inn i sin familiehistorie. I 3.1.3 har jeg også nevnt at det fra forfatters eller forleggers side kan være økonomiske motiver bak realiseringen av en studie, uten at det kan fastslås å ha vært et motiv for noen i mitt utvalg. Selve markedet kan også være med på å bestemme. Jo større tilbud, desto flere kjøper, og dermed blir det høyere etterspørsel. Historikeren Guri Hjeltnes konkluderer i en artikkel med at «[d]en enorme interessen [for andre verdenskrig] kan rett og slett skyldes at krig og okkupasjon *er* fascinerende», og at «[d]enne bokmengden, som forlagene er villige til å produsere, har et marked – folk kjøper dem».⁹⁰⁷

Et ytterligere element som ser ut til å gjelde for enkelte av krigsdokumentaristene, er en antikvarisk interesse. I dette legger jeg interessen for detaljer og hendelser som et objekt i seg selv.⁹⁰⁸ Dette gjelder både det å samle på gjenstander, men også selve handlingen i å vise frem detaljkunnskaper om materiell og hendelser på et mikronivå. Internasjonalt er det et marked for dette, som blant annet kommer til uttrykk gjennom de korte fokusheftene til Osprey Publishing.⁹⁰⁹

Et eksempel på historiebruk som er mest fremtredende hos fagmilitære, er ønsket om å kunne skaffe seg erfaring fra det en leser. Dette kommer blant annet til syne i en forventning, selv i dag, fra ledelsen i det norske forsvaret om at de ansatte skal utvikle seg gjennom å lese.⁹¹⁰ I denne sammenhengen er det interessant at operasjonene ved Narvik bare er representert med én bok. I listen til sjefen for Hæren er Lindgjerdets *Kampen om Narvik 1940* oppført i avsnittet med militærhistoriske bøker.

---

⁹⁰⁷ Guri Hjeltnes, «Historiene som ennå ikke er fortalt,» *Prosa*, nr. 1 (2017): 30.

⁹⁰⁸ Jensen, *Historie*, 70.

⁹⁰⁹ For eksempel de som jeg har benyttet i denne avhandlingen: Williamson, *World War II German battle insignia. Knight's Cross and Oak-Leaves Recipients 1939–1940. German seaman 1939–45*.

⁹¹⁰ Odin Johannessen, «Sjef Hærens leseliste for profesjonell fordypning,». Rune Wenneberg, «Hærens sjefssersjants leseliste for grenaderer og sersjanter 2018 v.1.0,».

Denne kategoriseringen av produsenter og konsumenter ut fra historiebevissthet utgjør en grov eller initial kategorisering som er med på å indikere hvordan en i de enkelte kategoriene forstår og fremstiller felttoget ved Narvik. Det er imidlertid, særlig innenfor den krigsdokumentariske kategorien, mulig å dele inn i flere undergrupper eller forskjellige typer av sosiale fellesskap, som har følger for realhistorisk rekonstruksjon og forståelse.

Til tross for at jeg har vist til at det i stor grad er enighet rundt grunnstrukturen i rekonstruksjonen, er det enkelte som utfordrer den dominante forståelsen. Dette spriket kan oppstå som følge av studiene bruker ulike rammer eller perspektiver i sin fremstilling. Det er også forskjeller i analysen eller forståelsen av hendelsen, selv om det i stor grad er enighet om hva som skjedde. Dette spriket i forståelsen bidrar til ulike minne-, forståelses- eller identitetsfellesskap. Jeg finner det sannsynlig at forfatterens valg av ståsted og perspektiv henger sammen med deres historiebevissthet.

I kapittel 3 viste jeg til at en drivkraft til å skrive historie nedenfra kan være å etablere en identitet forskjellig fra det større tradisjonelle og nasjonale fellesnarrativet. Spørsmålet jeg stilte, var om dette fenomenet kan gjenfinnes i litteraturutvalget mitt, og om det inngår i en større sentrum–periferi-debatt? For å ta det siste spørsmålet først vil jeg konkludere med at til en viss grad kan debatten om hvordan felttoget ved Narvik blir forstått eller minnet, sees på som en del av en slik nord–sør debatt. Det er også enkelte tegn i denne fortidsdebatten på at det i tillegg også eksisterer skiller internt i Nord-Norge.⁹¹¹ Siden den interne nordnorske kritikken jevnlig er rettet mot universitetshistorikerne i Tromsø, kan det være utslag av en lokalhistoriker mot

---

⁹¹¹ Andre Verdenskrig i Nord-Norge «Det som er påfallende med dette prosjektet er den lunkne holdningen til det i nord. Unntatt i Tromsø da, og hos de i heia-gjengen som vi ser, bl.a. her på FB. Men skepsisen er stor, og en av grunnene kan være fordi UIT måtte 'importere' fra Syd-Norge folk til å skrive landsdelens krigshistorie. Man ser på det som en desavuering av folket i nord, nok en gang. En slags sør-norsk 'imperialisme' til en landsdel som må ha støtte fra sør, for de klarer ikke noe selv.» Facebook 12. juni 2020.

faghistoriker-debatt og ikke en sentrum–periferi-drevet debatt.⁹¹² Men det er også andre spenninger, for eksempel Alta bataljon mot «resten», eller «resten» mot Alta bataljon – alt etter ståsted.

Finnes det krefter som ønsker å etablere en identitet bort fra et større tradisjonelt narrativ? Slike krefter kommer til syne i litteraturutvalget, men de er marginale. Den kommer imidlertid sterkere til uttrykk gjennom debattinnlegg i aviser og på sosiale medier.⁹¹³ Det enkelte gir uttrykk for, på et overordnet nivå, er at andre verdenskrig i Nord-Norge skal bli mer synlig, enn den er nå. Videre er det en oppfatning at enkelte hendelser i Sør-Norge har fått ufortjent mye plass. Men går en nærmere inn på denne kritikken, så er den ikke så unison som førsteinntrykket tilsier, men mer splittet. Mens det er noen som mener at det er felttoget som kommer for lite frem, mener andre at det er nedbrenningen av Finnmark. Slik er det mulig å fortsette innen mange forskjellige temaer. Disse røstene er ikke samstemte i hva som er for lite synliggjort, bare at det er hendelser i Nord-Norge som er for lite synliggjort. Ofte blir dette forsøkt belagt gjennom anekdotisk bevisførsel, altså bruk av et lite representativt utvalg. I flere av disse tilfellene er det som blir presentert som en konklusjon, i realiteten en hypotese for en fremtidig studie.

Det kan tilsynelatende se ut til at det i krigshistoriske debatter er en form for gruppedannelse hvor konteksten er med på å avgjøre hvem som denne gangen er en del av inn- eller ut-gruppen. I dette arbeidet har jeg identifisert flere grupper eller fellesskap. Størrelsen på disse, eller interessen for oppfatninger, er det vanskelig å si noe om. At en mening eller påstand ofte fremkommer i sosiale medier eller i debattinnlegg, trenger ikke å være det samme som at oppfatningen er utbredt. Det kan

---

⁹¹² Alstad, «Landsdelens okkupasjonshistorie og ømme tær,». Andre Verdenskrig i Nord-Norge «Jeg støtter [...]s syn i denne saken. Egentlig er det trist at en slik, faktisk nødvendig debatt, finner sted. Det er ikke for sent. Hva med å prøve med litt bedre kommunikasjon med de som er litt kritisk? De (vi) har jo åpenbart noe på hjertet?» Facebook 13. juni 2020.

⁹¹³ WW2 fra Narvik til Kirkenes «[...] Den kritikken får du gi til de som fortjener den. Min kritikk er rettet mot den del av myndighetene som aktivt har neglisjert all krigsinnsats som ikke ble utført av milorg, eller gutta på skauen. [...]» Facebook 29. juni 2019. Alstad, «Trenger vi en omskrivning av historien om Norge i krig?,».

være at det er en liten gruppe som ofte fremmer den samme meningen, og som også deler og kommenterer på hverandres innlegg. Sett i lys av teorien om kognitiv dissonans (3.1.4) kan dette være en del av den psykologiske prosessen for å minske dissonansen som har oppstått. Det å få en bekreftelse på at flere andre «mener det samme som meg», bli et motbevis overfor påstanden som i utgangspunktet skapte disharmonien. Ytterpunktet for et fellesskap som møter mange meninger som er i dissonans med gruppens standpunkt, er tilblivelsen av årsaksforklaringer som drar i retning av konspirasjonsforklaringer. Når det gjelder Narvik 1940, finnes det også her ansatser til slike forklaringer, som går ut på at andre er blitt ført bak lyset av noen aktører som med vilje har skjult eller underkommunisert et budskap, hendelse eller fakta (3.2.2, 5.2 og 6.3.1).

Minne- og identitetsfellesskapene er til en viss grad også påvirket av nasjonalpatriotiske vinklinger. Dette gjelder særlig innen avdelingslitteraturen, både den krigsdokumentariske og fagmilitære, selv om det er flest tilfeller innen den krigsdokumentariske litteraturen. Den faghistoriske litteraturen har ofte en mer flernasjonal tilnærming, selv om studiene fokuserer på én nasjon. Nasjonalpatriotismen kommer også godt til syne i de mer hverdagslige meningsytringene i aviser eller på nettforum. Ofte kan denne folkelige debatten også ha innslag av nasjonalheroisme. Dette kommer også jevnlig opp som et ankepunkt mot faghistorikerne – de er for lite nasjonalheroiserende (6.2.3).

Hva er så de toneangivende temaene som skiller seg ut når det kommer til former for historiebruk? Under lister jeg opp noen av de mest fremtredende eksemplene eller påstandene som danner ulike forståelsesfellesskap eller perspektiver:

- Kampene ved Narvik har fått for lite oppmerksomhet eller plass i norsk okkupasjonshistorie.
- 6. divisjons soldater gjorde en bedre innsats enn det som har kommet frem i studier til nå – underforstått at de allierte gjorde en dårligere innsats, enn det som blir beskrevet tidligere.

- Felttoget i Norge var en del av en større europeisk stormaktskrig og kan ikke beskrives eller analyseres uavhengig av denne.
- Arbeiderpartiet har gjennom ulike aktører konstruert historien slik at Aps feil (og skyld) ikke skal komme frem.
- Norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk frem mot overfallet var bredt forankret i Stortinget.
- De allierte brøt også folkeretten og hadde planer om å invadere Norge. Tyskland var tvunget til å reagere og komme de allierte i forkjøpet.

I varierende grad blir disse oppfatningene understøttet av kildemateriale, og det varierer også om de inngår i en helhetlig oppfatning eller er mer knyttet til en mindre enkelthendelse. Litt avhengig av omfanget kan de forskjellige representasjonene bygges på hverandre eller settes sammen på forskjellige måter. Dette er også medvirkende til at inn-/ut-grupper kan variere.

8.3 Forskning – metode og teori

Hvordan har så de forskjellige studiene om felttoget ved Narvik tilnærmet seg sitt studieobjekt? Innledningsvis viser jeg til at det er få av studiene i mitt utvalg som er utført av faghistorikere. Videre er det mange av studiene som ikke forholder seg til dagens formalkrav til forskning.⁹¹⁴ Jeg stiller også spørsmål om dette har noe å si.

En faktor som har en del å si for kvaliteten på de gjennomførte studiene, er forskningskompetansen som forfatterne utviser. Her sikter jeg til den faktiske kompetansen, og ikke om forfatterne har en formell forskerutdanning. Innen alle tre kategorier av produsenter er det både gode og mindre gode studier.

En del av dagens akademiske krav til forskning er at den skal gi ny innsikt. Målt ut fra disse akademiske standardene er det mye av litteraturen som er skrevet om Narvik,

---

⁹¹⁴ I noen tilfeller forholder heller ikke studiene seg til normene for sakprosa generelt. Det som særlig er fremtredende, er fravær av analyser til fordel for å fremme egne meninger og synspunkter.

som ikke tilfører noe nytt. Flere av studiene som er skrevet, særlig i nyere tid, baserer seg nesten utelukkende på tidligere studier og karakteriseres av at de bare forteller realhistorien på en litt annen måte, eller de er ment som en form for innføring (2.1). Enkelte studier som bare i liten grad tar inn nye kilder, utvikler allikevel et perspektiv som er så annerledes at de kan karakteriseres som ny innsikt. Videre skal forskning være systematisk og etterprøvable, og det skal være sammenheng mellom kilder, beskrivelser, analyse, drøfting og konklusjon. Denne sammenhengen er ikke like tydelig i alle studiene.

Lite av den krigsdokumentariske forskningen er styrt ut fra klare problemstillinger eller identifiserte kunnskapshull, noe som tidvis fører til manglende fokus. På samme tid er det også utgitt en rekke krigsdokumentariske studier som har bidratt til å utfylle det realhistoriske bildet. I enkelte studier har trolig ikke forfatterne et bevisst forhold til hva de egentlig er ute etter å gi svar på (3.1.5 og 3.2.1). De fleste forfatterne har allikevel en plan eller formål med studien, selv om de ikke alltid gir uttrykk for denne.

I det benyttede litteraturutvalget er anvendelsen av primær- og sekundærkilder svært varierende. Frem til slutten av 1970-tallet og starten på 1980-tallet var det fortsatt kilder som var graderte og dermed vanskelig tilgjengelige. Etter dette har det aller meste vært offentlig tilgjengelig, trolig med landssviksaker som eneste unntak (en har likevel kunnet søke om innsyn). Det som i større grad ser ut til å være gjeldende for hvilke primærkilder som blir brukt, særlig i de krigsdokumentariske studiene, er kjennskapen til og kunnskapen om kilder. Eksempelvis blir mange av de norske kildene oppbevart hos Riksarkivet, og trolig finnes det også kopier ved lokale museer og biblioteker. Ofte er disse kildene lette å finne fordi det er vist til dem i andre studier. Andre kilder, som også er vist til, blir oppbevart i England, Tyskland eller USA, og de er ikke like lette å få tilgang til. Det kan synes som om dette fører til at de kildene som er lette å få tak i, blir mye brukt, mens for dem som ikke er så lett tilgjengelige, er forfatterne avhengige av sekundærkilder, og dermed andre sin utvelgelse, vektlegging og fortolkning av kildene. Dette er mest fremtredende i

krigsdokumentariske studier. Det er trolig slik fordi enkelte av forfatterne ikke har mulighet eller midler til å skaffe seg alle relevante primærkilder.

Tilsvarende er det også for litteratur. Enkelte bøker inngår oftere som bakgrunnsmateriale enn andre. Dette kan være fordi de er essensielle, men det kan også gjenspeile hva som er godt kjent og anerkjent. En følge av dette er at enkelte studier bare forholder seg til en liten del av tidligere forskning (2.1 og 3.2). Etter den digitale revolusjonen og muligheten til å kunne søke i en rekke biblioteksdata-baser har nok de fleste studiene fått et større litteraturtilfang. Noen er også ukritiske til hvilken annen litteratur de benytter, og alle studier og litteratur blir likestilt, uavhengig av studienes kvalitet.

Det kan synes som om de fleste forfattere, uavhengig av nasjonalitet, behersker engelsk. Det er imidlertid større variasjon i om forfatterne behersker norsk, tysk og fransk. Dette fører til en innskrenkning i hva en kan benytte.

På den andre siden er det også en tendens til å velge kilder som bekrefter heller enn avkrefter. Enkelte studier bærer preg av bekræftelsesskjevhet eller bekvemmelighetsutvelgelse (3.2.1). Skjevhet, eller bias, kan forekomme på mange stadier innen en studie. Dette kan være i valg av metode, kilder eller tolkning. Disse skjevhetene kan være både bevisste og ubevisste handlinger.

Det å utelukkende basere seg på litteratur innebærer at en bygger sitt utvalg på et allerede selektert og fortolket materiale (4.5). I enkelte krigsdokumentariske studier kan det tilsynelatende se ut til at det enten er litt tilfeldig hvilke studier som blir brukt, eller at forfatterne bevisst eller ubevisst velger å ikke benytte studier som kommer med andre meninger, enn den de er enige i (4.5). Det er flere eksempler på studier som ikke diskuterer mot eller med tidligere litteratur. For krigsdokumentariske studier er ofte den utelatte litteraturen utført av faghistorikere, og den regnes av faghistorikerne som forskningsfronten for det aktuelle spørsmålet eller temaet. Det motsatte er også tilfellet. Faghistorikere utelater ofte deler av den krigsdokumentariske litteraturen. Det

kan komme av at den ikke bringer noe nytt, at den er dårlig belagt, eller at den målbærer marginale synspunkter som ikke lar seg dokumentere. Tidvis kan også krigsdokumentarer «gå under radaren» til faghistorikere ved at de utgis på små eller eget forlag.

Blant enkelte av krigsdokumentaristene, og kanskje særlig på sosiale medier, eksisterer det en form for skepsis mot faghistorikere. Nøyaktig hva denne skepsisen bunner i, er vanskelig å svare på. Uansett kan etableringen av en slik avstand bygge opp under en oppfatning om at en ikke behøver å ta hensyn til faghistorikere i ens egne studier.

Omvendt bevisbyrde finnes i noen få av krigsdokumentarene i mitt utvalg, men det er særlig fremtredende innen debattfellesskapene på internett. Med dette forstår jeg at det ikke er den som kommer med en påstand som må bevise den, men at de som er uenige, må motbevise den. Omvendt bevisførsel forekommer innen pseudovitenskap (5.2).

Kontekst er også viktig for studiens resultat og/eller relevans. Hvis en ikke etablerer relevant kontekst, blir det vanskelig å forstå de handlingene og beslutningene som ble foretatt. For eksempel er det bare gjennom å sette hendelsene i kontekst at begrensningene som de politiske og militære lederne hadde, kan forstås.

Videre er det også en svakhet ved enkelte studier at de har sin beskrivelse på ett nivå i det militærteoretiske «hierarkiet», for eksempel det taktiske, mens konklusjonene er på et annet nivå, for eksempel det nasjonalstrategiske. For norske forfattere kan dette oppstå for eksempel der en bruker stridsrapporter fra kompani- og bataljonsnivå, mens konklusjonen er på operasjonelt eller strategisk nivå, uten at det er benyttet kilder fra dette nivået. En mulig årsak til dette er at ikke alle forfattere har et bevisst forhold til, eller en manglende forståelse av, de militærstrategiske nivåene.

I denne studien har jeg benyttet sosiale medier som en av mine kildekategorier. Innledningsvis forventet jeg at disse forumene skulle være en form for ekkokammer.

Jevnt over stemmer ikke dette. Trolig ligger årsaken til dette at disse gruppene ikke uttrykker en unison historiebevissthet, men at det er forskjellige interesser som har ledet dem til disse forumene. Videre ser det ut til at enkeltpersoner opptrer som voktere for forskjellige meninger, og de er raskt ute med å korrigere hvis de anser et innlegg som feil. Det leder til diskusjoner om «sannheten», og derfor er forumene som jeg har fulgt, heller ikke ekkokammer. Ofte er det et fåtall personer som ytrer noe, selv om det er flere tusen medlemmer i en gruppe. De samme personene er ofte aktive i flere av gruppene. Dette kan føre til at det er vanskelig å bruke sosiale medier som en kildekategori for å finne frem til hvilke meninger som er dominerende. Trolig er perifere oppfatninger overrepresentert i slike diskusjoner.

8.4 Videre forskning

Som stadfestet mange ganger, er det skrevet mye om kampene ved Narvik. Mye er imidlertid preget av metodologiske og teoretiske svakheter. Litteraturen er også fragmentert, og da i flere forskjellige betydninger, slik jeg har vist i denne avhandlingen.

Litteraturen om Narvik 1940 preges for det første av stor enighet om grunntrekkene i rekonstruksjonen eller fremstillingen. Dette gjelder særlig hendelsene og hendelsesforløpet, men også til dels i analysene.

En vedvarende interesse for tematikken har ført til at det fortsatt kommer nye studier. I flere av disse er tematikken utvidet, og de er på den måten med på å synliggjøre sider som til nå har vært lite omtalt.

Gjennom denne avhandlingen har jeg påpekt at selv innen denne godt omtalte hendelsen er det fortsatt tematikk som kan presenteres bedre eller på en annen måte. En del av dette skyldes at historiefaget er i stadig utvikling, slik at det vil komme nye perspektiver som vil ta oss til nye interesseområder. Nye innsikter kan også nås ved både å studere mindre brukte og også tidligere ubrukne kilder. Et eksempel på lite

brukte kilder er de tyske erfaringsrapportene som jeg har benyttet. Rapportene fra Abiskogruppen har jeg ikke sett at noen andre har benyttet.

Et velkomment tilskudd til forskningen om felttoget ved Narvik vil være en operasjonell studie av felttoget i hele Nord-Norge. I en slik studie kan en i større grad enn hva som er gjort til nå, få på plass en beskrivelse av det operasjonelle og til dels øverste taktiske nivået. Dette er mest påtrengende på norsk og alliert side, men en bør også inkludere den tyske siden.

En studie med et svensk perspektiv, det vil si med utgangspunkt i svenske primærkilder, ville også vært et fruktbart bidrag. Her er det flere aspekter som kan undersøkes. Særlig er etablerte relasjoner med direkte bånd til Narvik lite studert. En mer systematisk gjennomgang av de svenske arkivene kan avdekke ytterligere faktorer som kan gi mer kontekst til hendelsen. Blant annet avlyttet svenskene meldingstrafikken i og til/fra Norge. Dekrypterte meldinger finnes i arkivet etter Forsvarets radioanstalt.

Det er påtakelig at de militærhistoriske studiene om Narvik 1940 utelukkende er gjort av menn, handler hovedsakelig om menn, og trolig for det meste lest av menn. Minnehistorisk handler dette i stor grad om et maskulint minne av en av de mer maskuline foretakene – krig. Studier med et kjønnsperspektiv ville ha vært et interessant bidrag.

Det er også flere mindre temaer som det kunne ha vært gjort mer ut av. For det første det norsk–allierte samarbeidet, hvorfor fungerte det ikke på operasjonelt nivå, mens det fungerte mellom Béthouart og Fleischer? Et annet er bruken av Narvik i krigspropagandaen, særlig den britiske. Hvorfor de norske styrkene lyktes bedre i fjellene nordøst for Narvik enn på Helgeland og i Salten, er også et mulig tema. Det hadde også vært interessant å se en studie mer i retning av krig og samfunns-tradisjonen, hvor Nord-Norge sees på som et eksempel på total krig i miniatyr.

Hvilken forfatterkategori fremtidige studier representerer, er ikke så viktig. Derimot er det en fordel om fremtidige studier i større grad enn det som er tilfellet nå, forholder seg til vitenskapelige prinsipper og normer.

Vedlegg

Vedlegg A – Bruk av avdelingsbenevning

Å identifisere eller skille de forskjellige militære avdelingene fra hverandre kan være en utfordring. Jeg har forholdt meg til de navnene som avdelingene er oppført med i skriv og rapporter fra samtiden. For norske infanteribataljoner av linjen tilhørende et infanteriregiment har jeg benyttet den forkortede skrivemåten, for eksempel I/IR15, som er første linjebataljon i Nord-Hålogaland infanteriregiment nr. 15. Mens jeg for landvernsbataljonene har benytter den samtidige forkortelsen Lv.batj. samt hvilket regiment den tilhører (for eksempel Lv.batj./IR14), siden det bare er én landvernsbataljon i hvert regiment.⁹¹⁵ De to selvstendige bataljonene er blitt nevnt ved navn – Alta og Varanger bataljon. I enkelte populærvitenskapelige fremstillinger blir også linjebataljonene tilhørende et regiment gitt navn etter sjefen eller opprinnelsessted. To av disse er godt innarbeidet Hyldmo-bataljonen (II/IR15) og Trønderbataljonen (I/IR12). Andre er ikke like godt innarbeidet og er i større grad en nyetablering av navnene som de hadde når det var tre linjebataljoner i hvert regiment og de faktisk rekrutterte fra området som navnet viser til.⁹¹⁶ For eksempel blir Trondenes og Lyngen bataljon benyttet for henholdsvis I og II/IR16. Dette blir feil blant annet fordi II/IR16 var Bardu bataljon, mens Lyngen var III/IR16.⁹¹⁷ Videre med to linjebataljoner rekrutterer bataljonene også fra området til den tredje bataljonen. Arne Angell har oppgitt hvilken innrulleringskrets hans soldater i kompani 6/II/IR15 kom fra. Av disse var det bare én som kom fra innrulleringskretsen til kompani 6, mens det kom 18, 25 og 35 henholdsvis fra kretsen til kompani 7, 9 og 10.⁹¹⁸

---

⁹¹⁵ I enkelte planer og skriv blir landvernsbataljonen også omtalt som IV, siden den var regimentets 4. bataljon.

⁹¹⁶ Pettersen, «'Også vi da det ble krevet' Narvikfelttoget 1940,». Johnsen, *Soldathjerner*. Johnsen bruker konsekvent stedsnavn på bataljonene, med unntak av II/IR15 som han ikke bruker stedsnavn på, men benevner for «Hyldmobataljonen».

⁹¹⁷ Forsvarsdepartementet, «St.prp. nr. 33 (1926) Om ny hærordning,».

⁹¹⁸ Angell, *Med 6. kompani i kamp*, 132–140.

Vedlegg B – Norske enheter og antall

Den følgende oversikten baserer seg på en rekke dokumenter. Dette er grunnlaget som er benyttet for å regne på antall norske soldater.

Tabell 4: Norske enheter og antall soldater

Enhet	8. april ⁹¹⁹	20. april ⁹²⁰	20. mai ⁹²¹	Merknad
Staber og skoler				
6. divisjonsstab		7		
6. Distriktskommando	50	102		
6. brigadekommando	143	161		
7. brigadekommando		0		
6. divisjons skole	200	0		
Infanteri				
I/IR12	771	764		
I/IR13	785			
I/IR14		817		
II/IR14	809	806		
Lv.batj./IR14		800		
Øv.avd/IR14			170	
I/IR15		640		
II/IR15	732	969		
Lv.batj./IR15				Ikke satt opp
Øv.avd/IR15				Ikke satt opp
I/IR16		582		
II/IR16		802		
Lv.batj./IR16		528		
Øv.avd./IR16			350	
Alta bataljon		797		

⁹¹⁹ RA, RAFA-2017 Y/Yb/L0128-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Styrkelister pr. 20/2–1940. Sammendrag for 6. Divisjon (datert 29. februar 1940). Styrkelister for 6. Brigadekommando 20/3 1940 (datert 23. mars 1940). Sammendrag av styrkelister pr. 20/3–1940. For de oppsatte avdelinger innen 6. Kommandodistrikt. (datert 2. april 1940). RAFA-2017 Y/Yb/L0137-II-C-11-604 «6. Divisjon/6. Brigade». 6. Brigade 'Ordre de Bataille' 9/4 1940 (udatert). RAFA-2017 Y/Yb/L0154-II-C-11-650-657, «6. Divisjon». Btt. 9/Bergbatj. nr. 3's oppsetning til nøytralitetsvakten i Nord-Norge vinteren 1940 (datert 27. august 1940).

⁹²⁰ RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Oppsetninger i Nord-Norge. RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600, «6. Divisjon/6. Distriktskommando». Sammendrag av styrkelister pr. 20/4–40 (datert 30. april 1940). RAFA-2017 Y/Yb/L0154-II-C-11-650-657, «6. Divisjon». Styrkeliste 9.btt Bg.batj. nr. 3 for den 20. april 1940 (datert 20. april 1940) 10.Batteri (datert 12. september 1940).

⁹²¹ RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50, «Forsvarets overkommando». Oversikt over øvelsesoppsetninger i Nord-Norge pr. 27/5–1940. Skriv fra 6. Distriktskommando til Hærens Overkommando, Sikringsvakter i Nord-Norge (datert 22. mai 1940) Skriv fra 6. Distriktskommando til Hærens Overkommando, Ad oppsetningene i Nord-Norge (datert 28. mai 1940) RAFA-2017 Y/Yb/L0137-II-C-11-604 «6. Divisjon/6. Brigade». Styrkelister pr. 20/5–40 for avdelinger underlagt 6. birgade.

<i>Enhet</i>	<i>8. april⁹¹⁹</i>	<i>20. april⁹²⁰</i>	<i>20. mai⁹²¹</i>	<i>Merknad</i>
Øv.avd./Alta bataljon		500	400	
Varanger bataljon	810	1075		
Øv.avd./Varanger bataljon			250	
Garnisonskompaniet i Sør-Varanger	180	198		
Artilleri				
Bg.batj. III	529	625		
9. batteri	92	84	86	
10. batteri (Neiden)	66	100		
6. ammunisjonskolonne		107		
6. hestetrenavdeling		80		
6. veterinæravdeling	21	21		
Mobilt veterinærdepot		35		
Øv.btt/Bg.batj.III			181	
Ingeniør				
6. pionerkompani		101		
6. landvernspionerkompani	224	95		
6. sambandskompani	221	224	218	
Luftvern				
Maskinkanonbatteriet i Nord-Norge	174	145	151	
Hærens intendantur				
6. intendanturkompani	71	125		
Hærens sanitet			30 til 40	
6. sanitetskompani		224		
6. landvernssanitetskompani		143		
6. motoriserte feltsykehus	57	63	61	
12. feltsykehus		52	51	
13. feltsykehus		56	61	
Reservesykehus		13		
Sanitet øvelsesavdeling			23	
Forsyningskorpset				
6. bilkompani	385	392	407	
Krigspoliti				
Krigspolitiavdeling Nord-Norge				
Hærens flyvåpen				
Hålogaland flygeavdeling	49	187	203	
Vaktdetasje		137		
Bardufoss	22			
Elvenes	22			
Skytsavd av Bg.batj. III (Nyborgmoen)	18			
Skytsavd av Bg.batj. III (Kirkenes?)				
Lokalt kystvern av Bg.batj. III (Narvik)	7			
Telegraf og telefonvakter		50		
Luftvarslingsposter		10		

<i>Enhet</i>	<i>8. april⁹¹⁹</i>	<i>20. april⁹²⁰</i>	<i>20. mai⁹²¹</i>	<i>Merknad</i>
Bruvakter		18		
Fangeleiren		28		
Avgivelser fra de ovennevnte avdelingene				
Samb avd (Øst-Finnmark)	48	43		
Lastebiltropp (Øst-Finnmark)	49	32		
Sykebærertropp (Øst-Finnmark)	69			
Pionertropp (Øst-Finnmark)		7		
Andre enheter				
Militære vakter			316	
Frivillige vakter			693	
Fangeleir – Skorpa			81	
Beredskapsleir for fanger – Rostadvann				1 offiser og sivile vakter etter behov
H.M. Kongens vakt			10	
Distriktskommandoens vakt			30	

Vedlegg C – Slagorden og organisasjonstablå

Siden slagordenen er flytende for alle deltagende nasjoner, er det noe vanskelig å lage en slagorden som inkluderer alle de forskjellige kombinasjonene som eksisterte underveis. I dette vedlegget har jeg forsøkt å få med den utviklingen som var ved å fremstille noen øyeblikksbilder av hvordan slagordenen så ut. De fleste av disse vil representere en lengre periode, og dermed vil de ikke stemme for hele perioden.

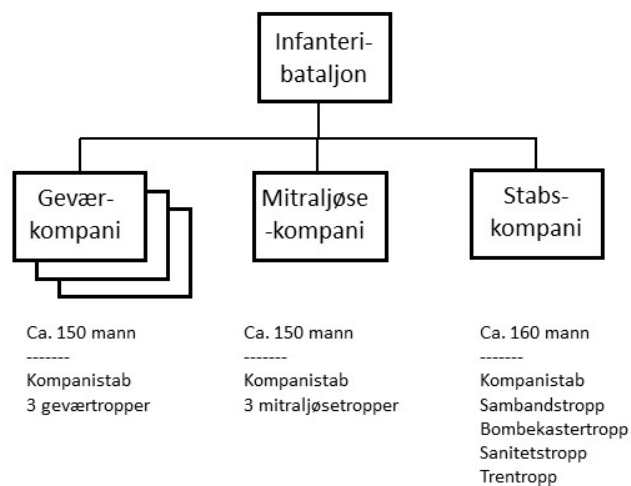
Lag	Mellom fire og 12 mann. Variasjonen er både ut fra våpengren og også mellom nasjoner.
Gruppe	Normalt to lag
Tropp	Normalt tre til fire lag
Kompani	Normalt tre til fire tropper
Bataljon	Normalt fem kompanier
Regiment	Normalt tre til fire bataljoner (fra samme våpengren)
Brigade	Normalt fire til fem bataljoner (har støtteelementer)
Divisjon	Normalt tre brigader
Korps	Normalt to til fire divisjoner

Figur 12: Militære enhetsbenevnelser

Vedlegg C.1 Standard oppsett av infanteribataljon for de deltagende nasjonene

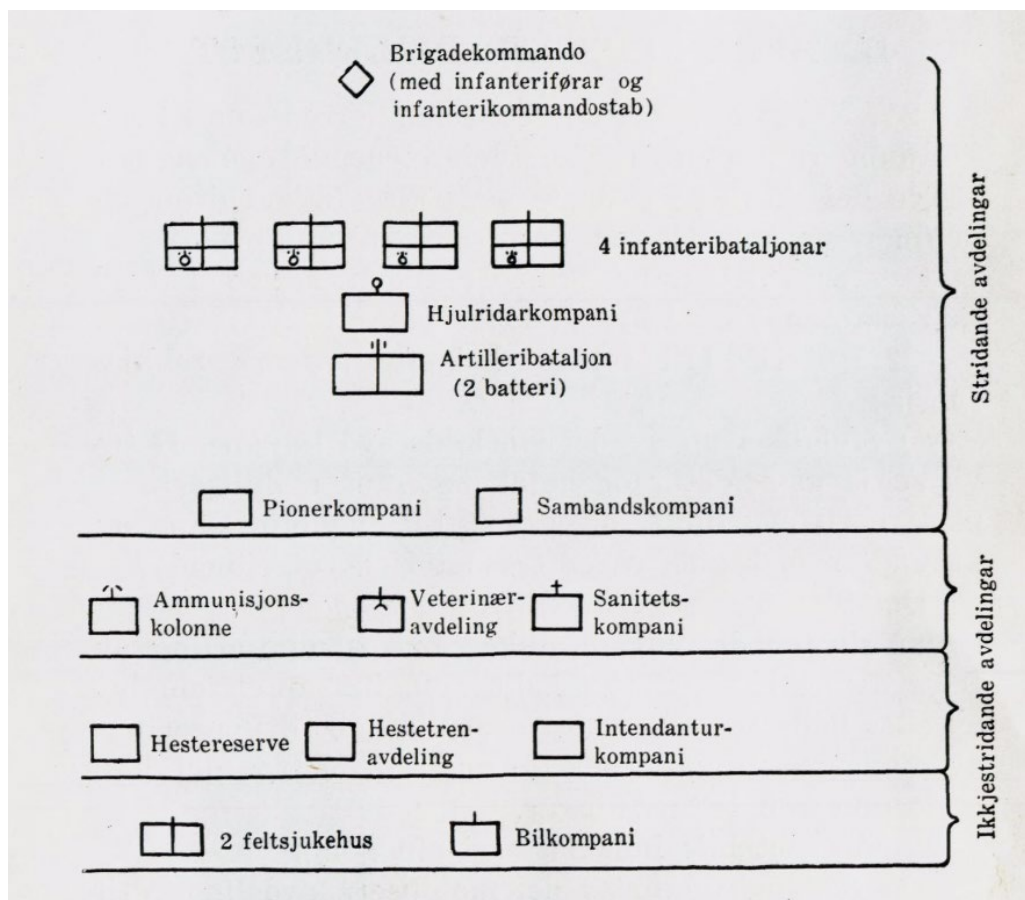
I fremstillingene om Narvik har infanteribataljoner ofte en fremtredende rolle. Noe av årsaken til dette har nok en sammenheng med størrelsen på felttoget. Det er lite nok til at infanteribataljoner og ikke brigader, divisjoner eller korps blir størrelsesorden. I dette vedlegget vil jeg kort skissere hvordan standardoppsettet til en infanteribataljon fra de forskjellige deltagende nasjonene så ut.

Norsk infanteribataljon av linjen

Figur 13: Organisering norsk infanteribataljon av linjen

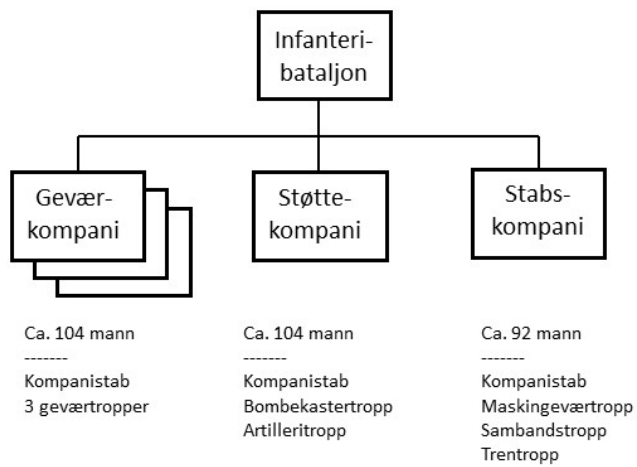
Hæren hadde en generisk plan for hvordan en brigade skulle struktureres.

Figur 14: Generisk oppsett av infanteribrigade⁹²²

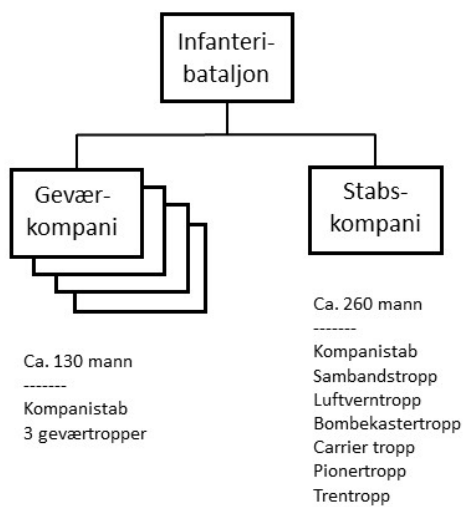
⁹²² *Handbok for soldaten*, 16.

Tysk bergjegerbataljon (Gebirgsjägerbataillon)

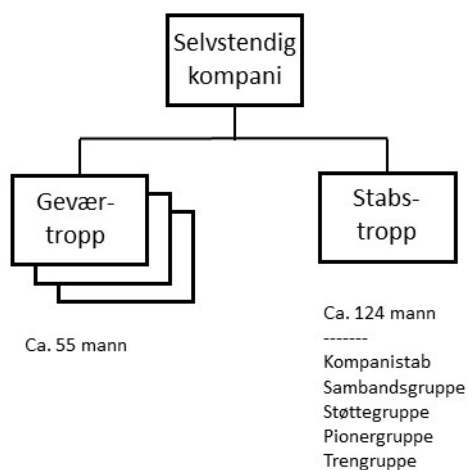
Figur 15: Organisering tysk bergjegerbataljon

Britisk infanteribataljon

Figur 16: Organisering av britisk infanteribataljon

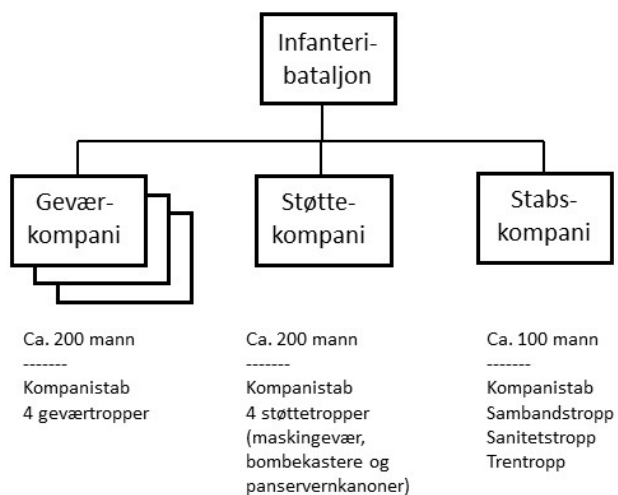
Britisk selvstendig kompani (Independent Company)

Figur 17: Organisering av britisk selvstendig kompani

Fransk og polsk infanteribataljon

Organiseringen tilsvarer en alpejegerbataljon og både bataljonene fra fremmedlegionen og de polske bataljonene var organisert på samme måte.

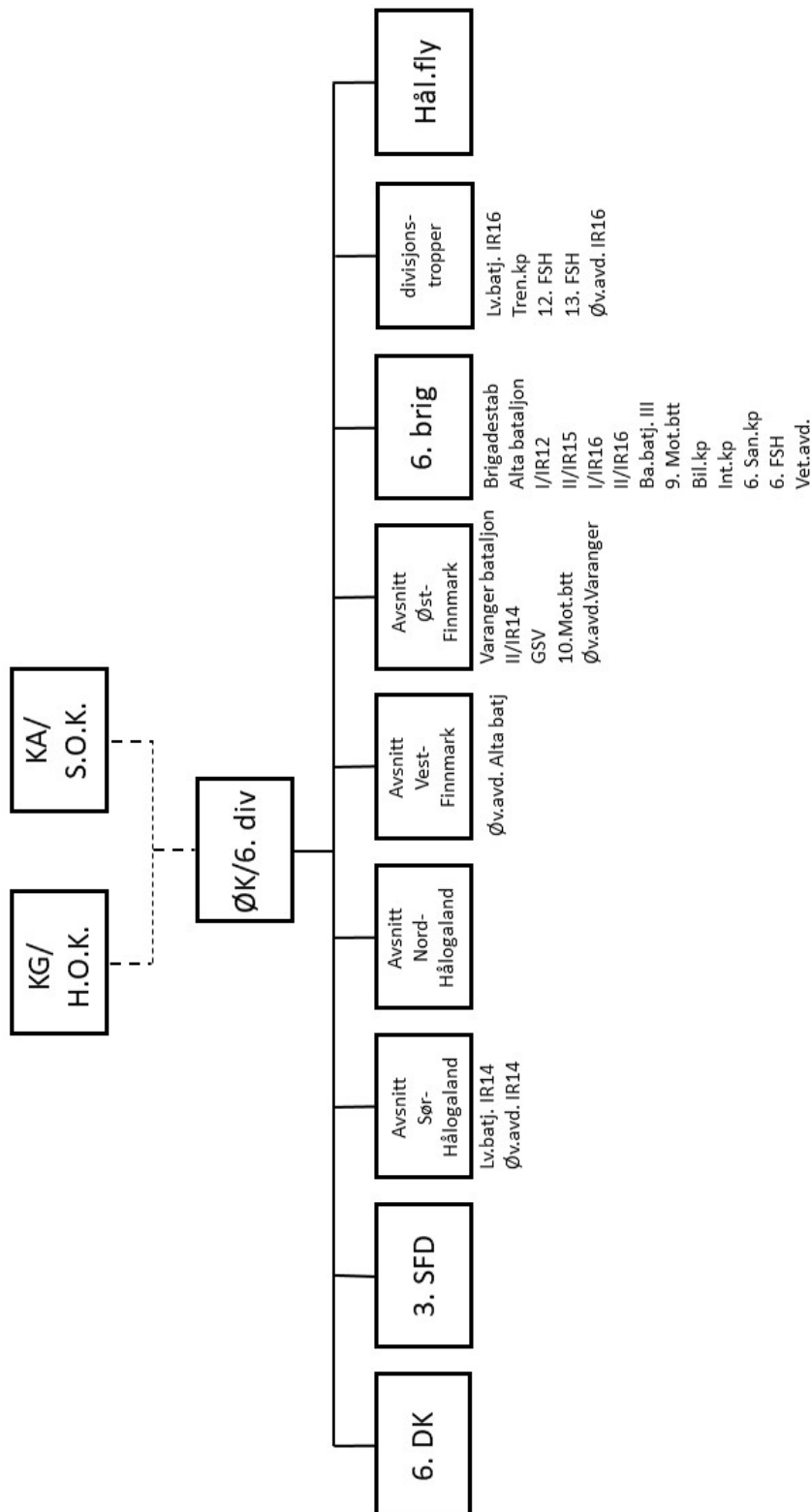

Figur 18: Organisering av fransk og polsk bataljon

Vedlegg C.2 Norske styrker

For de norske styrkene er det i hovedsak tre forskjellige organiseringer.

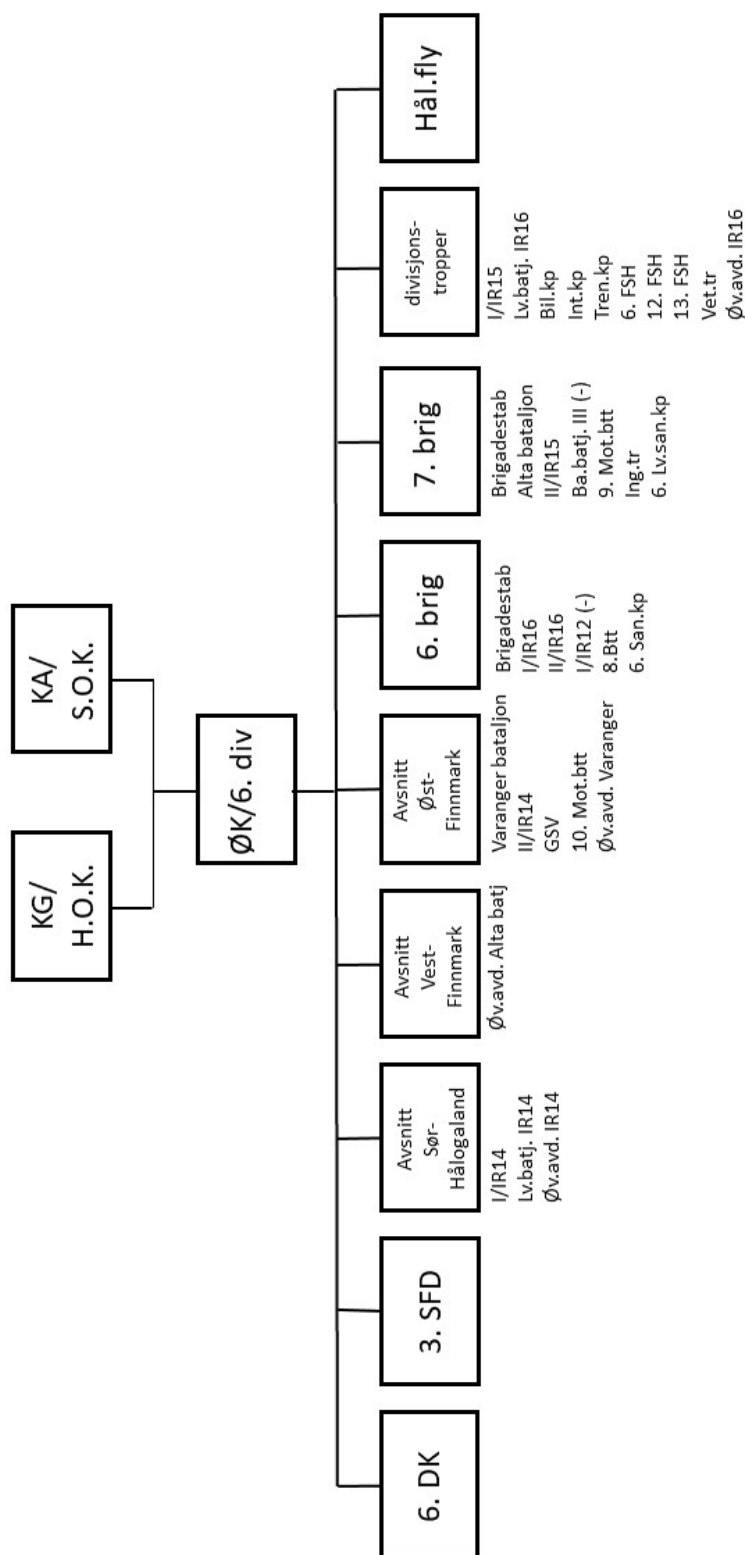
Slagorden før angrepet mot Lappaugen/Gratangen

Figur 19: Norsk slagorden i forkant av angrepet mot Lappaugen og Gratangen

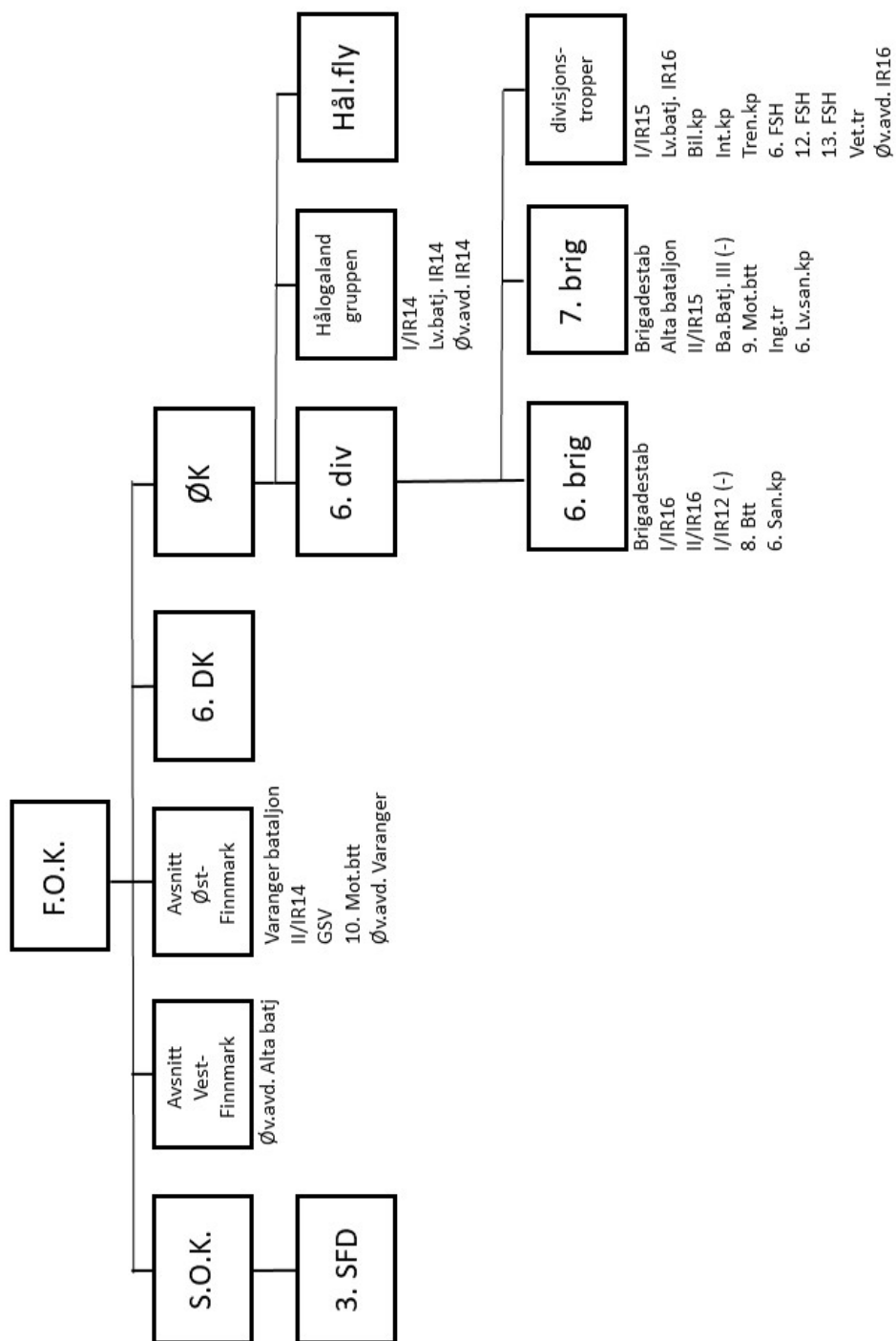
Slagorden etter omorganiseringen til to brigader

6. divisjons slagorden etter omorganiseringen 30. april og ankomsten av kommanderende general (KG) med H.O.K. og kommanderende admiral (KA) med S.O.K.

Figur 20: Norsk slagorden etter omorganisering til to brigader og ankomsten av KG og KA

Slagorden etter omorganiseringen til FOK

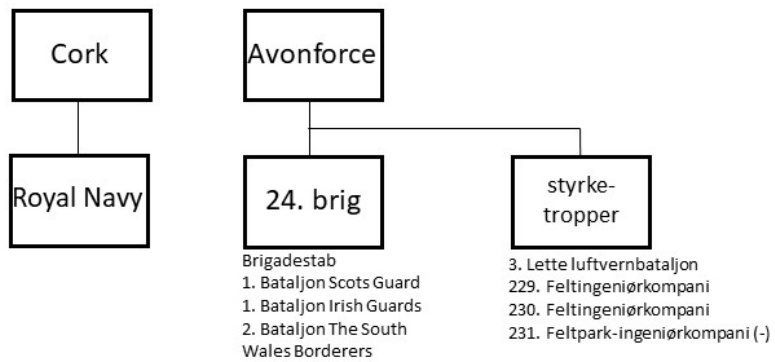

Figur 21: Norsk slagorden etter omorganiseringen til FOK

Vedlegg C.3 Allierte styrker

For de allierte styrkene er det tre fremherskende organiseringer.

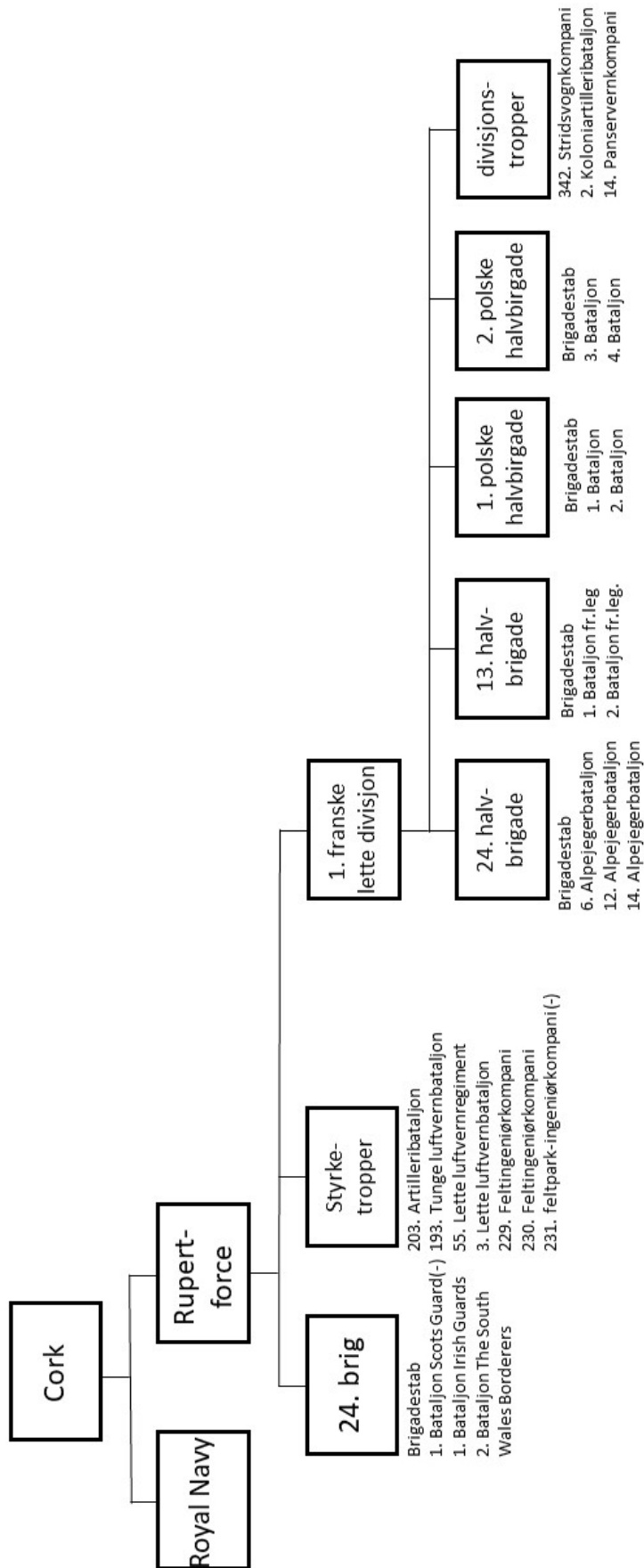
Slagorden opprinnelig styrke

Figur 22: Alliert slagorden Avonforce

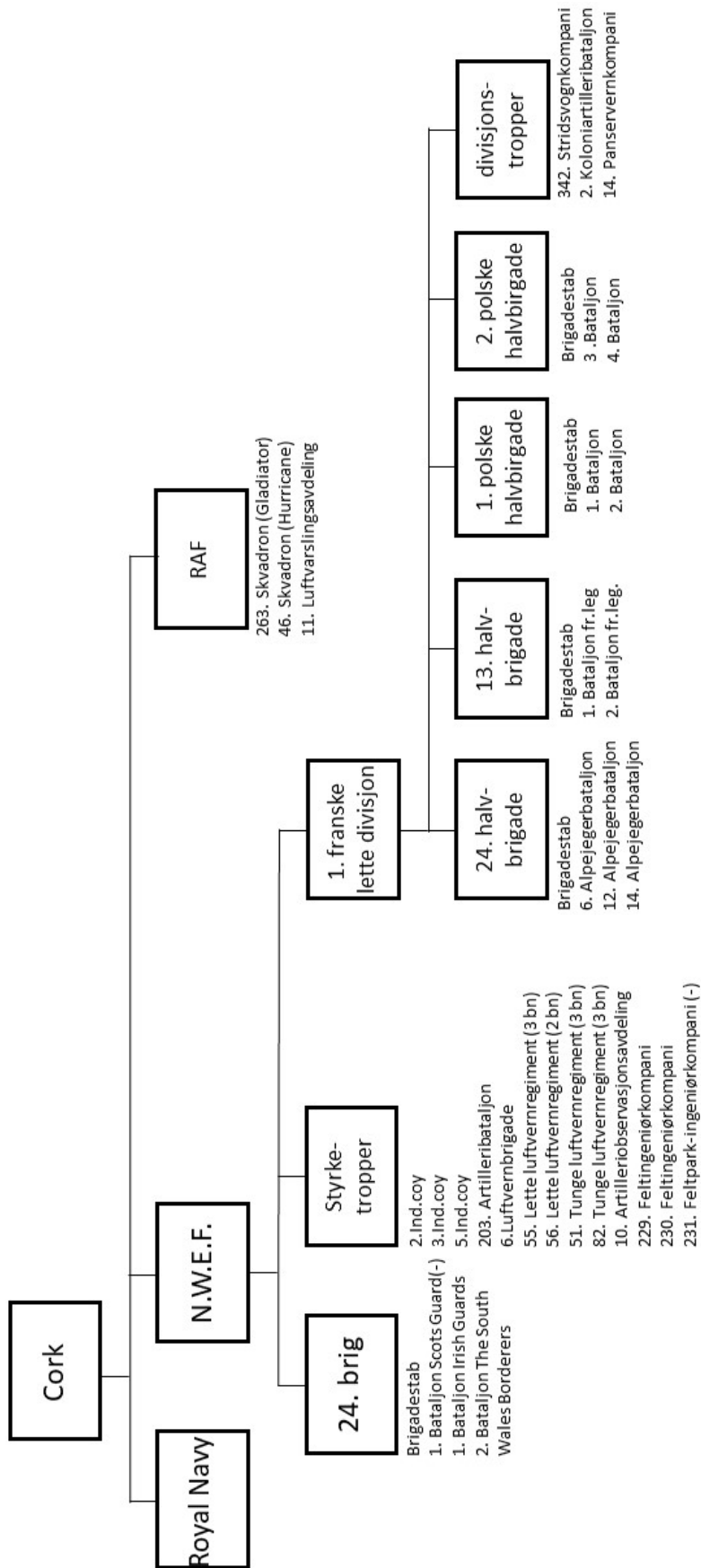

Slagorden etter ankomst av franske og polske styrker

Figur 23: Alliert slagorden Rupertforce

Slagorden etter generalløytnant Auchinlecks omorganisering

Figur 24: Alliert slagorden N.W.E.F.

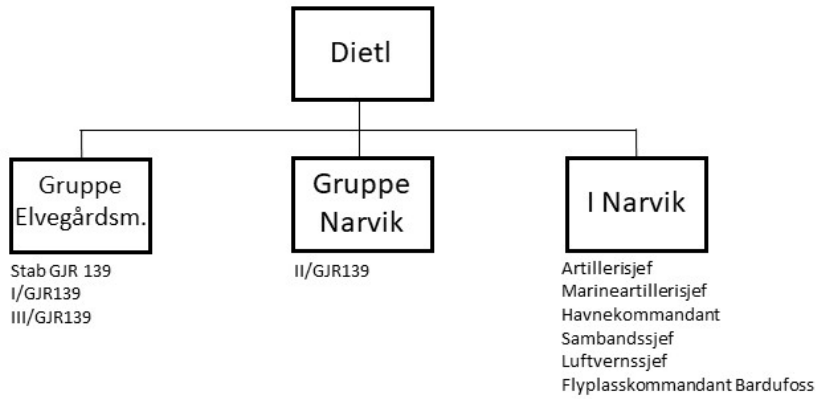
Den allierte slagordenen må sees i sammenheng med de styrkene som ble sendt til Helgeland/Salten.

Figur 25: Alliert slagorden Helgeland og Salten

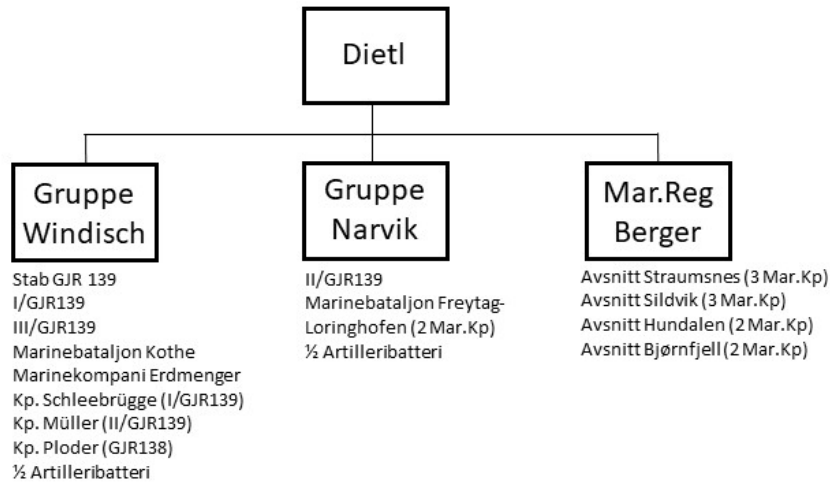
Vedlegg C.4 Tyske styrker

Slagorden angripende styrke (9. april)

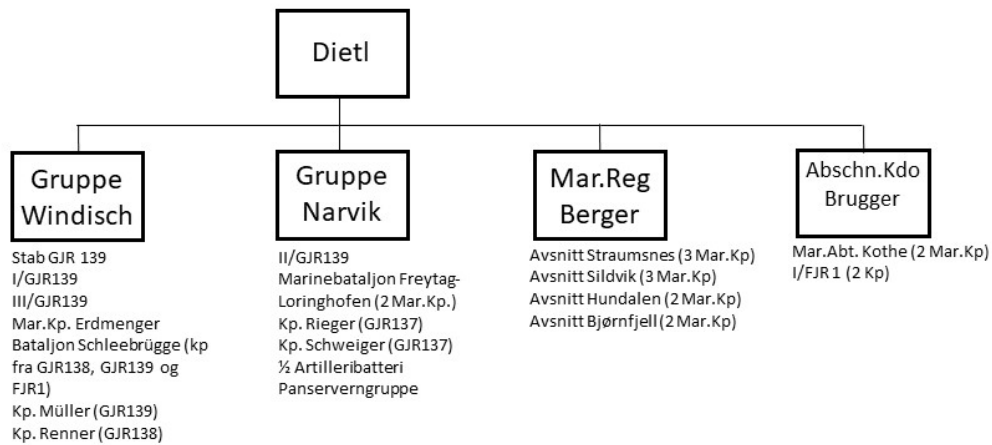
Figur 26: Tysk slagorden angripende styrke

Slagorden etter senkningen av jagerne (etter 13. april)

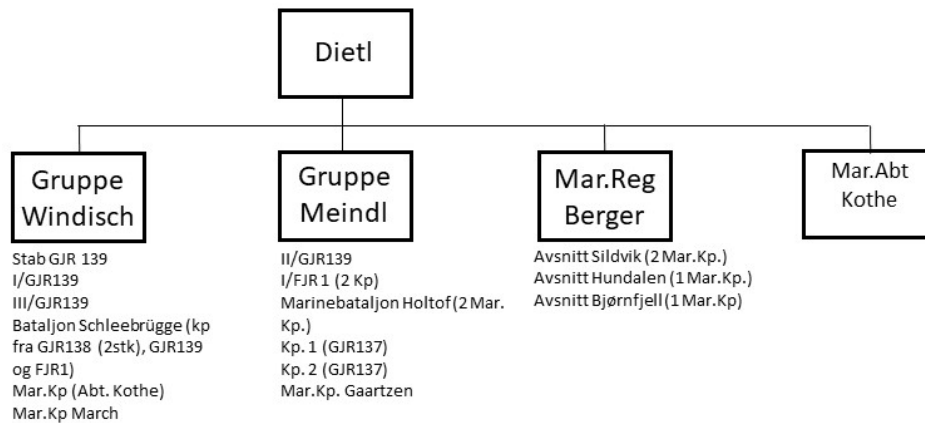
Figur 27: Tysk slagorden etter senkningen av jagerne

Slagorden før gjenerobringen av Narvik (27. mai)

Figur 28: Tysk slagorden før gjenerobringen av Narvik

Slagorden ved kampenes slutt (10. juni)

Figur 29: Tysk slagorden ved kampenes slutt

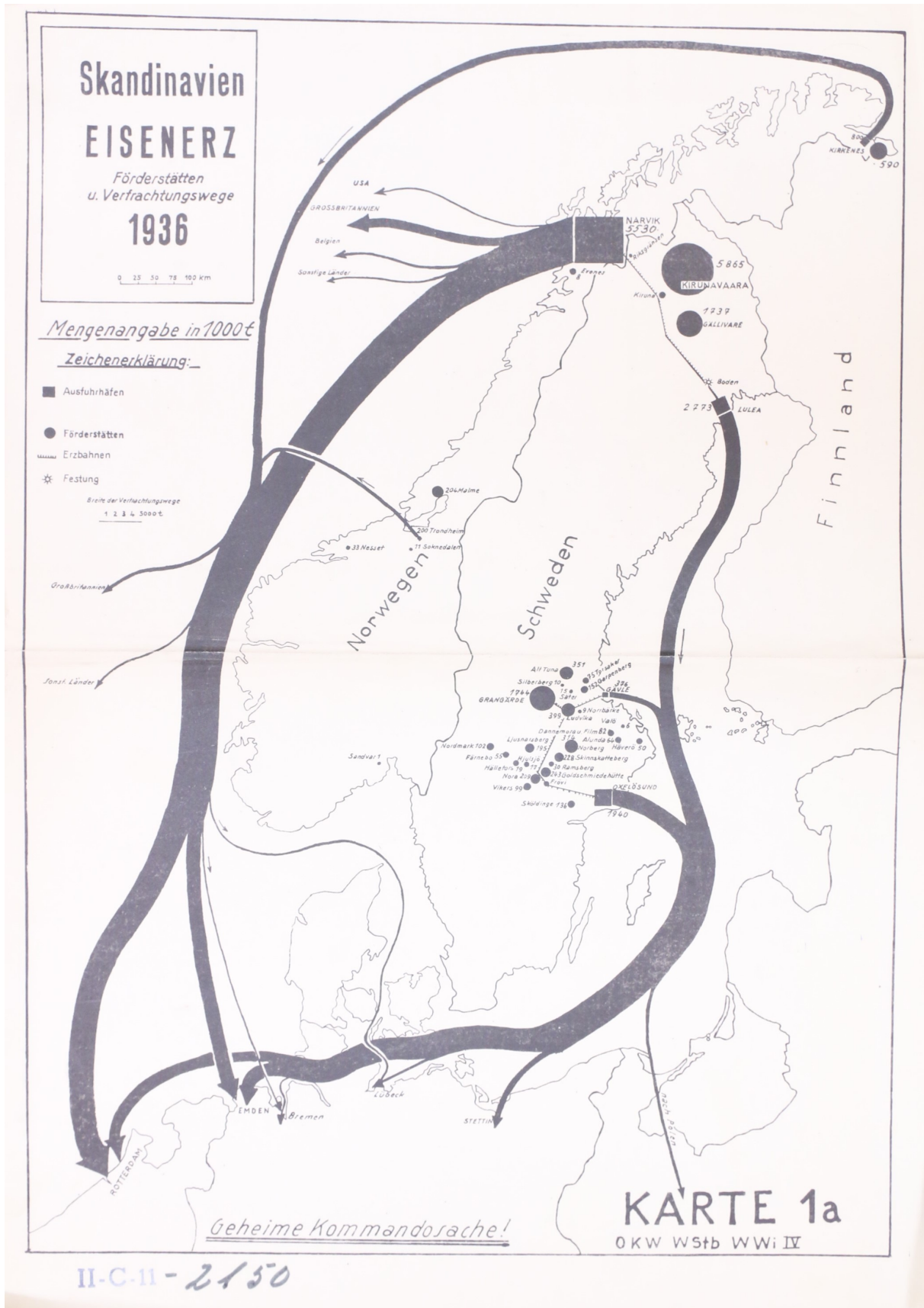
Vedlegg D – Tyske forsterkninger

Tabell 5: Oversikt ankomst tyske forsterkninger

Dato	Off.	Men.	Skyts	Besetn.	Avdeling	Hvordan	Merknad
13.apr		60	4 7,5 cm		2./G.A.R. 112	Fly	
23.apr		40				Tog	
Ukjent		21				Tog	Dro fra Trelleborg 1. mai. Ikke oppgitt når det kom til Norge.
04.mai			3.7-cm pak	Ja	Geb.Pz.Jäg.Abt. 48	Sjøfly	
07.mai			Pak	Ja	Geb.Pz.Jäg.Abt. 48	Sjøfly	
08.mai	1	35			3./138	Sjøfly	
10.mai	1	30			3./138	Sjøfly	
12.mai	1	13				Sjøfly	
14.mai	3	63			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
15.mai		22				Fallskjerm	
16.mai	1	75			Fallschirmjägern	Fallskjerm	
18.mai	1	15			2./138	Sjøfly	
20.mai		38				Tog	
Ukjent		30				Tog	Dro fra Trelleborg 17. mai. Ikke oppgitt når det kom til Norge.
20.mai	2	12			2./138	Sjøfly	
20.mai		5	3,7 cm pak		Geb.Pz.Jäg.Abt. 48	Sjøfly	
20.mai	1				Flivo	Sjøfly	
22.mai	1	23			2./138	Sjøfly	
22.mai	1	4	3,7cm pak		Geb.Pz.Jäg.Abt. 48	Sjøfly	
22.mai	1	38			2./138	Sjøfly	
23.mai	1	65			1./137	Fallskjerm	
24.mai		6			6./138	Sjøfly	
24.mai		55			2./137	Fallskjerm	
25.mai		14			6./138	Sjøfly	
25.mai	1	44			2./138	Fallskjerm	
25.mai	1	53			1./137	Fallskjerm	
25.mai		40				Tog	
26.mai	3	78			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
28.mai		46			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
28.mai			Geb.Geschütz	Ja		Sjøfly	
Ukjent			3 Geb. Geschützen			Sjøfly	
29.mai	2	63			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
29.mai		61			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
31.mai		57	4 m.Gr.W		I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
31.mai		81				Tog	

Dato	Off.	Men.	Skyts	Besetn.	Avdeling	Hvordan	Merknad
02.jun	2	44			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
07.jun	2	26			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	
07.jun		42				Tog	
09.jun	1	20			I/Fallsch.Jäg.Rgt. 1	Fallskjerm	

Vedlegg E – Utførsel av jernmalm fra Norge og Sverige

Figur 30: Utførsel av jernmalm fra Skandinavia. Tysk oversikt fra 1936

Kilder og litteratur

I denne oversikten er det bare med det som jeg har brukt direkte i avhandlingen, og som er vist til i løpet av teksten.

Forkortelser:

BA-MA	Bundesarchiv Militärarchiv
CARL	Combined Arms Research Library, U.S. Army
LHCMA	Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College
NARA	The U.S. National Archives and Records Administration
RA	Riksarkivet, Oslo
SATØ	Statsarkivet i Tromsø
SE	Swedish National Archives
TNA	The National Archives, United Kingdom

Arkivmateriale

BA-MA. RM 54/31. «Bericht über den Kampf um Narvik».

———. ZSG 109/12. «Bd. 12».

CARL. Fuehrer Directives and Other Top-Level Directives of the German Armed Forces 1939–1941. «US Translation 1948».

LHCMA. «Alanbrooke 6/2/9.» I *Lieut General Sir C Auchinleck Headquarters N.W.E.F.*

NARA. European Theater Historical Interrogations [ETHINT] Series. «B-485 The Role of the 'Luftwaffe' in the Campaign in Norway, General der Flieger Ulrich Kessler».

———. T-312/980 E-180/5. «Kriegstagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia 20 Feb–8 Apr 1940».

———. T-312/980 E-180/7. «Anlagenband 1 zum Kriegstagebuch Nr. 1, AOK 20, Ia».

———. T-312/981 E 180/13. «Anlagenband 8 zum Kriegstagebuch Nr. 1, AOK 20 Ia. Die Wehrmacht Norwegens – 1937 Oktober – 1940 April.»

———. T-312/985 E-279/13. «Anlagenband 13 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen 1a».

———. T-312/986 E-279/15. «Anlagenband 15 KTB 2, Erfahrungsbericht».

- . T-312/986 E-279/16. «Anlagenband 16 KTB 2, Gruppe XXI, 1a Meldungen».
- . T-315/174 W1378. «IVb, Tätigkeite- und Erfahrungsbericht, Norwegen».
- . T-315/174 W1689a–b. «3 Geb Div, Ia, Krigestagebuch Narvik, 6 Apr–10 Jun 1940».
- . T-315/174 W2620f. «3 Geb Div, IVa Anlage 10 zum Kriegestagebuch Nr. 1 Narvik der Abt Ib. Erfahrungen über den Einsatz in Norwegen.».

RA. RAFA-2017 Y/Ya/L0001-II-C-11 «Kongehuset. Stortinget og regjeringen. Departementer. Riksgrensene».

- . RAFA-2017 Y/Ya/L0024-II-C-11-50. «Forsvarets overkommando».
- . RAFA-2017 Y/Ya/L0026-II-C-11-50. «Forsvarets overkommando».
- . RAFA-2017 Y/Ya/L0027-II-C-11-50. «Forsvarets overkommando».
- . RAFA-2017 Y/Ya/L0028-II-C-11-50. «Forsvarets overkommando».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0126-II-C-11-600. «6. Distriktskommando».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0127-II-C-11-600. «6. Distriktskommando».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0128-II-C-11-600. «6. Divisjon/6. Distriktskommando».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0131-II-C-11-600. «6. Divisjon/6. Distriktskommando».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0132-II-C-11-600. «6. Divisjon/6. Distriktskommando».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0133-II-C-11-600. «6. Divisjon/Divisjonskommandoene».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0137-II-C-11-604 «6. Divisjon/6. Brigade».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0138-II-C-11-605-609 «6. Divisjon».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0139-II-C-11-610-614. «6. Divisjon».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0141 II-C-11-620. «6. divisjon 620 IR 15 Narvik».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0146-II-C-11-621. «6. Divisjon».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0147-II-C-11-622. «6. Divisjon».

- . RAFA-2017 Y/Yb/L0148-II-C11-630-631. «6. Divisjon».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0149-II-C-11-632-637. «6. Divisjon».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0150-II C-11-640. «6. Divisjon Alta bataljon».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0152-II-C-11-650. «6. Divisjon Bergartilleribatj. nr. 3. Nøytralitetsvakten 1939–1940».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0153-II-C-11-650. «6. Divisjon 650 – Bergartilleribataljon nr. 3».
- . RAFA-2017 Y/Yb/L0154-II-C-11-650-657. «6. Divisjon».
- . RAFA-2017 Y/Yc/L0169-IIC-11-910. «Forsvarets nøytralitetsvern».
- . RAFA-2017 Y/Yd/L0172-II-C-11-940-970. «Storbritannia. Frankrike. Polen Jugoslavia».
- . RAFA-2017 Y/Yh/L0229/0001. «Statsadvokat Nils Parelius' krigsdagbøker».
- SATØ. S-0029. D/Db/L0058, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Sjøtransporter ved mobilisering 1915–1940».
- . S-0029. D/Db/L0069, «6. Divisjon/Distriktskommando Nord-Norge, Staben, Landvernsdirektiver, utarbeidelse av planer 1936–1939».
- SE. KrA/0279/001:Ö/A/11. «Band A V a Lantförsvaret».
- TNA. ADM 199/473. «Norway: first and second battles of Narvik.».
- . ADM 199/477. «Norway: first and second battles of Narvik».
- . ADM 199/485. «Norway: operation for the capture and subsequent evacuation of Narvik».
- . AIR 27/460. «No 46 Squadron: Operations Record Book».
- . AIR 27/1547. «No 263 Squadron: Operations Record Book».
- . AIR 36/17. «Movement of aircraft of No. 263 Squadron from H.M.S. FURIOUS to Bardufos».
- . AIR 36/28. «Move of No. 46 Squadron from Skaanland to Bardufoss».

- . CAB 65/1. «War Cabinet and Cabinet: (39) 1-(39) 66. WM series. Conclusions».
- . CAB 65/5. «War Cabinet and Cabinet: (40) 1-(40) 55. WM series. Conclusions».
- . CAB 65/6. «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Conclusions».
- . CAB 65/11. «War Cabinet and Cabinet: (40) 1-(40) 55. WM series. Confidential annexes».
- . CAB 65/12. «War Cabinet and Cabinet: (40) 56-(40) 108. WM series. Confidential annexes».
- . CAB 65/13. «War Cabinet and Cabinet: (40) 109-(40) 188. WM series. Confidential annexes».
- . CAB 66/1. «War Cabinet and Cabinet: Memoranda. WP Series. Paper Nos. 1(39) – 50(39)».
- . CAB 66/7. «War Cabinet and Cabinet: Memoranda. WP Series. Paper Nos. 121(40) – 170(40)».
- . CAB 67/5. «War Cabinet: Memoranda (WP(G) Series). Papers Nos. 51(40) – 100(40)».
- . CAB 99/3. «Meetings 1–16».
- . CAB 106/1155. «Accounts of the actions of the Independent Companies, 1940 May».
- . CAB 106/1168. «Private account of the Narvik Expedition, 1940, by Major-General P. J. Mackesy, Commander Avonmouth and Rupertforce».
- . DEFE 2/676. «Norway operations: reports by Major Gen P J Mackesy and Lieut Gen H R S Massy».
- . FO 371/56332. «Copy of despatch by Admiral of the Fleet the Earl of Cork and Orrery on the Norway campaign of 1940».
- . PREM 3/328/5 «Operations in Northern Norway 1940 May–June».
- . PREM 3/328/10. «NORWAY. Narvik: various».
- . WO 106/1939. «NORWAY. Co-operation with Norwegian Forces».
- . WO 198/17 «The administrative history of the operations in Scandinavia».

———. WO 208/3096. «Notes on the British and German performance during the campaign».

Offentlige dokumenter

«Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 27 July 1929.».

Det Statistiske Sentralbyrå. «Statistisk årbok for Norge.» Oslo: I kommisjon hos H. Aschehoug & Co, 1940.

Forsvarsdepartementet. «Ot.prp. nr. 14. (1934) Lov om endring av lov (nr. 8) av 21 juni 1929 om verneplikt og utskrivning.».

———. «St.prp. nr. 33 (1926) Om ny hærordning.».

———. «St.prp. nr. 57 (1931) Om ny forsvarsordning.».

———. *Rapport fra den militære undersøkelseskommisjon av 1946, avgitt mai 1950: med introduksjon av Olav Riste*. Norges offentlige utredninger. Bd. NOU 1979: 47, Oslo: Universitetsforlaget, 1979.

Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907: Accompanied by Tables of Signatures, Ratifications and Adhesions of the Various Powers and Texts of Reservations. 1915.

Handbok for soldaten. Oslo: Merkantile Bok & Akcidenstrykkeri, 1937.

«Love vedtatt på det otteogsyttiende ordentlige Storting. Lov om verneplikt og utskrivning, datert 21. juni 1929.».

«St.prp. nr. 162 (1919) Om nedsettelse av en kommisjon til behandlign av forsvarsvesenets fremtidige ordning.».

Stortinget. *Innstilling fra Undersøkelseskommisjonen av 1945: [Innstilling I–V]: Utenriks- og forsvarspolitik under regjeringen Nygaardsvold til 7. juni 1940: Administrasjonsrådet: Riksrådsforhandlingene: Høyesterett: Fylkesmennene og nyordningen av kommunene 1940*. Oslo: Aschehoug, 1946.

———. *Innstilling fra Undersøkelseskommisjonen av 1945: 1: Bilag 1–4*. Bd. 1, Oslo: Aschehoug, 1947.

———. *Innstilling fra Undersøkelseskommisjonen av 1945: 2: Bilag 5–8*. Bd. 2, Oslo: Aschehoug, 1947.

Stortingsforhandlinger. «St.prp. nr. 6 (1933) Om ny forsvarsordning.».

———. «Innst. S. nr. 11 Innstilling fra den forsterkede militærkomite om ny forsvarsordning.», 1932.

«Stortingstidende 1939.».

Sverige Utrikesdepartementet, og Sverige Kabinettet för utrikes brefväxlingen. «Handlingar rörande Sveriges politik under andra världskriget: Transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spørsmål : april–juni 1940.» I *Transiteringsfrågan april–juni 1940*. Stockholm: Kungliga boktryckeriet, 1947.

Utenriksdepartementet. «Norges forhold til Sverige under krigen 1940–45: aktstykker: 1.» Oslo: Gyldendal, 1947.

Vold, Ottar. *Felttoget 1940: avdelingenes påkjenninger og tap*. Felttoget i Norge 1940. Redigert av Andreas Hauge og Rikstrykdeverket Oslo: Rikstrykdeverket, 1995.

Litteratur

6. *Divisjon, Distriktskommando Nord-Norge 1940-1990: 50 år*. Harstad: Distriktskommando Nord-Norge, 1989.

Abelsen, Frank. *Marinens fartøyer 1939–1945 og deres skjebne = Norwegian naval ships 1939–1945*. Oslo: Sem & Stenersen, 1986.

Abrahamsen, Rolf. *Nord-Hålogaland infanteriregiment nr. 15 i kamp på syd- og nordfronten i 1940*. Narvik: Eget forlag, 1997.

Adams, Jack. *The doomed expedition: the Norwegian campaign of 1940*. London: Leo Cooper, 1989.

Allan, Shaun Michael. «Part-time defenders of the Realm: Is the history of the Territorial Army a likely indicator of Future Reserves 2020 success?», The University of Hull, 2017.

Allchin, Douglas. «Pseudohistory and Pseudoscience.». *Science & Education* (2004): 179–195.

Anderson, Benedict. *Forestilte fellesskap: refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning* [Imagined communities reflections on the origin and spread of nationalism]. Oversatt av Espen Andersen. Oslo: Spartacus, 1996.

Andresen, Astri, Sissel Rosland, Teemu Ryymin, og Svein Atle Skålevåg. *Å gripe fortida: innføring i historisk forståing og metode*. Oslo: Samlaget, 2012.

Angell, Arne. *Med 6. kompani i kamp: frå Narvik-fronten i 1940*. Værøy: Hadsel historielag, 1983.

- Auswärtiges Amt. *Dokumente zur englisch-französischen Politik der Kriegsausweitung*. Auswärtiges Amt (trykt utg.). Bd. 4, Berlin: Auswärtiges Amt, 1940.
- Bakken, Kjell. *Overfallet*. Fauske under 2. verdenskrig. Bd. 1, Fauske: Fauske slektshistorielag, 2017.
- Baylis, John, James J. Wirtz, og Colin S. Gray. *Strategy in the contemporary world: an introduction to strategic studies*. 6. utg.: Oxford University Press, 2019.
- Berg, Johan Helge, og Olav Vollan. *I Trønderbataljonens fotspor – 50 år etter: Gratangen 1940*. Gratangen 1940. Trondheim: Lyngs bokhandel i komm., 1990.
- . *Fjellkrigen 1940: Lapphaugen – Bjørnfjell*. Narvik: Nord-Hålogaland regiment, 1999.
- Bjørnsen, Bjørn. *Narvik 1940*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1980.
- Black, Jeremy. *Rethinking Military History*. Hoboken: Taylor and Francis, 2004.
- Borgersrud, Lars, og Torkel Hovland. «Introduksjon.» i *Generalen og hans testamente*, redigert av Odd Lindbäck-Larsen, 11–59. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2009.
- Broch, Theodor. *The mountains wait*. Saint Paul, Minn: Webb Book Publishing Co., 1942.
- Buchner, Alex. *Narvik: die Kämpfe der Gruppe Dietl im Frühjahr 1940: Mit 9 Karten, 1 Abbildung*. Die Wehrmacht im Kampf. Bd. 18, Neckargemünd: Vowinkel, 1958.
- Bugen, Paal. *Kappløpet om Norge 1939–1940*. Oslo: Kolofon forlag, 2017.
- Carlgren, Wilhelm. *Svensk utrikespolitikk 1939-1945*. Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet. Bd. 26, Stockholm: Allmänna, 1973.
- Chambers, John Whiteclay, II. «The new military history: myth and reality.» *The Journal of Military History* 55, nr. 3 (1991): 395.
- Churchill, Winston S. *The Gathering Storm*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1948.
- Clemmesen, Michael Hasselholt. *Den lange vej mod 9. april: historien om de fyrre år før den tyske operation mod Norge og Danmark i 1940*. University of Southern Denmark studies in history and social sciences. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010.
- Dahl, Arne Dagfin. *Med Alta bataljon mot tyskerne*. Oslo: Aschehoug, 1946.
- . *Nord-Norges forsvar fra vikingetiden til i dag*. Oslo: F.Bruns Bokandlers Forlag, 1948.

- Dahl, Hans Fredrik. *Krigen som aldri tar slutt: én historie – mange fortellinger*. Oslo: Aschehoug, 2017.
- Dalberg, Albin. *Bjerkvik i flammer: redselsnatta våren 1940*. Bjerkvik: Forfatteren, 1979.
- . *De brente våre gårder ...* Værøy: Lofotboka, 1986.
- Dalmo, Kurt Henrik, og Linus Karlsson. «Inventering over forskning etter 1991 på svensk-norske relasjoner under andre verdenskrig.»: Svensk-norska samarbetsfonden, 2018.
- Derry, Thomas Kingston. *The campaign in Norway*. History of the Second World War: United Kingdom military series. London: Her Majesty's Stationary Office, 1952.
- . Anmeldelse av Die Deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940., Walther Hubatsch. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 29, nr. 2 (1953): 231–232.
- . *Det britiske felttog i Norge 1940*. Redigert av Johannes Schiøtz Oslo: Gyldendal, 1953.
- . «British Plans and Operations.» i *Narvik 1940: Five-Nation War in the High North*, redigert av Karl Rommetveit, 63–83. Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1991.
- Diesen, Sverre. *Militær strategi: en innføring i maktens logikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 1998.
- Dunning, David. «The Dunning–Kruger Effect: On being Ignorant of One's Own Ignorance.» i *Advances in Experimental Social Psychology*, redigert av James M. Olson og Mark p. Zanna, 247–296: Academic Press, 2011.
- Dyrendal, Asbjørn, og Terje Emberland. *Hva er konspirasjonsteorier*. Hva er. Bd. 69, Oslo: Universitetsforlaget, 2019.
- Døving, Cora Alexa, og Terje Emberland. «Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge.» i *Høyreekstremisme i Norge. Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier.*, redigert av Tore Bjørgo. Oslo: Politi høyskolen, 2018.
- Eidum, Espen. *Blodsporet: Sveriges bidrag til nazi-okkupasjonen av Norge*. Harstad: Forlaget Kristiansen, 2012.
- Eitinger, Leo. *Krigsskader og senvirkninger: krigspensjonering gjennom 50 år*. Redigert av Ottar Vold, Lars Weisæth og Andreas Hauge Oslo: Rikstrygdeverket, 1995.
- Eng, Vidar. «Holdninger i Troms til regjeringens krigspolitikk 9. april til 9. juni 1940.» Universitetet i Tromsø, 2006.

- . *Fra antimilitarist til forsvarsminister: Fredrik Monsen og 1930-tallet*. Vallset: Opplandske Bokforlag, 2018.
- Engstad, Paul. *Krigen vi aldri kan glemme: Norge 9. april – 9. juni 1940*. Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1990.
- Enoksen, Ivar. *Tusen glemte menn: og historien om den egentlige James Bond*. Oslo: Schibsted, 2005.
- Eriksen, Anne. *Historie, minne og myte*. Oslo: Pax, 1999.
- «Evaluering av historiefaglig forskning: Bortenfor nasjonen i tid og rom: fortidens makt og fremtidens muligheter i norsk historieforskning.» Oslo: Norges forskningsråd, 2008.
- Fanebust, Frode. *Krigshistorien TM: Torolv Fanebust og sannheten*. Oslo: Pax, 2009.
- Faye, Wilhelm. *Operasjonene i Kristiansand-Setesdalsavsnittet. Krigen i Norge 1940*. Bd. 2, Oslo: Gyldendal, 1953.
- Festinger, Leon. *A theory of cognitive dissonance*. Evanston, Ill: Row, Peterson and Company, 1957.
- Festinger, Leon, Henry W. Riecken, og Stanley Schachter. *When prophecy fails*. University of Minnesota Press, 1956.
- Figueiredo, Ivo de. «En norsk historikerstrid?». *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 4 (1995).
- Fleischer, Carl Gustav. *Efterlatte papirer*. Tønsberg: Tønsbergs aktietrykkeris forlag: i kommisjon hos Thorleif Landberg, 1947.
- Forczyk, Robert. *Moscow 1941: Hitler's first defeat*. Bd. 167, Oxford: Osprey, 2006.
- Forsvarets stabsskole, og Forsvarets høyskole. *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben, 2014.
- Freedman, Lawrence. *Strategy: a history*. New York: Oxford University Press, 2013.
- Frieser, Karl-Heinz. *The Blitzkrieg legend: the 1940 campaign in the West*. Blitzkrieg-Legende. Annapolis, Md: Naval Institute Press, 2005.
- Fure, Odd-Bjørn. *Mellomkrigstid: 1920–1940*. Norsk utenrikspolitikk historie. Bd. 3, Oslo: Universitetsforlaget, 1996.
- Fure, Trygve. *Sør-Hålogaland landforsvar, Infanteriregiment nr 14: fra vikingtiden til 1995*. Hærens historie. Bd. 6, Oslo, Mosjøen: Elanders forlag, IR 14, 1995.

- Gemzell, Carl-Axel. *Raeder, Hitler und Skandinavien: der Kampf für einen maritimen Operationsplan*. Bibliotheca historica Lundensis. Bd. 16, Lund: Gleerup, 1965.
- . *Organization, conflict, and innovation: a study of German naval strategic planning, 1888–1940*. Scandinavian university books. Bd. 4, Stockholm: Esselte studium, 1973.
- German Foreign Office. *Britain's Design on Norway. Documents Concerning the Anglo-French Policy of Extending the War*. New York: German Library of Information, 1940.
- Gilmour, John. *Hitler, Stalin och Sverige. Ett nytt perspektiv på den svenska erfarenheten av andra världskriget*. Oversatt av Kjell Waltman. Santerus förlag, 2016. Sweden, the Swatika and Stalin.
- Gonzáles, Óscar. *Tyske fallskjermjegere i Norge 1940: tyske luftbårne operasjoner i Danmark og Norge*. Oversatt av Ola Jostein Jørgensen. Militærhistorisk bibliotek. Bd. 2, Skallestad: Ares forlag, 2014.
- Grimnes, Ole Kristian. *Narvik 1940: et europeisk felttog på norsk jord*. Oslo: Forsvarets pressetjeneste, 1975.
- . *Overfall*. Norge i krig. Bd. 1, Oslo: Aschehoug, 1984.
- . «Historieskrivingen om okkupasjonen. Det nasjonale konsens-syndromets gjennomslagskraft.». *Nytt Norsk Tidsskrift* 2, nr. 1990 (1990).
- . *Norge under andre verdenskrig: 1939-1945*. Oslo: Aschehoug, 2018.
- Haga, Arnfinn. *Alta bataljon 1940*. Oslo: Cappelen, 1998.
- Hammerborg, Morten. *Bergenseren: en historisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2020.
- Hauge, Andreas. *Kampene i Norge 1940*. 2. utg. Bd. 2, Sandefjord: Krigshistorisk forlag, 1995.
- Haupt, Werner. *Fallschirmjäger 1939–1945: Weg und Schicksal einer Truppe*. Die Pallas-Bücher. Friedberg: Podzun-Pallas-Verlag, 1979.
- Heide, Eivind. *Tyske soldater på flukt*. Atnbrua: Sollia forlag, 1988.
- Herrmann, Kurt, og Gerda-Luise Dietl. *General Dietl*. München: Münchner Buchverl., 1951.
- Heye, August Wilhelm. *'Z 13' von Kiel bis Narvik: Kriegserleben einer Zerstörerbesatzung*. Berlin: Mittler, 1941.

- Hjeltnes, Guri. «Historiene som ennå ikke er fortalt.». *Prosa*, nr. 1 (2017).
- Hobson, Rolf, og Tom Kristiansen. *Militærmakt, krig og historie: en innføring i forskningen fra Clausewitz til våre dager*. IFS info. Bd. 6, Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1995.
- . *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905–1940*. Norsk forsvarshistorie. Bd. 3, Bergen: Eide, 2001.
- Holm, Terje H. *1940 – igjen?* : Forsvarsmuseet, 1987.
- Holtmark, Sven G., og Pavel V. Petrov. *Den sovjetiske Nordflåtens operasjonsplaner (1939–1940)*. Tromsø: Septentrio Academic Publishing, 2020.
- Hovland, Torkel. *General Carl Gustav Fleischer: storhet og fall*. Aschehoug biografi. Oslo: Aschehoug, 2005.
- Howard, Michael. «Military history and the history of war.». i *The past as prologue: The importance of history to the military profession*, redigert av Williamson Murray og Richard Hart Sinnreich, 12–20. Cambridge: University Press, 2006.
- Howard, Michael, Brian Bond, David Chandler, J. C. A. Stagg, John Childs, John Gooch, Geoffrey Best, og John Terraine. «What is military history?». *History Today* 34 (1984): 5.
- Hubatsch, Walther. *Die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*. Göttinger Beiträge für Gegenwartsfragen. Völkerrecht, Geschichte, Internationalpolitik. Bd. 5, Göttingen: Musterschmidt, 1952.
- . *'Weserübung': die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940: nach amtlichen Unterlagen dargestellt, mit einem Anhang: Dokumente zum Norwegenfeldzug 1940*. Studien und Dokumente zur Geschichte des zweiten Weltkrieges. 2. utg. Bd. 7, Göttingen: Musterschmidt, 1960.
- Hugemark, Bo. *Urladdning: 1940 – Blixtkrigens år*. Stockholm: Probus forlag, 1990.
- Hughton, Frances. *The Veterans' Tale. British Military Memoirs of the Second World War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Humphries, Mark Osborne. «Between commemoration and history: The historiography of the Canadian corps and military overseas.». *Canadian Historical Review* 95, nr. 3 (2014): 384–397.
- Høiback, Harald. «Strategiens kår og historie i Norge.». i *Militærstrategi på norsk – en innføring*, redigert av Håkan Edström og Palle Ydstebø, 156–198. Oslo: Abstrakt Forlag, 2011.

- Haarr, Geirr H. *The German Invasion of Norway, April 1940*. Barnsley: Seaforth Publishing, 2009.
- . *The Battle for Norway, April–June 1940*. Barnsley: Seaforth Publishing, 2010.
- . *I skjul for fienden: historien om den britiske flåtebasen i Skjelfjord, Lofoten april–mai 1940*. Stamsund: Orkana, 2016.
- . *Nøytralitetens pris: Altmark-saken i februar 1940 og dens betydning for Norges nøytralitet*. Sandnes: Commentum, 2018.
- Iggers, Georg G. *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. *Historiography in the Twentieth Century*. 2. utg. Middletown: Wesleyan University Press, 2012.
- Ilsaas, Per, Olav Ravn, og Nils Ryeng. *Også vi da det ble krevet...: Hyldmo-bataljonen i alliert kamp på Narvik-fronten 1940*. Stamsund: Orkana, 2002.
- Isachsen, Harald. *Harstad 1940–1945: Historier og fortellinger fra krigsåra*. Harstad: Vågsfjord krigshistorie, 2011.
- Jacobsen, Alf R. *Angrep ved daggry: Narvik 9.–10. april 1940*. Oslo: Vega, 2012.
- . *Bitter seier: Narvik, 10. april–10. juni 1940*. Oslo: Vega, 2013.
- Jaklin, Asbjørn. *Kampen om Narvik. 62 desperate dager*. Oslo: Gyldendal, 2018.
- Jensen, Bernard Eric. *Historie: livsverden og fag*. København: Gyldendal, 2003.
- Jespersen, Knud J. V., Gunner Lind, Kurt Villads Jensen, og Ole L. Frantzen. *Danmarks krigshistorie: 700 – 1814*. Bd. 1, København: Gad, 2008.
- Joakimsen, Oddmund. *Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*. Harstad: Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland røde kors krigsmuseum, 2010.
- Johansson, Karl Ivar Michael. *Nødlanding Lappland. Tyske og allierte nedskytninger og havarier i Nord-Sverige 1940–1945*. Narvik: Forlaget Kristiansen, 2012.
- Johnsen, Øyvind. *Slaget om Narvik: sydfronten: krigshandlingene – maktspeilet – svikene*. K-dokumentar. 2. utg. Harstad: Forlaget Kristiansen, 2011.
- . *Soldathjertes: slaget om Narvik: Nordfronten: to måneders fjellkrig mot tyskerne, 50 års kamp mot den norske stat*. K-dokumentar. Ankenesstrand: Forlaget Kristiansen, 2012.

- Jones, Michael. *The retreat: Hitler's first defeat*. London: John Murray, 2009.
- Kaltenegger, Roland. *Generaloberst Dietl: Der Held von Narvik: Eine Biographie*. München: Universitas, 1990.
- Karlsen, Malvin. *Frisk strid for sykehus: Harstad sykehus 1900–1985*. Harstad: Sykehuset, 1986.
- Kersaudy, François. *1940: La guerre du fer*. Tallandier, 1987.
- . *Kappløpet om Norge: det allierte felttoget i 1940*. Oslo: Grøndahl, 1990.
- . *Norway 1940*. London: Arrow Books, 1991.
- King, Anthony. «Why did 51st Highland Division Fail? A case-study in command and combat effectiveness.». *British Journal for Military History* 4, nr. 1 (2017).
- Kiszely, John. «The relevance of history to the military profession: a british view.». i *The past as prologue. The importance of history to the military profession.*, redigert av Williamson Murray og Richard Hart Sinnreich. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- . *Anatomy of a Campaign: The British Fiasco in Norway, 1940*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. doi:10.1017/9781108161046.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.
- Klatt, Paul. *Die 3. Gebirgs-Division 1939–1945*. Bad Nauheim: Verlag Hans-Henning Podzun, 1958.
- Koht, Halvdan. *Frå skanse til skanse: Minne frå krigsmånadene i Noreg 1940*. Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1947.
- Kristensen, Viggo H. *Helvetesseilasen: dødsdømte skip: Nord-Norge 1940*. K-dokumentar. Ankenesstrand: Forlaget Kristiansen, 2013.
- Kristiansen, Tom. *Fra Europas utkant til strategisk brennpunkt: trusselvurderinger og militære tiltak i nord fra 1900 til 1940*. Forsvarsstudier. Bd. 6, Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1993.
- . «Krigsplaner og politikk: Norsk krigspolitikk og strategisk tenking mellom demokratisering, profesjonalisering og teknologisk modernisering før 1940.», Universitetet i Bergen, 2002.

- . «Tysk trussel mot Norge? forsvarsledelse, trusselvurderinger og militære tiltak før 1940.». Bergen: Fagbokforlaget, 2008.
- . *Forsvardepartementets historie: Fra enevelde til folkestyre 1814–1940*. Bd. 1, Bergen: Fagbokforlaget, 2014.
- . *Otto Ruge: hærføreren*. Oslo: Aschehoug, 2019.
- Kristiansen, Trond. *Fjordkrigen: sjømilitær motstand mot den tyske invasjonsflåten i 1940*. Harstad: T. Kristiansen, 2006.
- . *Ekko fra Narvikfronten: En dokumentarisk beretning fra felttoget i Nord-Norge i 1940*. Moss: Nova Forlag AS, 2010.
- . «En utidig tilhenger av sannheten.». i *Sannheten om jageren "Grom" og andre skråblikk på 1940. Nils Ryeng og krigen i nord.*, redigert av Nils Ryeng, 9–21. Narvik: K-Dokumentar, 2015.
- Krueger, Justin, og David Dunning. «Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments.». *Journal of Personality and Social Psychology* 77, nr. 6 (1999): 1121–1134.
- Kurowski, Franz. *Generaloberst Dietl: Deutscher Heerführer am Polarkreis*. Berg am Starnberger See: Berg, 1990.
- Langeland, O. H. *Dømmer ikke*. Oslo: Familieførlaget, 2009 [1948].
- Larsdotter, Kersti. «Military strategy in the 21st century.». *Journal of Strategic Studies* 42, nr. 2 (2019): 155–170.
- Lehmkuhl, Herman K. *The invasion of Norway*. A Hutchinson pocket special. London: Hutchinson, 1940.
- . *Hitler attacks Norway*. Montreal: Royal Norwegian Government's Information Office, 1943.
- Licata, Laurent, og Aurélie Mercy. «Social Psychology of Collective Memory.». i *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, redigert av James D. Wright, 194–199. Oxford: Elsevier, 2015.
- Lieb, Peter. «Erwin Rommel: Widerstandskämpfer oder Nationalsozialist?». *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 61, nr. 3 (2013): 303–343.
- Lindbäck-Larsen, Odd. *6. Divisjon*. Oslo: Gyldendal, 1946.
- . *Krigen i Norge 1940*. Oslo: Gyldendal, 1965.

- Lindgjerdet, Frode. *Kampen om Narvik 1940. Militære operasjoner*. Skallestad: Ares forlag, 2013.
- Loock, Hans-Dietrich. *Quisling, Rosenberg und Terboven: zur Vorgeschichte und Geschichte der nationalsozialistischen Revolution in Norwegen*. Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte. Bd. 18, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1970.
- . *Quisling, Rosenberg og Terboven*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1972.
- Lunde, Henrik O. *Hitler's pre-emptive war: the battle for Norway, 1940*. Drexel Hill, Pa: Casemate, 2009.
- Lynn, John A. «The embattled future of academic military history.». *The Journal of Military History* 61, nr. 4 (1997): 777–789.
- Marder, Arthur J. *From the Dardanelles to Ora : studies of the Royal Navy in war and peace, 1915–1940*. London: Oxford University Press, 1974.
- Markussen, Joakim Aalmen. «Krigshistoriens livsløp: Samspillet, konkurransene og kampene om iscenesettelsen av Nord-Norges krigshistorie.», UiT Norges arktiske universitet, 2020.
- Melien, Tor Jørgen. *Norges globale sjøkrig: Skipsfartsberedskap fra 1914 til idag*. Oslo: Scandianvian Academic Press, 2020.
- Messenger, David A. *War and Public Memory: Case Studies in Twentieth-Century Europe*. Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 2020.
- Meyer, Fredrik. *Hærens og Marinens flyvåpen: 1912–1945*. Redigert av avdeling Forsvarets krigshistoriske Oslo: Gyldendal, 1973.
- Millett, Allan R. «American Military History: clio and mars as 'Pards'!». i *Military History and the Military Profession*, redigert av David A. Charters, Marc Milner og J. Brent Wilson. London: Praeger, 1992.
- Morillo, Stephen, og Michael F. Pavkovic. *What Is Military History?* Newark: Polity Press, 2017.
- Mueller-Hillebrand, Burkhard. *Das Heer 1933–1945: Band I Das Heer bis zum Kriegsbeginn*. Bd. 1, Darnstadt: E.S. Mittler & sohn, 1954.
- Munthe-Kaas, O. *The Campaign in Northern Norway: an account of the Norwegian 6th Division's advance against the Germans in the Narvik area April 9th – June 9th 1940*. Washington D.C: The Information Service, 1944.

- . *Krigen i Narvikavsnittet 1940: med kommentarer til operasjonene*. Oslo: Gyldendal, 1968.
- Munthe-Kaas, Otto. «Northern Norway's Battle.» *The Field Artillery Journal*, nr. July (1944).
- Møller, J., og S. E. Skaaning. «The Ulysses Principle: A Criterial Framework for Reducing Bias When Enlisting the Work of Historians.» *Sociological Methods and Research* (2018).
- Neitzel, Sönke, og Harald Welzer. *Soldater: beretninger om krig, drap og død*. Oslo: Press, 2013.
- Nordquist, Margaretha. «Celebrating the Memory of Victory: Tracing the Memories of the Battle of Brunkeberg (1471).» *Scandinavian Journal of History* (2019).
- Nøkleby, Berit. *Da krigen kom: Norge september 1939–juni 1940*. Oslo: Gyldendal, 1989.
- OECD. *Frascati manual 2015: guidelines for collecting and reporting data on research and experimental development*. The measurement of scientific, technological and innovation activities. Paris: OECD Publishing, 2015.
- Ording, Arne. «Det utenrikspolitiske forspill.» i *Norges krig 1940–1945*, redigert av Sverre Steen, 47–87. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1947.
- Ottmer, Hans-Martin. *'Weserübung': der deutsche Angriff auf Dänemark und Norwegen im April 1940*. Operationen des Zweiten Weltkrieges. Bd. 1, München: Oldenbourg, 1994.
- Paret, Peter. «The New Military History.» *Parameters* 21, nr. 3 (Fall 1991): 10.
- Peters, Uwe. «What Is the Function of Confirmation Bias?». *Erkenntnis* (2020).
- Pettersen, Jan P. *Kampen om historien: Narvikfelttoget 1940 : myter, sannheter, fortelser*. K-dokumentar. Harstad: Forlaget Kristiansen, 2017.
- . *Narvik 1940: Strategisk mål og politisk symbol*. Narvik: Grenaderen Forlag, 2020.
- Pettersen, Magnus. *Ofoten III: Krig og okkupasjon*. Narvik: Ofoten bygdeboknemd, 1994.
- Plevy, Harry. *Norway 1940: chronicle of a chaotic campaign*. Oxford: Fonthill, 2017.
- Rahn, Werner, og Milan Vego. «Unternehmen Weserübung April 1940: The German and Allied Strategy and Operational Approaches in Northern Europe 1939–40.» i *Northern European Overture to War, 1939–1941*, redigert av Michael H Clemmesen og Marcus Faulkner. *History of Warfare*, 331–359. Boston: Brill, 2013.

- Ramberg, Svein Erik Larsen. *Alta bataljons historie: 1898–1995*. Alta: Bataljonen, 1996.
- Reppen, Gunnar. *Harstad under krig og diktatur*. Harstad: Reppen, 2016.
- Rinde, Harald. *Nordlands historie 3, etter 1900: Det moderne fylket*. Bergen: Fagbokforlaget, 2015.
- Riste, Olav. «War Comes to Norway.» i *Norway and the Second World War*, redigert av Johs Andenæs, Olav Riste og Magne Skodvin, 9–55. Oslo: Aschehoug, 1966.
- . «Historia som eit steinbrot. Ein kommentar til Willy Østreng: 'Svalbards situasjon i storpolitisk perspektiv'.» *Internasjonal politikk*, nr. 1 (1975).
- . *Weserübung: det perfekte strategiske overfall?* Forsvarsstudier. Bd. 4, Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1990.
- . «Intelligence and the ‘Mindset’: The German invasion of Norway in 1940.» *Intelligence and National Security* 22, nr. 4 (2007): 521–536.
- . «Norvegr om 9. April 1940: Attersyn med ei historieforfalsking.» *Historisk Tidsskrift* 91, nr. 3 (2012): 441–447.
- . «Stormaktene, forspelet til 9. April og May-Brith Ohman Nielsens versjon.» *Historisk Tidsskrift* 92, nr. 2 (2013): 291–294.
- Rognstad, Ole-Andreas, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupse, og Johan L. Tønnesson. *God skikk: om bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske framstillinger*. Oslo: Den norske forleggerforening, 2006.
- Rommetveit, Karl. *Narvik 1940: five-nation war in the high north*. Bd. 8, Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1991.
- Roscher Nielsen, Ragnvald. «Krigen i Norge april–juni 1940.» i *Norges krig 1040–1945*, redigert av Sverre Steen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1947.
- Ruge, Otto. *Krigens dagbok: Annen verdenskrig i tekst og bilder*. Oslo: Halvorsen & Larsen, 1946.
- Ruge, Otto, og Olav Riste. *Felttoget: general Otto Ruges erindringer fra kampene april–juni 1940*. Oslo: Aschehoug, 1989.
- Rust, Eric C. Anmeldelse av Geirr H. Haarr, *The German Invasion of Norway. April 1940*. Annapolis, MD: Naval Institute Press 2009 and Geirr H. Haarr, *The Battle for Norway April-June 1940*. Annapolis, MD: Naval Institute Press 2010. *International Journal of Maritime History* 23, nr. 1 (2011): 439–441.

- Rydheim, Per. *Vesteraalske – Vesteraalens Dampskibsselskab 1881–1988*. Eikelandsosen: Fusa Dampskibsexpedition, 2015.
- Salmon, Patrick. *Deadlock and diversion: Scandinavia in British strategy during the twilight war 1939–1940*. Deutsche Maritime Studien. Bremen: H.M. Hauschild, 2012.
- Sandberg, Rei. *Vi ville sloss*. Oslo: Gyldendal, 1945.
- Sandvik, Trygve. *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940 Bd.I. Hærens nøytralitetsvakt 1939/40: Fredsbruddet og begivenhetene til og med tilbakeerobringen av Gratangen. Krigen i Norge 1940*. Redigert av Forsvarets krigshistoriske avdeling Bd. 13, Oslo: Gyldendal, 1965.
- . *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940. Bd.II. Operasjonene etter gjenerobringen av Gratangen til demobiliseringen: Vår vakt i Finnmark. Krigen i Norge 1940*. Redigert av Forsvarets krigshistoriske avdeling Bd. 14, Oslo: Gyldendal, 1965.
- Scheen, Rolf. *Den norske marine 1865–1950*. Redigert av Marinen Norge Stavanger: Dreyer, 1956.
- Schiøtz, Johannes. «Fra britiske rapporter om operasjonene i Nord-Norge i 1940.». *Norsk militært tidsskrift* 106, nr. 10 (1947): 509–517.
- . Anmeldelse av Norges krig 1940–1945. Hovedredaktør: Sverre Steen. Generalmajor R. Roscher Nielsen : *Krigen i Norge april–juni 1940*. (Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1948.). *Norsk militært tidsskrift*, 1948.
- . «Krigen i Norge 1940 og studiet av den. Utdrag av foredrag i Oslo Militære Samfund 18/1 1948.». *Norsk militært tidsskrift* 118, nr. 2 (1948): 49–69.
- Schjølberg, Oddvar. *Krigsseilernes evige krig*. Larvik: Liv forlag, 2014.
- Shapiro, Edward. «America and the Bombing of Auschwitz: The Importance of Asking the Right Questions.». *Society* 56, nr. 6 (2019): 625–633.
- Shermer, Michael. *Why people believe weird things: Pseudoscience, superstition, and other confusions of our time*. New York: St. Martin's Griffin, 2002.
- Sivertsen, Johannes. *Vår ære og vår avmakt: panserskipet «Norge»s kamp i Narvik 9. april 1940*. Norsk tidsskrift for sjøvesens skriftserie (trykt utg.). Bd. 2, Hundvåg: Sjømilitære samfund ved Norsk tidsskrift for sjøvesen, 1996.
- Sivertsen, Aage Georg. *9. april 1940: et historisk bedrag*. Oslo: Kagge, 2014.
- Skaggs, David Curtis. «Michael Howard and the Dimensions of Military History.». *Military Affairs* 49, nr. 4 (1985): 179–183.

- Skodvin, Magne. «Trondheimsavtalen 1940.» i *Historiker og veileder : Festskrift til Jakob Sverdrup*, redigert av Trond Bergh og Helge Ø. Pharo, 82–111. Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1989.
- . *Krig og okkupasjon 1939–1945*. Oslo: Samlaget, 1990.
- Skogheim, Dag, og Harry Westrheim. *Alarm: krigen i Nordland 1940*. Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1984.
- Solli, Svein Erik. *Narvik sykehus 1905–1995 90 år*. Narvik: Narvik sykehus, 1995.
- Springenschmid, Karl. *Die Männer von Narvik: das große Abenteuer in der Arktis*. 3. utg. Graz: Leopold Stocker, 1976.
- Spurkeland, Trond. «Skandinavia som krigsteater: Noreg og Sverige i den britiske krigsstrategien frå 3. september 1939 til 8. april 1940.», Universitetet i Oslo, Det humanistiske fakultet, 2014.
- Steen, Erik Anker. *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 1: Sjøforsvarets nøytralitetsvern 1939–1940: Tysklands og Vestmaktene planer og forberedelser for en Norgesaksjon*. Redigert av Forsvarets krigshistoriske avdeling Bd. 1, Oslo: Gyldendal, 1954.
- . *Norges sjøkrig 1940–1945: B. 4: Sjøforsvarets kamper og virke i Nord-Norge i 1940*. Redigert av avdeling Forsvarets krigshistoriske Bd. 4, Oslo: Gyldendal, 1958.
- Strachan, Hew. «Strategy in theory: strategy in practice.» *Journal of Strategic Studies* 42, nr. 2 (2019): 171–190.
- Sundlo, Konrad. *Narvik 1940: Byen med kanonen*. 1955.
- Sverdrup, Jakob. *Inn i storpolitikken: 1940–1949*. Norsk utenrikspolitikk historie. Bd. 4, Oslo: Universitetsforlaget, 1996.
- Sørensen, Øystein. «Forskningen om krigen i Norge.» *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 1 (1989).
- . «Konsensus og konflikt – til debatten om okkupasjonshistorien.» *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 4 (1990).
- Sørli, Sigurd. «Sol Kors eller hake Kors: Nordmenn i waffen 1941–1945.», Dreyers forlag, 2015.
- Sørreisa historielag, og Dyrøy historielag. *Krigsåret: folk i Dyrøy og Sørreisa beretter om sine opplevelser under andre verdenskrig*. Bd. 1, Brøstadbotn: Dyrøy historielag, 2011.
- Tamelander, Michael. *Den nionde april: Nazitysklands invasjon av Norge 1940*. Redigert av Niklas Zetterling Lund: Historiska media, 2000.

- Tamelander, Michael, og Niklas Zetterling. *Niende april: Nazi-Tysklands invasjon av Norge*. Oslo: Spartacus, 2001.
- Thoresen, Knut Flovik. *Narvik 1940: Fremmedlegionen i kamp for Norge*. Oslo: Forlaget Historie & Kultur AS, 2020.
- Tjora, Aksel Hagen. *Hva er fellesskap*. Hva er. Bd. 63, Oslo: Universitetsforlaget, 2018.
- Tønnesson, Johan L. *Hva er sakprosa*. Hva er. Bd. 25, Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
- Van Creveld, Martin. *Supplying war: logistics from Wallenstein to Patton*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Veum, Eirik. *Det svenske sviket: 1940–1945*. Oslo: Kagge, 2016.
- Vaagland, Per Olav. *En infanteribataljon i strid: BN II/IR 15 i slaget om Narvik 1940*. Forsvarsmuseet, 2003.
- Werner-Hagen, Knut. «Kampen i Narvik: – Det er viktig å vise feilene.» *forsvaretsforum.no*, 28. mai 2020.
- Wiik, Øistein. *Etterkrigslovnene av Norske historikere*. Eget forlag, 2002.
- Williamson, Gordon. *World War II German battle insignia*. Men-at-arms. Redigert av Darko Pavlovic Oxford: Osprey, 2002.
- . *Knight's Cross and Oak-Leaves Recipients 1939–1940*. Oxford: Osprey Publishing, 2004.
- . *German seaman 1939–45*. Oxford: Osprey Publishing, 2014.
- Winter, Jay. *Remembering War. The Great War Between Memory and History in the Twentieth Century*. New Haven & London: Yale University Press, 2006.
- . *War Beyond Words: Languages of Remembrance from the Great War to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Zabecki, David T. *The German war machine in World War II: an encyclopedia*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2020.
- Ziemke, Earl F. *The German Northern Theater of operations 1940–1945*. Department of the Army pamphlet No. 20-271. Washington, D.C: Department of the Army, 1959.
- Aas, Steinar. *Byen, banen og bolaget*. Narvik: Stiftelsen Narviks historieverk, 2001.

- . «Minnepolitikk i endring: minnekulturen i og rundt Narvik 1940.» i *Flerstemte minner*, redigert av Alexandre Dessingue, Ketil Knutsen og Ann Elisabeth Laksfoss Hansen. Stavanger: Hertervig Akademisk forlag, 2010.
- . «Norwegian and Soviet/Russian World War II Memory Policy During the Cold War and the Post-Soviet Years.» *A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 29, nr. 2 (2012): 216–239.
- . *Forvandlinga: Bodøs historie: 1890-1950*. Bd. 3, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2014.
- . «Den symmetriske dekorasjonspolitikken frå 1940 til i dag.» *Historisk tidskrift* 96, nr. 2 (2017): 223–226.

Aviser

- Albrigtsen, Roger. «Redselsnatten i Bjerkvik 13. mai 1940: Drept av de allierte.» *Sagat*, 13. mai 2020.
- Alstad, Olav Sigurd. «Landsdelens okkupasjonshistorie og ømme tær.» *Nordlys*, 19. mai 2020.
- . «Trenger vi en omskrivning av historien om Norge i krig?» *Nordlys*, 19. mai 2020.
- Aune, Rolf. «I. R. 12 i Gratangen 1940.» *Adresseavisen*, 13. februar 1960.
- Barkley, William. «L.G. calls on Premier to resign 'Contribute to victory by sacrificing yourself.'» *Daily Express*, May 9 1940.
- Béthouart, Antoine. «Operasjonene i Narvikområdet – del 1.» *Morgenbladet*, 19. november 1951.
- . «Operasjonene i Narvikområdet – del 2.» *Morgenbladet*, 20. november 1951.
- Bjørkhaug, Lill. «Da det var tyske krigsfanger i Rostadalen.» *Nye Troms*, 1. februar 2016.
- Bomann-Larsen, Tor. «Generalen som holdt dommedag over seg selv.» *Aftenposten*, 19. desember 2016.
- Borgersrud, Lars. «Fagertun bør lytte.» *Nordlys*, 19. juli 2019.
- . «Fagertun og krigshistorien.» *Nordlys*, 15. juli 2019.
- Dalmo, Kurt Henrik. «Gratangen og krigshistorisk debatt.» *Altaposten*, 21. november 2019.

- . «Rambergs forsvar av Alta bataljon.» *Altaposten*, 15. november 2019.
- Eng, Vidar. «Minnesmerker.» *Nordlys*, 21. november 2009.
- Fagertun, Fredrik. «Borgersrud i Fleischer-mytens favn.» *Nordlys*, 16. juli 2019.
- . «Myter om general Fleischers skjebne.» *Nordlys*, 8. juli 2019.
- . «Sluttkommentar til Borgersrud om Fleischer.» *Nordlys*, 23. juli 2019.
- «First and second battles of Narvik on 10th and 13th April 1940 respectively.» *Supplement to The London Gazette*, 3rd of July 1947.
- Fjellheim, Skjalg. «Heltene fra Narvik.» *Nordlys*, 19. desember 2016.
- «Forsvaret – i Sverige og hos oss.» *Aftenposten*, 27. desember 1938.
- «General Carl G Fleischer bisatt i går.» *Aftenposten*, 24. oktober 1945.
- «GO! GO! GO! Socialists shout at Premier.» *Daily Express*, May 9 1940, 1.
- Hansen, Johannes. «Krigen vi aldri blir ferdig med: Andre verdenskrig, og den tyske okkupasjonen, blir vi vist aldri ferdig med her i Norge.» *iTromsø*, 15. september 2016.
- Holm, Hans Trygve. «Seierherren skriver historien.» *Avisa Nordland*, 17. april 2018.
- Holtmark, Sven G. «Michelets problematiske metode.» *VG*, 10. desember 2020.
- Høy, Knut. «Sannheten om slaget i Gratangen.» *Klassekampen*, 23. juni 1980.
- Isachsen, Harald. «Narvik 1940 – og diskutabile kritikker.» *Harstad Tidende*, 15. mai 2010.
- Joakimsen, Oddmund. «Kommentar til anmeldelsen av boka Narvik 1940.» *Harstad Tidende*, 16. april 2010.
- Knutsen, Nils Magne. «Altfor negativt om god bok.» *Nordlys*, 13. april 2010.
- . «Det var denne boka som fikk de første steinene til å rulle.» *Nordlys*, 6. april 2017.
- Kristiansen, Gunnar E. «En krigersk filolog barrikaderer seg.» *Harstad Tidende*, 29. mai 2010.
- . «Narvik 1940 – en diskutabel historie.» *Harstad Tidende*, 8. mai 2010.

- Kvernmo, Bjørn. «Tyskerne fryktet de nordnorske soldatene.» *Nordlys*, 21. desember 2016.
- Kveseth, Magne. «Soldatene hadde fortjent så mye mer.» *Altaposten*, 30. oktober 2017.
- «Labour challenge to government: Prime minister and confidence issue.» *The Times*, May 9 1940.
- Linga, Jon Steinar. «Stort frammøte i foredrag i Mosjøen om krigen: Mener norske soldater i IR-14 kjempet mye bedre enn ettermælet etter krigen ga inntrykk av.» *Helgelendingen*, 28. oktober 2017.
- Lysvold, Susanne Skjåstad. «Derfor ble krigshandlingene i nord fortiet og glemt.» <https://www.nrk.no/nordland/derfor-ble-krigshandlingene-i-nord-fortiet-og-glemt-1.12268845>.
- «Narvik falls. Capture by allied troops.» *The Times*, May 30 1940.
- «Narvik ours – after 50 days.» *Daily Express*, May 30 1940.
- «Norway Campaign 1940.» *Supplement to The London Gazette*, 10th of July 1947.
- Olsen, Per Kristian. «Ja – vi trenger omskrivning av historien om Norge i krig.» *Nordlys*, 18. mai 2020.
- Pettersen, Jan P. «'Også vi da det ble krevet' Narvikfelttoget 1940.» *Avisa Nordland*, 28. august 2018.
- . «Alta bataljons soldater var også ofre.» *Altaposten*, 26. november 2019.
- . «Kampene i nord har ikke fått sin rettmessige plass i den nasjonale krigshistorien.» *Nordlys*, 26. november 2020.
- Ramberg, Svein Erik Larsen. «Kamphandlingene i Gratangen.» *Altaposten*, 19. november 2019.
- . «Påstanden om at Alta bataljon bevisst skjøt på trønderne faller på sin urimelighet.» *Altaposten*, 13. november 2019.
- . «Alta bataljons innsats i Gratangen.» *Altaposten*, 7. mars 2020.
- Rapp, Ole Magnus. «Den glemte krigen i nord.» *Aftenposten*, 8. april 2010.
- Reppen, Gunnar. «Krigen om krigen som aldri tar slutt.» *Harstad Tidende*, 18. mai 2010.

Støre, Knut. «Da Bodø ble bombet. På bombeflygertreff i Vest-Tyskland.» *Nordlandsposten*, 19. september 1981.

«Ulrich Stang dømt til 4 års tvangsarbeid.» *Aftenposten*, 28. august 1948.

Vega, Roy. «Arbeiderpartiet, 1940 og den ideologiske lammelsen » *Vårt Land*, 14. februar 2012.

Westby, Jan. «Markerte gjenerobringen.» *Fremover*, 31. mai 2019.

Ørvik, Nils. «Høyre, Arbeiderpartiet og 1940.» *Aftenposten*, 12. oktober 1979.

Aarheim, Idar. «Først med NATO fikk vi allierte.» *Nationen*, 15. januar 1988.

Aas, Steinar. «Nytt helte-epos om Narvik-fronten 1940.» *Fremover*, 10. april 2010.

TV-programmer

Jacobsen, Eirik, og Rønning Tollefsen. «De kom som venner.»: NRK, 1989.

Karlsen, Kristian. «Alliert og alene.» I *Kampen om Narvik*: NRK, 2015.

Nettsteder

«About The Gazette.» <https://www.thegazette.co.uk/about>.

«Award a campaign medal to those who fought in France & Norway between 1939-40.» <https://petition.parliament.uk/petitions/225190>.

«A history of The Gazette.» <https://www.thegazette.co.uk/history>.

Johannessen, Odin. «Sjef Hærens leseliste for profesjonell fordypning.»

NSD. «Vitenskapelig publisering.» <https://dbh.nsd.uib.no/pub/hjelp.jsp>.

Nøkleby, Berit. «Eduard Dietl.» *Store Norske Leksikon*, https://nbl.snl.no/Eduard_Dietl.

Pettersen, Jan P. «Kampene i Narvik: Soldater i nord.» *forsvaretsforum.no*, 12. juni 2020.

Stordal, Jo Jørgen. «Norge var generalprøven for nazistenes topphemelige spesialstyrke.» <https://www.aftenposten.no/norge/i/J1vWb/norge-var-generalproeven-for-nazistenes-topphe-melige-spesialstyrke>.

Wenneberg, Rune. «Hærens sjefssersjants leseliste for grenaderer og sersjanter 2018 v.1.0.»

Sosiale media

«Dette er bare et nytt angrep på Alta og Finnmark. Et forsøk på å ta vekk all ære. Vi har sett det siden krigen sluttet. Men tidligere har disse molluskene holdt seg til å sverte befolkningen. Nå angriper de også den ene bataljonen i Norge som gjorde en hederlig innsats under krigen.» Altaposten.no 15. november 2019.

Andre Verdenskrig i Nord-Norge. «Det som er påfallende med dette prosjektet er den lunkne holdningen til det i nord. Unntatt i Tromsø da, og hos de i heia-gjengen som vi ser, bl.a. her på FB. Men skepsisen er stor, og en av grunnene kan være fordi UiT måtte 'importere' fra Syd-Norge folk til å skrive landsdelens krigshistorie. Man ser på det som en desavuering av folket i nord, nok en gang. En slags sør-norsk 'imperialisme' til en landsdel som må ha støtte fra sør, for de klarer ikke noe selv.» Facebook 12. juni 2020.

Andre Verdenskrig i Nord-Norge. «Jeg støtter [...]s syn i denne saken. Egentlig er det trist at en slik, faktisk nødvendig debatt, finner sted. Det er ikke for sent. Hva med å prøve med litt bedre kommunikasjon med de som er litt kritisk? De (vi) har jo åpenbart noe på hjertet?» Facebook 13. juni 2020.

Nordnorsk debatt. «Eg har aldri høyrd at det er ein professor ved UiT som leitar etter kunnskap om krigen 1940-1945 i nordnoreg. Eg minnest kvar einaste dag frå 9.april 1940 til 8. mai 1945. [...]» Facebook 23. juli 2019.

Nordnorsk debatt. «Men er det då ikkje merkeleg at desse faktafolka aldri har vitja stadene der det verkeleg hende noko? Eg kjende kvar einaste partisan [...] eg er vaksen opp i huset der dei gøymde 6 partisanar i mange døgn [...] men eg har aldri høyrd at det er ein professor som har teke over granskinga av partisankrigen nordpå. [...]» Facebook 23. juli 2019.

Nordnorsk debatt. «[...] nå er det engang slik at det er mye kunnskap, erfaring og kompetanse som ennå ikke er dokumentert mellom to permer, og kanskje særlig kamphandlingene nordpå våren 1940 lider av dette i og med at det meste av dokumentasjon i (for) lang tid fra 1945 ble ivaretatt av UiO og miljøer i dets geografiske nære. [...]» Facebook 23. juli 2019.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «Her er et svar til Hr. Smedseng etter hans fantastiske innlegg om Alta bataljon i flere aviser.» Facebook 24. mai 2015.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «[...] boken Fjellkrigen 1940 som følger IR16 under Narvik felttoget. [...] En veldig interessant bok og svært detaljert.» Facebook 29. januar 2019.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «[...] Den kritikken får du gi til de som fortjener den. Min kritikk er rettet mot den del av myndighetene som aktivt har neglisjert all krigsinnsats som ikke ble utført av milorg, eller gutta på skauen. [...]» Facebook 29. juni 2019.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «Enig med [...] vil man 'forstå' felttoget i 1940 gir boka til Joakimsen den beste framstillingen. [...] Hver bok har sin spesielle vinkling, avhengig av nasjonstilhørighet, avdeling og ikke minst forfatterens forståelse av hva felttoget var. Her har en del av de nyere bøkene bommet, mens Joakimsen treffer godt i sin framstilling av hva som foregikk.» Facebook 4. januar 2020.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «Hver bok har sin spesielle vinkling, avhengig av nasjonstilhørighet, avdeling og ikke minst forfatterens forståelse av hva felttoget var. Her har en del av de nyere bøkene bommet, mens Joakimsen treffer godt i sin framstilling av hva som foregikk.» Facebook 4. januar 2020.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «Jeg vil påstå at Alf Reidar Alf (sic) Jacobsen har gjort mye mer for å bringe Nord Norge inn i et krigshistorisk perspektiv [...] enn UIT noen gang har vært i nærheten av å gjøre med sine prosjekter.» Facebook 12. januar 2020.

WW2 fra Narvik til Kirkenes. «'Narvik 1940' av Oddmund Joakimsen. Denne boka er vel den mest grundige og riktige om hva som skjedde.» Facebook 4. januar 2020.

